

**TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE YEREL YÖNETİM
BÜTÇELERİ ÜZERİNE İNCELEME: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ**

Hilal YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Maliye Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gamze Yıldız ŞEREN

2023

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE YEREL YÖNETİM
BÜTÇELERİ ÜZERİNE İNCELEME: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ

Hilal YILMAZ

MALİYE ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: Doç. Dr. Gamze Yıldız ŞEREN

TEKİRDAĞ-2023
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

25 /01/ 2024

Hilal YILMAZ

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hilal YILMAZ tarafından hazırlanan “TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE YEREL YÖNETİM BÜTÇELERİ ÜZERİNE İNCELEME: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca günü saat’da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20.....

Enstitü Müdür V.

ÖZET

Kurum, Enstitü, ABD	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı	Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Yerel Yönetim Bütçeleri Üzerine İnceleme: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri Örneği
TezYazarı	Hilal YILMAZ
Tez Danışmanı	Doç Dr. Gamze Yıldız ŞEREN
Tez Türü, Yılı	Yüksek Lisans Tezi, 2023
Sayfa Sayısı	249

Toplumsal cinsiyet; kadının toplumsal alanda var olmasına engel olan koşullara farkındalık yaratmak için kullanılan kadınların yanında erkekler ve toplumun kuralları gereği dezavantajlı duruma düşen bireyleri de kapsayan çok yönlü bir kavram olarak ifade edilmektedir. Bireylerin hür ve eşit yaşamasının sağlanması bakımından devlet politikaları toplumsal cinsiyet kavramıyla yakından ilgilidir. Toplumda var olan bireyler arası eşitsizliğe yapılacak müdahalelerin halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerden başlaması ulusal demokrasinin sağlanması noktasında kolay ve etkili olacağı düşüncesiyle yerel yönetim politikaları ile kadınların yaşadıkları yerlerde güçlenmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet olgusunun temelini oluşturan kavramlar incelenmiş, yerel yönetimlerin yapısı ele alınmış, yerel yönetimlerin hizmet algılarının toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında ne derece etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri örnek alınan çalışmada kaynak taraması yöntemi kullanılmıştır. Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep ve Mardin Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planları, Performans Programları, Faaliyet Raporları ve resmi verileri analiz edilmiş, elde edilen bulgular ışığında kadına yönelik hizmetlerin etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Bütçe, Toplumsal Cinsiyet, Yerel Yönetimler

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences
Department : Department of Finance
ThesisTitle : A Research on Local Government Budgets in Terms of Gender:
The Example of Metropolitan Municipalities in the Southeastern
Anatolia Region
ThesisAuthor : Hilal YILMAZ
ThesisAdviser : Assoc. Prof. Gamze Yıldız ŞEREN
Type of Thesis, Year : MS Thesis, 2023
Total Number of : 249
Pages

Gender; It is expressed as a multifaceted concept that is used to raise awareness of the conditions that prevent women from existing in the social sphere, as well as women, men and individuals who are disadvantaged due to the rules of society. State policies are closely related to the concept of gender in terms of ensuring that individuals live freely and equally. It is aimed to empower women in the places where they live, with the idea that it will be easy and effective to ensure national democracy if the interventions to the inequality between individuals existing in society start from local governments, which are the closest government units to the people. In this study, the concepts that form the basis of the gender phenomenon have been examined, the structure of local governments has been discussed, and it has been tried to determine to what extent the service perceptions of local governments are effective in terms of gender equality. The source scanning method was used in the study, which was taken as an example from the Metropolitan Municipalities of the Southeastern Anatolia Region. Strategic Plans, Performance Programs, Activity Reports and official data of Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep and Mardin Metropolitan Municipalities were analyzed and the effects of services for women were evaluated in the light of the findings.

Keywords: Women, Budget, Local Governments, Gender

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimin ilk gününden itibaren daha iyisini yapabilmem için beni yönlendiren, samimiyetle desteğini esirgemeyen, mesleğine duyduğu aşka ve öğrencilerine gösterdiği özveriye hayatım boyunca gıpta edeceğim, örnek bir Cumhuriyet kadını olan çok değerli hocam Doç. Dr. Gamze Yıldız ŞEREN'e bana olan inancı ve muhteşem rehberliği için canı gönülden teşekkür ederim.

Tüm ders dönemim boyunca güler yüzü, pozitif enerjisiyle içimize bilgi ve sevgi tohumları eken çok değerli hocam Doç. Dr. Simla GÜZEL'e ve eğitimime katkı sağlayan tüm Maliye Anabilim Dalı bölüm hocalarıma en içten şükranlarımı sunarım.

Her adımında benimle gurur duyduğunu hissettiğim babam Halil YILMAZ'a; sevincimi, heyecanımı ve üzüntümü en içten duygularla paylaşan annem Nezahat YILMAZ'a; her koşulda bana güç veren kardeşlerim Tunahan YILMAZ, Elif YILMAZ, Mehmet YILMAZ ve Handan Aydın YILMAZ'a; tez sürecim boyunca bir an olsun desteğini esirgemeyen Filiz KAYA'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSUNUN KAVRAMSAL ALT YAPISI, KADININ TARİHSEL SÜRECİ VE TOPLUMSAL YAŞAMDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ	5
1.1. Toplumsal Cinsiyet Olgusunun Kavramsal Alt Yapısı	5
1.1.1. Toplum ve Toplumsal İlişki	5
1.1.2. Kadın	7
1.1.3. Erkek	8
1.1.4. Dezavantajlı Gruplar	9
1.1.4.1. Yoksul Bireyler	9
1.1.4.2. Yaşlılar	10
1.1.4.3. Özel İlgiye İhtiyacı Olan Bireyler	12
1.1.4.4. Çocuklar	14
1.1.4.5. Eski Hükümlüler.....	16

	<u>Sayfa</u>
1.1.5. Toplumsal Cinsiyet	18
1.2. Kadının Türk Toplumlarındaki Tarihsel Süreci	22
1.2.1. İslamiyet Öncesi Türk Toplumunda Kadın	22
1.2.2. İslamiyetten Sonra Türk Toplumunda Kadın	24
1.2.3. Cumhuriyet Döneminde Türk Toplumunda Kadın	28
1.2.4. Günümüzde Türk Toplumunda Kadın	31
1.3. Türkiye’de Toplumsal Yaşamda Kadın Görünürlüğü	34
1.3.1. Eğitimde Kadın Stereotipi	34
1.3.2. Medyada Kadın Stereotipi	40
1.3.3. Sporda Kadın Stereotipi	44
1.3.4. Siyasette Kadın Stereotipi	48
1.3.5. Sağlıkta Kadın Stereotipi	55
1.3.6. İstihdamda Kadın Stereotipi	64
1.3.7. Yönetimde Kadın Stereotipi	74
İKİNCİ BÖLÜM	79
2. YEREL YÖNETİMLERİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, MALİ	
UNSURLARI, KENT VE KADIN OLGUSU	79
2.1. Yerel Yönetim Tanımı	79
2.2. Yerel Yönetimlerin Özellikleri	84
2.3. Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Temsil	86
2.4. Yetki Genişliği ve Yerellik İlkesi	88
2.5. Yerel Yönetimlerin Karşılaştıkları Zorluklar	90
2.6. Yerel Yönetimlerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları	93
2.7. Yerel Yönetim Kurumları	96
2.7.1. İl Özel İdareleri	96

	<u>Sayfa</u>
2.7.2. Belediyeler	99
2.7.3. Köy Yönetimi	104
2.8. Yerel Yönetimin Mali Unsurları	105
2.9. Yerel Yönetimler Bütçesi	112
2.9.1. Stratejik Planın Hazırlanması	113
2.9.2. Performans Programının Hazırlanması	114
2.9.3. Faaliyet Raporu Hazırlanması	115
2.9.4. İl Özel İdareleri Bütçesi	115
2.9.5. Belediye Bütçeleri:	117
2.9.6. Köy Bütçesi	119
2.10. Yerel Yönetimlerde Performans Denetimi	120
2.11. Kent ve Kadın Olgusu	123
2.12. Kadın Dostu Kentler	126
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	130
3. YEREL YÖNETİM BÜTÇE GÖSTERGELERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ	130
3.1. Kamu Hizmetleri, Bütçe ve Kadın İlişkisi	130
3.2. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme	133
3.3. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İncelemesi	138
3.3.1. Gaziantep İline Dair Genel Bilgiler	138
3.3.2. Gaziantep İl Yönetim Şemasında Kadın Temsili	141
3.3.3. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	142
3.3.4. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Performans Programı	144
3.3.5. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu	148

3.3.6. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadına Yönelik Hizmetler	151
3.3.6.1. Kadın Dostu Kent Gaziantep Mobil Uygulaması.....	151
3.3.6.2. Anneye Süt Bebeğe Can Projesi	152
3.3.6.3. Gaziantep Aile Akademisi Projesi	152
3.3.6.4. Gaziantep Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (GASMEK)	152
3.3.6.5. GASMEK Gürel Üreten Eller Projesi	153
3.3.6.6. Kadın Girişimci Destek Merkezi (KAGİDEM)	153
3.3.6.7. Mobil Mamografi Aracı.....	153
3.3.6.8. Hoş Geldin Minik Hemşerim Projesi	154
3.3.6.9. Anaokulum Bahçemde Projesi	154
3.3.6.10. Tarımda Kadına Destek Projesi	154
3.3.6.11. Tüp Bebek Projesi.....	154
3.3.6.12. Haydi Kızlar Yönetime Projesi.....	155
3.3.6.13. Gelin Etmeyin Okula Gönderin Projesi.....	155
3.3.6.14. Gebelik Okulu Projesi	155
3.3.6.15. Genetik Hastalık Tanı Merkezi.....	156
3.3.6.16. Kadın Üreticilere Dijital Pazarlama Destek Projesi	156
3.3.6.17. Uzman Teyze Projesi	156
3.3.6.18. Sada Kadın Gelişim ve Dayanışma Merkezi.....	157
3.3.6.19. Öğrenen Mahalleler Bilinçli Aileler Projesi	157
3.3.6.20. Yetim Koordinasyon Merkezi.....	157
3.3.6.21. Kadın Meclisi Kurulması	157
3.3.6.22. Kadın Girişimi Destekleme Kooperatifleri	158
3.3.6.23 Sosyal Yardımlar.....	158

3.4. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi İncelemesi.....	159
3.4.1. Şanlıurfa İline Dair Genel Bilgiler	159
3.4.2. Şanlıurfa İli Yönetimini Şemasında Kadın Temsili	162
3.4.3. 2020-2024 Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı.....	162
3.4.4. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 Performans Programı.....	164
3.4.5. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu	167
3.4.6. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadına Yönelik Hizmetler	168
3.4.6.1. Mikro Kredi Uygulaması.....	168
3.4.6.2. İletişim Merkezi (ŞUBİM) Alo 153	169
3.4.6.3. Giyim Mağazası.....	170
3.4.6.4. Eğitim ve Kültür Merkezleri	170
3.4.6.5. Kadın Destek Merkezleri.....	170
3.4.6.6. Ücretsiz Kurslar	171
3.4.6.7. Gezici Sağlık Hizmeti.....	171
3.4.6.8. Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (WOMEN-UP)	171
3.4.6.9. Kadın Konukevi Sonrası Yaşam Projesi.....	172
3.4.6.10. Sokakta Dönüştürülebilen Atık Madde Toplayarak Geçimini Sağlayan Kadın ve Çocuklarının Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi Projesi	172
3.4.6.11. “Girişimci ve Üreten Kadınlar Buluşması” Fuarı	172
3.4.6.12. Toplum Destekli Seracılık Projesi	172
3.4.6.13. Akademi Şanlıurfa Projesi.....	173
3.4.6.14. Eğitimde Anne-Kız El Ele Projesi.....	173
3.4.6.15. Biz Bize Projesi	173

3.4.6.16. Güvenli Liman Aile Proje.....	173
3.4.6.17. Hem Üretiyorum Hem Kazanıyorum Projesi	174
3.4.6.18. Hayata Değer Kat Projesi	174
3.5. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi İncelemesi	174
3.5.1. Diyarbakır İline Dair Genel Bilgiler	174
3.5.2. Diyarbakır İl Yönetim Şemasında Kadın Temsili.....	176
3.5.3. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	177
3.5.4. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Performans Programı	179
3.5.5. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu	181
3.5.6. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadına Yönelik Hizmetler	183
3.5.6.1. Sanayide Kadın Eli Projesi.....	183
3.5.6.2. Çay Bizden Muhabbet Sizden Projesi	184
3.5.6.3. Güçlü Kadınlar Güçlü Yarınlar Projesi.....	184
3.5.6.4. Aile Okulu Projesi	184
3.5.6.5. Anne-Baba Mektebi Projesi.....	185
3.5.6.6. Kadınlara KADES Tanıtımı Projesi	185
3.5.6.7. Kadınlara Yakın Savunma Eğitimi Projesi	185
3.5.6.8. Diyarbakır Kadınlarının Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM).....	186
3.5.6.9. Kadın Lokali ve Spor Merkezi Projesi	186
3.5.6.10. Kadınlara Tarihi ve Turistik Gezi Projesi	187
3.5.6.11. Kadın Kültür Merkezleri	187
3.5.6.12. Hasta ve Yaşlı Bakımına Destek.....	187
3.5.6.13. Sosyal Yardım Projeleri	187

	<u>Sayfa</u>
3.5.6.14. Toplumun Görünmeyen Rengi Dom Kadınlar Projesi ...	187
3.5.6.15. Mesleki Eğitim Merkezi	188
3.6. Mardin Büyükşehir Belediyesi İncelemesi.....	188
3.6.1. Mardin İline Dair Genel Bilgiler	188
3.6.2. Mardin İl Yönetim Şemasında Kadın Temsili	190
3.6.3. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.....	191
3.6.4. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2022 Performans Programı.....	193
3.6.5. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu	195
3.6.6. Mardin Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadınlara Yönelik Hizmetler	197
3.6.6.1. Kadına El Kal-Ka-Maz Projesi.....	197
3.6.6.2. Mahrem ve Değerler Eğitimi Projesi.....	197
3.6.6.3. Bir Dünya Üreten Kadın Projesi.....	197
3.6.6.4. Genç Kızlar Buluşuyor Projesi	197
3.6.6.5. Kültürel Etkinlikler.....	198
3.6.6.6. Kadınlara Yönelik Marmek Kursları	198
3.6.6.7. Yerel Kooperatif Mağazası	198
3.6.6.8. Psikolojik Danışmanlık	199
3.6.6.9. Diyetisyen Desteği.....	199
SONUÇ.....	200
KAYNAKÇA	214

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1: Cinsiyetlere Göre Eğitim Seviyesi Tamamlama Oranı	38
Tablo 1.2: 2022 Yılı Görülen Hastalıkların Cinsiyete Göre Dağılımı	58
Tablo 1.3: Türkiye’de Akademisyen Sayıları 2022	68
Tablo 3.1: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerde Bütçe Payı	145
Tablo 3.2: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Performans Göstergeleri	148
Tablo 3.3: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyet ve Proje Alanları	165
Tablo 3.4: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerde Bütçe Payı	166
Tablo 3.5: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerde Bütçe Payı	180
Tablo 3.6: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyet ve Proje Alanları	183
Tablo 3.7: Mardin Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerinde Bütçe Payı	194
Tablo 3.8: Mardin Büyükşehir Belediyesi Tarafından 2022 Yılında Kadınlara Yönelik Hedefler ve Sapma Nedenleri	196

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: 2011-2021 Yılları Arası Cinsiyete Göre Okuryazarlık Oranı.....	36
Şekil 1.2: 2011-2021 Yılları Cinsiyete Göre Üniversite Mezuniyet Durumları	39
Şekil 1.3: Kadının Çalışmasına İlişkin Algılar 2021 Türkiye Ortalaması	70

KISALTMALAR LİSTESİ

BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CEMR	: Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi
ÇATOM	: Kadın Odaklı Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
DİKASUM	: Diyarbakır Kadınlarının Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi
DÜKSAM	: Dicle Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma Merkezi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KADES	: Kadın Acil Destek İhbar Sistemi
KAGİDEM	: Kadın Girişimci Destek Merkezi
KEFEK	: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
M.Ö.	: Milattan Önce
MES	: Muhtemel Eğitim Süresi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SOGEP	: Sosyal Gelişim Destek Programı
ŞUHİM	: Şanlıurfa Halkla İlişkiler Merkezi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TCDB	: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UILA	: Uluslararası Yerel Yönetim Birliği
UN Women	: Birleşmiş Milletler Kadın Birimi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

VB. : Ve Benzeri
WOMEN-UP : Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi
YEEP : Yerel Eşitlik Eylem Planı

GİRİŞ

İnsanlar, doğadaki diğer canlılar gibi eril ve dişi olmak üzere iki cins grubuyla dünyaya gelmektedir. Yaratılıştan gelen bu ayrım kişiler üzerinde fiziksel ve anatomik farklılıklara yol açmaktadır. Gözle görülür bir biçimde ortaya çıkan bu farklar kadınlarda erkeklere nispeten ince vücut yapısı, doğurganlık, göğüste süt kanallarının varlığı, ses tellerinin kısılalığı; erkeklerde ise kadına oranla güçlü vücut yapısı, kemiklerinin ağırlığı, boy uzunluğu vb. olarak kendini göstermektedir. İlk zamanlarda bu farklılıklar bir anlam ifade etmese de değişen koşullarla birlikte toplumun kişiler üzerindeki davranış beklentilerinde yönlendirici bir etki meydana getirdiği görülmektedir.

Eski çağlar, zorlu yaşam şartlarından dolayı cins ayrımlarına en az rastlanılan dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar tarih öncesi dönemde kılıç kuşanan, ok atan, düşmanla savaşılabilen, çocukları yetiştiren, avlayan, yöneten vb. kimliklere sahip olduğundan toplumda oldukça görünen konumda yer edinmiştir. Göçebe hayatın getirdiği mücadele içerisinde güvenlik, barınma, yiyecek gibi ihtiyaçlarla uğraşan insanlık bir bütün olarak hareket etmiş; kadın ve erkek arasında statü ayrımı yaratılmamıştır.

Yerleşik hayata geçişle birlikte kazanılan alanı korumak, üretmek ve yerleşmek için rol paylaşımına ihtiyaç duyulmuş cinsler arası görevlendirmeler yapılmıştır. Bu görevlendirmelerin bedensel ve biyolojik farklılıklar çerçevesinde yapıldığı görülmektedir. Temelde erkeklerin fiziksel güç bakımından kadınlara göre daha avantajlı olması erkeği güvenlik ve geçim ihtiyacını karşılama görevi ile dış yaşama; kadınların ise doğurganlığa sahip oluşu, kadını çocuk doğum ve bakımı ile başlayan daha sonra tüm hane içi bakım görevini üstlendirerek devam eden süreçte özel alana yönlendirmiştir. Bu dağılım kadının aktif olan rolünü pasifleştirerek hareket alanının hane içinde sınırlandırılmasına ve kadının ikincil konumda bırakılmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanılan görev bölüşümü toplumsal kültürü oluşturmuş ve nesiller boyunca aktarılması sağlanılarak değişimi güç olan yargılar meydana getirmiştir.

Günümüzde hemen hemen her ülkede kadın ve erkeğin içinde bulundukları toplumun benimsediği belirli yargılar çerçevesinde hareket ettiği görülmektedir. Genel kabul gören normlar sonucunda süregelen toplum yapısıyla oluşan cinsiyetlere bakış açısı, yaşamı sürdürebilmek için gerekli görülen görevleri erkeklik ve kadınlık çatısında toplamış bu durum da toplumsal cinsiyet kavramını ortaya çıkarmıştır.

Toplumsal cinsiyet; cinsiyetlere yaratılışın ötesinde anlamlar yüklemeye çalışmaktadır. Toplum kararlarıyla ortaya çıkan cinsiyet sorumluluklarının içselleştirilmesi sonucu sergilenen davranışlar bireyin algısında mevcut cinsiyetin gerekliliği olarak görülmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kavramı, toplumun gözünde var olmuş “kadın işi” ve “erkek işi” ayrımını ifade etmektedir ve toplumun beklentilerini kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli bu yaklaşımlar; kadın, erkek, yaşlı, engelli, çocuk, yoksul, eski hükümlü vb. ötekileştirilen birçok ferdi baskılsa da oluşturduğu negatif etkiden en çok payını alan kadınlardır. Çünkü kadınlara biçilen ev içi hizmet, aile üyelerinin bakımı gibi ev hanımlığı rolleri kadının tüm zamanını ev içinde geçirmesine, eğitime, istihdama ve sosyo-kültürel aktivitelere katılamamasına neden olmaktadır.

Çok uzun yıllar eğitimde erkek çocuklarına öncelik verilmiş, kız çocuklarının nihayetinde ev sınırları içerisinde kalacağı düşüncesiyle eğitimine gerek duyulmamıştır. Değişen zaman ve koşullarda eğitim alan veya toplumda var olabilme inancıyla hareket eden kadınlar için Sanayi Devrimi iş gücü kavramını ortaya çıkarmış kadınlar ağır koşullarda daha düşük ücretlerle olsa da çalışma yaşamında yerini almışlardır.

Kadın nüfusu hemen hemen her ülkede toplam nüfusun yarısına yakındır. Bu derece ciddi bir orana sahip olan nüfusun âtil bırakılmaması ülkelerin sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümeye ulaşabilmek amacıyla kaynaklarını etkin kullanmasında önem arz ettiğinden son dönemde kadınların ikincil plana kalması konusunun üzerine durulduğu ve toplumda oluşan kadın erkek eşitsizliğini giderici politikalar oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Ülkelerin kamusal harcamalarını yapmak üzere bütçelerini belirlerken toplumsal cinsiyete nötr şekilde hareket etmesi halkın ihtiyaçlarının doğru şekilde belirlenmemesine ve kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olmaktadır. Yapılan hizmetler halkın ihtiyaçlarını ve

isteklerini gideremeyecek şekilde olduğunda hizmette etkinlik sağlanamamaktadır. Bu sebeple ülke politikaları belirlenirken tüm bireylerin istek ve ihtiyaçlarının iyi şekilde analiz edilerek sorunları ortadan kaldırıci veya var olan koşulları iyileştirici olarak hazırlanması gerekmektedir. Artan nüfusla beraber merkezi yönetimin ülkedeki tüm vatandaşlara ulaşarak ihtiyaçlarını doğru şekilde çözümlemesi pek mümkün olmadığından halkla yakın ilişkiler kurabilen yerel yönetimlerin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yerel yönetimler, sadece belirli bir bölgeye hizmet verdiği için yöre halkına doğrudan temas sağlayabilen kuruluşlardır. Halkın içinden olan bu kuruluşlar halkın ihtiyaç ve isteklerinin belirlenmesinde hayati rol oynamaktadır. Belirli bir bölge içerisinde bir arada yaşayan insanlar topluluğuyla oluşturulmuş yerel yönetimler bölgenin eksikliklerini ve halkın taleplerini giderme konusunda iş birliği içerisinde hareket etmektedir.

Merkezi yönetime ulaşma imkânı bulamayan vatandaşlar yerel yönetimler içerisinde kendini temsil etme hakkına sahip olmaktadır. Bu temsil hakkı içinde kadınların oldukça az olduğu görülmektedir. Eğitimde geri kalmış ve ev içinde sınırlandırılmış kadın kendini temsil etme şansı bulamamaktadır. Erkek egemen düşüncesiyle ataerkil yapıda temsil edilen kadının da ihtiyaçlarının tam ve doğru belirlenebileceği düşüncesi gerçeği yansıtmamaktadır. Kadının gereksinimleri ancak kadın bakış açısıyla doğru olarak belirlenebilmektedir. Öte yandan kadının da yasalarca tanımlanmış temsil etme hakkı bulunmaktadır. Sokakta yürürken canından korkmamış, hava karardığında eve gitmek zorunda olmamış, eğitimden geri kalmamış, sosyal alanda ikinci plana atılmamış erkeklerden bu sorunları içselleştirerek çözümlerini bulmalarını beklemek toplumsal cinsiyet sorunlarını ortadan kaldırmak bir yana var olan eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Temsil yetkisini elinde bulunduran erkeğin kadını ikinci plana atmaya devam edebileceği düşünülmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerden beklenen kadınlarla temas halinde olarak faaliyetlerini belirlemesi ve merkezi yönetimi bu şekilde yönlendirmesidir.

Çalışmanın ilk bölümünde toplumsal cinsiyetin kavramsal arka planı ve genel çerçevede toplumda kadının görünürlüğü aktarılmaya çalışılmıştır. İkinci

bölümde yerel yönetimlerin genel özellikleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermedeki rolü incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri; Şanlıurfa, Gaziantep, Diyarbakır ve Mardin illerinin stratejik planları, performans programları, faaliyet raporları ve bütçeleri irdelenmiş, kadın sorunlarına duyarlı hizmetleri analiz edilmiştir. Bu çalışmada toplumsal yapıda kabul edilmiş eşitsizlik oluşturan cinsiyetçi yargıların neden olduğu sorunlar açıklanarak toplumda refah kaybı meydana getiren durumların düzeltilmesinde yerel yönetimlerin rolünün ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSUNUN KAVRAMSAL ALT YAPISI, KADININ TARİHSEL SÜRECİ VE TOPLUMSAL YAŞAMDA KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ

1.1. Toplumsal Cinsiyet Olgusunun Kavramsal Alt Yapısı

İnsanlar doğar, büyür, yaşar ve ölürlür. Dünya bu düzende ilerlerken yaşayan insanlar toplumları, gelenek ve görenekleri, ahlaki, toplumsal ve dini kuralları belirlemektedir. Her toplumun oluşturduğu yaşam düzeni coğrafi konum, ülke yapısı, eğitim düzeyi vb. şartlara göre farklılıklar göstermektedir. Tıpkı toplumlar gibi toplumun içinde var olan kadın ve erkek cins gruplarının da kendilerine has özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerin var olmasıyla birlikte bazen içinde yaşanılan kültüre göre bazen de dini temellere dayanarak cinslere birtakım etiketler yapıştırılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde toplumu oluşturan kesimler incelenerek toplumsal cinsiyet algısından, sebeplerinden, etki alanlarından ve sonuçlarından bahsedilecektir.

1.1.1. Toplum ve Toplumsal İlişki

İnsan, sosyal bir varlıktır ve hayatını devam ettirirken başka kişilerle bir arada olma ihtiyacı doğrultusunda toplumu oluşturmaktadır. İnsanların birlikteliği ile oluşan toplum temelinde dayanışma ve birliktelik bilincini, ortak yaşam alanını, dil, düşünce ve değer yargılarındaki benzerliği barındırmaktadır (Aydemir, 2011, s. 69). Türk Dil Kurumunda yer alan tanımlamaya göre “*aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü*” toplumu oluşturmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2020). Bireyler bir arada yaşarken ortaya çıkan sorunları çözmek ve karmaşayı engellemek adına çeşitli kurallar belirlemektedir (Ulutürk Akman, 2021, s. 87). Muhatabı insan olan kurallar insanın davranışlarını konu almaktadır (Güney, 2019, s. 161). Belirlenen yazılı veya yazılı olmayan toplumsal düzen kurallarını hukuk, din, ahlak ve görgü kuralları olarak dört temel başlıkta açıklamak mümkündür. Hukuk kuralları, devletin yetkili organları tarafınca konulan toplumu düzenleyen emir ve yasaklar bütünü olarak

tanımlanabilmektedir (Gözler, 2014, s. 17). Belirlenen kurallara aykırı davranan kişiler yine kanunda belirlenen sınırlar çerçevesinde cezalara çarptırılmaktadır. Hukuk kurallarının temelinde diğer toplumsal kuralları da barındırdığını söylemek mümkündür. Temelde hukuk kurallarının toplumun belirlediği soyut kuralları somutlaştırdığı görülmektedir (Güloğlu, 2020, s. 7). Hukuk kuralları bireye hem özgürlük hakkı veren hem de diğer bireylerin haklarını koruyan niteliktedir (Yıldız, 2017, s. 99). Hukuk kurallarının müeyyidesi devlet iradesidir. Hukuk kurallarının toplumsal düzeni sağlamak adına hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı yaptırımları bulunmaktadır. Bu sebeple hukuk kurallarının uygulanışı keyfi değil zorlayıcı hükümler taşımaktadır (Sargın, 2009, s. 169).

Din kuralları; ilahi bir irade tarafından koyulduğuna inanılan ve uhrevi bir yaptırımı olan kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Din kurallarının yaşam içerisinde somut bir müeyyidesi bulunmamaktadır. Din kurallarının yaşama yansıması yaratana saygı niteliğindedir. Bu kuralların yaptırımı kişinin dini inancının düzeyi ölçüsünde değişiklik göstermektedir (Güney, 2019, s. 162). Ayrıca dini kuralların toplumsal yaşam içerisinde birleştirici bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir (Sinanoğlu, 2015, s. 217). Dini kuralların uygulanışı kişinin sadece vicdani sorumluluğuna bağlı olsa da bu kurallar toplumla bütünleştiğinden kurallara aykırı davranan kişiler toplumsal düzen içerisinde ötekileştirilmektedir (Yıldız, 2017, s. 103).

Ahlak kuralları; bireyin kendini ait hissettiği toplum içerisinde belirlenen “iyi” veya “kötü” davranışları esas alarak hareket etmesi olarak tanımlanabilmektedir. Ahlak kuralları vicdani bir sorumluluk taşısa da kurallara aykırılık toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Ahlak kuralları toplum özelliklerine, zamana ve mekâna göre değişebilen niteliğe sahiptir (Demirkasımoğlu, 2015, s. 143). Görgü kuralları ise bireyin toplum içerisindeki davranış kalıplarını belirlemektedir. Selamlaşma, yaşlılara hürmet gösterme, yemek adabı, hasta ve hamilelere toplu taşımalarda yer verme gibi davranışlar görgü kurallarına örnek olarak verilebilmektedir. Görgü kurallarının yaptırımı manevi niteliktedir. Bu kurallara aykırı davranan kişiler görgüsüz, kaba ve saygısız olarak nitelendirilmektedir. Ahlak ve görgü kurallarının müeyyidesi ise kişinin vicdani

yükümlülüğüdür. Bu kurallara uymayan kimseler toplumsal dışlanma, ayıplanma ve kınamaya maruz kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle ahlak ve görgü kurallarının koruyucusu toplumun kendisi olmaktadır (Gözler, 2014, s. 27). Görülmektedir ki toplumun “alışılmış değerleri” toplumsal düzen içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır (Eren, 2007, s. 297). Toplumun özelliklerine, ihtiyaçlarına, örf ve adetlerine, tecrübelerine vb. faktörlere göre şekillenen toplumsal yaşam içerisindeki kurallar nesiller boyu aktarılarak toplumların kültür yapısını oluşturmaktadır (Nişancı, 2012, s. 1281).

Belirlenen yargıları ortaya çıkaran bireyler bu yargıların kendi eylemleri olduğunun farkında olduklarından değiştirilebilir bir esneklik bıraksalar da bir sonraki nesle aktarım yapıldığı anda mevcut davranışlar bir hatıra değil gelenek olarak görülerek değiştirilmesi neredeyse imkânsız normlar halini almaktadır (Metin, 2011, s. 78). Kim tarafından hangi şartlarda ortaya atıldığı bilinmeyen çoğunlukla anonim yapıda olan toplumsal kurallar halkın çoğunluğu tarafından özümsemektedir. Bu sebeple ortaya çıkan kültürel aktarmalar bireylerin toplum içerisindeki davranışlarını sınırlandırarak birtakım standartlar ortaya çıkarmaktadır. Bu kıstaslar altında belirli davranışlar toplum içerisinde takdir görürken bazı davranışlar ise toplum tarafından tepkiyle karşılanmaktadır (Demirkasımoğlu, 2015, s. 140). Dolayısıyla insan yapısının toplumun gelenek ve görenekleri ışığında kendi kimliğini oluşturduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

1.1.2. Kadın

Türkçe’de kadın kelimesinin nereden türediği hakkında birden fazla görüş olsa da genel literatürde “hatun” kökünden geldiği görüşü hâkim olmaktadır. Anlamı padişahın eşi olan bu kök önceleri “kadun” olarak ifade edilirken daha sonra dilde zamanla değişime uğrayarak son aşamada “hatun” halini almıştır (Erbay, 2019, s. 12). Hatun, bugünkü anlamıyla “dişi cinsten erişkin kişi” olarak ifade edilmektedir (Işık, 2018, s. 70). Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde (TDK) kadının anlamı “*erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen*” anlamına gelmesi genel görüşü destekler nitelikte olmaktadır. Sözlüğe göre kadının ikinci anlamı ise “*analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan kişi*” dir (TDK, 2022). TDK’nın tanımlamasına göre kadın olmanın şartları biyolojik etmenlerin yanında evli ve anne

olma durumunu da kapsamaktadır. Oysaki kadın, insana ait cinsiyet grubunun doğal bir üyesidir (Elçi, 2011, s. 1). Bilimsel olarak kadın olmanın tanımı “*XX kromozomal kombinasyonla doğan üreme kanallarına ve organlarına sahip olan dişi insan*” şeklinde yapılmaktadır. Kadın cinsi, daha anne karnından gelişmeye başlayan özellikleri ile birlikte sözel yeteneği, dokunma ve tat alma duyguları, duygusal zekâ düzeyleri, iletişim kurma, duygularını yönlendirme, sabır ve düzen kabiliyetleri oldukça gelişmiş olarak dünyaya gelmektedir (Yelkikalan, 2016, s. 48).

İnsan yaşamının erken dönemlerinde cinsel kimlikleri tanıma dönemine girmektedir. Genellikle çocuklar iki yaşına geldiğinde anne ve babasının cinsiyetlerinin ayrı olduğunu, kendisinin de bunlardan birine ait olduğunu farkına varmaktadır. Ancak küçük yaştaki çocuklar cinsel kimliğini biyolojik özelliklerden çok giysiler, davranışlar ve renkler üzerinden belirleme eğilimindedir. Beş- altı yaşlarına geldiğinde cinsel kimliğinin farkında olan çocuk çevresinde gördüğü davranışlarla birlikte kimlik üzerinde yorumlamalar yapmaktadır. Kadın cinsine ait olduğunu anlayan çocuk hayatındaki kadın figürleri taklit etme yoluyla “cinsiyetinin gerekliliği” olarak algıladığı davranışları sergileme çabası içerisine girmektedir (Vatandaş, 2007, s. 32). Sosyal inşa içerisinde şekillenen kadın kimliği toplumlara göre farklılık arz etmektedir.

1.1.3. Erkek

Erkek kavramı TDK’ya göre “*yetişkin adam, bay, er kişi*” veya “*insan, hayvan ve bitkilerin dişiyi dölleyecek cinsten olanı*” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2022). Literatürde erkek kavramı incelendiğinde mert, korkusuz, cesur, yiğit tanımlamalarıyla açıklandığı görülmektedir (Kepekçi, 2012, s. 61). Erkek cinsiyetine sahip olmakla birlikte toplumun belirlediği erkeklik düşünceleri beraberinde gelmektedir (Demren, 2008, s. 74). Tanımlamalarda dikkat çeken nokta erkek kavramının doğuştan gelen dölleme veya toplum tarafından kabul gören özellikleriyle açıklanması ev ve aile ile ilgili kalıplar kullanılmamasıdır. Toplum içerisinde erkeğin güçlü, çalışkan, mert, erdemli ve sert olması beklenmektedir. Toplum tarafından oluşturulan katı cinsiyet rejimi erkekliğe yumuşaklığı, hoşgörüyü, naifliği, güçsüzlüğü yakıştıramamaktadır. Erkekler bu insani duyguları içinde barındırsalar bile toplum tarafından baskı altında kalmamak için duygularını dışarıya

yansıtmamaktadır. Geleneksel kültür içerisinde oluşan erkek kimliği, erkek aktör tarafından tecrübe edilerek yaşamsal faaliyetlerini ve kişisel ilişkilerini yönlendirmektedir (Tin ve Alptekin, 2022, s. 159).

Toplumda yaşanan değişimler sonucunda erkeğin gücünü kullanabileceği alanların azalmış olması nedeniyle bireyler üzerindeki baskı nispeten azalmış modern yapıyla birlikte geleneksel katı roller yerini ev içi hizmete ortak olan, saygılı ve naif davranan, ailesine sevgi gösteren ve çocuklarıyla oyun oynayan erkeklik algısına bırakmıştır (Özdemir, 2019, s. 98). Görülmektedir ki erkek cinsiyeti değişmez olsa da erkeklik toplumun iç dinamiğine göre şekillenmektedir. Toplum tahakkümünün varlığı erkek üzerinde de etkisini halen göstermektedir. Bu sebeple özellikle 1990'lı yıllardan sonra tıpkı kadın çalışmaları gibi erkek çalışmalarının da hız kazandığını söylemek mümkündür (Barutçu, 2013, s. 10). Çalışmalar erkek bireyler üzerindeki toplumsal baskıya dikkat çekmek amacıyla üstünlük gibi görülen bazı beklentilerin aslında mağduriyete yol açtığını göstermeyi hedeflemektedir (Sezer Şanlı, 2019, s. 302).

1.1.4. Dezavantajlı Gruplar

Dezavantajlı gruplar; ekonomik kaynakları, cinsiyetleri veya cinsel yönelimleri, etnik kökenleri, din ya da politik statüleri vb. nedenlerle sosyal ve ekonomik yaşamda diğer insanlara oranla daha az yer bulan kimseler olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım Aykurt, 2020, s. 431). Bu bireylerin sağlık, eğitim, istihdam, sosyalleşme, toplumsal destek gibi alanlarda toplumun çoğunluğunun sahip olduğu imkanlara sahip olmadığı veya imkanlara ulaşımında engeller yaşadığı düşünülmektedir (Kino, 2019, s. 57). Dezavantajlı gruplar içerisine giren kadınlar, yoksullar, yaşlılar, özel ilgiye ihtiyacı olan kişiler, çocuklar, eski hükümlüler sosyal hayatın içinde var olmaya çalışırken dışlanmalara maruz kalan bireylerden bazılarıdır.

1.1.4.1. Yoksul Bireyler

Yoksulluk, en genel tanımıyla bireyin günlük temel ihtiyaçlarının tamamını veya bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmaması durumu olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer ve Çolak, 2015, s. 480). Yoksulluğun insanın yaşam süresi

boyunca yetersiz beslenme, eğitime ulaşım zorluğu, sosyal imkanlara kısmen erişme veya tam olarak erişememe, sağlığı tehdit eden kötü çevre koşulları, sağlığın bozulması halinde tedaviye ulaşım sağlanamamasından kaynaklı hastalığın ilerlemesi veya artan ölüm oranları olarak gibi çok boyutlu etkileri bulunmaktadır (Yüksel Arabacı, 2009, s. 10). Toplum içerisindeki fertlerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçları bulundukları ortama ve ülkeye göre farklılıklar göstermektedir.

Tüm dünyanın ortak sorunu olan yoksulluğun ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı olan gruplar üzerinde etkisi daha fazla görülmektedir. Bilhassa yoksulluk giderek kadın sorunu haline gelmektedir. Yoksulluğun kadınlaşmasını etkileyen unsurlar çok boyutludur (Turgut, 2019, s. 326). Boşanma oranlarının artması, evlilik dışı çocuk sahibi olması durumunda çocuğun anneye bağlı olması, evli kadınların hane içinde karar mekanizmasında yer almaması, cinsiyet ayrımcılığı, sosyal ve kültürel dayatmalar vb. olgular kadının yoksullaşmasının sebebi olarak sayılabilmektedir (Kart ve Öngör, 2022, s. 19). Özellikle kadınların eğitimsiz ve iş hayatında az istihdam edilmeleri veya düşük ücretlerde çalışmaları yoksulluktan daha fazla etkilenmelerine sebep olmaktadır. Bu sebeple ülkeler ekonomik büyümeye negatif etki eden yoksulluk sorununun azaltılma çalışmalarında kadın yoksulluğunun önemini de göz ardı etmemektedir. Kadın yoksulluğunun ortadan kaldırılması için kadınların eğitime önem verilmesi iş dünyasında kalıplaşmış yargıların önüne geçilmesi gerekmektedir (Güzel, 2011, s. 87). Yapılan araştırmalarda şiddet ve kötü şartlara maruz kalan ve kadın sığınma evlerinde yaşam sürdüren kadınların sadece ekonomik değil sağlık, eğitim ve sosyal açıdan da yoksullaştırıldığını ortaya koymaktadır (Özer ve Çolak, 2015, s. 489).

1.1.4.2. Yaşlılar

İnsan, yaşamında uzun yılları geride bıraktıktan sonra fiziksel, psikolojik, beden sağlığı gibi birçok açıdan tamamen önlenmesi mümkün olmayan gerilemeler yaşamaktadır (Yelboğa ve Varol, 2018, s. 53). Her yaşın getirdiği değişimlerle birlikte yaş aldıkça insanın daha fazla unutkan olma, daha yavaş hareket etme, günlük ihtiyaçlarını karşılarken zorlanma, hastalık içinde olma haline gelmeleri sebebiyle dezavantajlı gruplar içerisinde yer almaktadır. Yaşlılara yönelik yapılan

insan hakları ihlallerinden en önemlisi yaşa dayalı ayrımcılık olmaktadır (Con Wright, 2022, s. 18). Diğer bireyler tarafından muhatap alınmama, sosyal hayattan dışlanma, istihdama dahil edilmeme, ihmal veya istismar edilme gibi çeşitli ayrımcılıklar yaşlı bireyler üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Yaşlılık döneminde bireyin iş hayatından çekilmesi, emekli aylığıyla geçimini sağlamak zorunda kalması, hastalık tedavisi vb. ek maliyetlerin ortaya çıkışı bireylerin yoksullaşmasına neden olmaktadır. İstihdam olanaklarının gençlere devredilmesi gerektiği düşüncesi ile yaşlıların yetenek ve isteklerine bağlı işlerde çalışmasını engellemekte çoğunlukla geçici ve düşük ücretli işlerde çalıştırılmaktadır. Bu durumda geçimini sağlayamayan yaşlı birey aile fertlerine bağımlı hale gelmektedir (Nazlıer Keser, 2019, s. 742). Bakıma muhtaç hale gelen yaşlıya kimin bakacağı aile içerisinde büyük sorunlar meydana getirmektedir. Yaşlının ailesi çoğu zaman bakım görevini üstlenmek istememekte veya zaruri olarak üstlenmesi karşılığında kısa sürede tükenmişlik yaşamaktadır. Yaşlıların bakım ihtiyacı yaşadığı dönemde fiziksel istismarlara maruz kalmakta veya gelirlerine el koyma gibi olaylar yaşanmaktadır.

Dağ'a (2016) göre yaşlılık sürecine giren kadınlar toplumda en fazla dezavantaja uğrayan grup arasındadır. Birçoğu eğitim almamış, sosyal güvence imkânı elde edememiş yaşlı kadınlar özellikle eşlerini kaybettikten sonra çocuklarına muhtaç kalmakta veya huzurevlerine sığınmaktadır (Yelboğa ve Varol, 2018, s. 56).

Son yıllarda doğurganlığın ve ölüm oranlarının azalması ile beraber beklenen yaşam süresi artmış ve Dünya genelinde yaşlı nüfusu artış göstermiştir (Çevik ve Özkul, 2022, s. 615). Türkiye'de toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusu oranının 2017 yılında %8,5 iken 2022 yılında %9,9 a yükseldiği görülmektedir. Yaşlı nüfusun %44,4 'ünü erkekler, %55,6'sını kadınlar oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). Birleşmiş Milletler toplam nüfus oranı içerisinde yaşlı nüfus oranının %8 ila %10 arasında olması durumunda nüfusu yaşlı; %10'u geçmesi durumunda ise çok yaşlı olarak sınıflandırmaktadır (Acar ve Yaman, 2019, s. 1182). Türkiye'de yaşlı nüfus diğer yaş gruplarındaki nüfus oranlarına göre daha hızlı artış göstermesiyle kısa süre içinde nüfus içerisindeki yaşlı sayısının artacağı düşünülmektedir.

Çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılığı 2017 yılında %12,6 iken, 2022 yılında %14,5'e yükselmiştir. Gelecek nüfus tahminlerine göre bu oranın 2080 yılında %43,6 olacağı düşünülmektedir. TÜİK tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de hanelerin %24,1'inde en az bir yaşlı ferden yaşadığı görülmektedir. Nüfus yapısındaki değişimler, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, kentleşme, kadının çalışma hayatına girişi, yaşlı nüfusun hayat standartlarını etkilemektedir. Yaşanan bu değişimler yaşlı nüfusun ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasında sosyal politikalar oluşturma ihtiyacı doğurmaktadır (Arısoy, 2021, s. 141). Yaşlanan nüfusa gerekli sağlıklı, etkin ve verimli ortamın sağlanmaması sonucunda artan sağlık harcamaları kamu üzerinde ekstra yük oluşturmaktadır. Yaşlanma süreci kaçınılmaz olsa da bireylerin bu zamanı kaliteli olarak geçirmesini sağlamak mümkündür. Devletin sağladığı ambulans hizmeti, evde bakım aylığı, evde sağlık hizmeti, ücretsiz ulaşım hizmeti, evde bakım sağlayan kişiye maaş hizmeti gibi atılan pozitif adımlarla yaşlıların dezavantajlı durumları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Sönmez ve Çevik, 2021, s. 506).

1.1.4.3. Özel İlgiye İhtiyacı Olan Bireyler

Anne karnında, doğumda veya doğduktan sonra herhangi bir sebeple oluşan fiziksel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal yeteneklerini belirli ölçüde veya tamamen kaybetmiş yaşamını sürdürme ve günlük ihtiyaçlarını karşılama konusunda zorlanan insanlar literatürde engelli veya özürü olarak tabir edilmektedir. Çalışmada bahsedilen kimselerin bir özrü bulunmadığı ve herkesin hayatın bir noktasında engeli olduğu düşüncesinden hareketle bu grupların özel ilgiye ihtiyacı olan bireyler olarak ifade edilmesi uygun görülmektedir. Türkiye'de 2005 yılında yürürlüğe giren Engelliler Hakkında Kanun 3. Maddesinin a bendinde *“Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi”* tanımı yer almaktadır (6462 sayılı Engelliler Hakkında Kanun).

Çok tanrılı dinlere inanıldığı dönemlerde özel ilgiye ihtiyacı olan çocuğun doğması Tanrının aileye işlediği bir günah sonucunda verdiği ceza olarak görülmekteydi. Bu sebeple Tanrının gazabını üzerine çekmek istemedikleri için özel bireylere yardımcı olmazlar, göz önünde bulunmaması adına toplumdan uzaklaştırarak yalnızlığa ve ölüme mahkûm ederlerdi. Sonraki dönemlerde ölüme terkedilmeyerek değirmen ve su depolarında hayvanların yerine veya dilencilik gibi kötü işlerde çalıştırılmıştır. Bazı toplumlarda ise cüzamlılarla aynı yerde yaşamaya terk edilmişlerdir (Öztürk, 2011, s. 16). Özel ilgiye ihtiyacı olan kişilere karşı tutum tarihin her döneminde aynı şekilde olmamıştır. Eski çağlarda toplum tarafından uygulanan baskı ve dışlama daha şiddetliken zaman içerisinde bu durum azalma kaydetmiştir (Şeren ve Geyik, 2022, s. 243).

Günümüzde ulusal ve uluslararası atılan adımların yanında bilimin ve teknolojinin etkisiyle artık her alanda özel bireylerin hayata katılımının sağlanması için çalışmalar yapılmaktadır. Bilinçli yöneticilerden oluşan toplumlar özel ilgiye ihtiyacı olan bireylerin hayatlarını kolaylaştırdıkları vakit sağlıklı insanlar gibi yaşayabileceklerini bildiklerinden özel insanlara özel müdahaleleri içeren hizmetleri yapmaya özen göstermektedir. Türkiye’de özel ilgiye ihtiyacı olan bireylere yönelik eğitim ve rehabilitasyon durumları Sağlık Bakanlığı’ndan Millî Eğitim Bakanlığı’na devredilmiş toplumsal hayata karışma noktasında bireylerin önü açılmıştır. Eğitim ve öğretim yaşında olan bireylere özel sınıflarda eğitim ve öğretim imkânı sunulmaktadır (Kino, 2019, s. 63). Yine Millî Eğitim Bakanlığı tarafından istihdama katılmak isteyen özel ilgiye ihtiyacı olan bireylere kabiliyetleri doğrultusunda kurs imkanı sağlanarak destek olunmaktadır. Bilinmektedir ki özel bireylerin en önemli dezavantajlarından biri de istihdamdır. Ekonomik olarak geçinemeyen birey yoksulluğa itildiğinden dezavantajlı gruplar içerisindeki rolü giderek derinleşmektedir. Bu sebeple Türkiye’de 4857 sayılı İş Kanunu’nun 30. Maddesi gereğince 50 ve üzeri çalışanın olduğu özel sektör işyerlerinde %3, kamu sektöründe %4 oranında özel birey çalıştırmakla hükümlüdür (Çevik ve Özkul, 2022, s. 613).

Birleşmiş Milletler 1992 yılından beri 3 Aralık Dünya Engelliler Günü’nü uluslararası bir gün olarak kabul etmiştir. Organizasyonlar düzenlenen farkındalık oluşturulmaya çalışılan gün de katılımlar gönüllülük esasına dayanmaktadır. Amaç,

genel tabirle özel ilgiye ihtiyaç duyan bireylerin koşullarını güçlendirmek ve eşitliği sağlamaktır (Yıldırım Aykurt, 2020, s. 6). Türkiye’de söz konusu bireylere ödenen sosyal yardımlar sağlanan vergi indirim ve muafiyetleri kişiler üzerinde sosyal hayatlarını düzenleyici etkiler yaratmasını amaçlamaktadır. Özel ilgiye ihtiyacı olan bireyin cinsiyetinin kadın olması durumunda çoklu toplumsal baskıya maruz kaldığı görülmektedir. Hem özel ilgiye ihtiyacı olması hem de kadın olması durumunda dezavantajlılıkta bir keşişim yaşanmaktadır. Örneğin; hali hazırda özel ilgiye ihtiyaç duyan bireyler için zor olan istihdam sorunu kadın olmaları durumunda çıkmaz bir hal almaktadır (Akalin Solmaz ve Yıldız, 2023, s. 169).

1.1.4.4. Çocuklar

18 yaşına ulaşana kadar her birey kız veya erkek çocuk olarak kabul edilmektedir. Sosyoloji bilimi çocukluk evresini toplumun beklentilerine göre edinilen bilgi ve yeteneklerin bütünü olarak tanımlamaktadır (Ersöz, 2012, s. 128). Çocuklar; bakımlarını ve korumalarını sağlayabilecek yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları için aileleri veya vasileri aracılığıyla yaşamlarını sürdürmektedir. Ailesi ve vasisi olmayan çocuğun bakım hizmetini sosyal devlet anlayışı gereği devlet üstlenmekle mükelleftir. Aileye sahip fakat aileleri tarafından yaşamı için maddi, manevi ve psikolojik olarak uygun koşullar sağlanamayan çocuklar da devlet korumasına alınmaktadır. Çocuklar, yetişkinlere göre negatif durumlardan daha fazla etkilenmektedir (Yıldırım Aykurt, 2020, s. 433). Bu sebeple çocuklara hassas düzeyde davranılması ve ihtiyaçlarının dezavantajlı kişiler arasında öncelikli tutulmasının yanında kişisel gelişimini doğru şekilde tamamlayabilmesi için yetişme alanında uygun güvenli koşulların sağlanmış olması gerekmektedir (Aydoğan, 2006, s. 30).

Bugünün geleceği olan çocuğa önem verilmemesi durumunda uzun dönemde ciddi boyutlarda sosyal sorunlar ortaya çıkacağı aşıkardır. Bu sebeple çocukların suça sürüklenmelerinin, çocuk ölümlerinin ve çocuk işçilerin varlığına engel olabilmek adına gerek ulusal gerek uluslararası alanda çocukların şartlarını iyileştirmeye yönelik adımlar atılmaktadır. Türkiye’de 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile dezavantajlı çocukların sağlık ve mutluluklarının koruma altına alınması amaçlanmaktadır (Aykurt, 2020, s. 433). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde

çocuklarla ilgili en önemli sorunlardan biri olan çocuk işçiliği sorununa sıklıkla rastlanmaktadır. Çocuk işçiliği çocuklara tamamen dezavantaj sağlayan ve yok edilmesi gereken eşitsizliklerden biridir (Çevik ve Özkul, 2022, s. 614).

Türkiye’de yapılan çalışmaların genel bulgusu; çocuk işçiliğinin nedenlerini göç, ucuz işgücü olmaları, gelir yetersizliği, nüfus fazlalığı, geleneksel düşünceler, eğitimde yoksunluk olarak belirlemektedir. (Avşar ve Öğütoğulları, 2011-2012, s. 12). En genel neden gelir yetersizliğidir. Çocuk işçilerin aileleri gelir bakımından geçimini sağlayamayacak düzeyde olduklarından dolayı çocuktan gelecek paraya ihtiyaç duymaktadır (Yüksel, Adıgüzel ve Yüksel, 2015, s. 28).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 0-15 yaş arası aile geçimine katkı sağlamak veyahut kendi yaşamını idame ettirebilmek için çalışan çocuklara “çocuk işçi”, 15-24 yaş arasına ise “genç işçi” tanımını yapmaktadır. Türkiye’de 4857 sayılı İş Kanunu’nda da bu tanımlar kabul edilmektedir Bu kanun hükümlerine göre 15 yaşını doldurmamış kimselerin çalıştırılması yasaktır. Ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimini tamamlamış olan çocuklar zarar görmeyecekleri ve eğitimlerinin devamlılığını aksatmayacak hafif işlerde çalışabilmektedir. İş Kanunu’na göre çocukların ağır, tehlikeli ve gece işlerinde çalıştırılması yasaklanmıştır (Yüksel ve diğerleri, 2015, s. 26). Ayrıca işe alınan gençler ekonomik sömürüye mahal veren şekilde fiziksel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimlerine zarar verme ihtimali olan yerlerde çalıştırılmazlar (Metin, 2002, s. 50). Çocuk işçiliğinin önlenmesi ile ilgili atılan diğer bir adım 2001 yılında Türkiye tarafından kabul edilen ILO’nun 182 sayılı “Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi” dir. Bu sözleşmeye göre 18 yaşını doldurmamış herkes çocuk kabul edilmekle birlikte bu yaş aralığındaki kimselerin uyuşturucu madde üretiminde, sağlık, güvenlik, ahlaki açıdan zarar görebilecekleri işlerde, pornografik yayınlarda, borçtan veya herhangi bir sebepten dolayı alım satımlarda kullanılması kesinlikle yasaklanmıştır (Alpar, 2002, s. 3).

Dünyada çocuklarla ilgili önem arz eden diğer bir sorun istismardır. Çocuklar, bazen yaşıtları bazense yetişkinler tarafından fiziksel, duygusal veya cinsel olarak istimara uğrayabilmektedir. Ayrıca çocuğun bakımının ve ihtiyaçlarının ihmal edilmesi de istismar olarak adlandırılmaktadır. Fiziksel istismar çocuğun bedeni

üzerinde aile bireylerinin veya çevrenin sebep olduğu yaralanmaları kapsamaktadır. Duygusal istismar fiziksel istismar gibi gözle görülür sonuçları olmamakla birlikte en az fiziksel istismar kadar etkileyen bir istismar türüdür. Cinsel istismar ise küçük yaşta olan çocuğun cinsel doyum sebebiyle zorla kullanılması durumudur. Toplumda yaşayan bireylerin çocuk yaşlarda özellikle cinsel istismara uğraması yaş ilerledikçe psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Çocukluk döneminde yaşanan istismarlar yetişkin döneminde kişilerin hayat standartlarını psikolojik ve ruhsal boyutta zorlaştırmaktadır (Özpolat, 2023, s. 144).

Ülkelerinin çağdaş toplum seviyesine ulaşabilmeleri ve yeni kuşaklara yaşanabilir bir dünya bırakabilmeleri için yarının büyükleri olacak çocuklara uygulanan eşitsizlikleri yok etmeleri gerekmektedir. Tüm bunlardan hareketle gerek merkezi gerek yerel bütçelerde çocukların ihtiyaçlarına yönelik pay ayrılmasının son derece önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocukları kapsayacak şekilde verimli yatırımların yapılamaması çocuk haklarının ihmal edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum çocukların zaten savunmasız olan durumunu daha da derinleştirici bir etki yaratmaktadır (Şeren ve Geyik, 2023, s. 102).

1.1.4.5. Eski Hükümlüler

Türk Ceza Kanunu'na (TCK) göre kasten veya taksirle suç sayılmış eylemleri yapan kişiler suçlarıyla orantılı olarak hapis veya para cezasına çarptırılmaktadır. İşlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı hürriyeti bağlayıcı ceza almasına karar verilmiş kişiler “hükümlü” olarak tanımlanmaktadır. Cezasını belirlenen süre içerisinde tamamlayıp cezaevinden çıkan kişiler ise eski hükümlü olarak adlandırılmaktadır (Namal, Berke ve Çetinay, 2021, s. 1340). Eski hükümlüler, ceza süreleri bittikten sonra tahliye edilerek yaşamlarına devam etmektedir. Bu geri dönüşte kişiler suçlarının cezalarını çekseler de toplum tarafından dışlanmaya maruz kalmakta veya sosyal yaşama adaptasyon sıkıntısı çekmektedir. Karşılaşılan tepkiler bireyler üzerinde sosyal izolasyona, strese veya depresyona neden olmaktadır. Cezaevinden çıktıktan sonra toplumun belirlediği hükümlerle verdiği toplumsal ceza bireylerin hayata uyum sağlamasını engellemekte bunun sonucunda tekrar suç işlemesine sebebiyet vermektedir. Yapılan araştırmalarla en temel ihtiyaç olan yiyecek, giyecek, sağlık ve barınma ihtiyacına ulaşım da dahi

sıkıntı çeken eski hükümlülerin suça daha meyilli oldukları belirlenmiştir (Karakartal, 2018, s. 73).

Eski hükümlülerin, hükümlü olmalarına sebebiyet veren ceza nedeninin de toplumsal dışlanma açısından etkisi bulunmaktadır. İşverenler eski hükümlüleri suça meyilli oldukları düşüncesiyle güven problemi oluşturduğundan dolayı istihdam için tercih etmemektedir veya tehlikeli işlerde çalıştırmaktadır (Çevik ve Özkul, 2022, s. 615). Daha açık anlatımla işverenler şiddet unsurundan hüküm giymemiş birine daha çok güvenmektedir. Alkol ve trafikle ilgili kanun ihlallerinden ceza almış eski hükümlülere diğerlerine nazaran daha pozitif bakış açısıyla yaklaşmaktadır (Toper ve Cengiz, 2019, s. 1765). Sosyal alanlara katılımdaki sorunları ve istihdamdaki güvensiz düşünceleri engellemek amacıyla infaz kurumlarında eğitim, meslek ve iş kazandırma imkanları sağlanarak yeniden sosyalleşmeye önem verilmektedir (Engin, 2012). Eski hükümlülerin bazı eylemlerinin kanunlar tarafından kısıtlanmış olması onları diğer dezavantajlı gruplardan ayıran özellik olarak değerlendirilmektedir. (Göçoğlu, 2015, s. 848). Ekonomik olarak desteklenmesi gereken eski hükümlülerin kamu kurumlarında istihdam engeli bulunmaktadır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. Maddesinde 1 yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası almış ve dolandırıcılık, edimin ifasına fesat karıştırma, güveni kötüye kullanma, hırsızlık, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, irtikâp, kaçakçılık suçları, sahtecilik, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, rüşvet, zimmet gibi suçları işleyen kişiler affa uğramış olsalar dahi devlet memuru olamazlar (Namal ve diğerleri, 2021, s. 1341). Belirli suçlar haricinde 1 yıldan az ceza alanlar devlet memuru olabilmektedir.

Eski hükümlü ekonomik yönden sıkıntıya uğramasının yanında politik yönden de dezavantajlı durumlarla karşılaşmaktadır. 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'na 11. Maddesinde belirlenen suçları işleyen kişilerin milletvekili seçilemeyeceği açık bir şekilde beyan edilmektedir. İnsancıl yaklaşımın bir gereği olarak suç işlemiş kişileri ötekileştirmek, kötü ve tehlikeli gösterme davranışlarında bulunulmaması gerekmektedir. Toplumda oluşan bu genelleşmiş düşüncelerden uzaklaşmak adına eski hükümlülerin topluma kazandırılma faaliyetlerine devam edilmesi, değişime uğrayabildiklerini toplumun fark edebilmesi adına çalışmalar yapılmalıdır.

Dezavantajlı bireyler için yapılan genel tanımlamalardan hareketle dezavantajlı grup içerisine giren bireylerin grup dışında kalan bireyler gibi hayatlarını kolaylıkla yönetemediği görülmektedir. İçinde bulundukları maddi, manevi, fiziksel ve ruhsal zorluklarla mücadelede toplum bireylerinin desteğine veya elverişli koşullara ihtiyaç duymaktadırlar. Sadece istihdam açısından bakıldığında bile kadınların cinsiyet kaynaklı bakış açısıyla geri kalmaları, özel ilgiye ihtiyacı olan kişilere sağlanan özel istihdamların kısıtlı olması, bazı bireylerin toplum yapısına aykırı olduğu düşüncesiyle iş ortamında bulunmalarının istenmemesi, çocukların aile bütçesine katkı sağlaması amacıyla eğitimden uzaklaştırılarak sokaklarda veya işyerlerinde çalıştırılması, yaşlı insanların yaşları gereği performans düşüklüğüne bağlı olarak iş bulamaması veya işten çıkarılması, eski hükümlülerin ise halk tarafından olumsuz bakış açısıyla değerlendirilmesi sonucu güveni sarstığından işe alınmaması bu grupların ekonomik olarak kısıtlanmasına dolayısıyla toplumsal yaşamdan uzaklaşmalarına neden olmaktadır (Çevik ve Özkul, 2022, s. 612). Eğitim alanında da dezavantajlı gruplar benzer zorlukların etkisi altındadır. Dezavantajlı bireylerin toplum içerisinde özellikle de okullarda akran zorbalığı yaşamaları, özel ilgiye ihtiyacı olan bireylerin okullara ulaşımında ve sınıfa uyumda sıkıntı yaşamaları, yine maddi manevi sorunlarla büyüyen çocukların eğitime süreçlerinde sıkıntı yaşamaları, kız çocuklarının ataerkil yapının etkisi altında kalması gibi sorunlar bulunmaktadır. Hiç kimse doğuştan gelen veya sonradan oluşan dezavantajıyla ev sınırları içine hapsolmak zorunda değildir. Yaşanan bu gibi sorunlardan toplumun bilerek veya bilmeyerek yurttaşlarına hayatı zorlaştırdığı sonucuna varılmaktadır. Dezavantajlı grupların yaşadıkları problemlere çözüm olmak tüm vatandaşlara olumlu bir yaşam standardı sağlayabilmek adına kanun temelinde gerekli adımların atılması ardından da toplumsal hareketlerle bu kanunların desteklenmesi gerekmektedir.

1.1.5. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk olarak 1968 yılında psikiyatrist Robert Stoller tarafından kullanılmış, daha sonra 1972 yılında Ann Oakley tarafından sosyoloji alanına dahil edildiğinde ise yaygınlaşmaya başlamıştır (Çekiç, 2021, s. 19). Yabancı literatürde “gender” olarak ifade edilen kavram Türkiye’de “toplumsal

cinsiyet” olarak yer almaktadır (Akın Acuner, 2018, s. 37). Toplumsal cinsiyet; cinsiyetlere ve cinsler arasındaki iletişime atıflar yapan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Sayer, 2011, s. 14). Kadın ve erkek cinsiyeti doğumla belirlenirken kadınlık ve erkeklik toplumsal kuram, gelenek ve göreneklere göre belirlenmektedir. Bu sebeple cinsiyet doğal ve doğuştan elde edilse de toplumsal cinsiyet olguları doğal ve doğuştan değildir (Tekin ve Demirel Değirmenci, 2022, s. 188). Bir bölgede yaşayan halk tarafından insan varlığı üzerine biçilen roller/sorumluluklar/ithamlar diğer bir ifadeyle toplum tarafından inşa edilen toplumsal kurgular toplumsal cinsiyeti oluşturmaktadır (Berksoy ve Şeren, 2019, s. 4). Bu roller oluşturulurken zaman içerisinde atalardan gelen bilgi aktarımları, yaşanan tecrübeler, mekânsal olaylar, toplumsal ihtiyaçlar gibi etkenler dikkate alınmaktadır. Belirlenen roller toplumdaki beklentileri ve kültürel yapıyı yansıtmaktadır (Özsoy, 2015, s. 17). Biyolojik etmenlere bağlı olmadan ortaya çıkarılan cinsiyetçi kalıplar toplumun sosyal ve kültürel yapısında köklü izler bırakmaktadır (Alptekin, 2011, s. 35). Toplumsal cinsiyet, bireylerin günlük yaşamlarını etkisi altına alan zaman ve mekâna göre farklılık gösteren ekonomi, aile, sanat, kültür, spor, siyaset gibi birçok yapıya yön veren çok boyutlu bir eşitsizlik durumu olarak açıklanabilmektedir (Türkkahraman ve Şahin,2010). Toplumsal cinsiyet yargıları toplumun bireyler üzerinde oluşturduğu etkiden beslenmektedir.

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde yaşanan güvensiz yaşam koşulları nedeniyle hayatta kalma mücadelesi veren insanlık cinsler arası ayrım gözetmeksizin iş bölümü yaparak yaşamını sürdürmekteydi. Gelişen koşullarla birlikte yerleşik yaşama geçen üretim aletleri olan toplumlar cinsler arası seçimini erkekten yana yaparak erkeğe aktif rol yüklemiş kadını ise geri planda bırakarak ev içinde sınırlandırmıştır. Ev dışı sorumluluğu üstlenen erkek ön plana çıkarılmış buna bağlı olarak da insan odaklı düşünce yerini erkek otoritesine dayanan ataerkil toplumlara bırakmıştır (Şeren, 2016, s. 8). Görev alanları belirlenen kadınlar ve erkekler bu görevlerin nesiller boyu aktarımını sağlayarak toplumların kendiliğinden oluşturduğu cinsiyet kalıplarına göre hareket etmeyi normalleştirmiştir. Toplumsal cinsiyet, toplum içerisinde kişilerin nasıl yaşaması gerektiğiyle ilgili belirlediği normları uygulamayı bir nevi zorunlu kılmaktadır. Belirlenen normlara aykırı davranan kişiler

toplum tarafından baskılanıp dışlanmaktadır. Ötekileştirme derecesi, normdan sapma derecesi ile doğru orantılıdır (Şeren ve Geyik, 2022, s. 243).

Sosyal çevrenin etkisi bireye salt “insan” gözüyle bakmayı engellemesi bir arada yaşam gereksiniminin getirdiği düzen içerisinde oraya çıkan ihtiyaçların giderilmesi için yapılan görev bölüşümü cinsiyeti biyoloji merkezli alandan uzaklaştırıp toplum merkezli alana yönlendirmektedir (Ulutürk Akman, 2021, s. 88). Kadına ve erkeğe getirilen toplum tanımlamalarında erkek; aklı, uygarlığı, gücü ve yönetimi temsil ederken kadın; bedeni, merhameti, duyguyu ve yönetilen kimseyi temsil etmektedir (Keskin ve Uslan, 2016, s. 50). Bu temsilin sonucunda erkeğin her zaman güçlü, geçim sağlayan, kuvvetli, akılcı, ailesini çevreden gelen güvenlik tehlikelerine karşı koruyucu olması beklenirken kadının naif, kırılgan, duygusal, ailesine sevgi ve hizmet göstermesi ve erkeğe bağlı olması beklenmektedir. Genel görüşte kadınların doğurganlık özelliğine sahip olması bu ayrımların yapılmasının en önemli nedeni olarak kabul edilmektedir. Doğurganlık, kadın ve erkek arasında öyle keskin bir ayrıma yol açmıştır ki dilin terminolojisinde dahi etkileri görülmektedir (Karacan, 2016, s. 1083).

Düşünceyi aktaran dil; erkil yapının ve cinsler arasındaki eşitsizliğin izlerini yüzyıllarca taşıyabilen konumundadır (Tekin ve Demirel Değirmenci, 2022, s. 189). Üreme ile başlayan kadının anne, erkeğin baba rolü cinsler arası görev paylaşım farklarını derinleştirerek kadının ev içinde, erkeğin dış yaşamda varlığını “olması gereken” kılmıştır. Annelik, kadının üzerinde tahakküm kurmanın en doğal ve güçlü yolu haline gelmektedir. Kişiler üzerindeki mekânsal yargılar günümüzde doğum kontrol yöntemleri ve çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, yaşanan gelişmelerle erkeğin korumacı gücünü göstereceği alanların azalması, kentleşmenin getirdiği koşullar altında yaşama zarurietü kadın ve erkek arasındaki ayrımcı tutumların nispeten azalmasına imkân sağlamıştır. Toplumlar arası belirlenen normlar zaman içerisinde değişiklik gösterse de etkisini büyük ölçüde devam ettiren en önemli toplumsal cinsiyet rolü kadına verilen bakım görevidir (Şekerci, 2022, s. 44).

İşgücüne katılımın aktif olmadığı zamanlarda ortaya çıkan “boş zaman” kavramının bireylere yansması toplumsal cinsiyet normlarından etkilenecek farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Dinlenmek, kendini geliştirmek, sosyalleşmek veya

bir hobi edinmek için ihtiyaç duyulan çalışma hayatı dışındaki zamanlarda kadınlar toplumsal rollerin etkisiyle ev/bakım işleriyle ilgilendiğinden bu insani haklarını kullanmak konusunda geri planda kalmaktadır. Erkekler ise bu konuda toplumun onlara biçtiği en büyük görev olan geçimi sağlayan rolünü yaptıktan sonra işten kalan zamanları boş zaman olarak nitelendirebilmekte ve bu zamanı istediği gibi şekillendirebilmektedir (Sezer, Öztürk ve Başar, 2023, s. 364). Kadının bu kısıtlanan hallerinin karşısında erkeğin gelir getirici olma görevi erkeği sosyal alandaki aktif rolünün devam etmesine imkân sağlamaktadır. Toplumdaki ataerkil yapı kadınlara yaşamın kurallarını belirlemekte ve kadının güvenliğini, yaşam kalitesini bu kurallara bağlılığı düzeyinde maksimize etmektedir. Patriarkal yapının oluşturduğu haksız hiyerarşiye kimi kadınlar hayatlarını güvence altına almak için boyun eğmek zorunda kalsa da kimileri sessiz kalmamakta, yaşam kurallarının yeniden yapılanması konusunda gösterdikleri gayret ve istekle toplumla patriarkal pazarlıklar yapmaktadır (Akbaş ve Taner, 2017, s. 200).

Ülkelerin ne derece modern bir toplum yapısında olduğunun belirlenmesinde birtakım ölçütler bulunmaktadır. Okuma-yazma oranı, ulusal gelir, insan ömrünün süresi, sağlık sistemi gibi ölçütlerin yanında en az bunlar kadar önemli diğer bir ölçüt kadının konumudur. Günümüzde gelişmemiş ülkelere bakıldığında kadınlara özgürlük tanınmadığını görmek mümkün olmaktadır. Toplum içerisinde kadının hakları ve konumu söz konusu toplumun modernlik seviyesini büyük ölçüde ortaya koymaktadır (Korkmaz ve Başer, 2019, s. 73). Bu sebeple ülkelerin çağdaşlık ve gelişmişlik mücadelesindeki yerleri her yıl incelenmektedir. World Economic Form (Dünya Ekonomik Forumu) tarafından 2006 yılından beri her yıl düzenli olarak yayınlanan cinsiyetler arası ekonomik katılım ve fırsat, eğitim, sağlık ve siyasi katılım olarak dört temel konu çerçevesinde değerlendirmeler yaparak hazırlanan Global Gender Gap Report 2023 (KÜresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu 2023) verilerine göre raporda yer alan 146 ülke içerisinde İzlanda, Norveç, Finlandiya, Yeni Zelanda, İsveç, Almanya, Namibya ve Litvanya ülkeler arası ilk dokuza yerleşerek cinsiyet eşitsizliğini en az %80 gidermiş olsa da Dünya’da hala hiçbir ülkede tam olarak cinsiyetler arası eşitlik sağlanamamaktadır.

2023 raporu verilerine göre Türkiye 146 ülke arasında 129. sırada yer almaktadır. Veriler arasında Türkiye'nin konumu detaylı incelendiğinde 146 ülke içerisinde cinsiyetler arası ekonomik ve fırsat eşitliğinde 133.sırada, eğitimde 99. Sırada, sağlıkta 133. sırada, siyasi katılım açığında 118. Sırada olduğu görülmektedir. Raporda yer alan 146 ülke için güncel durumda sağlık alanındaki açık %96, eğitim durum farkı %95,2 ekonomik katılım farkı %60,1 siyasi güçlendirme açığı %22,1 oranında kapandığı görülmektedir. Yapılan değerlendirmelere göre 2006-2023 yılları arasındaki iyileşme hızı dikkate alındığında Türkiye'nin de içinde bulunduğu Avrasya ve Orta Asya bölgesinde siyasi güçlendirme açığının tam olarak kapatılması için 162 yıl, ekonomik katılım için 169 yıl, eğitim açığı için 16 yıl geçmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bu rapor ülkelerin eksikliklerini giderme konusunda ne ölçüde hareket ettiğinin ortaya konulması ve ülkeler arasında kıyas yapılması açısından oldukça fayda sağlamaktadır.

1.2. Kadının Türk Toplumdaki Tarihsel Süreci

Derin bir köklü geçmişe dayanan Türk toplumu kendi ahlaki ve geleneksel yapısı içerisinde hem Doğu'yu hem de Batı'yı barındırdığından tarih boyunca birçok farklı kültürden insana kucak açmıştır. Farklı düşüncelere ve inanışlara sahip insanların bir arada yaşaması sosyal sentezi meydana getirmiştir. Türk toplumunda bu iki kültür arasında kabul edilen dinler ve yaşanan değişimler doğrultusunda kadının konumu zaman içerisinde farklılık göstermektedir. Çalışmanın bu bölümünde geçmişten günümüze Türk toplumunda kadının konumu genel çerçevede incelenmeye çalışılacaktır.

1.2.1. İslamiyet Öncesi Türk Toplumunda Kadın

İslamiyet öncesi döneme bakıldığında Türklerin aile ve kadına yönelik yaklaşımlarının bireyler arası eşitliğine dayandığı görülmektedir. Söz konusu dönemde kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikler yok denecek kadar azdır. Kadınlar bu dönemde yöneticiler kadar söz sahibidir ve ev idaresi kadının elinden geçtiği için kadın ailenin reisi konumundadır. İslamiyet öncesi Türk toplumunda çocuk çok değerli olduğundan çocuğu olan kadının değeri artmaktadır. Özellikle kız

çocuklarının doğuşu diğer toplumların aksine sevinç kaynağı olarak görülmektedir (Özdemir, 2009, s. 7). Bu dönemlerde kadın hayattan izole olmadan görünen bir birey olarak sosyal yaşamın tam merkezi konumundadır (Bingöl, 2014, s. 111). Kadınlar tıpkı erkekler gibi hayatın her alanında varlığını göstermektedir. İslamiyet öncesi dönemde kadınların siyasi alanda var olduklarını gösteren kayıtlar bulunmaktadır. İlk kez Kök Türkler’ de Bumin Kağan’ın eşinden hükümdarın eşi anlamına gelen hatun ismiyle bahsedilmesi kadınların siyasi alandaki varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Halka yapılan çeşitli duyurular da “hakan ve hatun buyuruyor ki” sözleriyle başlamaktadır (Kuzgun, 2020, s. 153). İslamiyet öncesi dönemde devletin başındaki yöneticinin annesi bilgili, akıllı kadın anlamına gelen “Bilge Hatun” unvanına sahip olduğu görülmektedir (Yıldız, 2020, s. 12). Dönemin önemli yapıtı olan Orhun kitabelerinde, kutlu kişilerin yönetici olduğu ve bu kişilerin halkına karşı adaletli ve eşitlikçi davrandığından bahsedilerek gelecek nesillere öğüt niteliğinde örneklemeler yapılmıştır (Kuyaksil, 2009, s. 332). Ayrıca Orhun kitabelerinde Türk kadınlarına saygı ve sevgi duyulduğu vurgulanmıştır (Özdemir, 2009, s. 7). Türkler için yeri oldukça mühim olan destanlarda kadınlar gökten inen bir ilahi varlık olarak nitelendirilmiştir (Erbay, 2019, s. 12). Bu durum İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kadının varlığının kutsandığının göstergesidir. Bu dönemden önemli bilgiler veren Dede Korkut Hikayelerinde de kadına saygı ön plana çıktığı eşitlikçi anlayışa rastlanılmaktadır. Destanlar toplumun kültürünün bir yansıması olduğu düşünülürse edinilen bilgilerle kadınların hür yaşadığı söylenebilmektedir (Sevinçli ve Gürgün, 2005, s. 86).

İslamiyet öncesi Türk toplumlarında benimsenen din olan Şamanizmde en güçlü tanrıya “ana tanrıça” denmesi kadının değerinin göstergesidir. Persleri dize getirmesiyle birlikte dönemin en bilinen kadın hükümdarı İskit-Saka Türklerinin başı Tomris hatundur. Dönem içerisinde oldukça başarılı kadın yöneticilerin varlığına rastlanılmaktadır. Kadın ülkeyi yöneten konumda olmadığına dahi savaş meydanlarında varlığını göstermektedir. Erkek hükümdarların uzun yıllar eşlerini savaş meydanına götürdüğü bilinmektedir. Hatun, savaş meydanında savaşa katılmıyor ise yurdun güvenliğinden sorumlu sayılmaktadır (Yıldız, 2020, s. 13). Nitekim İslamiyet öncesi Türk toplumlarında boylar arası yaşam sona erdikten sonra

yerleşik hayata geçmeyle birlikte mülkiyet kavramı ortaya çıkmış ticaret, mülkiyet gibi konular erkeğin sorumluluğu altına verilmiş bu durum da servetin kaynağının erkek olduğu düşüncesine neden olmuştur. Erkek soyun devamlılığını sağlayan konumuna geçmiştir (Doğancı ve Tuncay, 2020, s. 1327).

Tüm bu bilgilerden hareketle İslamiyet öncesi Türk toplumlarından uzun yıllar boyunca kadın ve erkek arasında bir ayırım yapılmadığı, kadınların toplumsal baskılara maruz kalmadığı görülmekte günümüzde var olan eşitsizliğe neden olan kalıplaşmış yargıların İslamiyet öncesi döneme etkisinin neredeyse hiç olmadığı sonucuna varılmaktadır.

1.2.2. İslamiyetten Sonra Türk Toplumunda Kadın

İnanç, insan fitratında önemli bir yere sahiptir. İnsanlar hayatı anlama, yaşama ve zorluklara dayanma noktasında inandıkları dinlere başvurmaktadır. Seçilen dinin insanın ve toplumun yapısına uygun olması gerekmektedir aksi halde dinle toplum arasında uyum oluşmamaktadır (Usta, 2016, s. 18). Türklerin Orta Asya'dan Balkanlara kadar geniş bir alan içerisinde hüküm sürmesi İslam dinini tanımlarına ve kabul etmelerine olanak sağlamıştır. Türk toplumunun benimsediği din olan Gök Tanrı dini ile İslam dini arasındaki tek tanrı inancı, doğa olaylarının kutsal sayılması, ölümden sonra yaşama inanılması gibi benzerlikler Türklerin İslamiyet'e alışmasını kolaylaştırmıştır. İslamiyet'i kabul eden Türkler uzun bir süre eski Türk gelenek ve göreneklerini devam ettirmişlerdir. Zaman içerisinde İslam dinini ilk kabul eden Türk toplulukları Arapların kültürlerinden hatta dillerinden de etkilenmeye başladıkça eski Türk gelenekleri terkedilmiştir. Zaman içerisinde Arapların belirlediği toplumsal çerçevenin içinde kalan Türk toplumunun kendi gelenek ve göreneklerinin büyük bir kısmını rafa kaldırdığı görülmektedir (Duroğlu, 2007, s. 9).

Toplumda yaşanan inanç değişikliği sonucu var olan kurallar ve değerler radikal bir değişime uğramak zorunda kalmıştır. Din, insanların sosyal yaşamları üzerinde etkili olduğundan yeni bir dine geçiş yapılmasıyla kişilerin tutum ve davranışları farklılaşmıştır (Usta, 2016, s. 18). İslamiyet'ten sonra Arap kültürünün etkisiyle Türkler arasında kadına bakış açısı tümüyle değişikliğe uğramıştır (Kuzgun,

2020, s. 154). Türk toplumunda kadın çok değerliyen yeni içselleştirilen din ve kurallarla birlikte değerinin günbegün azaldığı görülmektedir. Bu durumun en somut örneklerinden biri İslamiyet’i kabul ettikleri dönemin ilk edebiyat eseri olan Kutadgu Bilig’de görülmektedir. Daha öncesinde eserlerde yüceltilen kadın Kutadgu Bilig’de “*Arkadaş, sana kesin bir söz söyleyeyim. Kız doğmazsa, doğup yaşamazsa, daha iyi olur*” anlatımıyla kadının yaşamının bile değerli olmadığını gözler önüne serilmektedir (Debreli, 2016, s. 45).

Osmanlı Devleti’nde resmi din İslam olarak belirlenmiştir. Üç kıtaya yayılarak sınırlarını genişleten Osmanlı Devleti’nin zaman içerisinde Arap ve İran kültürlerinin etkisi altında kaldığı görülmektedir. Bu etkiyle birlikte padişaha özel harem kurulmuş, kadınlar psikolojik sıkışmışlığın yanında cinsel bir obje olarak görülmeye başlanmıştır. Kadınlar “mahrem” kelimesi ile bağdaştırılmış, eğitim başta olmak üzere hayatın her alanında eksik bırakılmışlardır (Özdemir, 2007, s. 8). Kız çocukları ve kadınlar erkeğin hizmetkârı olarak görülmüştür. Kadınların toplum içerisindeki tek görevinin “erkeğe kadınlık” olduğu görüşü yaygın olduğundan çocuk yaşta evlendirilmiş eğitimini hatta kişisel gelişimini bile tamamlayamamış kadın kocasına yol arkadaşlığı yapamamıştır. Öte yandan beklenilenin yol arkadaşlığı değil hizmet olduğu da aşıkardır (Erbay, 2019, s. 7).

İslamiyet döneminde kadının konumunun o dönemki eserlere pencereden bakan kadınlar, nedimeler, öğütte bulunan yaşlı kimseler, cariyeler ve hizmetçi kadınlar olarak beş şekilde yansıdığı görülmektedir (Küçükşen Öner, 2017, s. 1-6). Osmanlı Devleti hukuk sistemi incelendiğinde evlenme, çocuk, boşanma konuları da İslami kurallara göre şekillendiği görülmektedir. Bu kurallar; kadınlara evlenecekleri eşleri seçme imkânı tanınmamaktadır (Kuzgun, 2020, s. 168). Özellikle baba tarafından uygun görülen kişiyle evlenmek zorunda bırakılan kadın boşanma hakkına da sahip olamamaktadır. Miras hukukunda ise erkekler çift kadınlar tek pay alma hakkına sahiptir. Dini kuralların devletin yönetim sistemine girmesiyle teokratik bir hal alan Osmanlı Devleti yönetiminde kadınlara temsil hakkı vermemiştir.

Osmanlı Devleti’nde kadınlara bakış açısı padişah fermanlarıyla açıkça görülmektedir. I. Ahmet kadınların tatlıcı dükkanlarına girmelerini ve erkeklerle sandala binmelerini kesinlikle yasaklamıştır (Kuzgun, 2020, s. 154). III. Osman

döneminde ince feracelerle olmaması şartıyla sokağa haftada 3 gün çıkmasına izin verilmiş, IV. Mustafa döneminde ise sokağa çıkması tamamen yasaklanmıştır (Duroğlu, 2007, s. 11). Osmanlı döneminde kadınların nüfus sayımına katılmaması o dönemdeki verilere ulaşımı zorlaştırmakta bunun yanında kadının değersizliğini gözler önüne sermektedir (Şeren, 2016, s.102).

Batıda bu durumun farkında olan kadınlar hak mücadelelerine başlarken Dünya üzerinde çağdaşlığıyla örnek olabilecek Türk kadını yaşadığı derin değişimler sonucu kendilerinde mücadele hakkı bile görememektedir. Kadın devletin, dinin, ailenin ve erkeğin etkisi altındadır. İslami kuralların erkeğe göre yorumlanıp uyarlanmasıyla birlikte kadın kader olarak gördüğü bu düzene boyun eğmek zorunda kalmıştır. (Duroğlu, 2007, s. 13) Osmanlı döneminde kadının konumundaki nispeten iyileşme Tanzimat fermanıyla başlamıştır. Tanzimat fermanında kadınlar hakkında açık hükümler olmasa da getirdiği yeniliklerle kadınlara yöneltilen sert kurallar yumuşamaya başlamıştır. Kadının eğitim alanına katılmasına katkı sağlayan Tanzimat döneminde ebe yetiştirilmesi, kız okullarının açılması atılan önemli adımlardandır. 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi daha sonra 1876 Kanuni Esasi anayasasıyla güvence altına alınmış sübyan mekteplerine devam mecburiyetiyle kadın ve erkek çocuklarının uzun yıllar sonucunda yeniden eşitlenmesi sağlanmıştır. Buna göre erkekler 6-10, kızlar 6-11 yaşları arasında eğitime devam etmek mecburiyeti olduğu açıkça belirtilmiştir (Şeren, 2016, s. 104). 1876 yılında ilk yazılı anayasa olma özelliği taşıyan Kanuni Esasi'nin kabul edilmesiyle ilk kez Osmanlı Devleti karşısında insanların hak iddia edebileceği padişah tarafından kabul edilmiştir. Bu anayasa ile birlikte halk meclise girerek padişah yanında temsil hakkı kazanmıştır. Kadınlar için bu katılım henüz bir anlam ifade etmese de toplumsal bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir (Kuyaksil, 2009, s. 339). Yine bu dönemde kadınlara miras üzerinden haklar verilmiş, cariyelik kaldırılmıştır. Kadın sosyal yaşama az da olsa karışmaya başlamıştır. Kadınların sorunları insanlar tarafından görünür hal almaya başlamıştır. Bu sorunlardan bahseden ilk gazete Terakki Gazetesi'dir. Batıdaki hareketlere yer veren ve kadınlardan gelen mektupları yayınlayan bu gazete kadınların görünür olmasında büyük paya sahiptir.

Devlet erkeğin güçlü olduğu ataerkil yapının bozulmaması adına dini ve ahlaki değerleri yansıtan yayınlardan yana olmuş, kadın yanlısı yayın yapan kuruluşlar uyarılmıştır (Kanat ve Özçelik Kanat, 2023, s. 193). Yapılan müdahalelere rağmen yine de bu dönemde Türk kadınının özlediği ve hak ettiği özgürlüğe kavuşabilme umudu artmıştır. Özgürce sokağa çıkabilmek, eğitimden faydalanabilmek, erkeklerin bulunduğu yerlerde bulunabilmek bu dönemde kadınların elde etmeye çalıştığı haklardandır. Daha önce sadece ebelik yapılmasına izin verilen kadın 20. Yüzyılın başlarında Darülmuallimat açılmasıyla birlikte yükseköğretim hakkından da faydalanmaya başlamış öğretmen olabilme şansı elde etmiştir (Şeren, 2016, s. 104). Daha sonra yaşanan gelişmelerle birlikte kadınlara evlilik alanında da haklar tanınmıştır. Evlenmeye yaş sınırı getirilerek çocuk yaşta evlilikler sınırlandırılmış, nikahın devlet tarafından yapılması hükmü konmuş, kadınlara da bazı şartlara (akıl sağlığı, erkekte fizyolojik bozukluk, geçimsizlik gibi) bağlı kalmak koşuluyla boşanma hakkı verilmiştir (Duroğlu, 2007, s. 23).

Osmanlının son dönemlerinde yaşanan özellikle I. Dünya Savaşı ve ardından kurtuluş savaşıyla kadınlar neredeyse sahadaki aktif rollerine tam anlamıyla geri dönmüşlerdir. Savaş meydanlarından geri kalmayan, mitinglerde yer alan, cephe gerisinde tıbbi destek sağlayan, savaş malzemelerini sırtında taşıyan, örgütlenme faaliyetlerinde bulunan Türk kadını özellikle Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında büyük paya sahiptir. Osmanlı'nın son dönemlerinde yoğun savaş durumları nedeniyle kadınlar ekonomik hayata girmeye başlamıştır. Savaş dolayısıyla erkek nüfusunun azalması sonucu kadınları çalışma hayatında var olmalarına olanak sağlamıştır. İş hayatında düşük ücretle çalışan kadın işverenlere olumlu katkı sağladığından sanayinin çeşitli alanlarında tercih edilmeye başlanmıştır (Şeren, 2016, s. 106).

İkinci meşrutiyet batılılaşmanın en önemli adımıdır. Batıya dönüklüğün getirisi ile kadın hareketlerinden etkilenmeler ve cumhuriyetin temelini oluşturma süreci başlamıştır. İkinci meşrutiyetin getirdiği özgürlük fikri dergi ve gazetelerdeki yazılara da yansımıştır. Bu dönemde kadınları ticaret hayatına girmesini sağlamak amacıyla ticaret Mekteb-i Alisi açılmıştır. İkinci meşrutiyet döneminde kadınların varlığı istihdamda artış göstermiştir. Kadınlar üzerinde İslamiyet'in ilk dönem etkisi

silinmeye başlanmış kadın hakları konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Geleneksel ve dini temellere dayalı bir toplumdan modern, eşitlikçi, dünyaya açık, adaletli bir toplum meydana getirmenin hızlı ve kolay olmayacağı aşikardır. Yine de tanzimat ve cumhuriyet dönemi arasında çok ciddi adımlar atılmıştır (Hamzaoglu, 2017, s. 89).

1.2.3. Cumhuriyet Döneminde Türk Toplumunda Kadın

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk ülkeyi düşmanın gölgesinden kurtarma çalışmaları içerisinde kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğini göz ardı etmemiş kadınları bulunduğu çıkmazdan kurtarabilmek için büyük mücadeleler vermiştir. Arap kültürünün etkisiyle oluşmuş ve toplumsal temele oturmuş düşüncelerin değişmesi için somut adımlar atılması gerektiğinden 1924 yılında yaşamsal alanlarda kadın ve erkeği birbirinden ayıran haremlik düzeni kaldırılmıştır. Cumhuriyetle dalgalanan bayrağın altında kadın ve erkeğin ayrı oturması söz konusu edilemeyeceğinden bu karar ile bütünlük sağlanması amaçlanmıştır (Yıldız, 2020, s. 123). Cumhuriyet kadını kimliğinin oluşabilmesi için kadının sokaklarda özgürce dolaşabilmesi, kültürel aktivitelere katılabilmesi, dans etmesi, eğitim alması gerekli olduğundan kadınlar her alanda aktif tutulmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kadınların modernleşmesi ve sosyal hayata katılması yeni düzende modernleşmenin sağlanabildiğinin ve yönetimde eskiye dair izler kalmadığının en önemli göstergesidir. Buradan hareketle kadınlar Cumhuriyetin başarısının bir temsilcisi olarak görülmektedir (Kaypak, 2016, s. 11). Cumhuriyet döneminde kadın ve erkeğin eşitliği sağlanmaz ise demokratik toplum düzenine ulaşılamayacağı açıkça ortaya konulmuştur. Buna rağmen toplumsal cinsiyet kalıpları arasında sıkışmış Türk toplumu içinde yeni laik, cumhuriyete bağlı düzende kadına haklarının verilmesine dair çalışmalar hiç de kolay olmamıştır. Her ne kadar yasal adımlar atılmaya çalışılsa da mecliste sert bir şekilde bu kurallara duvarlar örülmüştür. Atatürk her ne olursa olsun kadınlara haklarının verilmesi konusunda kesin kararlı olması dolayısıyla bu tepkilere müsamaha göstermemiştir. Bu dönemde kanunlar toplumun kurallarını yasalaştırmaktan ziyade çağdaş aile yapısını oluşturmak üzere tasarlanmaktadır (Kaypak, 2016, s. 11). 1924 yılında kabul edilen ve Cumhuriyetin ilk anayasası özelliğine sahip olan Teşkilat-e Esasiye Kanunu 1876

yılında Kanuni Esasi'nin getirdiği insan hakları kurallarını kabul etmiştir. 1924 anayasasına göre özgürlük, bir başkasının özgürlüğünü ihlal edene kadardır. Anayasa her Türkün hür doğduğunu, hür yaşayacağını garanti altına almaktadır. Bununla beraber kişinin can ve mal güvenliğini güvence altına alarak kişilere basın hürriyeti, sözleşme yapma, çalışma, cemiyet ve şirket kurma, dilekçe hakkı gibi haklar tanımıştır. Ayrıca kadınlara tanınan seçme ve seçilme hakkı bu anayasa döneminde gerçekleşmiştir. 1924 anayasası ile devlet laik temele oturtulmuş din kuralları ile devletin yönetilemeyeceği kabul edilmiştir. Bu yasada kadın haklarıyla ilgili özel bir madde bulunmamaktadır ancak kanunda belirtilen her Türk hür doğar hür yaşar, eğitim her Türk için ilkokul seviyesinde zorunludur, her Türk belirli şartlar taşıması halinde milletvekili olabilir ifadelerinden kadınlara erkeğin eşit tutulduğu anlaşılmaktadır (TC 1924 Anayasası).

Kadının maruz kaldığı eşitlikten uzak davranışların engellenmesine ilişkin atılan en önemli adımlardan biri de 1926 yılında İsviçre'den uyarlanarak kabul edilen Medeni Kanundur. Medeni Kanun'la birlikte kadınlara erkeklerle eşit miras hakkı, eşit boşanma hakkı, tek eşli evlilik, mahkeme önünde eşit şahitlik hakkı gibi hakların verilmesi sonucu Türk kadını o dönemin Avrupa ülkelerinin de üzerine çıkmıştır (Duroğlu, 2007, s. 46). Medeni Kanun birçok fırsatı beraberinde getirse de evlilik birliği içerisinde kadının ikametgâhının eşinin oturduğu yer olduğu ve aile reisinin erkek olduğu gibi hükümlerden ataerkil çerçeveye hala bağlı kaldığı anlaşılmaktadır (Doğancı ve Tuncay, 2020, s. 1341).

Cumhuriyet döneminde kadınların ilk kez siyasal alana katılma deneyimleri 16 Haziran 1923'te kurulan Kadınlar Halk Fırkası ile gerçekleşmiştir. Hükümete sunulan tüzükte kuruluş amacı kadınların yaşadığı sorunların çözümünün erkek gözünden ziyade kadın gözüyle olabilmesi açısından kadınlara aktif rol verilmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. Ancak bu kuruluş kadınların siyasal haklarının olmaması sebep gösterilerek hükümetin onayını alamamıştır. Daha sonra Kadınlar Halk Fırkası ismini Türk Kadınlar Birliği olarak değiştirmiş ve tüzüğe siyasetle alakası yoktur yazılarak hükümete sunmuş tek parti yönetiminin tek kadın derneği olmuştur. Atılan bu adım hem ilk deneme olarak önem kazanmış hem de cumhuriyet

döneminde kadınların örgütlenme potansiyelini ortaya koymuştur (Hamzaoğlu, 2017, s. 85).

1930 yılına gelindiğinde kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkının verilmesi kadın hakları konusunda devrim niteliğindedir. Dünyada diğer toplumlar seçme seçilme hakkını elde edebilmek için uzun yıllar boyunca büyük uğraşlar vermiştir. Kadınların bu hakkı yerel yönetimle sınırlı kalmamış 5 Aralık 1934'te merkezi yönetime katılma hakkı verilmiş ve ilk seçimde 18 kadın milletvekili göreve başlamıştır. İlk dönemde meclise giren 18 kadın milletvekilinin 13'ünün mesleğinin kadınlara uygun görülen en eski mesleklerden biri olan öğretmenlik olduğu görülmektedir (Hamzaoğlu, 2017, s. 87).

Bu dönemde siyasal haklar verilmiş olsa da kadınların büyük bir kesimi bu hakların benimsenmesinde zorlanmıştır. Kadınların haklarının bilincine varmalarının gecikmesindeki en önemli neden eğitim eksikliğidir. Bu sebeple öncelikli olarak kadının eğitime önem verilmiş öğrenim düzeyleri arttırılmaya çalışılmıştır (Aydın, 2015, s. 94). Atatürk, eğitim üzerinde titizlikle çalışmıştır. Eğitimde kız erkek karışık olarak karma sisteme geçilmiş daha sonra harf inkılabıyla okur yazarlık oranında artış sağlanmıştır. Ekonomik olarak hayata dahil edilmek istenen kadınların istihdam sürecinde çalışma hayatını güvence altına almayı amaçlayan İş Kanunu'nda kadınların ağır işlerde çalıştırılması yasaklanmıştır (Şeren, 2016, s. 107).

İnsanın yaşadığı yerin, sosyokültürel durumunun, inancının, hayata bakışının en önemli temsilcilerinden biri de kıyafettir. Cumhuriyet yöneticilerinin toplumun giyim ve yaşam tarzının modernleşme ile paralel olması gerektiğini savunması sebebiyle dini ve geleneksel durumları temsil eden kıyafetler yerini modern kıyafetlere bırakmıştır. Yapılan yeni düzenlemelerle şalvar, fes, peçe, çarşaf gibi kıyafetlerin kullanımından vazgeçilmiş bunlar yerine şapka, etek, eşarp gibi kıyafetler kullanılmaya başlanmıştır (Kaypak, 2016, s. 13).

Sanatta da kadının konumu zaman içerisinde farklılık göstermiştir. Cumhuriyet döneminde oluşacak yeni toplum düzenine göre sanatsal faaliyetler meydana gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınların milli seferberlik dönemlerinde özverili davranışları nedeniyle öncü konumda resmedildiği

görülmektedir. Bu dönemden sonra planlanan yeni modern toplum düzenine göre kadın güçlü, sağlıklı, çağdaş konumda olduğu yansıtılmaktadır (Küçükşen Öner, 2017, s. 114). Cumhuriyet yönetimin gücünü arkasında hisseden kadınlar kaybettikleri haklarını geri alabilmek adına dergilerle seslerini duyurmaya çalışmıştır. Kadın Yolu ve Kadın Sesi dergisi kadın sorunlarının halk gözünde görünebilirliğini arttırarak büyük katkılar sunmuştur (Hamzaoglu, 2017, s. 86).

1.2.4. Günümüzde Türk Toplumunda Kadın

Günümüz toplumunda kadın statüsünün atılan adımlar sayesinde geçmiş dönemlere kıyasla kadın lehine pozitif bir seyir yakaladığı görülmektedir. Literatürde kadın hareketlerinin günümüzdeki aşamaya gelmesi üç dönem üzerinden incelenmektedir. Tarihsel bazda yapılan ayrıma göre Osmanlı'nın son zamanlarından 1960'lı yıllara kadar birinci dalga kadın hareketlerinin varlığından söz etmek mümkündür. Birinci dalga kadın hareketlerinin temel amacı eşitliktir. Bu dönemde kadınlar, erkeklerden bir farklarının olmadığını belirterek tıpkı erkekler gibi seçme seçilme hakkı, oy kullanma hakkı gibi eşit haklara sahip olmak istemiş geride kalmışlığı engellemek adına direniş göstermişlerdir. Osmanlı'nın son dönemlerinde kadının Tanzimatla birlikte nispeten görünür olduğu ve ilk hareketlerini gazete ve dergiler yoluyla yaptığı bilinmektedir. Terakki gibi dönemin önde gelen gazetelerinde kadınlara yeni haklar tanınması ve erkek yazarlar tarafından bu duruma destek verilmesi kadın hareketlerine öncülük etmiş ardından kadınlar bağımsız kadın gazeteleri çıkarmıştır (Karataş, 2009, s. 1655). Birinci dönemde kadınlara verilen siyasal hakların tam olarak toplumsal bir karşılık bulamaması, 1960'lı yıllardan sonra tüm dünyada yayılan sosyalizm hareketlerinin Türkiye'de de etkisini göstermesi ikinci dalga kadın hareketleri ile kamusal alanda var olamayan kadınların seslerinin daha kararlı ve daha şiddetli çıkmasına neden olmuştur.

İkinci dalga kadın hareketlerine göre toplumda gerçekleştirilen eşitlik "sözde" eşitliktir. Çünkü kadınlar ekonomik açıdan sömürülmektedir. Düşük ücretle tam gün çalışan kadının evde ücretsiz işçiliğinin devam etmesi bu dönemin en büyük sorunlarından biridir. İkinci dalga kadın hareketleri kadının bedeni üzerinde bir hükmünün olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Şiddet, cinsel saldırı, gebelik önleyici bilimsel yöntemler gibi kadın sorunları gündemde yeniden tartışılması ve

gelenekselci bakıştan uzaklaşarak yeni bir perspektif kazandırılması bu dönemin temel hedefleri arasındadır (Yiğit Çavuşoğlu, 2015, s. 45). 1970’li yıllarda filizlenen ikinci dalga kadın hareketleri 1980’li yıllara gelindiğinde sosyal boyutta toplumsal değerleri sorgulatacak aşamaya ulaşmış bu bağlamda kadınların çağdaşlık yolculuğundaki eylemleri hız kazanmıştır. İkinci dönem kadın hareketleri ev sınırlarından uzaklaşarak sokak eylemlerine dönüşmüştür. 1987 yılında Çankırı’da görülen bir davada hâkimin şiddet yanlısı tavrından dolayı “Dayağa Karşı Hayır” ismini verdikleri sokak eylemi askeri darbeden sonra Türkiye’de gerçekleştirilen ve kadınların yaptığı ilk sokak eylemidir (Çakıl Dinçer, 2023, s. 516)

1980 sonrası dönemde Dünyada yaşanan gelişmeler sonucunda özel yatırımlar ve çok uluslu şirketler nam kazanmış devletin yaşadıkları sıkıntıları çözmek konusunda sivil toplum örgütleri etki göstermeye başlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının aktif rol oynamasıyla Türkiye’de kadın hareketleri daha görünür olmaya başlamıştır (Karaman ve Dalkıran, 2021, s. 105). İkinci kuşak kadın hareketi olarak isimlendirilen 1980-1990 yılları kadınların süregelen sorunlarını, kadın kimliğinin anlamlarının tartışıldığı, kadınları bilinçlendirmeye ve özellikle şiddet karşısında kadın haklarına dair çalışmalar yapıldığı görülmektedir. 1980’li yıllarda bilinçlendirici feminist söylemler 1990’lı yıllarda kurumsallaştırılmış ve kamu politikalarında kadınlar yer almaya başlamış, kadın örgütleri yerel yönetim ve merkezi yönetimle ilişki kurmuş iletişim halinde bulunmuştur (Gedik, 2015, s. 211). Kurumsallaşma yaşandığı çeşitli kanunlarda kadın lehine düzenlemeler yapılması, üniversite kadın sorunları araştırma merkezlerinin açılması, feminist yayınların yaygınlaşması, şiddete yönelik yapılan sokak eylemleri, kadın danışma merkezleri ve kadın sığınma evleri yaygınlaştırılmasından anlaşılmaktadır (Şeren, 2016, s. 39). Bu dönemde kurumsallaşmaya yardımcı olan etkenler Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin yükümlülüğü, değişen dünya düzeni ve ülkelerin mevcut konjonktürleri gösterilebilmektedir. 1990’lı yıllardan sonra varlığını gösteren üçüncü dalga kadın hareketleri, birinci ve ikinci dalgadan farklı olarak felsefi ve kültürel alanda var olmaya çalışmaktadır.

Üçüncü dalga kadın hareketlerinde kadının toplum içerisinde uğradığı ayrımcılık görünür kılınmaya çalışılmaktadır. 1990’ların sonundan günümüze kadar

uzanan kadın hareketleri süreci tek tip feminizim tanımlamasına karşı çıkarak ırk, etnisite, milliyet, din, cinsel tercih gibi farklı kültürel öğeleri de içinde barındırarak feminist hareketi tüm kadınları kapsayacak şekilde olması gerektiğini savunmaktadır (Akay, 2023, s. 130). Yaşanan tüm gelişmelerle beraber 20. yüzyılın başındaki toplum yapısına göre günümüz toplum yapısının büyük bir reforma uğradığını söylemek mümkündür. Özellikle 1950'lerden sonra kırsal kesimlerden kentlere göçün yaşanması bu değişime zemin hazırlamıştır. Şehirleşme ile birlikte evlerin kırsal alana kıyasla küçülmesi bir arada yaşayan ailelerin çekirdek aileler olarak ayrılıp yaşamasına neden olmuştur. Şehirde yaşamla birlikte ortaya çıkan maddi etmenler kadını evin geçimine katkı sağlaması gereken konumuna getirmeye başlamıştır. Kadın aynı zamanda hala bakım görevini üstlenen kişi olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla kadının yükünde artış yaşanmıştır (Doğancı ve Tuncay, 2020, s. 1342). Bununla beraber Dünyanın globalleşmesi her geçen gün artmaktadır. Globalleşme sonucunda toplumlar birbirlerine yakınlaşmakta mekanlar arası mesafeler azalmaktadır. Değişen dünya düzeni içerisinde kadının toplum düzenine katkılarının ne boyutta olacağı kadınların sorunlarını daha görünür hale gelmesine katkı sağlamıştır (Rosaldo & Lamphere, 1974, s. 2). Bugün çalışma hayatından yeme, içme, doğum günü kutlamaları, arkadaş toplanmaları, kültürel aktivitelere kadar insanın içinde olduğu her alan ev sınırları içerisinde çıkmış dış dünyaya kaymıştır. Özellikle kentlerde okulların evden uzak olmaları, yiyecek ihtiyacını karşılayabileceği bir toprak alanı olmaması sebebiyle gıda alışverişleri, sağlık ihtiyacı, kamusal kurum ve kuruluşlara ulaşma gereksinimi gibi çok temel faaliyetler bile kadınların ev sınırlarından uzaklaşmasına yardımcı olmaktadır. Bugün Türk kadının yasal olarak birçok hakkı ve özgürlüğü bulunmaktadır. Bu noktada gerçekleştirilmesi gereken en önemli kadın hareketi mevcut yasal hakların toplumda yaygınlaştırılmasını sağlamaktadır.

Türkiye'nin içinde barındırdığı karmaşık toplumsal yapı kadınların konumunda da karmaşalar yaratmaktadır. Geleneksel değerlerden uzaklaşamayan kesim, çağdaş değerleri benimsemiş kentsel kesim, çağdaş değerleri tam olarak benimseyememiş yeni kentsel kesim olmak üzere üç çeşit kültür gruplarının kadınlara yaklaşımları farklı olduğundan Türk kadınına özgü kimlik yapısını

oluşturma güçleşmektedir (Yapar Gönenç, 2006, s. 80). Bu sebeple günümüz Türkiye'sinde hala eğitim alamayan, küçük yaşta evlendirilen, erkek arkadaşı olduğu için şiddete maruz kalan kadınlar bulunmaktadır. Gelenekselden kopuş sürecinin yönetilmesinin dikkatli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Kadınlar ancak ekonomik boyutta kaynaklara erişmesi ve finansal karar alma süreçlerine katılması; sosyal boyutta kültürel ve toplumsal faaliyetleri benimsemesi ve katılım sağlaması; siyasi boyutta ise karar alma ve politik süreçlere aktif katılım sağlaması ile kendi hayatlarının kontrollerini ellerine almaları sonucunda toplumun her alanında tam katılım sağlayabilme ve konumunu güçlendirme fırsatı yakalamaktadır (Reshi & Sudha, 2022, s, 1354). Çalışmanın birinci bölümün üçüncü başlığında günümüz toplumunda kadının konumu daha detaylı incelenecektir.

1.3. Türkiye'de Toplumsal Yaşamda Kadın Görünürlüğü

Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi kadınlar hayat sahnesine çıkabilmek için büyük emek sarf etmişlerdir. Gösterilen azim ve kararlılık zaman içerisinde karşılığını almış kadının konumu her geçen gün iyileşme göstermiştir. Çalışmanın bu bölümünde hayatın içerisinde kadınların varlığı günümüz (21. Yüzyıl) verileri arasında incelenmeye çalışılacaktır.

1.3.1. Eğitimde Kadın Stereotipi

Toplumsal cinsiyet normlarının kadın üzerindeki etkileri incelendiğinde ortaya çıkan en can yakıcı sonuçlardan biri eğitimsizliktir. Eğitim sadece okula giderek okuma-yazma, matematik, fen, tarih öğrenmekle sınırlandırmanın ötesinde başta kültür, sosyallik, eşitlik, ahlak, erdem, bilim, teknoloji, ekonomi olmakla birlikte toplumsal hayat kalitesini yükselten birden çok olumlu etmeni de beraberinde getirmektedir. Bu sebeple bireyin eğitimden eksik kalması çok yönlü olumsuzluk etkisi yaratmaktadır.

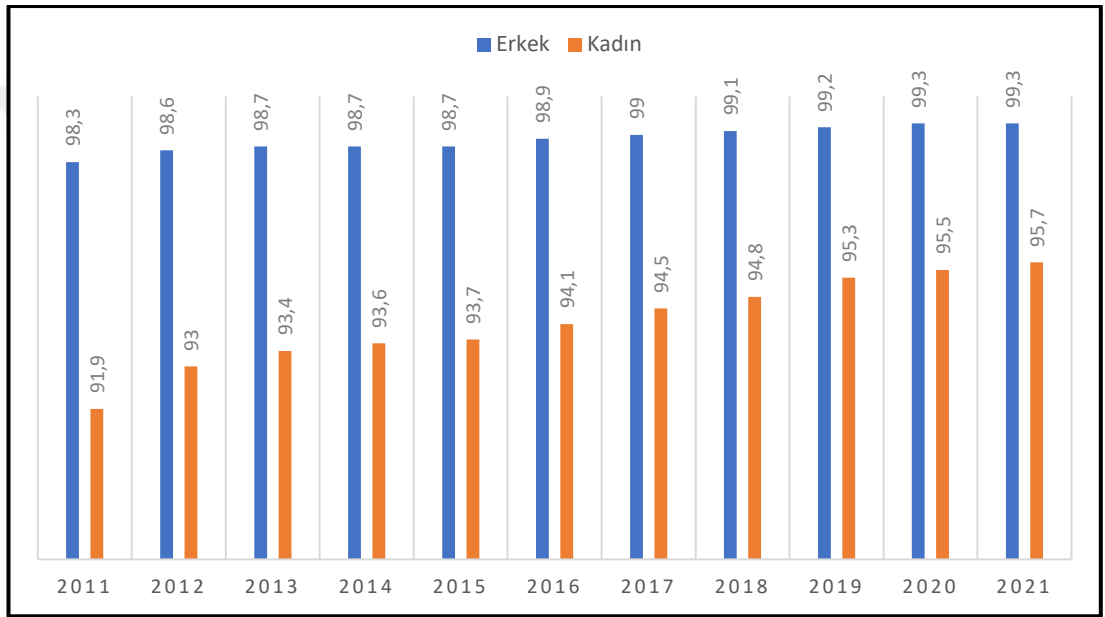
Geleneksel toplumlarda kadın eğitimini alarak meslek sahibi olmasıyla değil ancak yanında bir erkek olması durumunda birey olarak kabul edilmektedir. Okula gitmesi gerekirken evlenme yaşını bekleyen kız çocukları ataerkil düşüncenin hâkim olduğu baba merkezli yaşadığı evde bir birey olarak görünmediği için evliliği bir meziyet olarak görmektedir. Genç kızlara hayat boyu ulaşabilecekleri tek hedefin

kocaya iyi bir eş olma olduğu yıllarca dikte edilmiştir. Kadınları bu denli içine çeken ve onları adeta bir hizmetçi konumunda kullanan patriarkal düşünce sahipleri kadınların konumlarının yükselmemesi adına her türlü engeli koymaya çalışmışlardır. Kadının bağımsız bir birey olabileceği düşüncesinin topluma ait olmadığı hayatın her alanında kadının önüne sunulmuştur (Doğancı ve Tuncay, 2020, s. 1345). Farkında olan kadının değişebilir, değişen kadın değiştirebilir bu sebeple kadınları hayatın içinde görmeye hazır olmayan erkil yapı çeşitli bahanelere sığınmaktadır.

Günümüz toplumunun eğitim düzeyini TÜİK verileri üzerinden 2011-2021 yıl aralığında incelemeye aldığımızda 2011 yılında 6 yaşından büyük okuma yazma bilen erkek nüfus oranı %98,3 okuma yazma bilmeyen %1,7; kadın okuma yazma bilen nüfus oranı %91,9 okuma yazma bilmeyen ise %8,1 olduğu görülmektedir. İlerleyen yıllarda eğitimsizlik oranlarında artış yaşanmadan sürekli bir düşüş seyri gözlemlenmiştir. Okuma yazma bilmeyen kadın nüfusu oranında düşüşe katkısı olan önemli projelerden biri ilk defa 2003 yılında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) iş birliği ile hazırlanan “Haydi Kızlar Okula” kampanyasıdır. Bu kampanya ile özellikle kırsal kesimde toplumsal cinsiyet yargıları veyahut maddi imkansızlıklar nedeniyle eğitim özgürlüğünden alıkonulan kız çocuklarının okula dönüşlerini mümkün kılarak 2005 yılı sonuna kadar kız ve erkek çocukları arasındaki farkın sıfırlanması amaçlanmıştır (Koç, 2010, s. 207). Proje önemli sayıda kız çocuğunun eğitime kavuşmasını sağlasa da belirlenen hedefi tutturamamıştır. Ardından 2012 yılında Türkiye’de yetişkinlere okur yazarlığın öğretilmesi amacıyla “Ana Kız Okuldayız” kampanyası ile düzenlenmiştir. Bu kampanya ile 2 milyona yakın insan okuma yazma öğrenmiştir (Güneş, 2019, s. 231). Toplumun okur yazarlığının artışına destek veren diğer bir proje ise “okuryazarlık seferberliği” kampanyasıdır. Bu bağlamda 2018 yılında başlanan okuryazarlık seferberliği projesi ile okula gitmesi gereken zamanda çevresel faktörlerle bu hakkını elde edemeyen insanlara yaşam boyu öğrenmeyi hedefleyen 7’den 70’e herkes için eğitim imkânı sunan halk eğitim merkezlerinde okuma yazma öğrenme ve mesleki bilgiler kazanma noktasında önemli fırsatlar tanınmıştır. Son on yılda katılım oranlarında artış görülen halk eğitim merkezleri kadınların eğitim

eksikliğini gidererek işgücüne katılımını da desteklemiştir (Özer ve Suna, 2022, s. 79). Geline bu noktada açıklanan güncel verilere göre 2021 yılında 6 yaşından büyük okuma yazma bilen erkek nüfus oranı %99,3 e ulaşmıştır erkek nüfusunun sadece %0,7'lik kısmı okuma yazma bilmemektedir. Kadınların oranına bakıldığında okuma yazma bilen oranı %95,7, okuma yazma bilmeyen kadın oranı %4,3 olarak açıklanmaktadır (TÜİK, 2022).

Şekil 1.1: 2011-2021 Yılları Arası Cinsiyete Göre Okuryazarlık Oranı

Kaynak: TÜİK, 2022.

Açıklanan son verilerden hareketle günümüzde hala 6 yaş üstü nüfusun tamamının okuma yazma bilmediği sonucuna varılmaktadır. Sonuç olarak 2021 yılında halen toplam nüfusun %5'lik kısmı adını soyadını yazamamakta önünden geçtiği dükkânın, bindiği otobüsün, aldığı ürünün veya ilacın adını okuyamamaktadır. Nüfusun tamamında 6 yaş üstü okuma yazma bilgisi olabilmesi için eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulması kırdan kente her alanda okula kolay ulaşımın sağlanabiliyor olması gerekmektedir. Kadınların büyük çoğunluğunu kendi adını bile yazmaktan mahrum bırakan toplumsal düşüncelerin ve imkansızlıkların değişimi için devlet ve toplumun farkındalığı olan kesimi el ele vermiş zaman içerisinde iyileşmelere sebep olmuşlardır.

İlkokul 5. sınıfa kadar okuma yazma öğretilsin diye okula gönderilen çocuklar daha sonra eğitime devam etme şansı bulamadığından toplumun ihtiyacına göre hazırlanan kanunlar ve yapılan düzenlemelerle Türkiye’de ilk olarak 8 yıl eğitim zorunlu hale getirilmiştir. Kanunlara dayanarak koyulan eğitim sınırıyla çocukların büyük ölçüde ortaokul mezunu olması sağlanmıştır. Daha sonra ilkokuldan başlamak üzere ortaöğretim mezuniyetini kapsayan 4+4+4 sistemiyle 12 yıl eğitimin zorunlu hale getirilmesi eğitimi toplum vicdanına bırakmayarak kanuni çerçevede zorunlu kılmış, özellikle kız çocuklarının keyfi geri bırakılmışlığının büyük ölçüde önüne geçilmiştir (Turan, 2016, s. 6).

Okul mezuniyet verileri incelendiğinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında ilkokuldan mezun olan erkek nüfus oranı %98,1; kız nüfus oranı %97,3’tür. Aynı eğitim döneminde erkeklerin %95,8 kadınların %92,3 ü ortaokuldan mezun olabildiği verilerle açıklanmıştır. 8 yıllık eğitim zorunluluğuna 4 yıl daha eklenmesiyle birlikte ortaöğretim mezuniyet durumu erkeklerde %58,6 kadınlarda %59 olduğu gözlemlenmektedir. 2014-2022 arası dönem incelendiğinde eğitim oranlarında düşüş göstermeden artış yaşamıştır. 2021-2022 eğitim öğretim yılında erkeklerin %98,5 kadınların %98,4 oranında ilkokuldan mezun olduğu görülmektedir. Bu dönemde ortaokul mezuniyet oranları erkeklerde %96,8 kadınlarda %96’dır. Lise mezuniyetlerine bakıldığında erkeklerin %76,2 kadınların %79,6 oranında eğitimlerini tamamladığı verilerine ulaşılmaktadır. Açıklanan doneler Türkiye’de güncel durumda nüfusun tamamının ilkokul mezuniyeti tamamlayamadığı, ortaokula devam edişlerde aksamalar olduğu, ortaöğretim mezuniyetlerinin ise oldukça düşük olduğunu gözler önüne sermektedir.

Tablo 1.1.’ de dikkat çeken noktalardan biri de ortaöğretim seviyesinde kadın mezuniyet oranlarının erkeklere göre ciddi oranda yüksek olmasıdır. Eğitimden yoksun kalan ve hayatın her alanında geride bırakılan kadına adil şartlar sağlandığında başarılı olabileceğini görünür kılan bu veriler eşitlikçi adımların atılmasındaki önemi açıkça ortaya koymaktadır.

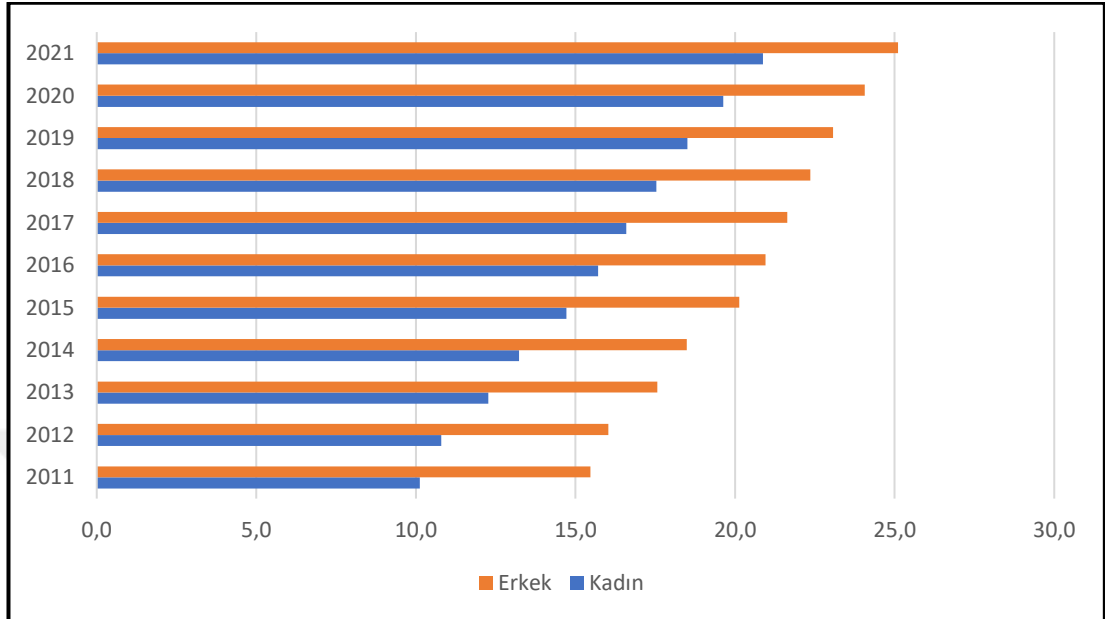
Tablo 1.1: Cinsiyetlere Göre Eğitim Seviyesi Tamamlama Oranı

(%)						
Öğrenim Yılı	İlkokul		Ortaokul		Lise	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2014-2015	98,1	97,3	95,8	92,3	58,6	59,0
2015-2016	98,2	97,8	95,0	92,3	58,7	60,8
2016-2017	98,5	98,2	89,9	87,9	61,5	64,4
2017-2018	98,5	98,2	91,2	89,1	63,2	67,1
2018-2019	98,7	98,5	98,1	97,3	65,8	70,4
2019-2020	98,7	98,5	98,0	97,5	67,8	72,9
2020-2021	98,6	98,5	97,4	96,8	70,5	76,0
2021-2022	98,5	98,4	96,8	96,0	76,2	79,6

Kaynak: TÜİK, 2022.

Türkiye’de 2008 yılında 25 yaş üstü üniversite mezunu nüfus incelendiğinde erkeklerin mezuniyet oranı %12,1, kadınların %7,6’dır. Bu yıllarda neredeyse erkek nüfusunun yarısı kadar kadın nüfusu üniversite de eğitim görme imkânı bulduğu görülmektedir. Geçen yıllar boyunca üniversite mezuniyet oranlarındaki artışın devamlılığı sağlanmıştır. Açıklanan son güncel verilere göre ise 2021 yılında 25 yaşından büyük üniversite mezunu erkek nüfusun toplam erkek nüfusa göre oranı %25,1 kadınların oranı ise %20,9 dur.

Şekil 1.2: 2011-2021 Yılları Cinsiyete Göre Üniversite Mezuniyet Durumları

Kaynak: TÜİK, 2022.

Verilerden yola çıkılarak toplum bireylerinin eğitim seviyelerinde her geçen yıl iyileşme olduğu sonucuna varılabilir ancak eğitimde çok geride kaldığı için iyileştirmeler arzu edilen sonucu verememektedir. Türkiye'nin istenilen çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşmak, eşitlikçi, adaletli ve gelişmiş bir ülke haline gelebilmek için çok uzun yolunun olduğu aşikardır. Eğitim seviyelerinin oransal artışı tek başına ülkenin ve toplumun durumunu düzeltme gücüne sahip değildir. Türk toplumunda kadınların kendilerini geliştirmelerine önemli ölçüde duvarlar ören toplumsal cinsiyet normlarının ortadan kaldırılması ihtiyacı doğrultusunda eğitim alanında bir dizi değişmelerin yaşanması zaruri olmaktadır. Bu değişimin önce eğitim içeriğinde daha sonra eğitimciler de yaşanması gerekmektedir. Eğitimin içeriği incelendiğinde sınıfta öğrencilere verilen sorumluluklar, oynanan oyunlar, ders kitaplarının içerikleri, anlatılan hikayeler ve benzetmeler de toplumsal cinsiyet yargılarının izleri olduğunu görmek mümkündür (Gümüsoğlu, 2008: Güneş, 2009: Özdemir ve Karaboğa, 2019: Kırbaşoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011: Sarıtaş ve Şahin, 2018).

1.3.2. Medyada Kadın Stereotipi

İnsanlar bir arada yaşadıkları ilk günden beri birbirleri ile iletişim kurmak maksadıyla mektup, gazete, posta güvercini, radyo, televizyon, cep telefonu gibi çeşitli yollara başvurmuşlardır. Çağın şartlarına uygun olarak gelişen ve değişen iletişim araçlarından en etkilisi televizyondur (Yavuz ve Ilgın, 2023, s. 96). Görsel iletişime imkân sağlayan televizyon akılda kalıcılığı sebebiyle kitleleri etkisi altına alabilmektedir. Yoğun bir biçimde televizyon yayınlarına maruz kalmış kimseler yansıtılan gerçekliğe inanmaya başlamakta ve düşüncelerini gördüklerine göre şekillendirmektedir. Bu noktada televizyonda yayınlanan reklam, dizi, film, program vb. yayınlar kişileri dolayısıyla toplum yapısını kolaylıkla etkileyebilmektedir (Uluyağcı ve Yılmaz, 2007, s. 147).

Ulusal ve uluslararası haberlere ulaşma, eğlence ve film sektörüne seyirci olabilme gibi olanakları sunan televizyon yayınları hem toplumun yargılarından etkilenen hem de toplum yargılarını etkileyen konumda olması bakımından toplumsal yaşamda önem arz etmektedir. Medya kanallarında doğrudan veya dolaylı olarak yansıtılan görseller üzerinden verilen mesajlar toplumda genel kabul görmüş, klişeleşmiş yargıların içselleştirilmesine neden olmaktadır (Çelebi, 2022, s. 823). Buradan hareketle Türkiye gibi ataerkil toplumlarda benimsenen genel olguların tesiri altında olan medya kanallarında diğer alanlarda olduğu gibi erkek egemen düşüncelerin varlığından söz etmek mümkündür. Medya da erkeğin betimlenişinin çerçevesini güç belirlerken kadın ilgi çekmesi açısından genellikle bedeni üzerinden lanse edilmektedir (Tuncel, 2011, s. 146).

Reklamlarda ürünlere olan dikkatin artması için kadın oyuncuların tercih edilmesi, gazetelerde kadın bedeni üzerinden büyük manşetler ve görseller yayınlanması medya da kadının betimleniş biçimini gözler önüne sermektedir (İlgaz Büyükbaykal, 2012, s. 21). Dizilerdeki olay örgüsü içerisinde kadınların evlenme konusunda ısrarcı olması, aşık olup eğitimini yarıda bırakması, çocuk sahibi olamayınca kendini üzgün ve eksik hissetmesi, ekonomik açıdan erkeğe bağlı olması, başarılı ve zengin patronların sadece erkeklerden oluşması, kadınların onlara yalnızca sekreterlik yapabilmesi gibi durumların varlığı kadının toplumda nasıl görüldüğünü ve geleneksel yargıların devam etmesini destekleyenler tarafından nasıl

görölmek istendiğini açıkça ortaya koymaktadır (Aktaş, 2020, s. 10). Bununla beraber kadınlığın tam olarak hissedilmesi için anne olması gerektiği algısına kapılmış olan toplum, bebek ürünü reklamlarında kadını olmazsa olmaz bir aktör olarak kullanmaktadır. Kadını evde bakım ve günlük hizmeti yapan, anne, güler yüzlü hemşire olarak yansıtan medya, kadınlara toplum tarafından biçilen bu rollerin kalıcı olmasına yardımcı olmaktadır (Yücebaş, 2019, s. 586).

Yayıcılıkta kadın moda, kıyafet, makyaj, yemek gibi televizyon programlarına davet edilerek bu konular üzerine uzmanlaştığı yansıtılmakta araştırma programlarına ise çoğunlukla erkekler davet edilmektedir. Buradan hareketle erkek bilim insanı, yönetici, karar verici olabilirken kadınlar sadece ev ve güzellik üzerine işler yapabilir algısı benimsetilmeye çalışılmaktadır. Öte yandan bu programlarda kadınların giyim konusunda da özenli ve ilgi çekici olması beklenmektedir. Toplumsal cinsiyet erkeğe doğal giyim imkânı sunarken kadına dekolte, şık kıyafetler, makyaj, takı, topuklu ayakkabı gibi zorunluluklar getirmektedir (Uluyağcı ve Yılmaz, 2007, s. 148).

Medya patronları; yayınlanan diziler, filmler, programlar vb. yerlerde maddi kazanç sağlama amacı güttüğünden reyting kaygısına bağlı olarak özellikle toplumun “normal” olarak adlandırdığı tiyolojilerden insanları kullanmaktadır. Bunun yanında toplumun içerisinde var olan ancak toplumun genel görüşü dışında kalan özel bakıma ihtiyacı olan bireylerden, eşcinsellerden, farklı ırklara mensup kişilerden bahsedilmemektedir. Kadın-erkek ilişkilerinin aldatma, hırs, intikam, para üzerine kurulduğu diziler aileleri büyük oranda etkilemektedir. Medya sunucularının bilinçli veya bilinçsiz şekilde yaptığı yansıtımlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine çanak tutmaktadır (Varlı Gürer ve Gürer, 2020, s. 637). Senaryolarla ortaya çıkarılan ailelerdeki kadın karakterlerin fedakâr, cefakâr, ezilmiş, cahil, erkeğin etkisi altında kalmış, eğitim alsa dahi belirli beceriye ulaşamamış kimseler olarak gösterilmesi toplumun olumlu yönde değişmesine ket vurarak kadının konumunu çıkmaza sürüklemektedir. Özellikle okuma yazma bilmeyen, eğitim alamamış, doğru bilgiye kolaylıkla ulaşamayan insanların da televizyon karşısında varlığı düşünüldüğünde medya kanallarının oluşturabileceği olumsuz etkiler daha belirgin olmaktadır (Aktaş, 2020, s. 2). Bu negatif etkinin ortadan kaldırılması adına medya organlarının uyması

gereken kuralların belirlenmesi ve denetlenmesi üzerine çıkarılmış olan Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunu'nun (2011) madde 8 S bendine göre “*toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadına şiddeti teşvik eden, kadını istismar eden programlar yayınlanamaz*” tebliği ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin medya kanalları aracılığıyla desteklenmesi devlet tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında medya araçlarından televizyonun cinsiyete dayalı algılar üzerindeki etkisinin yadsınamaz bir gerçek olduğu görülmektedir.

Günümüzde teknolojik inovasyon sonucu oluşan ihtiyaçları karşılamak adına kullanımı yaygınlaşan cep telefonu, televizyonun yerini alarak varlığını göstermeye başlamıştır. Televizyonun aksine kişisellik imkânı sunan cep telefonu hem görsellik sunmakta hem de kişiler arası iletişimi sağlamaktadır. Cep telefonu sayesinde insanlar sosyalleşme, alışveriş, iletişim, araştırma, bilgi edinme, eğlence, oyun gibi istedikleri her alanda aktif olabilmektedir. Kültürel aktarım konusunda etkili bir araç olan cep telefonu özellikle gençlerin inançları, davranışları, yaşamları üzerinde etkili olmaktadır (Çelebi, 2022, s. 823). Cep telefonu ile birlikte hayatımıza giren ve geniş bir ağa sahip olan yeni nesil iletişim araçları Facebook, Instagram, Youtube, Tiktok gibi mobil uygulamalar eğlence, arkadaş edinme ve sosyalleşme gibi olanaklar sağlarken kişileri ekranda gördüğü dünyaya inandırmaktadır. Oluşturulan bu yeni dünya; beraberinde yeni kurallar, anlayışlar ve düşünceleri getirmektedir (Kuşay, 2017, s. 24). Çoğunlukla benimsenen geleneksel algıyı kırmak üzerine geliştirilen bu kurallar özellikle genç kuşağı nesillerce aktarılan var oldukları topluma özgü gelenek ve göreneklerden, kültürel olgulardan uzaklaştırmaktadır. Fotoğraf, video ve metin içeriklerinin kullanılabildiği bu çevrimiçi uygulamalarda insanlar beğeni, yorum ve mesaj üzerinden kurdukları iletişimi arkadaşlığına çevirebilmektedir. İnternet ağı sayesinde globalleşen medya araçları Dünya'nın her yerindeki insanlara ve yaşam biçimlerine ulaşma da kolaylık sağlaması nedeniyle toplumsal bir sentez oluşturarak kültürleri benzer bir hale getirmeye başlamaktadır. Genel tanımda “sosyal medya” olarak adlandırılan bu platformlar insanlar özel yaşamlarına ait paylaştıkları görseller sayesinde tanınarak güven ortamı oluşturmaktadır. Bu özel alan paylaşımı ataerkil toplumun biçtiği

birçok rolün genç nesilde hiçe sayılmasına neden olmaktadır. Bu durum gençlerin cinsiyet fark etmeksizin kısıtlama olmadan, özgür, rahat bir şekilde kendi dünyalarına kurmalarına izin vermektedir. Dolayısıyla yeni nesil kitle iletişim araçlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik olumlu etkileri olabilmektedir. Ayrıca geniş kitlelere ulaşmasından kaynaklı işletmelerin reklam amacıyla tıpkı web sitesi gibi bu uygulamalara üyelik yaparak ürünlerini satmaya başlamasıyla birlikte gelir getirici özelliği bulunmaktadır.

Sosyal medya özellikle aktif iş hayatı olmayan kadınların gerek evde el emeğiyle yaptığı ürünlerin gerekse piyasadan temin ettiği ürünlerin satışını yapma konusunda kolaylık sağlaması açısından pozitif bir etkiye neden olmaktadır (Kuşay, 2017, s. 27). Sosyal medya; girişimcilik konusunda geri planda kalan yeterli imkân bulamayan kadınlara dijital ortam çerçevesinde geniş bir ağ sunarak ekonomik yaşamda var olmalarına ön ayak olmaktadır. Bayrakçı ve Köse'nin (2019) yaptıkları araştırmaya göre kadınları yeni düzende girişimci olmaya iten en önemli etkenler düşük maliyet, evden çalışabilme, saygınlık kazanmak, kendini kanıtlamak, yeteneklerini göstermek, boş zamanını değerlendirmek ve haneye ekonomik katkı sağlamaya çalışmak olarak belirtilmektedir.

Kadınlara açtıkları yeni alanların sağladığı avantajlarının yanında 16-35 yaş arası genç neslin sıklıkla kullandığı mobil uygulamalarda toplumsal cinsiyet konusunda dezavantajlı durumlar da ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya kadının ev içine hapsolmasını ve ev içi hizmeti sağlamasını beklemeyerek kadını aktif görmeyi istese de alt metinde kadını sürekli güzel ve bakımlı olmaya zorlamaktadır. Kadınların güzel ve bakımlı olma seviyeleri arttıkça hem çevrelerinden aldıkları eleştiriler azalmakta hem de hitap ettiği kitleler artmakta bu da beğenilmelerine sebep olmaktadır. Tanınan kişiler popüler olarak reklam geliri elde ettiğinden sosyal medyanın güzellik ve -güzel olabilmek için- estetik savaşına dönüştüğü görülmektedir. Sosyal medya da özellikle kadınlar ışıklı bir podyumda yürürcesine günlük hayattan uzaklaşarak toplumun belirlediği güzellik algısına maruz kalmaktadır (Güzel ve Cizmeci Ümit, 2018, s. 85). Tüm bunlardan hareketle toplumda yaşanan bireylerin düşüncelerinden ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kalıplarının değişiminin sağlanmasında medyanın tüm organlarının önemli bir araç

olarak kullanılabileceği görülmektedir. Dolayısıyla medya kanalları üzerinden devletin ve vatandaşların birlikte yürüteceği sosyal sorumluluk projeleri ile toplumun hapsoldüğü cinsler arasında eşitsizliğe neden olan sorunların çözülmesi imkânsız görülmemektedir. Özetle kuşaklararası eşitlikçi bir görüşün aktarılması için medya da kadınına değer veren, cinsiyetler arası üstünlük mücadelesine girmeyen, her bireyin özgür yaşayabileceğini simgeleyen projelere öncelik verilmesi medyanın üstüne düşen görevleri yerine getirmesi açısından son derece önemli olmaktadır (Aktaş, 2020, s. 11).

1.3.3. Sporda Kadın Stereotipi

Spor; bireylerin beden, ruh ve fikri olarak gelişmesine olanak sağlayan bir bilim dalı olarak tanımlanabilmektedir (Sunay, 2003, s. 39). Sadece profesyonel olarak yapılabilen bir alan olmaması dolayısıyla bireyler gerek okul döneminde gerek yaşam içerisinde mutlaka sporsal aktivitelerde bulunmaktadır. İnsan olduğu her alana bilgi, birikim ve deneyimlerini beraberinde götürdüğünden sporun içerisinde toplumda genel kabul görmüş yargıların varlığı da sıklıkla görülmektedir. Toplumsal cinsiyet düzleminde kadının erkeğe oranla daha zayıf ve güçsüz görülmesi spor alanında da kadını ötekileştirmiş ikincil konumda bırakmıştır (Akkaya ve Kaplan, 2014, s. 179).

Erkek temelli bir spor anlayışı içerisinde spor etkinliklerinin erkeğin güçlü ve atletik yapısıyla bütünleştirilmesi sonucu aileler tarafından küçük yaştaki erkek çocukları vücut gelişimlerini sağlaması amacıyla spora yönlendirilirken kız çocuklarının kadınsı vücut özellikleri bozulmaması adına özellikle kuvvet gerektiren ağır sporlardan uzak tutulduğuna rastlanılmaktadır (Koca, 2006, s. 84). Öztürk ve Koca'nın (2017) yapmış olduğu araştırmada kız çocukları spor alanı tercihlerinde ebeveyn baskısına maruz kaldığı, okul ortamlarında beden eğitimi derslerinde erkekler futbol oynadığı için dışlandığı, spor yapmak konusunda ısrarcı olabilirlerse sporsal aktivitelere katılabildikleri görülmektedir. Bunun yanında araştırmanın diğer bir sonucuna göre kız çocuklarının spora katılımının artışında antrenör veya hoca desteği, aile içinde spor kültürünün oluşu ve spor komplekslerinin ulaşabilir mesafe de oluşunun etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu alanda yapılan araştırmalardan biri olan Karabörklü Argut'un (2021) yaptığı bireylerin spora ilişkin tercihlerinin

incelendiği araştırma da toplum tarafından kadın sporu olarak görülen pilates, yoga, step, aerobik gibi türleri erkek katılımcıların hiç tercih etmemiş olması toplumsal cinsiyetin spor alanında da ciddi derece de etkisi olduğunu gözler önüne sermektedir. Kadın katılımcıların tercihlerinin ise daha çeşitli olduğu toplum tarafından erkek sporu olarak görülen futbol, boks, basketbol gibi türleri de tercih ettikleri görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre hiçbir biyolojik etmene bağlı olmadan cinsiyetlere göre yapılan ayrıştırma sonucunda güç, kuvvet, hız gerektiren spor dalları erkeklere atfedilip daha sakin yapılan sporlar kadın sporu olarak nitelendirilmiş bu ayrım bireylerin tercihlerine entegre edilmiştir (Öztürk ve Koca, 2017, s. 142). Bu noktadan bakıldığında spor alanı içerisinde cinsiyetler arası bölüşüm yapıldığı açıkça görülmektedir. Geçmiş dönemlerde yapılan spor etkinliklerinde sadece erkeklere fırsat verilmesi spor alanında da erkek egemen düşüncenin hâkimiyetini sürdürmesine zemin hazırlayan nedenlerdendir (Özsoy, 2008, s. 202).

Sporun erkeksi bir aktivite olduğunun kabul edilmesi sonucu kadınlara ancak erkek kuralları kabul etmeleri halinde sporun içerisinde olmalarına imkân tanınmıştır (Aksoy, 2022, s. 23). Tarihi arka plan incelendiğinde kadınlar kendilerine biçilen sınırlı sporsal aktivitelerde bile söz sahibi olabilmek adına mücadele etmek zorunda bırakıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Eski dönemlerde etkisini daha derinden hissettiren bu geride bırakılmışlık içinde bulunduğumuz çağda azalmaya başlamıştır. İnsanların özellikle sağlık açısından sunduğu faydayla yaşam standardını doğrudan etkilediği için vazgeçilmez bir alan haline gelen spor günümüz gelişmelerinin etkisiyle yeni boyutlar kazanmıştır. Güçlü olanı belirlemek, rakibini yenmek üzerine kurulan bir dinamiğe sahip olan spor aktiviteleri zaman içerisinde ülke sınırlarını aşarak uluslararası düzeyde ciddi boyutlar kazanmaya başlamıştır. Ülkelerin askeri güç, bilim, ekonomi, sanayi gibi alanlarda yaptığı rekabetlerin yanında spor alanında da büyük bir rekabet içerisinde olduğunu söylemek mümkündür (Sunay, 2003, s. 39). Ulusal ve uluslararası alandaki sportif başarılar canlı veya medya yayınları aracılığıyla sıkı bir şekilde takip edilmektedir. Buna rağmen başarılı olan kadın sporcular hakkında yapılan haberler ve içerikler incelendiğinde güzellik ve beden algısına yoğunlaşıldığı görülmektedir. Örneğin; kadın voleybol oyuncularının

kazandığı zaferlerin aksine kıyafetlerine ve fiziklerine yönelik eleştiriler uzun süre ülkenin gündemini meşgul etmiştir. Kantar, Ersöz, Yenilmez, Çetinkaya ve Sıvış'ın (2022) kadın sporculara yönelik Twitter ve haber kanallarında bulunan içerikleri inceledikleri araştırmada; yapılan yayınların çoğunlukla erkek sporculara yönelik olduğu, spor dallarından en çok futbol konusunda bahsedildiği, kadın sporcuların bulunduğu branşlara az yer verildiği, yayınların toplumsal cinsiyet etkisi altında toplumun geneline hitap edeceği düşüncesiyle erkek hegemonyası altında yapıldığı, kadın başarılarının en çok voleybol dalı üzerinden konuşulduğu sonucuna varılmıştır.

Öte yandan spor yayınları yapan programlarda da kadınların sunucu olarak tercih edilmesi ve ekranda görsel zenginlik kazanılması adına kameranın görüş açısına konumlandırılması dikkat çekmektedir (Akkaya ve Kaplan, 2014, s. 180). Bu ötekileştirilme ve ikincil konumda bırakılmanın içinde benliğini sürdürmeye çalışan sporcuların yaşadıkları toplumsal cinsiyet temelli zorluklar üzerine yapılan bir araştırma da kadın sporcular; sporu içerisine alan ataerkil yapı, başarılarına toplum tarafından gerekli önemin verilmemesi sonucu motivasyon kaybı, aile baskısı, evlilikte kadına yüklenmesi gerektiği düşünülen sorumluluklar, destek sunmayan eş, tercihlerinin yargılanması (yetenekli olsa dahi futbol oynayan, dövüş veya otomobil sporlarıyla ilgilenen bir kadının toplum tarafından garipsenmesi) vb. unsurlar spor hayatlarında ciddi sorunlara yol açtığını başarıları önünde prangalar oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu araştırma da voleybol, dans, jimnastik vb. alanlarda profesyonel olarak var olan erkek sporcularında toplumsal cinsiyet baskılarına maruz kaldığı görülmüştür. Erkek sporculara yönelik bu baskılar belirtilen alanların kadın sporu olarak görülmesi sonucu konumları toplum tarafından “erkeğe uygun” bulunmaması sebebiyle zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna varılmıştır (Kavasoğlu ve Yaşar, 2016, s. 124).

Günümüzde bilhassa orta ve üst gelir grubuna dahil olan kadınlar yarış içeren sporlardan ziyade vücudun şekillendirilmesine yardımcı olan pilates, aerobik, yoga gibi hareket kültürlerini yaşam standartlarına entegre etmişlerdir. Bu tercihlerin temeline vücut güzelliği ve kilo kontrolü alınmasından hareketle günümüz kadınlarının toplumun biçtiği kalıplara sığabilmek uğruna estetik kaygısı içerisine düştüğü açıkça görülmektedir (Koca, 2006, s. 89).

Spor alanındaki tüm bu zorluklar içerisinde pes etmeyen Türk kadınının Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler ve kadın hareketlerinin de etkisiyle spora katılım noktasında eskiye oranla iyi bir ilerleme yaşadığını söylemek mümkün olmaktadır. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın yayınlamış olduğu istatistikler incelendiğinde 2022 yılı sonu itibariyle açıklanan verilere göre toplam 6.260.937 lisanlı sporcu bulunmaktadır. Bu sporcuların 2.054.862’sinin kadın, 4.206.075’inin erkek olduğu görülmektedir (Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022). Neredeyse yarı yarıya olan bu rakam eşitsizliği gözler önüne serse de geçmiş yıllara nazaran olumlu gelişmeler yaşandığı açıkça görülmektedir. Öyle ki son 20 yılda kadın lisanslı sporcu sayısı 30 kat artış göstermiş en çok artış yaşanan alan satranç olmuştur. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nca yayınlanan verilere göre tüm spor branşları için Türkiye’de 2023 yılında 302.502 antrenör bulunmaktadır. Cinsiyete göre bakıldığında 200.412 erkek antrenör, 102.090 kadın antrenör olduğu görülmektedir.

Kadın antrenör sayısının da erkek antrenör sayısının yarısına denk gelmesi kadınların sporsal liderlik aşamasında da desteklenmediğini göstermektedir. Bu alanda Mutlu, Akoğlu, Şentürk, Ağılönü ve Özbey’in (2019) yapmış olduğu araştırma da kadın antrenör adaylarının iletişim ve liderlik açısından erkeklere oranla daha yetenekli olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgunun sebeplerinin kadınların daha kolay sosyalleşebilmesi, duygu ve düşüncelerini aktarırken erkeklere oranla daha rahat olabilmesi buna karşın erkeklerin ise katı ve sert bir duruş sergilemesi olarak ifade edilmiştir. Teoride araştırmaların sonuçları bu yönde olsa da pratikte henüz istenilen seviyeye gelineemediği aşıkardır. Kadın kadar olmasa da erkeğe de tesir eden toplumsal cinsiyet normlarının spora olan etkisinin azaltılması maksadıyla branşlar içerisinde azınlıkta olan grubun sayılarının arttırılması için gerek maddi gerek manevi desteğin sağlanması gerekmektedir.

1.3.4. Siyasette Kadın Stereotipi

İnsanlığın hükmetme, güçlü olma, ailesini koruma, sahip olduğu dini yayma gibi emelleri doğrultusunda tarih boyunca devletler birbirleri ile rekabet içerisinde olmuşlardır. Geçmiş yıllarda savaş meydanlarında gerçekleşen bu rekabetten galip çıkmak isteyen toplumlar savaş stratejilerini ve kaynaklarının kullanım kapasitesini en iyi şekilde belirlemek üzerine yoğunlaşmışlardır. Günümüzde ise ülke sınırlarının belli olduğu ve değişen dünya düzeniyle beraber nispeten savaş ortamının bırakıldığı, rekabet şeklinin farklılaştığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla ülkelerin askeri güç stratejilerinin yanında ekonomi, teknoloji, kültür, eğitim düzeyi, sağlık, nüfus gibi alanlardaki potansiyellerini en yüksek düzeye çıkarmaları gerektiği çağdaş Dünya düzeninin bir getirisi olarak önümüze çıkmaktadır. Buradan hareketle Dünya üzerindeki kıyasıya rekabetten güçlü çıkabilmek için ülkelerin her alanda doğru şekilde yönetilmesi ve politikalarının iyi belirlenmesinin büyük önem arz etmektedir (Demirci ve Karaatlı, 2019, s. 704). Yönetimin bu denli mühim olduğu süreçte istenilen seviyeye ulaşma hususunda ülkenin yönetim ihtiyacını karşılayan siyaset alanına önem verilmesi gerektiği açıkça görülmektedir.

Siyaset kelimesi Arapçadan dilimize geçmiş ve “seyis” kelimesinden türemiştir. At terbiyecisi anlamından türeyen siyaset kavramı eğiten, yöneten anlamına gelmektedir aynı zamanda halk dilinde politika ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Arslan, 2020, s. 16). Siyaset kavramı birçok tanıma sahip olsa da genel kabul görmüş tanımı devlet işlerini yürütme, kamu düzenini sağlama, ülkeler arası ilişkiler kurma zihniyeti olarak açıklanabilmektedir (Akyüz, 2009, s. 94). Siyaset süreçlerine duyulan ilgi, merak ve aktif olarak hareket etme aşamaları siyasal katılımı oluşturmaktadır (Keser, Çelik ve Ercan, 2021, s. 206). Vatandaşlar; yerel ve merkezi yönetimlerce alınan ekonomik, sosyal ve toplumsal kararlarda etken unsur olduğundan doğrudan veya dolaylı olarak siyasi katılım sağlayabilmektedir (Çağlar, 2011, s. 57). Ülkedeki siyasi faaliyetlerde temsil hakkını kullanarak söz sahibi olmayı tercih edenler doğrudan, verilen kararlardan etkilenme tercihinde bulunanlar dolaylı katılım gerçekleştirmektedir (Oruç ve Bayrakçı, 2018, s. 474).

Türkiye gibi cumhuriyetle yönetilen ülkelerde siyasetin içinde aktif rol alarak ülkeyi yönetme konusunda gönüllü olan kişiler halk tarafından seçilerek

ülkenin yönetim sorumluluğu almaktadır. Seçimin ardından iktidar sahipleri yasalarla belirlenen süre boyunca ülkenin mevcut kaynaklarını tüm vatandaşlara ayırım gözetmeksizin eşit ve adaletli bir şekilde dağıtmakla yükümlü hale gelmektedir (Özkılıççı ve Uzun, 2022, s. 4). Ülkeyi yönetecek kişinin halkın tercihlerine göre belirlenmesi demokrasi kavramını karşımıza çıkarmaktadır. Halkın kendini yönetmesi anlamına gelen demokrasi temelinde eşitlik, adalet, özgürlük, bağımsız yargı vb. unsurları barındırmaktadır (Arslan, 2020, s. 18). Yönetim şekline göre belirlenen anayasalarla kesin sınırları çizilmiş olan kural ve düzenlemeler hayatın içerisinde bazı durumlarda toplumun benimsediği normlar çerçevesinde ihlal edilmektedir. Bu çalışma kapsamında ihlallere verilecek en önemli örneklerden biri siyaset dünyasında kadın ve erkek cinsinin birbirinden ayrı olduğunun düşünülmesidir.

Toplumsal yargılar; yasalarda bir ayırım olmamasına rağmen geçmişten gelen deneyimlerin, gelenek ve göreneklerin etkisiyle yönetim gücünü erkeğe verdiğinden siyaset alanını da erkeğin işi olarak kabul görmektedir (Kabaoğlu, 2017, s. 368). Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin en bariz şekilde gözlenebildiği alan siyasettir (Oruç ve Bayrakçı, 2018, s. 474). Kadınların siyasetten uzak durmasının birçok farklı etmeni olsa da başlıca nedeni toplumun cinsler üzerine yüklediği sorumluluk ve rollere göre kadınlara kamusal alandan ziyade hane içi olarak belirlenen özel alanın uygun olduğunun düşünülmesidir. (Üste, 2017, s. 111). Bu durumun yansıması olarak siyaset alanında oluşan cinsiyetler arası eşitsizlikler ülkenin yönetim durumunu etkilediğinden birey sorunlarının üstesinde bir demokrasi sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler arasında adil bir denge kuran demokrasinin sağladığı eşit temsil ve katılım hakkının kadınlar tarafından kullanmasının engellenmesi sonucu ülke demokrasisi sekteye uğrayacağından bu sorunların ortadan kaldırılmasının niçin son derece önem arz ettiği açıkça görülmektedir (Ünal Erzen, 2019, s. 21). Esasen Türkiye Cumhuriyet’inde kadınların 1930 yılında yerelden başlayarak elde ettikleri siyasi hak yolculuğu 1935 yılında milletvekili seçme seçilme hakkının da elde edilmesiyle hukuken tamamlansa da sorunlar son bulmamış geleneksel yapı içerisinde kendilerini kabul edilmeleri hiç de kolay olmamıştır (Üste, 2017, s. 102).

Yargısal sürecin tamamlandığı ilk yıllarda siyasal hayata katılmak isteyen kadın adaylarının hakları kanunen güvence altında olsa da uygulamada adaylıklarının erkek yöneticilerin onayları sonucunda belirlenmesi kadının varlığının yine erkeğin vicdanına bırakıldığına göstergesi olmaktadır (Güldü ve Ersoy Kart, 2009, s. 101). Şartlar böyle olsa da ileriki yıllarda yapılan seçimlerde sorun çıkarmayacak kişilerin siyasete girmesine izin verildiği görülmektedir. Modern Türkiye'nin oluşturma süreçlerinde verilen kararların kalıcı olabilmesi amacıyla önem verilen kadın siyasetçi oranının dönem şartları dikkate alındığında olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilmektedir (Deniz, 2001, s. 4). Kadına siyasal haklarının tamamen verildiği ilk yıllar olan 1935-1939 yılları arasında mecliste kadın temsil oranı %4,5 (18 kadın milletvekili) iken günümüzde bu oran %20,1 e yükselmiştir. Görülmektedir ki kadın uzun yıllar önce seçme ve seçilme hakkını elde etmesine rağmen günümüzde hala tam olarak sahaya inme özgürlüğü ve özgüveni bulamamaktadır (Ünal Erzen, 2019, s. 23).

Batılı devletlere kıyasla siyasal haklarını uzun yıllar önce eline alan, siyasi alanda kanuni bir engeli olmayan Türk kadınının geçen yıllar içerisinde temsil haklarını kullanamamasının en önemli sebebinin toplumsal cinsiyet kalıpları olduğu düşüncesinden hareketle fırsat eşitliği sağlayıcı kamu politikalarının yapılmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır (Keser ve diğerleri, 2021, s. 208).

Kadınlar kanun nezdinde seçme ve seçilme hakkına sahip olsalar da uygulama da çoğunlukla seçme haklarını kullanma fırsatı elde etmişlerdir. Kadınların pasif siyasal katılımın örneği olan oy verme eyleminde erkekler kadar etkin olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda evli kadınların bekar kadınlara oranla daha fazla oy verme faaliyetinde bulundukları gözlemlenmiştir. Genellikle evli kadınlar bu eylemi eşlerinin siyasi görüşleri doğrultusunda gerçekleştirmektedir (Çağlar, 2011, s. 60). Kadınlar oy verme dışında siyasi bilgi edinme, toplantılara katılma, dilekçe ve başvuru hakkını kullanma, seçim faaliyetlerine katılma ve aktif siyaset haklarından uzak durdukları görülmektedir (Özkılıççı ve Uzun, 2022, s. 13). Toplum mekanizması kadını siyasal alanda yönetme olgusundan uzak tutarak erkeğe geniş hareket alanı sunmaya devam etmiş, bununla beraber oy verme davranışı ile sınırlı kalan kadının nüfusun yarısını oluşturması nedeniyle verdikleri oyların siyasal

sürecin doğal bir parçası olan siyasi partiler açısından cazip hale geldiği görülmüştür. Bu durum partilerin kadınlara hizmet politikaları geliştirmesine neden olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md.68 göre siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Cinsiyetler arası ayrım olmaksızın 18 yaşını doldurmuş her vatandaşlar siyasi partilere girme ve partiden ayrılma hakkına sahiptir (TC Anayasası, 1982). Siyaset meydanında olmak isteyen her birey geniş kitlelere ulaşmak ve oy toplamak adına bir siyasi partinin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada kadınların siyasi partilerin bir parçası olmaları siyasi ortamda var olabilmeleri için avantaj sağlamaktadır.

Toplumun sahip olduğu patriarkal düşünce yapısı siyasi parti teşkilatı içerisinde de varlığını gösterdiğinden erkek sultasıyla kadının aktifliği engellenmektedir. Partilerin yönetim yapısı incelendiğinde çok az sayıda kadının karar verici konumuna getirildiği genellikle kadınların aile, çocuk, şiddet, eğitim gibi alanlarda faaliyetler yapılmasına imkân sağlandığı erkeklerin alanı olarak görülen ekonomi, güvenlik, teknoloji gibi alanlardan uzak tutulduğu görülmektedir (Çağlar, 2011, s. 71). Lidere göre şekillenen, adaylar ve tüzükleri belli olan partilerde kadın adaylarına ancak liderin izin vermesiyle yer verilmesi kadının erkeklerin vicdanına bırakıldığı düşüncesini destekler niteliktedir. Sayısı yeterli olmasa da parti içerisine alınan kadınlar yönetim kadrosuna izin verilmeyen siyasi partilerin eril sistemi kadınları ancak yan rollerde var olmasına olanak sağladığı görülmektedir. Kadın kolları adıyla oluşturulan yan kuruluş içerisinde kadınlar siyasi partiye kaynak sağlayıcı ve seçimlerde sosyal sorumluluk projeleri yürüterek siyasi partilerin tabiri caizse reklam yüzü olmaktadır (Şirin Pınarcıoğlu, 2015, s. 70).

Kadınlara dünya genelinde verilen bakanlıklar incelendiğinde genellikle aile, çocuk, sosyal hizmetler, çevre ve doğal kaynaklar vb. tercih edildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak kadınların siyasi karar alma mekanizmaları içerisindeki rolleri geleneksel rolleriyle bağdaştığı görülmektedir (Kaşıkırık ve Karaoğlu, 2021, s. 158). 14 Mayıs 2023 tarihinde Türkiye’de yapılan 28. Dönem milletvekili seçimlerinde iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin milletvekili sayılarına bakıldığında toplam 263 milletvekilinden 50’sinin kadın 213’ünün erkek olduğu görülmektedir. Oransal olarak bakıldığında kadın oranı %19,01; erkek oranı

ise %80,99'dur. Ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili sayılarına bakıldığında toplam 130 milletvekilinden 24'ünün kadın 106'sının erkek olduğu görülmektedir. Oransal olarak bakıldığında kadın oranı %18,46; erkek oranı %81,54'tür. Meclis içerisinde bulunan diğer partiler incelendiğinde Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi toplam 57 milletvekilinin 27'sinin kadın 30'nun erkek olduğu görülmektedir. Oransal olarak bakıldığında %47,37 kadın %52,63 erkek milletvekili olduğu görülmektedir. HDP, Meclis içerisinde sandalye sayısı çok olan partiler dikkate alındığında kadın ve erkek temsil oranının eşitliğe en yakın olduğu partidir. Milliyetçi Hareket Partisinde ise toplam 50 milletvekili içerisinde 4'ü kadın 46'sı erkek milletvekilidir. Erkek oranının %92 kadın oranının %8 olmasıyla kadın erkek arasındaki temsil farkının en fazla olduğu partinin Milliyetçi Hareket Partisi olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Kadın temsili sayılardan ibaret değildir önemli olan kadınların istek ve ihtiyaçlarının doğru olarak tespit edilerek doğru politikaların uygulamaya konmasıdır (Kaşıkırık, 2022, s. 150).

Kadınların siyasete katılım noktasında karşılaştıkları maddi ve manevi sorunların tabanında toplumsal cinsiyet kalıplarının var olduğu aşıkardır. Siyasetin erkek dili, ekonomik yoksunluk, eğitim eksikliği, toplum baskısı gibi nedenlerle kadın ve siyaset arasına prangalar örülmüş kadın siyasi alanın dışında tutulmuştur (Güdekli, 2022, s. 196). Toplumun çoğunluğu tarafından kadınların siyasi alanda var olduklarında verecekleri kararların eninde sonunda çevresindeki erkekler tarafından yönetileceği düşünüldüğünden siyasette kadın varlığının olumlu bir etki yaratmayacağı görüşü hâkim olmaktadır (Demir, 2015, s. 36). Menteşe'nin (2014) yapmış olduğu siyasette kadının konumunu Tunceli örneği üzerinden incelediği araştırma da katılımcılarının ataerkil ortamın baskısı altında olmadan seçme haklarını özgürce kullanabildiği buna karşın seçilme hakkını kullanmaktan kaçındıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar özgüvensizlik, maddi imkânsızlık, seçilmeme korkusu, seçildiği durumda dilediği gibi davranamayacağı düşüncesi ile siyasi alanda aktif aktörlük konusunda çekingenlik gösterdiği görülmektedir.

Keser, vd.'nin (2021) yapmış olduğu parlamenter sistemde var olan kadınların karşılaştıkları sorunları içeren çalışmaya göre kadınlar milletvekili aday adaylığı döneminde siyasi partinin içinde ve aile içinde olmak üzere iki çeşit

problemle karşılaşmaktadır. Siyasi parti içi sorunlar incelendiğinde partiler tarafından kadın temsili arttırmak için gönüllü kota uygulaması yapılsa da bu durum kadınlar açısından yeterli olmamaktadır. Ayrıca katılımcılara göre kadın temsili artması konusunda yapılan pozitif ayrımcılık erkek üyeler tarafından torpil olarak görülmekte kadının konumu ve başarısı değersizleştirilmektedir. Kadınları parti içerisinde negatif yönde etkileyen durumlardan biri de karalama kampanyalarıdır. Erkekler üzerinde de etkisi olan bu durumun kadın üzerinde özellikle “namus” algısı temelinde aileler içerisinde ciddi problemler doğurarak kadınların siyasetten çekilmesine neden olduğu aktarılmaktadır. Katılımcılar özellikle eş desteği olmadığı durumlarda aile içinde yaşanan sıkıntı sebebiyle kadınları siyasetten uzaklaştırdığı da çalışmanın sonuçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma bulgularına göre kadınların milletvekili adaylığı döneminde ise çok uzun saatler çalışılması, erkek üyelerle birlikte yolculuk yapılması özellikle evli kadın adaylar için sorun yarattığı görülmektedir. Kadınlar milletvekili olarak seçildikleri süreçte ise parti içinde fikirlerinin göz ardı edilerek ciddiye alınmaması belirttikleri sorunlardan bir diğeridir.

Kadınlar çoğu zaman ülke de ki modernleşmenin simgeselliği açısından siyasette merkezi yönetim alanında görünür olmuşlardır (Biricikoğlu, 2013, s. 73). Bununla beraber kadınlar da eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik makro politikalar uygulanması gerektiği düşüncesiyle genel olarak merkezi yönetimde olma gayreti içerisine girmişlerdir. Bu sebeple kadınların temsil oranlarına bakıldığında yerel siyasette yokluğuna önem verilmemesi göze çarpmaktadır Kadın hareketleri uzun süre yerel düzeyde göz ardı edilmiştir. (Alkan, 2004, s. 1-7). Ayrıca yerel yönetimlerin faaliyet alanı olan küçük yerleşim yerlerinde ataerkil düşünce yapısının daha baskın olması kadınları yerel yönetimlerden uzaklaştıran diğer bir faktör olmaktadır. Yerleşim yerleri büyüdükçe yaşam koşulları gereği kadınların hayata dahil olması mecburiyeti kadınlar üzerinde baskıların göreceli olarak azalmasına neden olmaktadır. Arıkboğa'nın (2009) 2004 yerel seçimleri baz alarak yaptığı çalışmasında nüfusu 10 binden az olan belediyelerde kadın üye oranının genel ortalamasının altında kaldığını, 5 bin ölçek aşıldığında %8 oranına ulaştığını sonucuna varılması bu görüşleri destekler nitelikte olmaktadır.

Biricikoğlu'nun (2013) yerel düzeyde kadın temsil oranının düşüklüğü üzerine yapmış olduğu çalışmada oranlardaki yetersizliğin en önemli sebebinin ataerkil toplum yapısı olduğu sonucuna varılmıştır. Yerel düzeydeki baskın patriarkal düşünceler kadınların yerel siyasete katılımı önünde engeller oluşturmaktadır. Liberal politikaları temel alarak fırsat eşitliği sağlama noktasında yasalarla hakların güvence altına alınması olumlu bir adım olsa da eşitliği sağlamaya yeterli olamaması toplumsal anlamda kadın ve erkeğin eşit olduğunun genel kabul görmemesinden kaynaklanmaktadır (Ünal Erzen, 2019, s. 24). Hukuksal eşitlik, ekonomik ve sosyal eşitlikle desteklenmedikçe tam anlamıyla özgürlüğe ulaşamamaktadır. Toplum bireyleri arasında tam eşitlik sağlanması durumunda ülkenin gelişim düzeyinin artma potansiyeli bulunmaktadır (Çağlar, 2011, s. 59). Özetle kadının siyasal yaşamdaki yokluğunun nedenlerini toplumsal yapı, eğitim yetersizliği, siyasi bilgi eksikliği, ekonomik bağımsızlığın elde edilememesi, siyasi partilerden kaynaklı sorunlar, özgüven eksikliği ve siyasete olan ilgisizlik olarak sıralanabilmektedir (Yaylı ve Eroğlu, 2015, s. 519). Kadın temsilinin tam olarak sağlanamadığı toplumlarda yerel demokrasinin sağlıklı bir şekilde var olduğundan söz edilememektedir.

Günümüzde ise bu eksikliğin farkına varılması sonucu yaşanan gelişmelerle kadınların yerel yönetim içerisindeki aktif rollerinde artış yaşanmaktadır. Yerel yönetimlerin geleneksel rollerin etkisiyle yapılan cinsiyete dayalı iş bölümünde kadına verilen ev sorumluluğuna yakın olması bununla beraber belediyelerde yapılan hizmetlerin olumlu veya olumsuz etkilerinden erkeklere oranla kadınların daha fazla etkilenmeleri yerel siyasette kadına alan açılmasına neden olmuştur (Çağlar, 2011, s. 68). Yerel yönetimler tarafından sunulması gereken hizmetlerin doğru ve etkin bir şekilde sunulmaması sonucunda toplum tarafından belirli görevler atfedilen kadınların yükümlü oldukları bu görevleri yerine getirmeleri zora girmektedir ek olarak oluşan hizmet boşluğunu kadınların doldurması için ekstra çaba sarfetmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Pazar yerlerinin ulaşım kolaylığı olan alanlara kurulmaması kadınlar açısından aile bireylerini besleme görevini yerine getirirken pazara ulaşımında ekstra maliyete katlanmasına neden olmaktadır. Yerel düzeyde ve uygun maliyette kreş, oyun gruplarının olmayışı kadınların istihdamdan uzaklaşmasına veyahut başka kadınların yardımına muhtaç kalmasına neden

olmaktadır. Elektrik ve su kesintilerinin sık ve uzun süreli yaşanması elektronik ev aletlerini kullanılmasını engellediğinden kadının ev içi yükü artmaktadır (Alkan, 2004, s. 1-7)

Kadınların, kadın ihtiyaçlarını belirtmesi olaylara aynı taraftan bakabildiklerinden dolayı önemlidir (Üste, 2017, s. 122). Kadınların hayatlarını idame ettirirken karşılaştıkları sorunlar neredeyse ortaktır bu sebeple kadın gözünden olaylara bakılması, kadınların kendi sorunlarını ifade edebilmeleri ve çözüm süreçlerini yönetmeleri gerekmektedir (Güldü ve Ersoy Kart, 2009, s. 112). Kadın temsilinin varlığı sadece kadınları siyaset alanında aktif hale getirilmesi sonucunu getirmez bununla birlikte nüfusun yarısını oluşturan kadınların istek, ihtiyaç ve beklentileri doğru şekilde yansıtılması ülkenin kaynaklarının gereksiz şekilde harcanmamasının da önüne geçilmesine olanak sağlamaktadır (Belli, 2015, s. 77). Bu durumun aksine erkek düşüncesiyle ülkenin bütünü için verilen kararlar cinsiyet körü politikaları ortaya çıkararak ülke sorunlarının çözümünü çıkmaza sokmakta ve ülkenin yönetim yapısı içerisindeki kadının yoksunluğunu derinleştirerek kronik bir sorun haline getirmektedir (Kaşıkırık ve Karaoğlu, 2021, s. 158).

1.3.5. Sağlıkta Kadın Stereotipi

Sağlık, genel anlamda biyolojik olarak iyi olma hali olarak düşünülse de bunun çok daha ötesinde kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik, sosyal ve kültürel olguları içinde barındıran sağlık durumu; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden iyi olma halinde tam olarak sağlanabilmektedir (Eryiğit Günler, 2023, s. 738). Bu sebeple toplumu oluşturan bireylerin sağlıklı yaşam sürebilmelerini sağlayabilmek adına kişilerin tam iyilik hali üzerinde etkili olan toplumsal ve kültürel faktörlerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Karacan ve Gökçe, 2020, s. 40). Sağlık durumunda bilhassa cinsiyet, gelir, eğitim düzeyi, yaş, yaşanılan konum gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir (Özzeybek Taş, Ekinci ve Aksan, 2020, s. 68). Cinsiyet hem biyolojik olarak farklılıktan kaynaklı hem de toplumun belirlediği cinsiyetlere düşen rollerin varlığından kaynaklı iki yönlü etki etmektedir. Kadının ve erkeğin ayrı anatomik yapıları sağlık alanında farklı hastalıkların ve tedavi yöntemlerinin ortaya çıkması ihtiyacını doğurmaktadır. Bunun yanında toplumun belirlediği kadınlık ve erkeklik rollerinin de yadsınamaz etkileri

bulunmaktadır. Kadınların pederşahi düzen içinde ekonomik, sosyal ve kültürel yönden güçsüz olması hayatın birçok alanında yaşamlarını idame ettirmelerini zorlaştırdığı gibi sağlık alanında da oldukça negatif sonuçlara neden olmaktadır (Sezgin, 2015, s. 160).

Kadınların sağlık hizmetlerine erişim engeli sadece ekonomik sıkıntılardan kaynaklanmamaktadır. Türkiye gibi ataerkil düşüncenin hâkim olduğu toplumlarda özellikle kırsal kesimlerde kadınların evlerinden ayrılırken yanlarında erkek olması gerektiği düşüncesi veya evden ayrılışında hanedeki erkeklerden izin almalarının gerekmesi gibi cinsiyetçi engeller sağlık hizmetine ulaşımında zorluklara neden olmaktadır (Gönç Şavran, 2014, s. 98). Yapılan çalışmalara göre kırsal kesimdeki kadınların kentteki kadınlara oranla sağlıklı yaşam oranlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Genel olarak kadının toplum içindeki yetersiz konumu bağımsız olarak karar vermesini güçleştirmekte sağlıklı bir birey olmasına engel olmaktadır (Coşkun vd, 2021, s. 289). Hem karşılaşılan maddi sıkıntılar hem de kadınların hareketlerini kısıtlayan kültürel dayatmalar kadınları hane içinde kendi kendine tedavi etme, eğitimsiz kişilerden şifa bekleme ve bilinçsiz ilaç kullanma gibi hayati tehlike içeren yöntemlere mecbur bırakmaktadır.

Kadınların sınırlı bilgilerle hareket etme zorunluluğu geçmiş dönemlerden beri özellikle kulaktan dolma bitkisel tedavi yöntemlerini kullanarak iyileşmeye çalışmasına, hastalıkların görmezden gelinmesine, tedavi sorunlarının uzamasına veya ölümlere sebep olmaktadır (Sezgin, 2015, s. 158). Kadınların bireysel sağlık ihtiyaçlarının yanında ev içi alanda da bakım sorumluluğunu üstlenmesinden dolayı erkeklere oranla daha fazla sağlık bilgisine ihtiyaç duymaktadır (Eryiğit Günler, 2023, s. 739). Eğitimsizlikten kaynaklı oluşan sağlık bilgisi eksikliğini giderebilmek için doğru bilgiye ulaşımı kısıtlı olan kadınların televizyon kanallarında kadınlara yönelik yayınlar yapan gündüz kuşağı dilimindeki sağlık programlarından sağlık bilgisi edinmeye çalıştığı görülmektedir (Urhan ve Etiler, 2011, s. 201).

Dünya’da yaşanan gelişmelerle birlikte geleneksel tıptan modern tıba geçişte erkek egemen bir alan oluşturmak amacıyla kadınların sağlık alanının dışına itilmeye çalışıldığı görülmektedir. Toplum hiyerarşisinde erkeğin üstün olarak görülmesi sonucu stratejik görülen hekimlik rolü erkeğe; hemşire, ebe gibi yardımcı

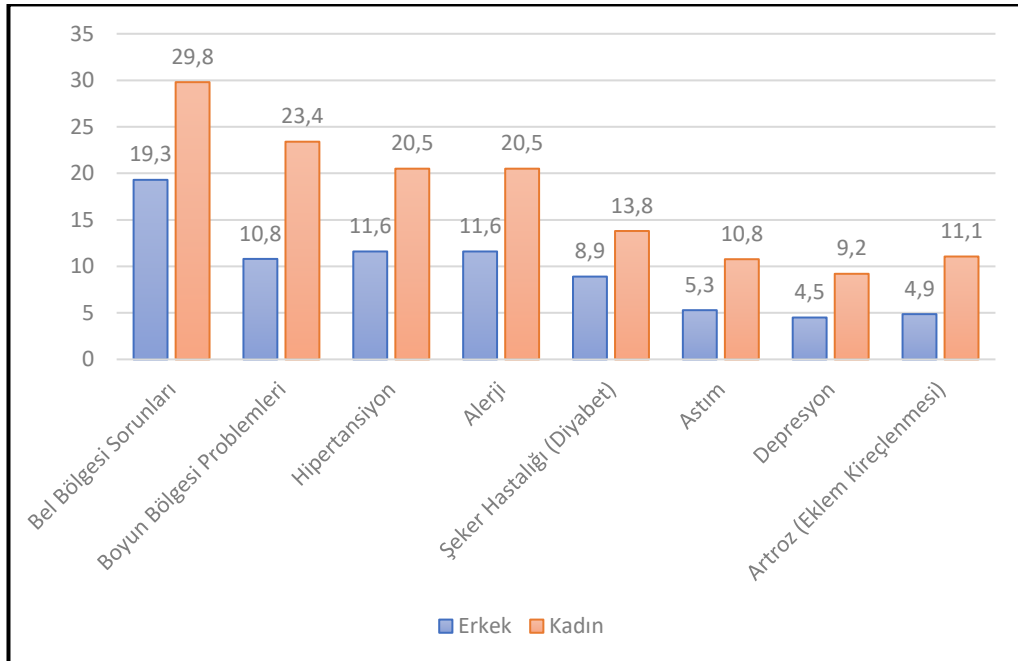
meslekler kadına uygun görülmüştür (Orhan ve Reşat Yücel, 2017, s. 57). Toplumun biçtiği bu meslek rollerine uygun davranmayan bireyler bazı durumlarda toplumsal tepkilerle karşı karşıya kalmaktadır. Kaya, Turan ve Öztürk'ün 2011 yılında erkek hemşirelere karşı oluşan izlenimleri ölçmek üzere yapmış olduğu araştırmaya göre katılımcıların bir kısmı kadın ve erkek hemşire ayrımı yapmadıklarını diğer bir kısmı ise erkek hemşire gördüklerinde şaşırdıklarını ve erkek hemşirenin kendilerine uyguladıkları bakımdan utanacaklarını belirtmişlerdir. Bu durum toplumsal normların benimsenişinin bir göstergesi olmaktadır.

Kadın bedeninin mahrem sayılması nedeniyle kadının veya hane içindeki erkek bireylerin rahatsızlık duymaması adına erkek sağlık çalışanına muayene olmaktan kaçınma durumu kadının sağlık imkanlarına ulaşımını kısıtlayan diğer bir toplumsal cinsiyet normu olarak karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, 2011, s. 124). Kadının tedavisinde kadın sağlık çalışanı tercih edilmesi hekimliğin erkek egemen düşünce altında kalmasına imkân vermemiş bu durum kadın hekim oranını oldukça yüksek tutmuştur (Ünver, Diri ve Ercan, 2010, s. 97-111). Hekimlik mesleğini seçerken toplumsal hiyerarşi sınırları arasında kalmayan kadın doktorların branş seçiminde aynı dirayeti gösteremediği görülmektedir. Kadın doktorlar tarafından seçilen tıp dalları incelendiğinde genellikle gece nöbeti gerektirmeyen aile hekimliği, kulak burun boğaz, çocuk, kadın hastalıkları ve doğum gibi alanlara yönelindikleri sonucuna varılmaktadır (Urhan ve Etiler, 2011, s. 212). Bu durum sağlık çalışanlarının isteyerek veya istemeyerek toplumsal cinsiyet yargılarına maruz kaldığını göstermektedir. Bu yargıların giderilmesi için sağlık çalışanlarının toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alarak hizmet sunması son derece önemlidir. Özden ve Gölbaşı'nın (2018) sağlık çalışanlarının toplumsal cinsiyet konusunda bilincini ölçmek için yaptığı araştırmasında katılımcıların büyük çoğunluğunun bu konu hakkında bilgi sahibi oldukları bunun yanında kadınlar üzerinde oluşan olumsuz etkiler konusunda da hemfikir oldukları sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırma da kadınların erkeklere göre daha eşitlikçi anlayışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Kadınların bu anlayışa malik olmasının nedeni eşitlik dışı hareketlerin olumsuz etkilerinin yaşam standartlarına doğrudan etki etmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Coşkun vd.'nin (2021) yapmış olduğu katılımcıları sağlık alanı

üzerinde eğitim gören üniversite öğrencileri olan çalışmada hemşirelik, ebelik gibi alanlarda kadın öğrenci sayısının çokluğu sebebiyle daha eşitliğe dayalı olması düşüncenin hâkim olması sonucu da konu hakkındaki genel görüşleri destekler nitelikte olduğu göze çarpmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin kadın sağlığı üzerindeki etkilerini açıklamak için literatür taraması yapılarak ortaya konulan çalışmaya göre kanser hariç diğer tüm hastalıklarla kadınların maruz kaldığı sosyal eşitsizlikler arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Baştarcan ve Özkay, 2022, s. 55). Yapılan çalışmada elde edilen bulgulara göre kadınların bel bölgesi sorunları, hipertansiyon, şeker hastalığı, depresyon gibi hastalıkları erkeklerden daha sık yaşadığı görülmektedir. Kadınlar anatomik yapıları gereği erkeklere oranla üreme organları ve idrar yolları hastalıklarıyla ilgili daha fazla risk taşımaktadır. Var olan riskler büyük olsa da kadınlar toplum üyeleri tarafından benimsetilen namus ve utanma duygusu gereği üreme ve idrar yolları ile ilgili hastalıklarda özellikle erkek doktorlara muayene olmamakta ev içinde kendi kendilerine tedavi olmaya çalışmaktadır. Yapılan bilinçsiz müdahaleler hastalıkların ilerlemesine ve vücutta daha büyük etkiler bırakmasına neden olmaktadır (Sezgin, 2015, s. 159).

Tablo 1.2: 2022 Yılı Görülen Hastalıkların Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Kaynak Araştırması, 2022

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlık üzerindeki en önemli tesirlerinden biri de üreme sağlığı üzerine olmaktadır. Kadının hem fiziksel hem psikolojik sağlığı üzerinde kritik rolü olan üreme sağlığı konusunda yeterli bilgi alamayan, eşleri tarafından gebeliğe zorlanan, toplumsal baskıyla birden fazla çocuk yapması beklenen kadınlar erken düşük yapmakta veya aşırı doğurganlık sebebiyle istenmeyen durumlarla karşılaşmaktadır (Baştarcan ve Özkay, 2022, s. 55). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar en çok gebelik dönemi, doğum anı ve sonrasında postpartum döneminde görülen komplikasyonlar sebebiyle hayatını kaybetmektedir (Kızılkaya Beji, Kaya ve Savaşer, 2021, s. 106). Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2022 Haber Bülteni'nde Halk Sağlığı Merkezlerinden alınan verilere göre Türkiye genelinde 2022 yılında 100.000 canlı doğumda anne ölüm hızı ortalama 12,6 olduğu en çok anne ölüm hızının 28,3 ile Doğu Anadolu bölgesinde yaşandığı görülmektedir. (Bora Başara, Aygün, Soytutan Çağlar, Kulaklı ve Ünal, 2023, s. 1). Kadınların bedensel sağlığının tehlikeye girmesinin yanı sıra doğurganlıkla birlikte gelen bakım sorumluluğunu yerine getirebilmek için durmaksızın emek göstermesi gereken kadınlar yaşanan durumlardan oldukça olumsuz etkilenmektedir. Evlilik içerisinde istenmeyen gebelik oluşması durumunda ise kadınlar bedensel ve ruhsal olarak çöküntü yaşamaktadır. Suçluluk ve pişmanlık duygusunu içinde barındıran bu süreç kadınlar üzerinde derin izler bırakmaktadır (Başar, 2017, s. 134). Kadınların cinsel yaşamını evlilik sınırları içerisinde düşünen toplumlarda evlilik dışı gebelik sonlandırmada veya cinsel yolla bulaşan hastalıkların tedavisinde kadınların profesyonel hizmete yönelimde çekingenlik sergilemesi sonucu uygun olmayan yollara başvurarak sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Sağlıksız koşullarda, vasıfsız kişilerce veya kadınların kendi kendine yaptığı düşükler hem annenin hem bebeğin ölümü dahil ciddi komplikasyonlara sebebiyet verdiği görülmektedir (Sezgin, 2015, s. 160). Bu durumların yanında toplumun namus timsali olarak görülen kadınların cinselliğinin kontrol edilmesi amacıyla yapılan kızlık zarı muayenesi fiziksel ve ruhsal sorunlara yol açmakta kadının kendi bedeninin üzerindeki söz hakkını engellemektedir (Eryılmaz, 2020, s. 10).

Ataerkil düşüncenin sebep olduğu erken yaşta evlilikler sonucu veya bilgisizlikten kaynaklı erken yaşta evlilik dışı oluşan gebelikler anne ve bebek hayatını ciddi oranda riske atmaktadır. Bu tarz gebeliklerde doğum öncesi veya sonrasında ölüm riski oldukça yüksektir. Ayrıca kadınların erken yaşta anne olması eğitimsizliğe neden olduğundan hayat boyu birçok sorunu da beraberinde getirmektedir (Başar, 2017, s. 133). Kadının üreme sağlığı; kişisel sağlığının yanında yeni doğan bebeği de etkilediğinden dolayı olarak toplum sağlığını yakından ilgilendirmektedir (Karacan ve Gökçe, 2020, s. 45). Bazı durumlarda bebekler daha doğmadan bile cinsiyetçi kalıplarla karşı karşıya kalarak hayati tehlike yaşayabilmektedir.

Erkek egemen hayat süren toplumlarda kadına yönelik cinsiyetçi görüşler dolayısıyla gebelikte genetik rahatsızlığının olup olmadığının test edilmesi amacıyla çıkarılan ileri derecede teknolojinin getirdiği birtakım uygulamaları cinsiyet öğrenmek için kullanılmakta ve test sonucunda kadın nüfusu artışını istemeyen bireylerin dışı gebeliğe son verdiği görülmektedir. Bu uygulama Türkiye’de yasaklanmış olup söz konusu test bebeğin cinsiyetine bağlı bazı hastalık risklerinin tespiti durumlarında kullanılmaktadır. Buradan hareketle toplumun nüfusunun yarısını oluşturan kadını atıl gören cinsiyetçi kalıpların bebeğin ana rahmine düşmesiyle beraber açığa çıktığı görülmektedir (Eryılmaz, 2020, s. 9).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlık üzerinde neden olduğu başlıca olumsuz etkilerden biri de kadına yönelik şiddettir. Sadece kadın olduğu için veya orantısız olarak kadına yönelik gerçekleşen şiddet; hane içi veya dışında fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel zorlamalar olarak açıklanabilmektedir (Abay ve Akın, 2021, s. 12). Kadınlar taciz, tecavüz, erken yaşta evlilik, zorla evlendirme, çalışma ortamında mobbing gibi şiddet çeşitlerine maruz kalmaktadır. Erkek egemen toplumun erkeğe yüklediği güçlü, lider, sözü geçen rolleri kadınlara uyguladıkları her türlü şiddetin dayanağı olmaktadır (Başar, 2017, s. 135). Toplumsal cinsiyet yargılarının getirisi olan bu durum çoğu kadınlar tarafından benimsenmektedir. Yapılan bir araştırma da şiddet gören kadınların büyük bir çoğunluğu şiddet sebebini kendi davranışlarına bağlamış çok az sayıda kadın resmi makamlara başvuru yaptığı görülmüştür (Günay, Giray, Harç, Köksal ve Sarı, 2006, s. 31-37).

Şiddetin yarattığı bedensel, ruhsal ve sosyal etkiler kadında depresyon, stres bozukluğu, bedensel travmalar, geçici veya kalıcı sakatlıklara neden olmaktadır. Kimi zaman kadınlar yaşadıkları zor şartlara dayanamayarak hayatlarına son vermektedir (Şimşek, 2011, s. 111). Çalışan kadınların işyerlerinde karşılaştıkları mobbingler, zor çalışma şartları, stres, geleneksel rollerin getirdiği sorumlulukların üstesinden gelememe korkusu, bedensel zorlanma, sosyal ilişkilerde gerileme kadınların sağlıklı yaşam koşullarına neden olmasına etki eden faktörlerdir (Öztoprak ve Günay, 2013, s. 198).

Sağlık hizmetinin alındığı hastane ortamları gergin, stresli olması sözlü/fiziksel şiddet davranışlarına zemin hazırlamaktadır. Sağlık çalışanlarının hasta yakınlarıyla ilişkilerini inceleyen bir araştırmada şiddetin kadın ve erkek üzerinde farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda erkek sağlık çalışanlarının, kadın sağlık çalışanlarına oranla sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Kadın sağlık çalışanlarının ise uğradıkları sözlü ve fiziksel şiddetin yanı sıra cinsel şiddetle de karşı karşıya kaldıkları araştırmanın diğer bir sonuçlarındandır. Buradan hareketle şiddet uygulayıcılarının cinsiyetçi bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür (Açık Turguter ve Peynirci, 2022, s. 56-70).

Ülkenin tamamını etkileyen salgın hastalıklar eğitim, çalışma hayatı, sosyal yaşam, sağlık gibi pek çok alanda değişimlere neden olmaktadır. Daha önce görülen birçok büyük salgın hastalık gibi yakın zamanda Dünya’da yaşanan koronavirüs salgını (Covid-19) da toplumlar üzerinde kalıcı etkiler bırakmış özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve kadına şiddetin varlığını derinleştirdiği düşünülmektedir. Salgın döneminde oluşan evden çalışma, eğitimin evden alınması gibi hastalık önleyici tedbirler kadınların ev içi yüklerini arttırmış bununla beraber ekonomik sıkıntılar, sosyal izolasyon, hastalığın yarattığı stres ve kaygı, hane içindeki istismarcı erkek bireylerden uzaklaşma sorunu kadına yönelik şiddeti tetikleyen faktörler olarak belirlenmiştir. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’nun açıkladığı verilere göre korona virüsün yoğun olarak yaşandığı Mart 2020’de bir önceki yıla kıyasla fiziksel şiddetin %80, psikolojik şiddetin %93, sığınma evleri talebinin %78 oranında arttığı görülmektedir (Abay ve Akın, 2021, s. 11-13).

Toplumun sahip olduğu ataerkil düşünce yapısı erkeğin kadına uyguladığı şiddeti meşrulaştırmaktadır. Kadınlara uygulanan orantısız gücün en uç noktası olan kadın cinayetleri Dünya'nın her yerinde yaşanmaktadır. Çoğunlukla kaza süsü verilen, çeşitli bahanelere dayandırılarak (namus, töre vb.) kamu vicdanınca kabul edilmesi sağlanmaya çalışılan kadın cinayeti oranı ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu tarafından yayınlanan verilere göre 2020-2022 yılları arasında 914 kadın cinayeti yaşandığı, 632 kadının ölümünün ise şüpheli olduğu açıklanmaktadır. Kadına yönelik şiddet; fiziksel, zihinsel, duygusal ve cinsel yönden kadını hasara uğratarak kadının tam iyilik halinin bozulmasına ve sosyal hareketlerinin dolayısıyla özgürlüğünün kısıtlanmasına neden olmaktadır (Karacan ve Gökçe, 2020, s. 50).

Toplumsal cinsiyet yargılarının cinsler üzerine sağlık alanında oluşturduğu negatif etki incelendiğinde erkeklerin de kadınlar kadar olmasa da sağlığının olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Toplum tarafından erkeğe atfedilen gelir getirici rol erkeklerin daha fazla risk almasına buna bağlı olarak da meslek hastalıkları ve mesleki nedenlere bağlı ölümlerden daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. Bunun yanında tıpkı kadınlar gibi erkekler de üreme organlarıyla ilgili oluşacak herhangi bir hastalık durumunda “erkeklğine söz gelmemesi” adına hastanelere başvurmadan imtina etmektedir (Sezgin, 2015, s. 160). Ayrıca sağlığa olan zararı birçok araştırma ile kanıtlanmış olan sigarayı erkeklerin kadınlara oranla daha fazla kullandığı görülmektedir. Özellikle eski dönemlerde kadınların sigara içmesi ahlaksızlık olarak nitelendirilmiş, sigara erkeklerin güç simgesi haline getirilmiştir. Erkekler için daha çekici ve teşvik edici olan sigara kullanımının sonucu olarak akciğer kanserinden kaynaklı ölüm oranlarında erkek nüfusunun fazla olduğu görülmektedir (Sarıkaya, 2021, s. 86). Sonraki süreçte kadınlar erkekler kadar güçlü olduklarını kanıtlamak, özgürleşmek, eşit olmak için sigara kullanmaya başlamıştır (Öztoprak ve Günay, 2018, s. 198).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar üzerinde yarattığı ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşım zorluğu sağlık hizmetlerine erişim sıkıntısını da doğurmaktadır. Gönç Şavran'ın (2014) kırsal ve kentsel alandaki kadınların sağlık hizmeti alması konusunda yapmış olduğu çalışma da eğitimsiz ve ekonomik

bağımsızlığı olmayan kadınların erkeklere oranla sağlıklarının daha kötü olduğu bunun yanında kırsal alanda yaşayanların kentte yaşayanlara oranla sağlıklarının daha kötü olduğu, kadınların sağlığının ekonomi dışı faktörlerinde etkisi altında kaldığı bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda kadınların gelir sağlayıcı unsurlar açısından dezavantajlı olması ve toplumsal yargıların neden olduğu sınırlar içerisinde hareket etme zorunlulukları erkeklere oranla daha fazla sağlık riskine maruz kalmalarına sebebiyet verdiği görülmüştür. Sürekli olarak sosyal ayrımcılığa maruz kalan kadınların erkeklere oranla ortalama yaşam süreleri daha uzun olsa da sağlıklı bir hayat sürdüklerini söylemek doğru olmamaktadır (Gönç Şavran, 2014, s. 98).

Kadınların sağlıklı bir yaşam sürmeleri için hasta olmadan önceki yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir (Sezgin, 2015, s. 157). Ülkede bireylerin ve dolayısıyla toplum sağlığının istenilen kalitede olabilmesi için bireysel bilinçlenmenin yanı sıra devlet politikalarının da ihtiyaçları karşılayacak şekilde yapılması gerekmektedir. Cinsiyetler arasındaki sağlık durumu farklılıkları ortadan kaldırılması, bireylerin ekonomik ve sosyal yönden desteklenmesi, sağlık hizmetine ulaşım kolaylığı sağlanması, yapılan sağlık araştırmalarına destek verilmesi, teknolojinin sağlık alanında verimli kullanılması sağlık seyrinin olumlu yönde artış göstermesine olanak sağlayacaktır (Orhan ve Reşat Yücel, 2017, s. 55).

Genel çerçevede ortalama kadın ömrünün erkeklerden daha uzun olduğu fakat bu yaşam süresini gerek kişisel gerek çevresel faktörler nedeniyle tam sağlıklı bir birey olarak geçiremediği görülmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli yaşadığı hastalık risklerinin önlenabilir olduğu düşünülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, ülkelerin sağlık sistemlerini planlarken toplumsal cinsiyet eşitliğini göz önüne almaları gerektiğini bildirmektedir. Böylece sağlık sisteminin daha adaletli, insan haklarına saygılı ve nitelikli olması sağlanmış olacaktır. (Baştarcan ve Özkay, 2022, s. 49). Görüldüğü üzere kadınların sağlık problemlerinin ardında biyolojik, psikolojik ve toplumsal faktörler yatmaktadır (Eryiğit Günler, 2023, s. 741).

1.3.6. İstihdamda Kadın Stereotipi

Kadınlar ilk çağlardan beri toplumsal hayat içerisinde çeşitli görevler edinmiş; barınma, üretim, güvenlik, bakım vb. görevlerinde aktif rollerine bağlı olarak emek sarfetmişlerdir. Bugünkü anlamda kadının iş hayatına girişi 18. Yüzyıl sonrasında yaşanan Sanayi Devrimi ile belirginleştiği söylenebilmektedir (Berberoğlu, 1989, s. 287). Kömür, buhar ve makinelerin birleşimiyle iş piyasası kol gücünden makine gücüne geçmiş yaşanan gelişmeler sosyal, ekonomik ve siyasal dönüşümlere sebep olmuştur (Şahin, 2005, s. 283). Bu dönemde kadın istihdamının sağlanmasına neden olarak kadınların daha az ücretle çalışması ve erkeklere göre daha uyumlu olmaları gösterilebilmektedir. İlk olarak dokuma sanayide kendilerine yer bulan kadınların daha sonraları I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde erkeklerin savaşta olması sebebiyle oluşan işçi boşluğunu doldurmak amacıyla diğer sektörlere de girdiklerine rastlanılmaktadır (Aksoy, Felek, Yayla ve Çeviş, 2019, s. 147). Yaşanan gelişmelerle kadının iş piyasalarındaki yerinin yapısal olarak değişime uğradığını söylemek mümkündür (Aydemir ve Demir Akyıl, 2021, s. 410).

Cumhuriyet öncesi dönem ve sonrasında kadınların çalışma hayatlarındaki statülerinin devamlılık niteliğinde olduğu görülmektedir. Türkiye’de 1950’li yıllarda yaşanan gelişmelerle hızlanan/gelişen sanayinin yeni istihdam alanları sunması ayrıca kırdan kente yaşanan yoğun göçün sonucunda kadınların ücretsiz emek gösterdikleri tarımsal alanlardan uzaklaşması ve kentsel yaşamın pahalılığı kadınların iş piyasalarına girişlerine ivme kazandırdığını söylemek mümkün olmaktadır (Karataş ve Öztürk, 2020, s. 105). 1980’li yıllara gelindiğinde Dünya’da ortaya çıkan küreselleşme hareketleri ile Türkiye ekonomisi dışa açılmış, ihracatta ve üretimde çeşitlenmeler ortaya çıkmıştır. Bu farklılaşma kadınların da çeşitli iş kollarına yayılmasına ön ayak olmuştur (Öcal, 2021, s. 815). Emek gücüne dayanan endüstri toplumu özellikle 1990’lı yıllardan sonra büyük değişimlere tanık olmuştur. İş alanındaki emeğin, dayanıklılığın ve gücün varlığı yerini bilgiye ve teknolojiye bırakmasıyla birlikte kadınlar kendilerine istihdam alanında nispeten daha rahat yer bulmaya başlamıştır. Kadınlar düşük ücretle de olsa iş dünyasına girmiş fakat ekonomik krizler, iç göç, neo-liberal dönüşüme bağlı özelleştirme politikaları ve

toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı sebepler piyasa içerisindeki kadınların varlığını sürdürebilmesine ket vurduğundan kadın istihdamında istenilen ilerleme kaydedilememiştir (Karataş ve Öztürk, 2020, s. 105).

Dünya'nın hemen hemen her yerinde iş dünyasının erkeklere ait olduğu düşüncesinin hâkim oluşu bu alandaki kuralların erkekler tarafından erkeklere yönelik konulması sonucu doğurmaktadır (Yelkikalan, 2006, s. 46). Dolayısıyla iş dünyasında kendine alan yaratmak isteyen kadınlar tokenizm etkisi altında erkek kurallarına göre hareket etmek mecburiyetinde kalarak gerek giyim tarzı gerek davranış bakımından “erkeksi” tutumlar sergilemektedir (Katkat Özçelik, 2017, s. 59). Çalışma koşullarında belirlenen şartların kadınlar üzerinde uygulanışı sıkı bir şekilde takip edilmektedir. Ataerkil bir denetim uygulanan kadın çalışanların kıyafetlerine, gülmelerine, davranışlarına dikkat etmesi beklenmekte işyeri içerisindeki hareket özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Bunun yanında kadınların başarılı olabileceklerini ispatlamak adına erkeklere kıyasla çok daha fazla emek sarfetmesi ve eğitim seviyesinin yüksek olması beklenmektedir (Günsoy ve Özsoy, 2012, s. 40). Tüm şartlar sağlansa da bazı işlerin erkeklere yönelik olduğu düşüncesi kadınların bu işleri yapmalarına imkân tanımamaktadır. Her bireyin çalışmak, işini özgürce seçmek, adil ve uygun çalışma koşullarında bulunmak anayasal haktan öte insani bir hakkıdır. Fakat sadece Türkiye’de değil Dünya üzerinde de kadınların işlerini seçerken çeşitli handikaplara maruz kaldığı görülmektedir. (Harlak ve diğerleri, 1991, s. 3). Bilhassa meslekler üzerinden uygulanan cinsiyetçi perspektif kadınların ve kız çocuklarının hayallerine engel olmakta istek ve yönelimlerini kısıtlamaktadır (Aydemir ve Demir Akyıl, 2021, s. 413). Türkiye’deki toplumsal yapı içerisinde kadın işgücü “kadın işi” olarak belirlenen sınırlar içerisinde büro personeli, sekreterlik, halkla ilişkiler gibi mesleklerde; tekstil, gıda, tarım vb. alanlara yoğunlaştığı bu işlerde düşük statü ve gelirle çalıştığı görülmektedir (Yelkikalan, 2006, s. 50). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu eğitimsizlik başta olmak üzere kadınlar üzerindeki genel sınırlayıcı yargılar kadını nitelikli işgücü olarak çalışmasını engellemekte ücretsiz emek işçisi veya kayıt dışı istihdam içerisinde konumlandırmaktadır (Yanici Erdal, 2019, s. 235).

Erkek başat toplum yapısı bakım görevinde kadınların oluşunu içselleştirmesi ve kadının çocuk/eş üzerindeki sevgisinin varlığı uzun yıllar boyunca kadınların ikincil plana atılmasına zemin hazırlamıştır (Akdeniz ve Balcı İzgi, 2011, s. 4). Erkek egemen bakış açısına sahip kişiler var olan ataerkil yapıdan ayrılmamak adına gerek eğitimsizlik gerekse kadının biyolojik durumları sebep sunularak kadınları istihdamdan uzak tutmaya çalışmaktadır. Geleneksel düşünce çerçevesinde kadın daima ev sınırları içinde görülmek istense de kadınlar gerek isteyerek gerek de hane içi ekonomiye katkı olması amacıyla çalışma hayatına girerek bilinçlenmiş ve özgürleşmiştir (Bedük, 2005, s. 109).

Günümüzde hala kadınlar evliliğin getirdiği hane içi sorumluluklar, hamilelik ve doğum süreçlerinden sonra çocuk bakımını sağlaması gereken birinci kişi olarak görülmesi nedeniyle güvensiz çalışan olarak algılanmakta ve işe alım süreçleri negatif olarak etkilenmektedir (Çevik ve Özkul, 2022, s. 613). Evin geçimini erkeğe veren geleneksel bakış açını yıkarak iş gücü piyasasına giren ve bu piyasada varlığını sürdürmek için gayret gösteren kadın, erkeğin üzerine verilen geçim sorumluluğunu paylaşa da erkek aynı ölçüde kadına verilen geleneksel bakım sorumluluğunu paylaşmadığından kadın aile-iş-özel hayat arasında sürekli olarak dengeleme uğraşısı içine girmektedir (Aydemir ve Demir Akyıl, 2021, s. 416). Kadınların istihdama katılmasının ardından cinsiyete dayalı iş bölümünün değişmemesi sebebiyle kadının sabit kalan aile içi sorumlulukları sorunları beraberinde getirmiştir. Hem iş hem de aile ortamında iki yönlü mesai yapmak zorunda kalan kadın yükünü hafifletmek için dışarıdan yardım almaya yönelmiş bu durum da ev hizmetlerini önemli bir iş alanı haline getirmiştir (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2014, s. 46).

Kadının yüzyıllardır yapmakla yükümlü olduğu ev içi hizmet işleri dışarıdan alınabilen özellikle orta ve yüksek gelir grubuna ait çalışan kadın kesiminin çocuk bakımı, temizlik, yaşlı bakımı, misafir ağırlama, yemek gibi ekstra yüklerini devretmek için tercih ettiği bir ticaret alanı olmaktadır. Hane içinde bu alanın finansmanının kadınlar tarafından sağlanması beklenilmektedir. Kadınların çalışmasına çocukların kreş/bakıcı masrafı, bakıma muhtaç yaşlı aile ferdinin bakıcı masrafı, ev işlerinde yardımcı olacak kişinin masrafı, kadının çalışma ortamındaki

yol ve yemek masrafı gibi giderleri karşılıyor olması şartıyla izin verilmektedir (Karataş ve Öztürk, 2020, s. 109). Kadınlar küçük yaştan itibaren öğrendiği davranış ve becerileri iş yaşamına taşıdığından ev içi temizlik, çocuk bakıcılığı, mutfak görevlisi gibi hizmet sunumlarına genellikle kadın çalışanlar yoğun talep göstermişlerdir. Kimi kadınlar sosyal haklara sahip olmadan çok düşük ücretlere çalışmış kimileri ise evden ürün yapıp satarak kayıt dışı istihdamın bir parçası olmuşlardır (Aşkın ve Barış, 2016, s. 64). Kayıt dışı istihdam nitelik olarak yasal iş yerlerinde çalışanların göstermiş oldukları emek karşısında hak ettikleri günlük veya aylık ücretlerinin ilgili kurum ve kuruluşlara eksik veya hiç belirtilmemesi durumunda ortaya çıkan yasa dışı çalışma olarak tanımlanabilmektedir (Yanici Erdal, 2019, s. 228). Kayıt dışı ekonominin varlığının ülkenin ekonomik yapısı üzerinde uzun dönemde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Piyasa ortamında haksız rekabetin oluşması, tam bildiri yapılmaması sonucunda oluşan vergi kaybı, işsizlik, resmi kurum kayıtlarının gerçek verileri göstermemesi nedeniyle ekonomi göstergelerinin yanlış sonuçlar vermesi, insanların yaşlılık dönemlerinde hak kayıplarının oluşması, toplumun ahlaki değerlerinin bozulması gibi son derece olumsuz etkileri olan kayıt dışı istihdamın kadınlara karşı daha yoğun uygulandığı görülmektedir (Yıldız, 2013, s. 98). Kadınların özellikle tekstil işletmelerinde parça başı çalışması kayıt dışı çalışmaya çanak tutmaktadır. Kadınların iş kazalarına karşı korunmasız kalmasına, resmi kayıtların yapılmaması sonucu devletin belirlediği asgari ücretin altında kazanç sağlamasına, sosyal güvenlik hukukunun sağladığı güvenceden mahrum kalmasına neden olan bu uygulamalar kadını toplum nezdinde erkekten aşağı göstermekte ve kadının hayatının bütününe etki etmektedir (Şahin ve Bayhan, 2020, s. 63).

Sayıları çok az olsa da kadın girişimcilerin faaliyet alanı incelendiğinde daha az donanım ve sermaye gerektiren, iş ve aile yaşamını dengeleme olanağı sağlayan hizmet ve ticaret sektörlerinde girişimci olmayı tercih ettikleri görülmektedir (Aşkın ve Barış, 2016, s. 65). Kadınların en fazla tercih ettiği sektörlerden biri de pazarlamadır. Temelinde müşteriye dinlemek, sorununu anlamak ve uygun çözümler sunmak olan pazarlama alanında kadınlar iyi bir dinleyici olmaları ve bununla beraber insanların ihtiyaçlarını karşılama odaklı oldukları için bu alanda başarılı ve özgüvenli oldukları görülmektedir (Yelkikalan, 2006, s. 50).

Türkiye’de kadının konumu açısından akademi alanı da diğer alanlara kıyasla daha iyi durumdadır. Belirli bir mesai saati sınırı olmayan, hayatın tümüne entegre edilen bir alan olan akademi sürekli olarak disiplinli bir şekilde çalışmayı temel almaktadır. Bu noktada bu alanda çalışan kadın zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın araştırmacı, eğitmen, bilim insanı kimliklerini devam ettirebilme gayreti içerisinde annelik, eşlik, ev hanımlığı gibi beklenen rollerini de eksiksiz idame ettirmeye çalışarak kendine ayıracağı zamandan vazgeçmek durumunda kalmaktadır. Aydemir ve Demir Akyl’ın (2021) 21 kadın akademisyen ile yapmış olduğu araştırmaya göre akademi alanı cinsiyet ayrımcılığının yoğun olarak görüldüğü bir alan olmamasına rağmen kadın akademisyenlerin erkek akademisyenlere oranla daha fazla çabalaması söz konusu olmaktadır. Çünkü akademisyen unvanının gereklerinin layıkıyla yapılması toplum gözünde kadının başarılı sayılabilmesi için yeterli olmamaktadır. Bununla beraber hane içi sorumluluklarının da tam anlamıyla yerine getirmesi beklenmektedir. Çalışma da hane içi beklenen sorumluluğu sebebiyle kadınların iş hayatlarına özen gösterirken zorlandığı bu durumun performanslarını olumsuz etkilediği görüşüne 14 akademisyen katılmıştır. Bu durum Türkiye’de akademisyenlik mesleğinde alt kadrolarda kadın sayısı çokken üst kadrolara çıkıldıkça sayılarının düşmesinin nedeni olarak görülmektedir. Çalışma da bazı akademisyen kadınlar ailelerinden destek bulamadığını ev içinde çalışmasını devam ettirdiği çoğu durumda “abartı” olduğu tepkisiyle karşılaştıklarını belirtmektedir.

Tablo 1.3: Türkiye’de Akademisyen Sayıları 2022

Türkiye’de Akademisyen Sayıları 2022										
	Profesör		Doçent		Doktor Öğretim Üyesi		Öğretim Görevlisi		Araştırma Görevlisi	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
TOPLAM	23.145	12.038	13.677	9.612	23.339	20.714	17.739	18.819	20.430	23.532
ORAN %	65,78 %	34,22 %	58,73 %	41,27 %	52,97 %	47,03 %	48,52 %	51,48 %	46,47 %	53,53 %

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, 2022.

Çalışan kadınlar mesai saatleri içerisinde çocuklarını kurumsal bakımdan çok akraba bakımına emanet etmeyi tercih etmektedir. Özel kreş ve bakıcıların yüksek ücretlerinin bu seçimde etkili olduğu söylenebilmektedir. Çocuğun yaşının büyük olması ve hane içi gelirin yüksek olması gibi durumlarda kurumsal bakım

alanı daha çok kullanılmaktadır. Çalışan kadınların çocuk bakımı konusunda bir alternatif bulamıyorsa çocuk sahibi olmaktan kaçındıkları görülmektedir (Uğur, Yıldız ve Yüksel Doğan, 2023, s. 97). Kadınların çalışması ile beraber hane içinde gelir artışı yaşansa da ev işleri konusunda sorunlar oluşması halinde aile-iş arasında çatışmalar yaşanmaktadır (Özdevecioğlu ve Doruk, 2009, s. 75). Çatışmalar sonucu ortaya çıkan sorunların çözümünde genellikle kadınların işten çıktığı görülmektedir. Birçok araştırma çocuk bakımının kadınların kariyerlerinin önünde bir engel olduğunu göstermektedir (Türkkahraman ve Şahin, 2010, s. 83). Söz konusu engellerin varlığı devletin desteğini gerekli kılmaktadır (Büyükcoşkun, 2018, s. 87).

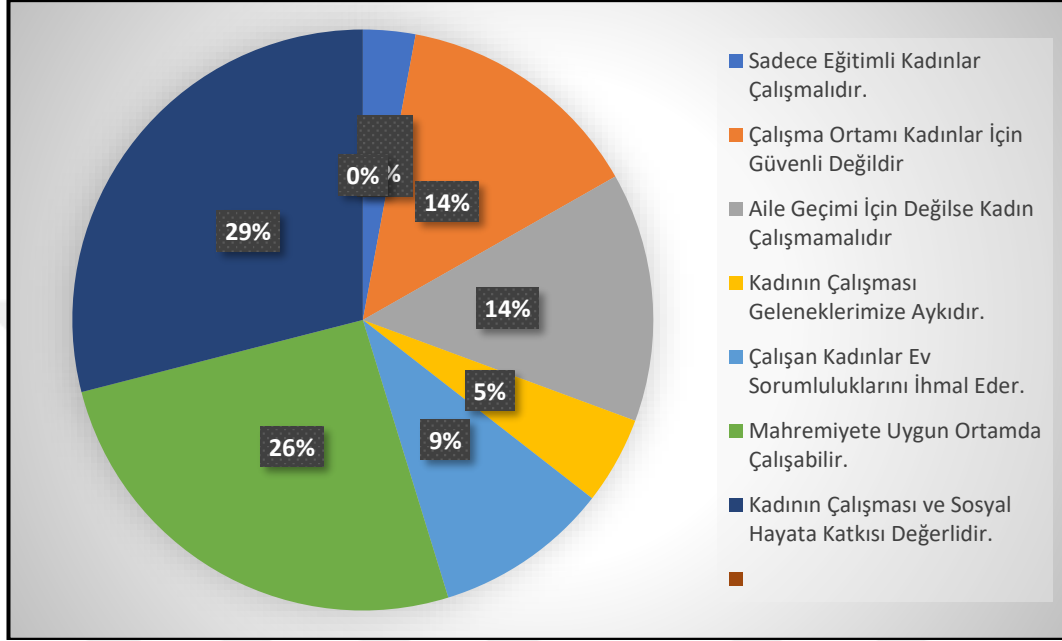
İş dünyasında kadını ötekileştiren ve zorlayan en önemli konulardan biri de mobbing uygulamalarıdır. Çalışma hayatında kadınlar genellikle aşağılama, cinsiyet temelli olumsuz düşünceler, taciz vb. mobbinglere maruz kalmaktadır. Çoğu kadın başka iş bulamama korkusu, aile ve sosyal çevre tarafından yaftalanma kaygısı gibi nedenlerle yaşadığı mobbinglere göz yummakta aynı iş yerinde çalışmaya devam etmektedir. Kadınların iş hayatında yaşadığı sözlü ve cinsel taciz olayları korku ve endişe ortamı yaratmakta kadının ekonomik yaşama katılımı olumsuz etkilenmektedir (Şimşek, 2011, s. 112).

Çalışma ortamı içerisinde kadın ve erkek aynı işi yapsa bile kadınlar üzerindeki olumsuz yargılar farklı görüşleri ortaya çıkmaktadır. Kadının yaptığı işin basit olduğu mutlaka başkaları tarafından desteklendiği düşünülmekte, başarısı gölgelendirilmektedir. Erkeğin aynı işi yapması durumunda ise işin içerisinde zorluk, beceri ve çabanın olduğu erkeğin bu zorluğun altından kalkabildiği görüşü hâkim olmaktadır (Şahin ve Bayhan, 2020, s. 63). Bu sebeple kadının erkeklerle aynı ücreti almasının beklenmemesi gerektiği düşünülmektedir. Kültürel yargılara göre erkeğin maaşının mutlaka kadının maaşından yüksek olması gerekmektedir (Özkaplan, 2009, s. 16). Bu durum kadına erkeğin hala evin reisi olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir.

2021 yılında TÜİK'in yaptığı araştırmaya göre 15 yaş üstü erkek bireylerin evlenecekleri kadında aradıkları özelliklere bakıldığında %71,3 çalışma saatlerinin belli olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu oranı %30,4 üniversite mezuniyeti olması, %18 yüksek geliri olması %15,3 varlıklı aileye sahip olması kriterleri takip

etmektedir. Özellikle evli kadınların yurt içi ve dışı seyahat gerektiren işlere yönelmemeleri istenmektedir (Bedük, 2005, s. 114).

Şekil 1.3: Kadının Çalışmasına İlişkin Algılar 2021 Türkiye Ortalaması

Kaynak: TÜİK, 2022.

Şekil 1.3. üzerinden görülmektedir ki günümüzde bile kadınların çalışmasının bir hak olduğu konusunda görüş birliği sağlanamamaktadır. Toplumda genel olarak eğitilmiş kadınların çalışması gerektiği düşüncesi yaygındır. Bunun yanında kadının çalıştığı ortamında ciddi önem arz ettiği görülmektedir. Bu durum kadının çalışma hayatını kısıtlayıcı sonuçlar doğurmaktadır (TÜİK, 2022).

Türkiye'nin istihdamdaki güncel durumu incelendiğinde 2022 yılı istatistiklerine göre Türkiye nüfusunun 42 milyon 704 bin 112'sini erkekler oluştururken, 42 milyon 575 bin 441'ni kadınlar oluşturmaktadır. Oransal olarak bakıldığında toplam nüfusa göre Türkiye'de erkek nüfus oranı %50,1; kadın nüfus oranının %49,9 olduğu görülmektedir. Türkiye'de istihdam oranına bakıldığında 2022 yılında bir önceki yıla kıyasla 2,3 puanlık bir artış göstermiş ve genel oran %47,5 olmuştur. Cinsiyetlere göre dağılımda erkek istihdamı %65 iken kadın istihdamının %30,4 olduğu görülmektedir. En yüksek kadın istihdam oranı %36,8 ile Trabzon, Ordu, Artvin, Rize, Gümüşhane bölgesinde en düşük kadın istihdam oranının ise %14,5 ile Mardin, Batman, Şırnak, Siirt bölgesinde gerçekleştiği açıklanmıştır.

Erkek istihdam oranlarına bakıldığında en yüksek %70 Tekirdağ, Kırklareli, Edirne bölgesinde olduğu en düşük %46,7 ile Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt bölgesinde olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022). Kadın istihdamının çok olduğu bölgenin tarım bölgesi olması erkek istihdamının yüksek olduğu bölgenin önemli sanayi potansiyeline sahip olması kadın ve erkeklere biçilen meslek rollerinin geçerliliğini destekler niteliktedir.

Nüfusun yarısı olan kadından ekonominin mahrum bırakılması sürdürülebilir büyümenin sağlanmasına ve globalleşen Dünya’da rekabete ortak oluşturma engel olduğundan kadın istihdamı sorunu “kadın sorunu” nun çok daha ilerisinde bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksoy ve diğerleri, 2019, s. 150). Türkiye’nin Dünya ekonomileri içerisinde güçlü ekonomiye sahip olması gerekliliği kadın erkek arasında fırsat eşitliğinin sağlanması, kadınların ekonominin eşit şartlarda var olma durumunun önemini her geçen gün arttırmaktadır. Ülkede mevcut olan kaynakların tam kullanıldığı yani tam istihdamın sağlandığı durumlarda makroekonomik büyüme de olumlu seyredecektir (Zuhal, 2023, s. 378). Büyüme ile beraber istihdam alanları çeşitlenmekte ve kadın istihdamının önü açılmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir bir büyüme ile kadın istihdam oranları arasında destekleyici bir ilişki bulunduğu görülmektedir (Şahin ve Bayhan, 2020, s. 69).

Sürdürülebilir büyüme ve muasırlaşmanın sağlanabilmesi için kadınların çalışma hayatına girmesinin oldukça önemli olduğunun anlaşılmasının ardından destekleyici politikalar uygulanmaya başlamıştır. Kadınlar Türkiye’de yaşanan 2001 ve 2008 krizinden sonra hane içinde yaşanan gelir azalması durumunu telafi etmek amacıyla yüksek oranda işgücüne katılmışlardır. Türkiye, 10 Şubat 2009’da Lizbon da ILO tarafından düzenlenen 8. Avrupa Bölgesi toplantısında Ulusal Saygın İş Programı mutabakat zaptını imzalayarak uygulayacağını beyan etmiştir. İmzalanan programın maddelerinden biri de “kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdamının artırılması” dır. Bu yıllarda hazırlanan kalkınma planlarında diğer yılların aksine kadının iş hayatına girişini teşvik edici uygulamaların varlığı göze çarpmaktadır (Büyükcoşkun, 2018, s. 91). Türkiye’de çalışma hayatında cinsiyetlere yönelik ayrımcılığın önlenmesine amacıyla bir işte eşit emek gösteren bireylere eşit ücret ödenmesi başta olmak üzere birçok ILO uygulamaları ile hareket edilmesi

beklenmesine rağmen uygulamada iş yaşamındaki süreçlerin (işe alım, işten çıkarma, maaş, terfi vb.) kadınlar aleyhine sonuç verdiği görülmektedir (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2014, s. 152).

Literatürde yer alan çalışmalar konunun bütününe destekler niteliktedir. Yıldız'ın (2013) Gaziantep, Adana ve Kilis bölgesinde işverenlerin kadın istihdamına bakış açısını incelediği araştırmasında kadına yönelik ataerkil/geleneksel tutumların istihdama engel faktörler olduğu bunun yanında vardiya sistemine uyumsuzluk, evlilik, hamilelik, çocuk bakımı gibi “kadınlık durumları” görüşler üzerinde negatif etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz, Enes, Yıldız ve Dereboy'un (2023) çalışan ve çalışmayan kadınların depresif belirtilerinin inceledikleri araştırma da çalışmayan kadınların ev içinde yaptıkları işlerin görünür olmaması ve takdirinin erkeğin vicdanına kalmasından mutsuz olmaları nedeniyle çalışan kadınlara oranla daha fazla depresyon eğilimli oldukları gözlemlenmiştir.

Şahin'in (2005) Erzurum ilinde alışveriş merkezlerinde kadın çalışanlar üzerine yaptığı araştırma incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun alt kademelerde çalıştığı çok küçük bir kısmının yönetici olabildiği sonucuna varılmıştır. Bunun yanında çalışan kadınların büyük bir kısmının bekar olduğu, lise mezunu oldukları, yöneticilerinin kadın veya erkek olması gibi bir ayrım gözetmedikleri bulgularına ulaşılmıştır. Bu araştırma çerçevesinde kadınlar çalışırken aile içi problem yaşamadıklarını belirtmiştir. Bu durumun çalışan kadınların çoğunun bekar olması sebebiyle henüz ev içi sorumluluğu tam olarak yüklenmediklerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Şahin, 2005, s. 293). Kırsalda ve şehirde yaşayan kadınların 2000-2008 yılları arasında istihdama katılımlarını etkileyen faktörleri inceleyen bir araştırma da belirleyici unsurun eğitim olduğu tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi yükseldikçe medeni durumun etkisinin azaldığı kadınların iş yaşamına katılımının kolaylaştığı sonucuna varılmıştır (Kızılgöl Ayvaz, 2012, s. 90). Bulut ve Akçacı'nın (2017) Kilis ilinde kadınların en yoğun olarak çalıştığı eğitim, sağlık, ticaret, gıda, tekstil ve finans sektörlerinde yapmış olduğu araştırmaya göre çalışılan sektöre göre cinsiyet ayrımcılığı, karşılaşılan ön yargılar ve sorunların farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Gıda, tekstil ve finans alanında çalışan kadınların diğer sektörlere kıyasla daha fazla

sorunla karşılaştığı görülmektedir. Cinsiyet ayrımcılığının özellikle gıda ve finans alanında oldukça fazla olduğu vurgulanmaktadır. Özçatal'ın (2011) gıda ve tekstil konfeksiyonlarında çalışan kadın işçileri baz alarak yapmış olduğu çalışmasında geçim sıkıntısından dolayı hane içi erkek bireylerin kadınların çalışmalarına müsaade ettiği ancak çalışma yerlerinin seçimlerinde karar verici olmadıkları görülmüştür. Kadınların çalışma yerlerine genellikle baba, eş, erkek kardeş, amca gibi aile içi erkek fertlerin rolü belirleyici olmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan kadınların eğitim yönünden eksik olduğu, düşük ücretle ve sigortasız çalıştığı görülmektedir. Kadınlar ev ekonomisine destek olan yedek işgücü olarak görülmektedir.

Ateş vd (2023) endüstri sektörü içerisinde mavi yakada çalışan kadınlarla birlikte yapmış olduğu çalışmada kadınların yaşları arttıkça iş hayatında karşılaştıkları sorunların azaldığı sonucuna varmıştır. Çalışmanın diğer bir sonucuna göre aile-iş arasındaki çatışmalar azaldıkça iş hayatındaki sorunlarda anlamlı bir azalma yaşandığı görülmektedir. Ayrıca aylık kazanç arttıkça hem aile kaynaklı baskıların hem de iş kaynaklı stresin azaldığı çalışmanın çıktıları arasındadır.

Şahin'e göre (2016) kadının iş piyasasındaki varlığının artması öncelikle toplumun kadını birey olarak görmesini sağlamak ile mümkün olmaktadır. Cinsiyetler arası yapılan ayrımın engellenmesi, kadının bilinçlendirilmesi, devlet destekli politikalarla bakım yükünün kadının üstünden alınması, yasal düzenlemelerle kadın girişimcilere destek sağlanması gibi unsurların sonucunda kadın ekonomi alanında aktif rol alması ile beraber aile ve toplum içerisindeki statüsünün iyileşmesine, bilinçli gelecek nesillerin yetişmesine olanak sağlanmaktadır. Tüm bu pozitif etkiler ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasına olumlu katkı sağlayarak gelişmiş ülkeler arasında girmesini kolaylaştırması beklenmektedir. Günümüzde bilgi ve iletişim araçlarındaki inovasyon, esnek çalışma saatleri, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının keskin çizgisini sarsıcı gelişmelerin yaşanması, bireyler üzerindeki yüksek enflasyon kaynaklı ekonomik baskılar ve kadının eğitim seviyesinde yaşanan artışın işgücü piyasasında kadın mevcudiyetini arttıracığı umulmaktadır. (Yıldız, 2013, s. 98).

1.3.7. Yönetimde Kadın Stereotipi

İki veya daha fazla insanın bir arada bulunduğu her ortamda kurallar oluşturma ve yönetim ihtiyacı kendiliğinden doğmaktadır. Yönetim, elinde bulundurduğu kaynakları etkin ve verimli dağıtan, mevcut durumun iyileştirilmesi yönünde stratejiler geliştirebilen bunun yanında oluşabilecek herhangi bir soruna karşı önlem alması beklenen bir kontrol mekanizmasıdır (Gözel, 2020, s. 60).

Gerek ulusal kanunlarda gerek uluslararası belgelerde yönetim alanındaki aktörlerin cinsiyetlerine ilişkin bir ayrım söz konusu olmasa da toplumun en küçük yapı taşı olan aile biriminden ülkenin yönetimine kadar her karar merciinin içerisinde erkeğin olması gerektiği görüşüne sıklıkla rastlanılmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 97). Oysaki kadınında tıpkı erkek gibi iş hayatında sarfettiği emeğin karşılığında kariyer merdivenlerini çıkma hakkı bulunmaktadır. Ataerkil toplumun belirlediği kadına özgü rol ve sorumluluklar arasında yönetici statüsü bulunmadığından kadınlar “erkek odaklı” kültür yapısından ziyade cinsiyetçilikten uzak performans ve bilgiye dayanan “insan odaklı” kültür yapısında kendilerine alan bulabilmektedir (Göktaş Kulualp, 2015, s. 109). Bu durumun sağlanamaması halinde kadınlar, çalışma hiyerarşisinde üst kademelere çıkma da hevesli olsalar dahi karşılaştıkları sorunlar sebebiyle vazgeçmek durumunda kalmaktadır (Karatepe ve Arıbaş, 2015, s.15).

Kadınların cinsiyet temelli görüşlerden kaynaklı mücadele ettikleri resmi olmayan ve somut olarak belirlenemeyen engeller bütünü “Cam Tavan Sendromu” olarak açıklanmaktadır (Şener, Arıkan Tezergil ve Erdilek Karabay, 2018, s. 81). Cam tavan sendromu; tıpkı bir fanus içerisinde kapatılmışçasına çalışma hayatında görünen hedefler ve yüksek pozisyonlara erişme noktasında kadınların etrafına görünmez duvarlar örülmesi anlamına gelmektedir (Akbaş ve Korkmaz, 2017, s. 75). Diğer bir ifadeyle cam tavan; kadın olma durumundan kaynaklı eğitime, vizyona, niteliğe ve başarılarla bakılmaksızın kadınların yönetim kademelerinde söz hakkına sahip olabilmek için attığı adımların önüne konulan ve aşılması oldukça güç engeller olarak açıklanabilmektedir. Cam tavan engelleri, işletmeye değer katacak nitelikli kadın yönetici adaylarının saf dışı bırakılmasına neden olduğundan işletme için verimlilik kaybı oluşturmaları açısından da istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Mızrahi ve Aracı, 2010, s. 150).

Kadınlar bazı durumlarda kariyer süreçlerine kendi kendilerine de engeller koymaktadır (Ayoğul ve Baraz, 2020, s. 16). Özgüvensizlik, öğrenilmiş çaresizlik, inançsızlık, aile içerisinde huzursuzluğa sebep olabileceği düşüncesi, iş yerinde kabul edilmeyerek dışlanmaya maruz kalabileceği vb. nedenlerle üst pozisyonlara ulaşma çabası içerisine girmeyen kadınlar yönetim pozisyonlarından iradeleri ile kaçma eğilimine girmektedir (Akın Acuner, 2018, s. 36). Tüm bunların yanında kadınların hemcinslerinin neden olduğu engellere de maruz kaldığına rastlanılmaktadır. Aynı duyguları yaşamış, aynı yollardan geçmiş olsalar da bazı üst yönetimde bulunan kadınlar bulundukları mevkide tek başına olmak, destek almadığı için destek vermemek, hemcinsinin aynı pozisyona veya daha üstüne gelmesini istememek gibi nedenlerle kadının kariyer tırmanışına mâni olmaktadır. Literatürde bu durum “Kraliçe Arı Sendromu” olarak adlandırılmaktadır (Ayoğul ve Baraz,2020, s. 16).

Kadının iş yaşamında karşılaştığı sorunlar bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Şirketlerin başarılı oldukları durumlarda lider tercihlerinin genellikle erkek olduğu görülmektedir. Çünkü şirketler yüksek başarısızlık riski altında yöneticilik görevini kadına devretme eğilimi göstermektedir. Toplumda var olan “kadın yönetici olamaz” düşüncesi altına gizlenerek şirket başarısızlığını örtbas etmek isteyen kişiler kadınlara gerekli kaynak ve desteğin vermeyerek zaten başarılı olamayacakları bir durumla baş başa bırakmaktadır (Yıldız, Alhas, Sakal ve Yıldız, 2016). Cam tavanı aşarak yönetici olma vasfını elde edebilen kadınların riskli durumlarla karşı karşıya kalması uygulanan ayrımcılık derecesinin bir göstergesi olmaktadır (Akbaş ve Korkmaz,2017, s. 76). Cam uçurum olarak açıklanan bu kavram kadının statüsünü iyileştirmediği gibi yönetimdeki kadınlar hakkında olumsuz basmakalıp yargıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak her koşulda kadınlar cam uçurum tuzağına yenilmezler. Bazı durumlarda zaten zor şartlar altında yaşayarak krize alışık olan kadınlar önlerine çıkan engellere bütünsel bakabilmeleri, çözümsel yaklaşımları ve yapıları gereği sakinleştiren becerilere sahip olmaları ile liderlik becerilerini göstererek şirketleri kriz anlarından kurtarmaktadır. Bu durumlarda dahi kadınların başarılı oldukları kolay kabullenilmemektedir (Akbaş ve Taner, 2017, s. 197).

Kadın yöneticilere yönelik uygulanan tutumlar incelendiğinde iki farklı davranış kalıbı ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri düşmanca cinsiyetçilik bir diğeri

ise korumacı cinsiyetçiliktir. Düşmanca cinsiyetçilik kadınlara yönelik öfke, aşağılama ve dışlama davranışlarıyla ortaya çıkmaktadır. Korumacı cinsiyetçilik ise kadının korunmaya muhtaç, naif ve kırılgan olduğunun düşünülmesidir. Korumacı cinsiyetçilik başta olumlu olarak algılansa da uzun dönemde eşitsizliği destekleyici nitelikte olduğu görülmektedir (Akbaş ve Korkmaz, 2017, s. 82).

Kadınlar çalışma hayatında yatay ve dikey olarak iki yönlü ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Mesleklerin kadın işi ve erkek işi olarak ayrılması ile oluşan kişilerin dilediği işlerle ilgilenmelerini engelleyen meslek ayrımcılığı yatay ayrımcılığı açıklamaktadır. Dikey ayrımcılık ise kadınların sırf cinsiyetlerinden dolayı oluşan ön yargılar sebebiyle kariyer süreçlerini özgürce yönetememeleri, terfi ve yüksek ücret alamaması durumudur (Yıldırım, 2021, s. 326). Toplum tarafından kadınların yönetici olabilecek bilgi ve beceriye asla sahip olamayacağı, anaç duygularla hareket ettiği, yeteri kadar zamanının olmadığı, duygusal davrandığı için akılcılıktan uzak olduğu gibi ön yargılar oluşturularak kadınların insan, para ve hammadde kaynaklarını en verimli şekilde mal ve hizmet çıktısına dönüştüremeyeceği kanısı yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır (Bedük, 2005, s. 113). Kadınların yönetici olmalarını engellemek adına yapılan dışlamalar kadını azınlık olarak hissettirerek ekip içi etkili iletişim sağlayamamasına ve örgütle bütünlük kuramayarak örgüt içi yönetim politikaları hakkında bilgi edinememesine neden olduğundan erkekler yönetici olarak kalmaya devam etmektedir (Katkı Özçelik, 2017, s. 59).

Kadın ve erkeğe toplumun biçtiği vazifeler çerçevesinde günümüzde bile kadınlar iş dünyasının önemli bir paydaşı olmasına rağmen erkeklere oranla daha az söz sahibi, yönetme hakkı, güç ve statüye sahip olduğu görülmektedir. Kadınlar yönetim hiyerarşisinin en üst katmanlarına çok nadiren ulaşabilmektedir. Türkiye'deki kamu ve özel sektörde yönetim kadroları incelendiğinde kadının üst yönetim içerisindeki yeri yıllara oranla artış gösterse de erkeklere kıyasla azımsanmayacak oranda geride olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır (Güldü ve Ersoy Kart, 2009, s. 103).

Türkiye'de 2012 yılında Sermaye Piyasası Kurulu'nun Resmi Gazete de yayınladığı "Kurumsal Yönetim İlkelerinin Benimsenmesine Yönelik Tebliği" nde

yönetim mekanizması içinde en az bir kadın yönetici olma hükmü bulunmaktadır. Ancak bu zorunluluk şartı taşımadığından tam anlamıyla uygulamaya konmamakta ve kadın yönetici sayıları istenilen seviyeye ulaşamamaktadır (Gözel, 2020, s. 41). 2022 Yönetim Kurulunda Kadın Türkiye Raporu sonuçlarına göre Borsa İstanbul'a kayıtlı 475 şirket içerisinde yönetimdeki kadın oranının %17,5 olduğu görülmektedir. Sermaye Piyasası Kurulu'nun önerdiği %25'i yakalayan şirket sayısının 137 olduğu oransal olarak bakıldığında toplam şirketlerin %28,8'ine tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalarda Borsa İstanbul'a kayıtlı şirketler içerisinde yönetim kadrosunda kadın üyelerin varlığı ile karlılık oranı arasında pozitif bir anlamlı ilişki bulunduğu sonucuna varılmaktadır (Konak ve Özkahveci, 2021, s. 20). Ayrıca karar verici konumundaki kadın bilgisel, kültürel ve duygusal zekasıyla şirketlere çok boyutlu perspektif kazanma imkânı tanımaktadır (Ayoğul ve Baraz, 2020, s. 14).

Kamu kurumlarında kadın yöneticilerin dezavantajlı yapısının daha yoğun yaşandığı görülmektedir. Kadınlar çalışma güvencesi, uygun çalışma saatleri, doğum ve sonrası süreçte özel sektöre göre daha iyi şartları sunması bakımından kamu sektörünü tercih etmektedir. 31 Mart 2019 yerel seçim sonuçlarına göre 30 büyükşehir belediyesinin yalnızca 3 tanesinin kadın başkanı olduğu görülmektedir. 1389 ilçe belediye başkanının ise 42'si kadındır. Toplam 20.745 belediye meclis üyesinden 2.283'ü; 1.272 il genel meclisi üyesinden 48'i kadındır (Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü Seçim İstatistikleri, 2022). Türkiye'nin 2019 yerel seçim sonuçlarına göre en küçük yönetim biçimi olan muhtarlıkta 50 binden fazla muhtar olmasına rağmen kadın muhtar sayısının 1086 olduğu görülmektedir. 200 üniversitenin 19'unda kadın rektörler görev almaktadır. Bu sayı toplam oran içerisinde %9,5'a tekabül etmektedir. Dekan oranı %20,51; dekan yardımcısı oranı ise %33,60'tır. Örgüt hiyerarşisinde alt kademelere inildikçe kadın oranlarının arttığına her alanda rastlanıldığının bir göstergesi olmaktadır (Yüksek Öğretim Kurulu, 2021). Erkeğin alanı olarak görülen diplomasi de Dışişleri Bakanlığı'nın açıkladığı verilere göre kadın büyükelçi oranı 2011 yılında %11,9 iken 2022 yılında %27,2; erkek büyükelçi oranı 2011 yılında %88,1 iken 2022 yılında %72,8'dir.

Kadının varlığı Dünya ortamında bir prestij olması bakımından kadın diplomat oranlarının pozitif artışı desteklenmelidir (TÜİK, 2022).

Tüm bu olumsuz koşulların altında; kaynakların tam ve etkin kullanımının son derece önemli olduğu günümüz standartlarında hem kamu kurumlarının hem de özel işletmelerin kadın ve erkek yöneticiler arasındaki farkı kapatabilmek için kadını desteklemeye yönelik pozitif ayrımcılık yapması kadınların aile-iş-özel hayat dengesini sağlamasına yardımcı iş ortamını oluşturması gerekmektedir (Korkmaz, 2014, s. 97). Kadın çalışma hayatının sürdürülebilir olması ve kariyer basamaklarını emin adımlarla atabilmesi için ebeveyn/eş desteği, maddi doyum, içten gelen motivasyon, iyi eğitim gibi destekleyici faktörlere ihtiyaç duymaktadır (Negiz ve Yemen, 2011, s. 203). Gereken koşulların sağlanması hem kadının statüsünü iyileştireceği hem de şirketlerin insana uygun iş kapsamında hesap verilebilirlik, şeffaflık, eşitlik gibi temeller üzerinde inşa edilmesini sağlayarak modern ortama uyum, rekabet avantajı ve pazara nüfuz etme yeteneğinde olumlu gelişmeler yaşatacağı beklenmektedir (Konak ve Özkahveci, 2021, s. 11).

Edilen bulgulardan hareketle kadın yöneticilerin karşılaştığı sorunları patriarkal düşünce yapısının getirdiği geleneksel roller, cinsiyetçi yaklaşımlar, aşağılayıcı tutumlar, özgüvensizlik, dışlanma korkusu, kraliçe arı sendromu, cam tavan sendromu, cam uçurum, mobbing olarak özetlemek mümkündür (Korkmaz, 2014, s. 8). Görülmektedir ki kadının iş dünyasındaki yönetim gücünü elinden alan sebeplerin ortak noktası toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Söz konusu eşitsizliğin giderilmesi ile beraber kadın sorunlarının da kendiliğinden ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YEREL YÖNETİMLERİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, MALİ UNSURLARI, KENT VE KADIN OLGUSU

2.1. Yerel Yönetim Tanımı

Ülke sınırlarının genişlemesi ve nüfusun artışı ile devlet hizmetlerinin tek bir merkezden yürütülmesinin zorluğu, merkeziyetçi yönetimin maliyetli oluşu ve merkezden uzak yerleşim birimlerinde sağlanan hizmetlerde aksaklıklar oluşması nedeniyle belli bir bölgeye kamu hizmeti götürecek bir birime ihtiyaç duyulmuştur (Tiyek, 2022, s. 163). Oluşan bu yeni durumda bölgesel olarak farklılaşan istek ve beklentilerin karşılanabilmesi adına yerel halkın ortak ihtiyaçlarını hızlı ve etkili bir şekilde gidermek için merkezi yönetimden ayrı olarak kurulan, yöneticilerinin yöre halkı tarafından belirlendiği, özerk yapıya sahip bir yönetim şekli olan yerel yönetimler ortaya çıkmıştır (İliman, 2022, s. 146). Literatürde yerel yönetimler mahalli idareler olarak da adlandırılmaktadır. Günümüzde geçerliliği devam eden Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nda madde 127 yerel yönetimlerin açıkça tanımını yapmaktadır. Anayasaya göre “*Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir*” (TC Anayasası, 1982).

Görev ve yetkileri yasalarla belirlenmiş yerel yönetimler; özel bütçeye, özel gelirlere ve özel personellere sahip yönetsel birimlerdir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 22). Devlet yönetimi anlamına da gelen merkezi yönetim asli yönetim şekli ile eş zamanlı yürütülen yerinden yönetim ise yer yönünden yerel yönetimler ve hizmet yönünden kamu kuruluşları olarak ikili bir sistem içerisinde hareket etmektedir (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2070). Yerinden yönetim, bir hizmetin yürütüldüğü yerde yönetilmesini ifade etmektedir. Yönetim biliminde âdem-i merkeziyet olarak da geçen bu kavram merkezi yönetim yapısından ayrıştırılmış bir tüzel kişiliğe sahip olan idarelerin yönetimle ilgili karar alıp uygulayabildiği hem siyasal hem de yönetsel alanda uygulanabilen bir ilke olarak tanımlanabilmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 59). Türkiye’de yer yönünden yerel yönetim yapılanması il özel

idareleri, büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve köyler olarak sıralanmaktadır (Karahana Adalı ve Ünür, 2023, s. 1812). İl Özel İdareleri il, belediyeler kent ve kasaba/belde, köy yönetimleri ise köy halkının ihtiyaçlarını gidermekle görevlidir (Güler ve Önder, 2021, s. 330). Hizmet yönünden yerel yönetimler ise kamu kuruluşlarıdır.

Yerel yönetimler düzeyinde yönetici ve yönetilen arasındaki mesafenin merkezi yönetime oranla daha yakın olmasının demokrasinin getirisi olan gerçek bir seçim sürecine ve halkın birebir denetimine fırsat verdiği görülmektedir (Evin, 2019, s. 437). Türkiye’de mahalli idareler seçimleri 5 yılda bir yapılmaktadır. Halka en yakın olması dolayısıyla halkın kolaylıkla ulaşabildiği en yüksek yönetim kurumu olan yerel yönetimlerin kamu hizmetlerini daha hızlı, kolay ve etkin bir şekilde yapmasını beklenmektedir. Yerel yönetimler, merkezi yönetim ve toplum arasında iletişimi sağlayarak birimler arasında köprü görevi görmektedir. Mahalli idareler, katılımcı demokrasi ilkelerini somut olarak yaşama geçirme fırsatı tanıdığından yönetilenlerin yönetime katıldığı demokratik ortamı sağlayıcı bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır (Tüğen, 2016, s. 69).

Eğitim, sağlık, eğlence, kültür, güvenlik, konut, altyapı, ulaşım, çevre temizliği vb. kamu hizmetlerinin önemli bir bölümü mahalli hizmetler tarafından yerine getirilmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 25). Sahip oldukları gücü kullanarak yaptıkları yatırımlarla yöre halkına yeni istihdam alanları açarak yöresel kalkınmaya katkı sağlayabilmektedir. Mahalli idareler toplumsal niteliğe yön verilmesinde katkısı olması bakımından ülkelerin ekonomik, politik ve hukuksal yapılarında önemli yer tutmaktadır. Yerel yönetimlerin yükümlü olduğu hizmetleri yerine getirirken özerk yapıları gereği merkezi idarenin müdahalesinin olmaması gerekmektedir. Bir dereceye kadar bağımsız olabilen bu kuruluşlar ülkenin yönetim sisteminin bir parçası olduğundan tamamen merkezi yönetimin kontrolü dışında olması mümkün olamamaktadır. Merkezi idare, yerel yönetimler üzerinde kanunun belirlediği usuller ve esaslar çerçevesinde idari vesayet yetkisine sahiptir. Mahalli idarelerin ülkenin ortak amaçları ve hedefleri doğrultusunda hareket etmesi iç ve dış olmak üzere iki şekilde denetlenmektedir. İç denetimi yerel yönetim organları kendi içerisinde yaparken dış denetim örgüt dışı birimler tarafından yapılmaktadır. Yerel

yönetimlerin dış denetimleri yasama organları tarafından yapılırsa siyasi denetim, yargı organları tarafından yapılırsa hukukilik denetim olarak adlandırılmaktadır. Mahalli idarelerin varoluş sebeplerinin 3 yaklaşımla özetlenmesi mümkündür (Edizdoğan, Çetinkaya ve Gümüş, 2012, s. 547);

- **Ekonomik Yaklaşım:** Ülkenin mevcut kıt kaynaklarının maksimum çıktıya dönüşebilmesi için halkın ihtiyaçlarının doğru şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Kıt kaynakların optimum fayda seviyesine ulaşabilmesi, etkinliğin ve verimliliğin sağlanabilmesi yerel yönetimlerin varlığı ile mümkündür. Bölgesel bazda yerilen yerel hizmetlerin faaliyet alanının daraltılması; kamu tercihlerinin belirlenmesi ve cevap vermeyi daha kolay hale getirmesi bakımından etkinliği arttırmakta ve böylelikle kaynak israfının önüne geçilmesini sağlamaktadır.
- **Siyasal Yaklaşım:** Merkezi yönetimin hizmet sunduğu alanın ve nüfusun büyüklüğü hizmetlerin miktar ve türlerinin halkın genelinin taleplerine cevap verme zorluğu kamu hizmetlerinin halkın tercihlerine göre sınırlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Merkezi yönetim altında hizmet alıcıların ihtiyaç ve isteklerini hizmet vericilere ulaştırma konusunda yaşadıkları zorluklar yerel yönetime duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Belli bir bölgedeki halkın yerel ihtiyaçlarını yine kendilerinin seçecekleri bölge halkından birine bildirmeleri yerel yönetimin ortaya çıkmasının siyasi nedeni olarak görülmektedir. Yöre halkının merkezi yönetime kıyasla yerel yönetimlere daha kolay ulaşabilme imkânı hizmet çıktılarının daha hızlı ve etkili olmasını sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin temel taşının demokrasi olduğunun düşünülmesi siyasal açıdan varoluş gerekçesi olarak gösterilmektedir.
- **Hukuki Yaklaşım:** Belli bir bölge halkının dayanışma ve eşitlik arayışı içerisinde bir arada yaşaması sonucu merkezi idareden bağımsız bir yerel yönetimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hukuki anlamda oluşan yönetim olgusuyla beraber ülke yönetimi merkezi yönetim ve yerinden yönetim olmak üzere ikili bir yapıyı ortaya çıkarmıştır.

Türkiye’de yerel yönetimlerin tarihçesi Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası olarak iki ayrı dönemde incelenmektedir. Tanzimat öncesi dönemde yerel yönetimler, şer-i ve örfi kurallara bağlı olarak yürütülürken tanzimat sonrası dönemde batılı devletlerden etkilenilmesi ile yerel yönetimlerin resmileştiği ve çeşitli kanunnameler ile yasal standartlara bağlandığı görülmektedir. Tanzimat öncesi dönemde bugünkü anlamda bir yerel yönetimlerin varlığından bahsedilmese de tıpkı yerel yönetimler gibi hizmet sunan kadılık, loncalar ve vakıflar bulunmaktadır. Merkezi yönetim tarafından atanan kadılar belirli bir bölgedeki hukuki ve idari işlemlerden sorumlu tutulmuş kadıya yardımcı olması açısından güvenlikten sorumlu subaşı, kadı yardımcısı naip, mahallelerin baş yöneticisi görevini sürdüren imam ve belediye hizmetlerini yürüten muhtesip atanmıştır (Korkmaz, 2023, s. 336-342). Loncalar ve vakıflar ise dönemin ekonomik yapısıyla ilgili esnaflara uygun olarak çalışmalar yürütmüştür (Bayram, 2012, s. 111). Daha sonraları tanzimatın ilan edilmesi ile modern anlamda yerel yönetim fikri ortaya çıkmıştır.

Modernleşme hareketleri ilk olarak taşra da mali işlerin yürütülmesi ve yolsuzluğun önlenmesi adına merkezi yönetim tarafından “muhassıllık” adı verilen memurlar atanmaya başlamıştır. Oluşan Muhasıllık Meclisleri ilk yerel yönetim örneği sayılabilmektedir. Dönemin koşullarının altında yaşanan Kırım Savaşı’nın kentte bıraktığı ağır tahribin giderilmesi için kamu hizmetlerine yoğunluk verilmesinin gerekliliği ve savaş boyunca Osmanlı Devleti’nin müttefikleriyle kurdukları yakın ilişkilerden etkilenilmesi sonucunda yerel yönetimler yasalarla desteklenerek resmileşme sürecine girilmiştir. 1956 yılında İstanbul Şehremaneti’nin başına merkez tarafından ataması yapılan şehremininin getirilmesi ilk defa belediyecilik deneyimini gösterse de dönemin dinamikleri içerisinde başarılı olunamamıştır (Koçak ve Ekşi, 2010, s. 298).

Tanzimat sonrası dönemde yaşanan birçok yasal ve toplumsal dönüşümden payını alan yerel yönetimlerin yabancı azınlıkların talepleri, saray yönetimi tarafından yurt dışına gönderilen aydınların istekleri, ülkenin birlik ve bütünlüğünü korumak ve taşrada vergilerin toplanması gerekliliği sonucunda görünürlükleri oldukça artış göstermiştir (Güven, 2023, s. 20). İlk Türk Anayasası olan 1876 Kanun-i Esasi anayasasında yerel yönetimlerle ilgili düzenlemelere gidilmiştir.

Anayasanın vilayet bölümü altında getirilen düzenlemeler ile yerel yönetimler ilk kez anayasal bir hükme bağlanmıştır (Kanun-i Esasi, 1876). Kanun-i Esasi modern yerel yönetimlerin oluşması için gerekli adımların, yerel katılıma imkân vererek demokrasinin göstergeleri olan meclislerin kurulmasının zeminini hazırlamış, yerel yönetimlerin temel taşlarını ortaya koymuştur. Cumhuriyetin ilanından önce yayınlanan 1921 Teşkilat-ı Esasiye Anayasası kurulacak yönetim düzeninde Kanun-i Esasi ile benzer ifadeleri barındırarak yerel yönetimlerin ülkenin yönetimi açısından oldukça önemli olduğunu belirtmektedir. 1921 Anayasasında idare başlığı altında yapılan düzenlemeler ile yerel yönetimlerin özerkliğine ve tüzel kişiliğine atıfta bulunulmuştur (TC 1921 Anayasası). Cumhuriyetin ilk anayasası olan 1924 Anayasasında yerel yönetimlerle ilgili düzenlemeler “iller” başlığı altında toplanmış yerel yönetimlerin yönetim birimlerine, yetki ve görevlerine vurgu yapılmıştır. Bu dönemde yerel yönetimlerin temel görevleri savaş döneminden kalan tahribatların onarımını yaparak kenti yaşanabilir hale getirmek, azalan nüfusa yönelik arttırma politikaları düzenlemek ve salgın hastalıklar sorunlarına çözüm bulmak olarak belirlenmiştir (Uyar, 2004, s. 34). Merkeziyetçi bir çizgide olan 1924 Anayasası illerin işlerini bir bütün görerek yetki genişliği ilkesiyle merkezi yönetime, görev ayrımı ifadesi ile yerel yönetimlere vurgu yapmaktadır (TC 1924 Anayasası).

Türkiye’nin dördüncü anayasası olan 1960 Anayasası ise 27 Mayıs askeri darbesi sonucunda darbe yönetimince oluşturulmuştur. Yerel yönetimlerin modern ilkelere sahip olması açısından önemli vurgular yapan bu anayasada “İdarenin Bütünlüğü ve Kamu Tüzel Kişiliği” başlığı yerel yönetimlerle ilgili düzenlemeleri barındırdığı görülmektedir. 1961 anayasası yerel yönetimler açısından modern ilkeleri temel alarak tüzel kişilik, yerel özellik ve yerel demokrasi kavramlarına dikkat çekmektedir (TC 1961 Anayasası). Türkiye’nin beşinci ve son anayasası olan 1982 Anayasası tıpkı 1961 anayasası gibi darbe sonucu ortaya çıkan bir anayasadır. 40 yılı aşkın süredir yürürlükte olan ve sürekli reforma uğrayan bu anayasada idare başlığı altındaki “mahalli idareler” başlığında yerel yönetimlerle ilgili düzenlemeler bulunmaktadır (Güven, 2023, s. 20-25). Günümüz yerel yönetimlerinin ana ilkelerini ortaya koyan 1982 anayasası yerel yönetimlerin karar organlarının belirlenmesi, yerinden yönetim ilkesine bağlı kalmak şartıyla kanunla düzenlenmesi, merkezi

yönetimin yerel yönetimler üzerinde vesayet yetkisi bulunması, yerel yönetimlerin görevleriyle orantılı olarak kazanç sağlayabileceği, büyük yerleşimler için kanunla özel yönetim birimlerinin oluşturulabileceği, yerel yönetimlerin kendi aralarında birlik kurabileceği gibi hükümleri barındırmaktadır (TC 1982 Anayasası).

1982 Anayasasının 123. Maddesinde yer alan “*İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.*” hükmü ile idarenin bütünlüğü, merkezden yönetim ve yerel yönetim ilkeleri anayasal düzeyde ortaya konmaktadır. İdarenin bütünlüğü ilkesi merkezi yönetim ve yerel yönetim birimlerinin iş bölümü ve koordinasyon içerisinde hizmetlerini yürütmeleri ve iki yönetsel birimin aslında bir bütünün parçaları olduğu hükümlerini barındırmaktadır (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2070). Tanzimattan 2000’li yıllara kadar yerel yönetim birlikleri daha çok çevresel düzenlemeler ve bayındırlık hizmetlerine yoğunlaşsa da günümüzde değişen dünya koşullarına uyum sağlayabilmek adına katılımcılık ve insan odaklı yaklaşım hizmetleri sunulmaya çalışılmaktadır (Korkmaz, 2023, s. 343). Türkiye’de güncel yerel yönetim usul ve esasları T.C 1982 Anayasası, 5018 Kamu Mali Kontrol Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5302 Sayılı İl Özel İdare Kanunu çerçevesine belirlenmektedir.

2.2. Yerel Yönetimlerin Özellikleri

Yerel yönetimler halkın yönetime bölge halkı arasından seçilen temsilciler aracılığıyla ya da bizzat katılmasına imkân sağladığı için demokratik yapıdaki kuruluşlardır. Demokrasinin tabandan tavana yayılımını sağlayan kurumlar olan yerel yönetimler insanın özgürleşmesine, ülke genelinde de demokrasinin güçlenmesine önemli düzeyde katkılar sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin işleyiş süreçlerinde de halkın katılımının sürekliliği sağlanması asgari gereklilik olarak görülmektedir (Pustu, 2016, s. 121-129).

Yerel yönetimlerin, merkezi idareden ayrı bir idari özerklik yapısı taşıması gerektiğinden dolayı kendilerine özgü ve bağımsız bir bütçeye sahip olması önem arz etmektedir. Yerel yönetimlerin mali özerkliği kanunların öngördüğü esaslar çerçevesinde kendi organlarının aldığı kararlar baz alınarak harcama yapması esasına

dayanmaktadır. Öte yandan yerel yönetimlerin sınırsız bir özgürlüğü bulunmamaktadır. Hedefler, gelirler ve hizmetler konusunda merkezi idarenin belirlediği olgular çerçevesinde hareket etme zorunluluğu olan yerel yönetimlerin sınırlı bir özerkliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Yönetim içerisindeki bu sınırlı özerklik mali kaynakların yetersiz kalmasına, merkezi yönetimler tarafından yapılan müdahaleler içinde hizmetlerin verimliliğinin ve etkinliğinin düşmesine sebep olmaktadır (Türkoğlu, 2013, s. 42).

Yerel yönetim birimlerinin yönetim kadrolarına halk tarafından seçilen yerel yöneticiler, genellikle yönetime talip oldukları bölgede ikamet ettiklerinden dolayı yerelliği temsil etmektedir (Çiçek, 2014, s. 54). Bölgesel bazda seçilen yönetici yerindelik ilkesi gereği lokal bir bölgeye hizmet vermekle yükümlü olduğundan merkezi idareye kıyasla kamu hizmetlerinin yerel halka ulaştırılması esnasında daha doğru ve hızlı gelişmeler göstererek hizmette verimliliği artırmayı ve halkın karar alma mekanizmalarında temsil haklarını kullanabilmelerini sağlamaktadır (Yılmaz ve Telsaç, 2021, s. 238-239).

Yerel yönetimlerde işlevsel bir boyut olarak ele alınan halkla ilişkiler yönetim birimlerinin izlemekte olduğu politikaların benimsenmesi, halkın desteğinin alınması, güveninin kazanılması, yapılacak çalışma ve projenin halka tam ve sürekli olarak duyurulabilmesi, olumlu bir atmosfer oluşturulabilmesi ve halkın yönetime dair beklentilerinin ve önerilerinin bilinebilmesi bakımından önemli görülmektedir (Gölönü, 2000, s. 126). Yönetimin yerel halkı tanınması, kendini tanıtabilmesi, halkla yönetimin uzlaşma sağlayabilmesi yönetilenle etkileşim dahilinde hareket edilmesi yerel yönetimlerin amaçlarını gerçekleştirici ve başarı sağlayıcı etki yaratmaktadır. Halkla ilişkilerin; kararların ve uygulamaların hedef kitleye ulaşmasında bir araç olarak görüldüğü, sonuç olarak yerel yönetimlerin süreçteki başarısı halkla ilişkiler faaliyetleri ile bütünleşmiş olduğu belirtilmektedir (Emini ve Sancak, 2018, s. 82-83). Yerel yönetimlerde işlevselliğinin artırılması ve hizmet kalitesininin güçlendirmesinde yerel yönetimlerde çalışan bireylerin niteliklerinin önemli olduğu düşünüldüğünden personel seçimi noktasında uygun nitelikli bireylere sahip kişilerin işe alımlarının gerçekleştirilmesi ve mevcut

personellerin gelişimine imkân sağlayarak personelin niteliğini artırmaya yönelik hareket edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Vincent & Stephen, 2015, s. 2).

2.3. Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Temsil

Halkın doğrudan veya temsilciler yoluyla etkin katılımını esas alan yerel demokrasi; temsil ve hizmetlerde etkinlik gibi demokratik uygulamalarla toplumun demokratikleşmesine önemli katkılar sağlayarak ulusal demokrasinin temelini oluşturmaktadır (Erkul, Baykal ve Kara, 2013, s. 96). Halkın kendi kendini yönetmesinin en kolay şekilde yerel yönetimler içerisinde yapabileceği düşüncesi demokrasiyi yerel yönetimlerin ayrılmaz bir parçası haline getirmektedir (Pustu, 2005, s. 131). Aynı zamanda yerel yönetimlerin sahip olduğu demokratik özellikler sebebiyle siyaset alanında var olan bireyler için demokrasi okulu olarak görülebilmektedir (Oktay ve Pekküçükşen, 2009, s. 184).

Merkezi yönetimin katı bürokratik yapısı, vatandaşların yönetimlere aktif katılımlarında engeller oluşturabilme riski barındırabilmektedir. Demokratikleşme konusunda ise yerel yönetimler halka en yakın birim olduğundan vatandaşlar avantajlı durumda olmaktadır (Karahan Adalı ve Ünür, 2023, s. 1812). Yerel demokrasi; yerel yöneticiler, yerel siyasi parti liderleri, söz konusu bölgelerin ortak faydası, merkezi yönetimin liderliği ile ortaya çıkan koordineli bir demokrasidir (Haus ve Sweeting, 2006, s. 268).

Karar alma ve uygulama esnasında özgür bir alanda davranış sergileyebilen yerel yönetimler istenilen demokratik şartları da sağlamış olmaktadır (Şehitoğlu ve Çarkçı, 2022, s. 251). Yerel yönetimlerin demokratik olabilmesi için demokratik davranış, etkinlik ve verimlilik, sosyal adalet, tarafsızlık, açıklık gibi ilkelerle hareket etmesi gerekmektedir (Çelik, Çelik ve Usta, 2008, s. 90). Yerel yönetimlerin demokratik yönlerinin pekiştirilmesi için kent konseyleri belediyeler için zorunluluk haline getirilmiştir. Belediye meclislerinin yanında halkın katılımını arttırmayı sağlayan kent konseyleri bölgenin ortak amaçları doğrultusunda hemşehrilik hukuku gereklilikleri çerçevesinde hareket etmeyi sağlayan demokratik yapılardır (Özdemir, 2011, s. 31). Ortaklık modelinin uygulanması için ortaya konulan kent konseyleri halkın ortak çıkarlarının korunması, saydamlık, sosyal yardımlaşma, dayanışma,

hesap sorma, hesap verme, karar verme süreçlerine katılım ve yerinden yönetim ilkelerine dayanmaktadır (Kestellioğlu, 2011, s. 128). Katılımcı ve demokratik yapının güçlenmesi adına kent konseylerinin yanında pek çok belediyede örneklerine rastlanan çocuk ve gençlik merkezleri de son derece önemlidir (Şehitoğlu ve Çarkçı, 2022, s. 252).

Halkın karar alma süreçlerine katılımı birçok yöntemle sağlanabilmektedir. Geleneksel anlamda katılım yöntemlerine yerel seçimler, referandum örnek verilebilirken son zamanlarda ortaya çıkan yeni katılım yöntemlerine halk toplantıları, halk günleri, yurttaş kurulları, meclis toplantıları, kent konseyleri, gönüllülük, sivil toplum kuruluşları, enformasyon kanalları (dilekçe, kişisel başvuru, dijital kanallar), kamuoyu yoklamaları, anket ve projeler örnek olarak verilebilmektedir (Yaman ve Küçükşen, 2017, s. 250). Tam anlamıyla gerçek bir halk katılımının sağlanması yerel demokrasiyi işlevsel, yerel hizmetleri ise etkin kılmaktadır. Ancak patriarkal düşünceler devreye girdiğinde nüfusun yarısını oluşturan kadınların demokratik süreçlerden faydalanarak temsil haklarını kullanamadıkları görülmektedir (Hasoğlu, 2018, s. 70).

Yerel yaşamda var olan ihtiyaç ve sorunların birçoğu kadın ve aile ile yakından ilişkili olduğundan kadınların yönetim alanında var olması, istek ve ihtiyaçlarını birinci ağızdan ifade edebilmesi, hizmetlerin çıktılarını kontrol edebilmesi son derece önem arz etmektedir. Yerel yönetimler katılım ve demokrasi temel alınarak hareket etmesi gereken birimler olsa da uygulamada istenilen başarıyı sağlayamamaktadır (Türel ve Çağlar, 2010, s. 24). Kadın temsiline önüne koyulan cinsiyete dayalı engeller sonucunda kadınlar siyaset alanında erkeklere oranla daha az temsil hakkı bulmaktadır. Çoğunlukla oy verme yoluyla siyasi süreçlere katılım gösteren kadınlar ataerkil kültür yapısının getirdiği dayatmalar sonucunda siyaset alanında ikincil planda kalmaktadır. Kadının temsil hakkını kullanamamasının nedenleri olarak yine geleneksel düşüncenin sebep olduğu eğitimsizlik, ev içi hizmetle sınırlı tutulma, ekonomik eşitsizlikler, siyaset mesaisinin uzun saatler sürmesinden kaynaklı kadınlara aile bireyleri tarafından getirilen kısıtlamalar, siyasetin erkek işi olarak görülmesi, siyasi partilerin iç yapılarının kadınları soyut bırakması olarak sıralanabilmektedir (Biricikoğlu, 2013, s. 70). Geçmiş dönemlerden

bugüne değin kadınların yerel karar alma mekanizmalarının kamu harcamalarını planlama ve uygulama süreçlerine tam ve eşit katılamaması temsil oranlarının oldukça düşük kalmasına neden olduğu görülmektedir (Evin, 2019, s. 437).

Yerel yönetimin hizmet alanına giren bölgelerde ataerkil kurallara olan yoğun bağlılık kadın temsil azlığının nedeni olarak açıklanabilmektedir. 1999 yılında yapılan yerel seçimlerde Türkiye genelinde 34.084 meclis üyesinden sadece 541'inin kadın olduğu görülmektedir. 3.216 belediye başkanının ise sadece 20'si kadındır. 2004 yerel seçimlerinde 3.234 belediye başkanından 18'i kadın olarak seçilmiştir. Bu seçimlerde meclis üye sayısında Türkiye'de ilk defa kadın temsil oranı %2'nin üzerine çıkmıştır. 2014 yılında 1.396 belediye başkanının 40'ı kadındır. 2009 yılında %4 iken 2014 yılında kadının seçilme oranının %10'a yükselmesiyle kadın temsil oranı artış hızının yükseldiği görülmektedir (Hasoğlu, 2018, s. 65). 2019 yılında yapılan yerel seçimlerde 30 büyükşehir belediyesinden 3'üne kadınlar 27'sine erkekler başkanlık etmektedir. İlçe belediye başkanlarına bakıldığında toplam 1023 ilçe belediyesinde 37'sinde kadın, 986'sında erkek başkan bulunmaktadır. Son güncel seçimler de dahil olmak üzere kadının yerel siyasetteki temsil oranının azlığı açıkça görülmektedir. Kadınların karar alıcılar üzerinde fikir beyan etmeleri hususunda erkeklerle eşit oranda var olma isteğinin anayasal hak olması bir yana kent politikalarından doğrudan etkilenen kentsel yaşam ortağı olmaları nedeniyle hizmetleri yönlendirme ve denetleme konusunda kadın odaklı bakış açısıyla hizmetlerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilmeleri bakımından oldukça önemli olmaktadır.

2.4. Yetki Genişliği ve Yerellik İlkesi

Yetki genişliği; devletin yönetimi ve teşkilatlanmasında esas ve usulleri belirten 1982 anayasasının 126. Maddesinde yer alan anayasal bir kavramdır (Çetin, 2018, s.95). Anayasaya göre illerin idaresi yetki genişliğine dayanmaktadır. Temel tanımıyla yetki genişliği, toplum sükûnetini sağlamaya yönelik durumlarda merkeziyetçilikten doğabilecek büyük sorunlara engel olabilmek adına izlenilecek ilk yöntem olarak görülmekte, iller idaresinde hizmetlerin icrasını gerçekleştiren kişiye, merkez adına kararlar alarak kararları uygulama yetkisinin verilmesi olarak değerlendirilmektedir. Yetki genişliği ile bürokratik gecikmelerin önüne geçilmesi,

sorunlara anında müdahale edilebilmesi bakımından ve hizmetlerin taşralarda sağlıklı yürütülebilmesi açısından oldukça önemlidir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 57). Yetki genişliği merkezden yönetimin yumuşatılmış şekli olarak görülmekte ve kırtasiyeciliğin azaltılması ile hizmetlerin hızlı bir şekilde sunulmasına imkân vermektedir. Taşra teşkilatının başındaki valilere, kanunla verilen yetki genişliği, Fransızca “yoğunluğu azaltma” anlamını taşıyan “deconcentration” kelimesi ile ifade edilmektedir (Yılmaz, 2007, s. 1246).

İdari merkez yapılanması içerisinde taşra teşkilatının en üst düzey amiri olan valinin merkezi yönetim adına karar alabilme yetisi ile donatılması sonucunda cumhurbaşkanının temsilcisi konumunda olan vali merkezi yönetim yetkilerini onay almaksızın merkezi yönetim adına kullanabilmektedir (Edizdoğan, 2012, s. 553). Yetki genişliği asların yetkilerini genişletme yollarından birisi olarak görülmektedir (Derdiman ve Uysal, 2014, s. 270). Valiye tanınan bu hareket serbestisinde kamu yararı ve eşitlik ilkelerine uygun olarak yetki genişliği ilkesini çerçevesinde takdir yetkisini kullanan valinin kararları yargı organları tarafından denetlenmektedir.

Yetki genişliği sistemi iki farklı şekilde devredilebilmektedir. Bu uygulamalardan ilki merkezi yönetimin bazı yetkilerini yerel yönetimlere vermesidir (Yılmaz, 2007, s. 1246). Coğrafi açıdan paylaşılan bu yetki genişliği ile yerel birimlerin ihtiyaçlarının iyi tespit edilmesi ve çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Coğrafi açıdan yetki genişliği iller esas alınmaktadır. Türkiye’de uygulanan yetki genişliği sistemi buna örnek olarak verilebilmektedir. İkinci uygulama alanı olan fonksiyonel açıdan yetki genişliğinde merkezi idare elinde bulundurduğu görev ve karar alma haklarını bölgesel bazdaki yöneticilerden ziyade belli bir alanda uzmanlık faaliyeti gösteren kuruluşların yöneticilerine devredilmektedir. Fonksiyonel yetki genişliği ilkesinde kamu hizmetlerinin teknik özelliklere sahip uzmanlaşmış birimler tarafından daha iyi yerine getirileceği düşünülmektedir. Türkiye’de bu sistem uygulanmamaktadır (Çetin, 2018, s. 104).

Hizmette yerellik kavramına bakıldığında İngilizce “subsidiarity” kavramına karşılık geldiği görülmektedir. Hizmette yerellik; yerellik, yetki ikamesi, hizmette halka yakınlık, yerindelik gibi kavramları barındırmaktadır (Kırıışık, 2013, s. 2). Kısaca hizmetin halka en yakın birim tarafından gerçekleşmesi gerektiği

düşüncesine dayanan yerellik ilkesi yerelleşme eylemlerini ve bireyi ön plana çıkarmaktadır (Belli, 2017, s. 79).

Son zamanlarda kamu politikalarının oluşturulmasında karar alma mekanizmalarının halka yakın olması gerektiği düşüncesi ile hareket edilmesi yerellik kavramına önem kazandırmaktadır (Uçar, 2004, s. 99). Yerellik ilkesine göre hizmetten yararlananların halk olması sebebiyle hizmete en yakın yönetim dolayısıyla halka en yakın yönetim olmaktadır (Tunay, 2012, s. 58). Kamu hizmetlerinin yerine getirilememesi veya etkinliğinin sağlanamaması durumlarında hizmette yerellik ilkesi gereği ortaya çıkan hizmet örgütlenme yapısına göre halka en yakın idari birimden bir üst idari amire doğru yetki ve görev aktarımı söz konusu olmakta, hiyerarşik düzen içerisinde en üst kısımda merkezi idare bulunmaktadır (Yıldırım, 2014, s. 133). Yerellik ilkesi hizmet sunumunda yerel yönetimlerin merkezi yönetime göre daha başarılı olacağını savunmaktadır. Merkeziyetçi yönetimle halkın arasında bulunan mesafe ve engellerin halkın ihtiyaçlarını belirleme noktasında yeterli olamayacağı düşüncesiyle uygulanan yerellik ilkesi, yerel yönetimlerin özerk yapısının güçlendirilmesine katkı sağlamakta başarısı hemşehriye yakınlık, personele yönelik olma, hedefler, yeterli yapısal ve siyasi ilişkiler gibi unsurlara bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Marşap, 2008, s. 60).

2.5. Yerel Yönetimlerin Karşılaştıkları Zorluklar

6360 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinin ardından büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki alanı genişletilmiş, bu durum ilçe belediyelerinin üzerindeki etki yoğunluğu arttırmıştır. Oluşturulan vesayet sisteminde Büyükşehir belediyesinin karar organı olan meclis üyelerinin sistemi tartışılmaya başlamıştır. Diğer yerel yönetim birimlerinin aksine üyeleri bölge halkı tarafından seçilmemekte, kanunen belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde ilçe belediyelerinin meclis üyelerinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Bu durumun temsilde adalet kavramını zedelediği literatürdeki görüşler arasındadır (Arıkboğa, 2015; Güler, 2023). İlçe belediye başkanlarının büyükşehir belediye meclislerinin olağan üyesi olması ilçeler arası eşitsizliğe sebep olmaktadır. Nüfusu 10.000'den az olan ilçelerde büyükşehir belediye meclis üyeliğine yalnızca ilçe belediye başkanı ve en yüksek oyu alan siyasi partinin meclis üyesinin katılmasına imkan tanınmaktadır. Büyükşehir belediye

meclis üyeliği ile ilgili problem büyükşehir belediye başkanı ve meclis üyelerinin çoğunluğunun farklı siyasi görüşlere sahip olması durumunda ortaya çıkmaktadır (Güler, 2023, s. 164-165).

Büyükşehir belediyelerinin yetki alanları il sınırlarını kapsayacak şekilde genişletilmesinin ardından büyükşehir içerisindeki tüm kırsal alanlar kent alanları bünyesine alınmış, kırsal alan olarak kabul edilen yerleşim birimleri kent alanı olarak kabul edilmiş, bu alanda ikamet edenler kentsel nüfus olarak sayılmıştır. Türkiye’de bu değişiklikten sonra kentsel nüfus oranı %90’lara ulaşmıştır. İktisadi ve sosyolojik olarak kırsal olmaya devam eden söz konusu yerleşim birimlerinin belediyeler tarafından kentsel hizmet sunulan birimlere dönüştürülmesi köylerin tüzel kişiliklerini kaybetmesi ile temsil ve yönetsel gücünü kaybetmesi, kırsal alanların kentsel arazilere dönüştürülmesi, köy halkının kent halkı olmasından kaynaklı çeşitli vergi ve harçlara tabi olması gibi ortaya çıkan problemler 2021 yılında Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği ile giderilmeye çalışılmaktadır. (Çolpan Kavuncu, 2023, s. 620).

Yerel demokrasi ile yerel yöneticilerin sergilediği tutum ve davranışlar yakından ilişkilidir. Bu sebeple yerel idarecilerin yerel demokrasiyi temele alarak hareket etmekten imtina etmeleri durumunda yerel yönetimlerin ana argümanlarından olan katılımcılık mekanizması göz ardı edilmektedir. Yerel halktan aldığı hizmet sorumluluğu altında yapılacak iş ve işlemler için yerel yöneticilerin halka danışmaksızın faaliyet göstermesi demokratik yönetim anlayışını engellemektedir (Elçi Dikenli ve Göktolga, 2023, s. 333).

Çukur’un (2023) bölgesel düzeyde yaptığı araştırmasında merkezi idareler tarafından gelirlerin toplanması ve harcama yapılması yetkisinin yerel yönetimlere bırakılması anlamına gelen mali yerelleşme kavramının gelir eşitsizliği ve yoksulluğa sebep olduğu düşünülmektedir. Mali yerelleşmenin teoriksel alanda gelir eşitsizliğini arttırıcı ve azaltıcı olmak üzere çift yönlü bir etkisi bulunmaktadır. Gelir yerelleşmesinin gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi olduğu sonucuna varılan araştırma da yoksulluk üzerinde ise ekonomik büyüme, toplumsal refahta artış yaşanması ve iyi yönetimin getirdiği maddi bolluk ile beraber azaltıcı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Yerel yönetimlerin halka etkin ve verimli hizmet sunabilmesi personellerinin niteliği ile ilişkilendirilmektedir. Yerel yönetim yapısı içerisinde karşılaşılan personel sorunları; nitelikli ve uzman personel eksikliği, personeller arası görev ve unvan dağılımındaki karmaşıklıklar sebebiyle görev, yetki ve sorumlulukların tam dağıtımının yapılamaması, kariyer fırsatlarının eksikliği, işe alımlarda kayırmacılık, liyakat ilkesinin tam olarak uygulanamaması vb. olarak ifade edilmektedir (Karabulut, 2023, s. 137-138).

Gelişen/değişen dünya şartlarının bir getirisi olarak bilgi, görgü, eğitim ve kültür bakımından birbirlerini etkileyebilen konumda olan toplumların bilinç seviyeleri yükselmiş; kamu hizmetlerinin nitelik, nicelik ve kalite olarak değerinde artış yaşanması gerektiği beklentisi içerisine girmişlerdir. Bu şartlarda yerel birimlerin yapmış oldukları hizmetler ile var olan ihtiyaç ve isteklere cevap veremez hale gelmiştir. Ayrıca maddi ve manevi olarak kırsal alandan istediğini bulamayan halkın kentsel alanlarda yaşamak istemesi sonucu olarak artan nüfus ile beraber konut, yol, trafik, su, elektrik, alt yapı gibi sorunların ciddiyeti ortaya çıkmış ve bu sorunların çözümü noktasında mahalli idarelerin kıt kaynakları ile halkın talebine istenilen karşılığı verememe durumu ile karşı karşıya kalınmıştır. Yerel ihtiyaçların mahalli idareler tarafından karşılanamaması durumunda merkezi idareden destek alması veya görevi tamamen merkezi idareye bırakması durumunda istenilen yerel özerklik kavramı sektöre uğramaktadır (Akyılmaz, 2000, s. 143).

Kentlerin nüfus gelişimi ekseninde en doğal yöntem doğum ve ölüm olsa da nüfusu kitleler halinde azaltan veya arttıran en etkili yollardan biri de göçtür. Ulusal sınırlar içerisinde eğitim, ekonomik, güvenlik vb. çeşitli sebeplerle bir yerleşim alanından diğer yerleşim alanına yapılan iç göçün kent üzerinde sarsıcı bir etkisi bulunmamakla birlikte farklı ülkelerden çeşitli sebeplerle yapılan dış göçler kentleri ve kentlileri etkisi altına almaktadır. İsteğe bağlı kontrol altında gerçekleşen göçler yönetilebilirken zorunluluk halinde kabul edilen ve kitlesel halde gelen göçler barınma, istihdam, güvenlik, eğitim, sağlık, alt yapı ve ulaşım, çevre kirliliği, temiz su, gıda, kentsel yaşama uyumsuzluk sonucu ortaya çıkan problemler vb. birçok sorunu beraberinde getirmektedir (Çetinkaya Karafakı, 2023, s. 360). Bu noktada belirli bir nüfusa göre planlanan kamu hizmetleri nüfusun ani artışı karşısında etkisiz

kalmakta ve yerel hizmetler yetersiz kalmaktadır. Bu durumda kamu hizmetlerinin yetersizliği göç yoğunluğu ile doğru orantılıdır. Dünyanın en fazla göçmen bulunduran ülke konumunda olan Türkiye’de yaşamsal alanın kentte yoğunlaşmasından dolayı uluslararası göç hareketlerinden etkilenen kent alanına hizmet veren belediyelerdir (Özaslan ve Banazılı, 2023, s. 5). 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda mültecilerin sebep olduğu sorunların çözüm noktasında yönlendirici hükümlerin olmaması yerel yönetimler açısından yasal dayanak noktasında eksikliğe sebep olmaktadır. Ayrıca göçmen nüfusuna yönelik net bir sayıya ulaşma zorluğu kamusal hizmetlerinde sorunlar oluşmasına ve kaynakların israfına neden olmaktadır. Belediyelere kent nüfusuyla orantılı olarak verilen genel bütçe vergi gelirleri payı şehre kayıtlı olmamasından dolayı göçmenleri kapsamamakta yerel yönetimlerin finans sorunlarıyla karşılaşmasına sebep olmaktadır. Belediye bünyesindeki personellerin yabancı dil bilgisine sahip olmamasından dolayı göçmenlerle iletişim engeli göçmenlerin ihtiyaçlarının tespitini zorlaştırması belediye personellerinin niteliklerini artırıcı eğitim fırsatlarının sunulmasını gerekli kılmaktadır (Ateş, 2020, s. 29-30).

Yerel yönetimlerin karşılaştıkları sorunların bir kısmı yönetim yapısından bir kısmı da merkezi yönetimle ilişkiden kaynaklanmaktadır. Yerel yönetimlerin üst düzey yöneticilerin sahip olduğu bakış açısı örgüt düzeyinde farklılıklar yaratmaktadır. Yüksel, Çevik ve Ardıç’ın (2008) yerel yönetim sorunlarına belediye başkanlarının yaklaşımı üzerine yapmış oldukları çalışmada belediye başkanlarına göre yerel yönetimler içerisindeki en büyük eksikliğin personelin niteliksiz oluşundan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya göre bürokratik engeller, birimler arası iletişimsizlik, verimsizlik, plansızlık, personel disiplinsizliği ve gelirlerin yeterli olmayışı belediye başkanlarının çözümlemesini istediği sorunların başlıcaları olarak görülmektedir.

2.6. Yerel Yönetimlerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Kamu hizmetlerinin gerçekleşmesini ulusal bazda merkezi yönetimler devam ettirirken, yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin neredeyse tamamı bölgesel bazda nitelendirilen hizmetleri kapsamaktadır. Birimler arasında ekonomiklik, demokratikleşme, etkinlik, verimlilik, katılım gibi ilkeler doğrultusunda görev

paylaşımı yapılmaktadır (Özdenkoş, 1999, s. 93) Merkezi yönetim ve yerel yönetim arasındaki ilişki ülkelerin kendilerine has özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle nüfus, ülkenin yüzölçümü, kültür, siyasi yapı, gelişmişlik düzeyi, ekonomi gibi değişenler merkezi yönetim ve yerel yönetim arasındaki bağı şekillendirmektedir. Kamu hizmetlerin maksimum fayda ile gerçekleştirebilmesi için merkezi yönetim ile yerinden yönetim arasında görev ve yetki paylaşımının hassasiyetle yapılması gerekmektedir. İhtiyaç ve önceliklere göre planlanmayan görev ve yetki paylaşımının yönetimde karışıklık oluşmasına neden olmaktadır. (Talat Arslan, 2005, s. 194).

Kentlerin yaşanabilir birimler haline getirilmesi ve güvenlik, sağlık, fiziksel çevre, temiz kullanma suyu, sosyal ortam dahil olmak üzere hayatın her alanında toplumun yaşam kalitesinin artması yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Hızla büyüyen kentleşme ve kentlileşme süreci içinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli ekonomik, sosyal ve çevresel maliyetler ortaya çıkmaktadır. Plansız olarak yapılan hizmetlerin kentin gerekliliklerini karşılamaması durumunda ciddi sorunlara maruz kalınmaktadır. Altyapı sorunları, doğal afetler, ekonomik krizler, yoğun göçler, salgın hastalıklar vb. pek çok duruma hazırlıklı olma, özellikle toplum içerisindeki dezavantajlı gruplar üzerindeki etkilerinin eşitlik temelinde çözülmesi ve hizmetlerin sürdürülebilirliği noktasında kentsel dirençlilik yerel yönetimlerin birincil görevlerindendir (Tuğaç, 2019, s. 986-1010).

Yerel yönetimler yükümlü olduğu kamu hizmetini doğrudan yapabildiği gibi bazı durumlarda özel bir yükleniciye de devredebilmektedir. Belirli işlerin belirlenecek kurullar tarafından yapılmasını kapsayan emanet yöntemi, özel firmalar tarafından sözleşme usullerine bağlı kalacak şekilde kamu hizmetlerinin yerine getirilmesini kapsayan İhale/Sözleşme yöntemi, kamu hizmetlerinin yürütülmesinin özel bir kuruma tekel olarak verilmesini kapsayan İmtiyaz yöntemi, kamuya ait alanlar üzerinde özel firmaların kamu hizmetlerini yerine getirmesi ve belirli süre işlettikten sonra tüm haklarını devlete karşılıksız olarak vermesini kapsayan Yap-İşlet-Devret yöntemi, Belediye Şirketleri, Yerel Yönetimler Arası İşbirliği yerel yönetimlerin hizmetleri dolaylı olarak gerçekleştirdiği hizmet yöntemleri arasında sayılmaktadır (Usta ve Bilgiç, 2016, s. 252). Klasik hizmet sunma yöntemlerinin

yanında alternatif olarak yürütülen kamu özel ortaklığı modeli ile yerel yönetimler, merkezi yönetim, diğer kamu kuruluşları ile özel sektör kuruluşları arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmakta sektörler arası iş birliği içerisinde kamu hizmetleri yerine getirilmektedir.

Yerel yönetimler, hizmet verdikleri bölgedeki halkın olabilecek en iyi düzeyde hizmet alması, hizmete rahat ve kolay ulaşım sağlayabilmesi için elinde bulundurduğu tüm kaynakları etkin, verimli ve uyumlu bir şekilde kullanmakla mükellef olduğundan yerel yöneticilerin şeffaf, katılıma önem veren, sorunları çözüme kavuşturma gayreti içerisinde hareket etmesi yerel yönetimlerin işlevselliği açısından büyük önem arz etmektedir (Sezik, 2019, s. 714). Bu noktadan hareketle yerel yönetimlerin görevlerinin neler olduğu, hangi sınırları kapsadığı, hangi amaçlarla hizmet vermesi gerektiği ve yöneticilerinin bu amaçları gerçekleştirme doğrultusunda görev, yetki ve sorumluluklarının neler olduğu yasal çerçevede açıkça belirtilmiştir.

İl özel idaresi Kanunu'nda il özel idarelerinin görev ve yetkilerine açıkça yer verilmektedir. İl özel idaresi tarafından sunulacak hizmetlerin önceliği kurumun mali durumu ve hizmetin ivediliğine göre değişiklik gösterebilmektedir. Hizmetin uygulanma sürecinde yaş, engel, maddi durum vb. nedenlerle dezavantajlı duruma düşen bireylere uygun yöntemler uygulanmaktadır. İlgili kanuna göre yerel bazda ortak nitelikte olmak şartıyla ağaçlandırma, imar, yol, kanalizasyon, acil yardım ve kurtarma, Büyükşehir belediyesi görev alanı dışında kalan bölgelerde bayındırlık, iskan, sosyal yardımlar, ilk ve ortaöğretim kurumlarına arsa temin edilmesi, okulların yapım ve onarımı gibi ihtiyaçlarının karşılanması, tarihi önem taşıyan mekanların bakım, onarımının yapılması ve ihtiyaçlarının karşılanması vb. hizmetlerle görevli ve yetkilidir (5302 sayılı il özel idaresi kanunu, md. 6).

5393 sayılı Belediye Kanunu Belediyelerin görev ve sorumluluklarını açıkça belirtmiştir. Belediyelerin görevlerini yerine getirmesi önceliği mali durum ve hizmetin önemine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Buna göre kanunda belirtilen görevler mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla belediye sınırları içerisinde kalan bölgenin tüm altyapı ve üst yapı bakım, onarım ve iyileştirmeleri; çevre, temizlik ve trafik düzenlemeleri, park ve yeşil alanlar oluşturulması ve mevcut

varlığın iyileştirilmesi, sosyal yardım ve hizmetler, kadınlar ve çocuklar için konukevlerinin açılması, okul binalarının ihtiyaçlarının karşılanması, cemevlerinin inşa edilmesi, bakımı ve onarımının yapılması, şehir içi sosyal akvitilere destek verilmesi vb. iş ve işlemlerle görevli ve yetkilidir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14). Yine ilgili kanunda belediyelerin yetki ve imtiyazlarına da yer verilmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 15).

Büyükşehir belediyelerinin görevleri 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda ayrıca belirtilmiştir. Kanuna göre büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumlulukları ilçe belediyelerinin görüşleri dikkate alınarak büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarını, yıl bazında hedeflerinin, programlarının ve bütçelerini hazırlamak, büyükşehir belediye sınırları içerisinde imar planlarını hazırlamak, hazırlatmak ve onaylamak, sorumluluğundaki bölgede gerçekleşen faaliyetlere ruhsat vermek ve denetlemek, belediye kanununda yer alan yetkileri kullanmak, şehir içi ulaşımı organize etmek, ağaçlandırma faaliyetleri yürütmek, atık toplama, gıda alanında hizmet veren müesseseleri denetlemek, zabıta hizmetlerini yürütmek, spor alanına gerekli desteği sağlamak, eğitim ve kültürel hizmetlerin yürütülmesi amacıyla binalar inşa etmek, toplu taşıma hizmetlerini gerçekleştirmek ve denetlemek, doğal afetlere yönelik planlamalar yaparak tedbirler almak vb. olarak sıralanabilmektedir (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 7).

2.7. Yerel Yönetim Kurumları

2.7.1. İl Özel İdareleri

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu madde 3 il özel idarelerini “*İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişi*” olarak açıklamaktadır. İl özel idareleri, ilin kurulması ile ilgili kanunla kurulur ve yine kanun kararıyla ilin kaldırılması ile tüzel kişiliği sona ermektedir. Türkiye’de 2012 yılına kadar her ilde olan il özel idareleri çıkarılan 6360 sayılı kanunla büyükşehirlerde il özel idarelerinin tüzel kişiliğinin kaldırılması uygun görülmüş, istisnai olarak verilen bu karar sonucunda 30 ilin yetki ve sorumlulukları büyükşehir belediyelerine devredilmiştir (Nalcı Arıbaş, Gürses ve Elkırmış, 2023, s. 209).

İl özel idarelerinin görev tanımları ilgili kanunun 6. Maddesinde açıkça belirtilmektedir. Kanuna göre yöre halkının ortak ihtiyaçları olması şartıyla sağlık, sosyal yardım, bayındırlık, altyapı vb. hizmet gerekliliklerini yerine getirmek; bunun yanında hizmet sunumunda yaşlı, engelli, düşkün ve dar gelirli gruplara uygun yöntemler sunmakla il özel idareleri sorumlu tutulmaktadır. Görev alanı il ile sınırlı olan il özel idarelerinin başı ve yürütme organı vali, karar organları ise il genel meclisi ve il encümenidir. İl özel idareleri tarafından yapılan hizmetler merkezi idare ve diğer il mahalli idarelerin hizmetleriyle uyumlu ve ölçülü olarak yürütülmesi görevi valiye verilmektedir. Daha önceleri il genel meclisinin de başkanı olan valinin bu sorumluluğu 5302 sayılı kanunla kaldırılmış meclis içerisinde seçimle başa gelen bir başkanın olması uygun görülmüştür. İl genel meclisi arasından seçilen il genel başkanı valinin önerdiği hususlar çerçevesinde meclis gündemini hazırlama yetkisine sahip hale gelmiştir.

İl özel meclisi tarafından alınan kararların tamamını kapsayan metin en geç 15 gün içerisinde valiye gönderilir ve vali hukuka aykırı bulduğu kararları 7 gün içerisinde yeniden görüşülmek üzere meclise geri gönderebilmektedir. Valiye gönderilmeyen kararlar geçerli sayılmamaktadır. Vali tarafından tekrar görüşülmesi istenmeyen kararlar kesinleşerek 7 gün içerisinde iletişim araçları vasıtasıyla halka duyurulmaktadır (Demirel, 2014, s. 176). Ayrıca yapılan değişikliklerle yılda iki kez kırk gün süreyle toplanan il genel meclisinin her ay toplanması ve halka açık olması sağlanmıştır (Güler, 2021, s. 331). Meclis başkanı veya meclis üyelerinden herhangi biri toplantının halka kapalı olarak yapılmasını isterse gerekçeli önerisini meclise sunmasının ardından toplantıya katılanların salt çoğunluğunun kapalı oturumu kabul etmesi halinde oturum halka kapalı şekilde gerçekleştirilmektedir (Kösedağ, 2022, s. 144). İl genel meclisinin il özel idaresi üzerinde bilgi edinme ve denetim hakkı bulunmaktadır. İl genel meclisi üyeleri bu yetkilerini soru, görüşme ve faaliyet raporlarını değerlendirme şeklinde kullanabilmektedir. Gerekli görülmesi halinde il genel meclisi üyeleri meclis başkanına verecekleri önerge ile yazılı ve sözlü olarak soru sorabilmektedir. Bu sorular vali veya valinin görevlendirdiği kişi tarafından sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmaktadır (5302 sayılı kanun, Madde 18). Meclis üyelerinin görevlerini yerine getirmemesi durumunda İçişleri Bakanlığı

tarafından bildirilmesi üzerine Danıştay tarafından feshedilir, ardından seçilen yeni meclis üyeleri görevlerine kalan süre içerisinde devam eder (Kösedağ, 2022, s. 145).

İl özel idarelerinin diğer bir karar organı olan il encümeni 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 25. maddesinde “*İl encümeni valinin başkanlığında, genel sekreter ile il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye ve valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği iki üyeden oluşur, valinin katılmadığı encümen toplantısına genel sekreter başkanlık eder, Encümen toplantılarına gündemdeki konularla ilgili olarak, ilgili birim amirleri vali tarafından oy hakkı olmaksızın görüşleri alınmak üzere çağrılabilir.*” hükümleriyle tanımlanmaktadır. İl encümeninin görevleri; il genel meclisine stratejik plân ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı ile ilgili görüş bildirmek, yıllık çalışma programında yer alan işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak, il özel idaresi bünyesinde bulunan taşınmaz mal satımına, trampa edilmesine ve tahsisine ilişkin kararları uygulamak, bununla beraber süresi üç yılı aşmayan süre boyunca kiralanmasına karar vermek, belediye sınırı dahilinde olmayan genel kullanıma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek, vali tarafından aktarılan konularda görüş bildirmek vb. olarak sıralanabilmektedir (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, md. 26). İl encümeni aynı zamanda bir danışma görevi görmektedir (Kösedağ, 2022, s. 145).

Encümen toplantıları en az haftada bir kez olmak üzere önceden belirlenen gün ve saatlerde gerçekleştirilmektedir. Toplantıların gündemini vali belirlemektedir. Ancak encümen üyeleri de toplantı gündemi önerisinde bulunabilmektedir. Toplantıda alınan kararlar toplantıya katılan tüm üyelerin imzalamasının ardından valinin onayı ile uygulanmaya başlanmaktadır (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, md. 27).

İl özel idarelerinin başı ve temsilcisi olan vali, ildeki en üst idari amir olarak il özel idaresinin teşkilatını sevk ve idare etmek bunun yanında ilin hak ve menfaatlerini korumakla sorumlu tutulmaktadır. 5302 sayılı kanun madde 30 valinin görevlerini açıkça ortaya koymaktadır. İlgili kanun çerçevesinde valinin görev ve yetkileri “*İl özel idaresini stratejik plâna uygun olarak yönetmek, il özel idaresinin kurumsal stratejilerini oluşturmak, bu stratejilere uygun olarak bütçeyi, il özel*

idaresi faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini hazırlamak ve uygulamak, izlemek ve değerlendirmek, bunlarla ilgili raporları meclise sunmak, İl özel idaresini Devlet dairelerinde ve törenlerde, davacı veya davalı olarak da yargı yerlerinde temsil etmek veya vekil tayin etmek, İl encümenine başkanlık etmek, İl özel idaresinin taşınır ve taşınmaz mallarını idare etmek, İl özel idaresinin gelir ve alacaklarını takip ve tahsil etmek, Yetkili organların kararını almak şartıyla sözleşme yapmak, İl genel meclisi ve encümen kararlarını uygulamak, Bütçeyi uygulamak, bütçede meclis ve encümenin yetkisi dışında kalan aktarmaları yapmak, İl özel idaresi personelinin atamak, İl özel idaresi, bağlı kuruluşlarını ve işletmelerini denetlemek, Şartsız bağışları kabul etmek, İl halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak, Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, Kanunlarla il özel idaresine verilen ve il genel meclisi veya il encümeni kararını gerektirmeyen görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak” (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu) olarak sıralanmaktadır.

Vali ve harcama yetkisi verilen diğer görevliler bütçenin belirlediği sınırlar çerçevesinde verilen bütçe ödeneklerinin verimli ve etkin kullanılmasından sorumludur. İl özel idaresi teşkilatının gelişmesi, yönetimi ve kontrol yöntemlerinin güvenli, tutarlı ve geçerli duruma gelmesi amacıyla hizmetlerin süreç ve sonuçları üzerinde tarafsız olarak yapılan İl özel idarelerinin denetimi 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu esaslarına dayanmakta ve iç ve dış denetim olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Denetim, iş ve işlemlerin hukuka uygunluk, mali ve performans denetimini kapsamaktadır (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, md.38).

2.7.2. Belediyeler

Belediyeler, belde olarak tanımlanan yerleşim birimleri içerisinde ikamet eden vatandaşların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları yöre halkı tarafından belirlenen idari ve mali özerkliğe sahip olan kamu tüzel kişiliği olarak açıklanabilmektedir (Tüğen, 2016, s. 76). Günümüzde belediyelerin tabi olduğu usul ve esaslar 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda yer almaktadır. Ayrıca 2012 yılında yayınlanan 6360 sayılı kanun ile on dört ilde il özel idarelerinin yerini alan büyükşehir belediyelerinin

kurulmasıyla Türkiye’de il belediyesi ve ilçe belediyesi olarak ikili bir belediye yapısı ortaya çıkmıştır (Güler, 2021, s. 332).

Türkiye’de nüfusu 5.000 ve üzeri olan yerleşim yerlerinde belediye kurulması zorunludur. Bir veya birden fazla köy ihtiyar meclisi kararı veya köy halkı seçmenlerinin salt çoğunluğunun valiye yazılı başvurusu durumunda veya valinin bunu kendiliğinden uygun görmesi halinde köy seçmenlerinin oyları alınarak valiye yazılı bildiride bulunulmasının ardından vali kendi görüşüyle birlikte ilgili tutanağı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na gönderir ve cumhurbaşkanının kararı ile o bölgede belediye kurulabilir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 4). Nüfusu 2.000 altına düşen belediyeler Cumhurbaşkanı kararı ile köye dönüştürülür. Tasfiyesi il özel idaresi tarafından yapılan bu belediyelere kayıtlı taşınır ve taşınmaz mallar köy tüzel kişiliğine intikal ettirilmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 11). Son nüfus sayımına göre güncel nüfusu 750.000 üzeri olan il belediyeleri ise fiziki durumu ve ekonomik şartları dikkate alınarak büyükşehir belediyesine dönüştürülmektedir (5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 4). Her iki belediye yapısında da yönetim biriminin başı ve temsilcisi belediye başkanı, karar organları belediye meclisi ve belediye encümenidir. Belediyenin yürütme organı olan belediye başkanı, belediye meclisi ve encümene başkanlık yapmaktadır. Önceleri atama yoluyla seçilen belediye başkanları 1963 yılından itibaren seçimle göreve gelmektedir (Demir, 2023, s. 317). Hem il hem de ilçe belediye başkanları görevleri süresince siyasi partilerin yönetim ve denetim organlarında görev alması ve spor kulüplerinin başkanlığını ve yöneticiliğini yapması ilgili kanun hükümleri ile yasaklanmaktadır. Kanunlar çerçevesinde belediye başkanının görevleri; belediye örgütünün hak ve menfaatleri saklı kalmak şartıyla belirlenen stratejik plan, program ve bütçeye göre yönetilmesi, yönetim sürecinde gerekli olan raporların ahzırlanarak meclise sunulması, belediyenin gerektiği durumlarda temsil edilmesi, meclise başkanlık yapılması, belediye bünyesine ait taşınır ve taşınmaz malların yönetilmesi, gelir ve alacaklarının takip edilmesi, personel atamalarının yapılması, şartsız bağışların kabul edilmesi, yöre halkının sağlık, mutluluk ve huzur içerisinde yaşamının idame ettirmesinin sağlanması, bölge içerisinde dezavantajlı gruplara yönelik hizmetler yürütülmesi vb. olarak sıralanabilmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu).

Belediye başkanı yerel seçimlerden itibaren 6 ay içerisinde kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun olarak üniversiteler, meslek odalarının ve konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak stratejik plan hazırlamak, stratejik plan ve performans programı esas alınarak yürütülen faaliyetleri, bu faaliyetlerin gerçekleşme dereceleri ve sapma oranlarının gerekçelerini ve belediye borçlarını içeren faaliyet raporu hazırlamak ve bu raporu nisan ayı içerisinde belediye meclisine sunmakla görevlidir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 41). Bu görev ve yetkiler Büyükşehir belediye başkanı için de geçerli olmakla beraber büyükşehir belediye başkanı gerektiği durumlarda nikah kıymak, büyükşehir belediyesi ve bağlı kuruluşların bütçe tasarılarını, bütçe değişiklik önerilerini ve bütçe kesin hesap cetveli hazırlamakla görevlidir (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 18).

Belediye başkanlığı ölüm ve istifa hallerinde herhangi bir karara gerek duyulmaksızın (kendiliğinden) sonra ermektedir. Ayrıca görevini yapmasına engel hastalık durumunun yetkili sağlık kuruluşları tarafından belgelendirilmesi, yirmi günden fazla süreyi kapsayacak şekilde mazeretsiz ve kesintisiz olarak görev alanında bulunmaması, seçilme niteliğini kaybetmesi, meclisin görevine son vermesine neden olabilecek davranış ve işlemlerde bulunması hallerinde İçişleri Bakanlığı'nın bildirisi üzerine Danıştay kararı ile kişinin başkanlığına son verilmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 44).

Belediye başkanının gücü kendi partisine mensup olan belediye meclis üyelerinin sandalye sayıları ile doğru orantılıdır. Belediye başkanı ile meclis üyelerinin siyasi partilerinin farklı olması durumunda belediye başkanının gücü dolaylı olarak kısıtlanmaktadır (Bulut ve Dönmez, 2019, s. 399). Belediye meclisleri, belediye yönetim yapısı içerisindeki esas karar organıdır. Belediye başkanı ve büyükşehir sınırları içerisindeki ilçe belediye başkanları belediye meclislerinin doğal üyeleridir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 12). Üyeleri yöre halkı tarafından seçilen ve demokrasiyi büyük ölçüde temsil eden belediye meclisleri önemli görev ve yetkilerle donatılmıştır. Belediye üzerinde karar organı olmasını yanı sıra diğer birimler arasındaki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturduğu için yasama ve belediye başkanı ve encümen üzerinde denetim görevleri bulunmaktadır.

Belediye meclisi olağan olarak her ay toplanmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 13). Mecliste alınan kararlar büyükşehir belediyesi başkanı tarafından reddedilebilmektedir. Tekrar görüşülmek üzere meclise iade edilen görüşler üzerinde üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrarcı olunursa karar kesinleşir, bu durumda başkan idari yargıya başvurabilmektedir. Meclis kararları mülki idare amirine (vali) gönderilerek yürürlüğe girmektedir. Kararlar aleyhinde mülki idare amirinin de idari yargıya başvurma hakkı bulunmaktadır. Belediye başkanı ve vali arasındaki anlaşmazlıklar yargı yoluyla çözülmektedir (Akarca, 2023, s. 1556).

Belediye encümeni, belediyenin danışma ve ikinci karar organıdır. Üyelerinin seçilmiş meclis üyelerinden ve üst düzey memurlardan oluştuğu belediye encümenleri kentin günlük hizmetlerinin gerçekleşmesine yönelik faaliyetler yürütmektedir (Demir, 2023, s. 317). 5393 sayılı Belediye Kanunu “Belediye Encümeni” başlığı altında encümenin tanımını, görev ve yetki alanlarını, toplantı şeklini ve encümen üyelerine verilecek ödenekleri açıkça belirtmektedir. İlgili kanunun 33. Maddesi encümen üye sayılarını nüfusu 100.000’i aşan belediyelerde belediye meclisi bünyesinde bulunan üyeler arasından gizli oy ile seçilen yedi kişi, diğer belediyelerde ise beş kişi olarak belirlemektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu).

Kanuna göre encümen toplantıları; belediye başkanı başkanlığında en az haftada bir kez toplanarak yapılan encümen toplantısının gündemini belediye başkanı belirlemektedir. Belediye başkanının toplantılara katılamadığı durumlarda başkanın yetki atfettiği başkan yardımcısı veya encümen üyelerinden biri toplantıya başkanlık etmektedir. Toplantılara katılan üye salt çoğunluğu ile kararlar verilmektedir. Çekimser oyun kullanılmadığı toplantılarda oyların eşit olması halinde belediye başkanının oy kullandığı taraf çoğunluk sayılmaktadır. İlgili kanun hükümleri gereğince encümen ve başkan üyeleri kendileri, ikinci derece dahil kan ve kayın hısımları ve evlatlıklarıyla ilgili işlemlerin görüşüldüğü encümen toplantılarına katılamazlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 35).

Karar ve yürütme organlarının dışında (beldenin nüfusu, coğrafi şartları, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı göz önüne alınarak) belediyenin ilke ve standartlarına uygun olarak sağlık, yazı işleri, itfaiye, kadın, hukuk, aile, çevre, planlama vb. birimler ile belediye teşkilat yapısı oluşturulabilmektedir. Belediye

bünyesindeki birimlerin kurulması, kaldırılması ve birleştirilmesi belediye meclisinin kararlarıyla gerçekleşmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 48). Büyükşehir belediyesi ve bağlı bulunan ilçe belediyeleri arasında hizmetlerin uyum ve koordinasyon içinde yürütülmesinin sağlanması görevi büyükşehir belediyesine aittir. Büyükşehir belediyeleri, ilçe ve ilk kademe belediyeler ortak projeler geliştirebilir, projeye kesinleşmiş son yıl bütçe gelirinin %10'unu aşmamak ve bütçe de ödeneği ayrılması şartıyla büyükşehir belediyesinin teklifi ve meclisin kararıyla finansman desteği sağlanabilmektedir (5216 sayılı Büyükşehir Kanunu, md. 27).

Yerel yönetim denilince akla ilk gelen birim olan belediyeler yerel kamusal ihtiyaçları öz gelirleri ve merkezi idareden aktarılan ödenekler ile karşılamaktadır (Kaya ve Güler, 2022, s. 49). Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin gelir açısından bazı farklılıkları bulunmaktadır. Vergi gelirleri üzerinden büyükşehir belediyelerine aktarılan pay ilçe belediye üzerinden aktarılmakta ve ilçe belediye gelirlerinin %40'ına tekabül etmektedir (Zengin, 2014, s. 107). Belirli gider ve gelir kaynakları olan belediyeler bütçelerini stratejik plan ve performans programına uygun olarak hazırlar, belediyenin mali yıl ve izleyen iki yıl için gelir ve gider tahminlerini gösteren belediye bütçesi gelirlerin toplanması ve giderlerin yapılmasına izin vermektedir. Merkezi bütçe ile aynı mali yılı kapsayan belediye bütçesinde belirtilen kalemler dışında harcama yapılamaz, belediye ödeneklerinin verimli, tutumlu ve yerinde harcanması gerekmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 61).

Belediye başkanın hazırlayıp ilgililere sunduğu bütçe tasarısı eylül ayının birinci gününden önce encümene ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na gönderilmektedir. Eylül ayının sonuna kadar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca merkezi yönetim bütçe tasarısına eklenmek üzere Maliye Bakanlığı'na gönderilmektedir. Encümen bütçe taslağını inceledikten sonra kasım ayının sonuna kadar belediye meclisine sunar. Belediye meclisi gelecek mali yıl başından önce bütçeyi aynen veya değiştirerek kabul etmektedir. Kabul edilen bütçe mali yılın başında yürürlüğe girmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 62).

Ayrıca 5393 sayılı belediye kanununun 13. Maddesinde bölgesel bazda ikamet eden bireyleri temel alan hemşehri hukukundan şu şekilde bahsedilmektedir *“Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır. Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.”* (5393 sayılı Belediye Kanunu)

2.7.3. Köy Yönetimi

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından Büyükşehir olan illerde bulunan ilçelerin sınırları içerisinde kalan köy ve beldelerin tüzel kişiliğine son verilmiş, köyler büyükşehir belediyesi bünyesinde bulunan ilçe belediyelerine bağlanarak mahalle statüsüne döndürülmüştür. Bu yeni düzenleme ile “kırsal mahalle” kavramı ortaya çıkmıştır (Karalezli, 2021, s. 58).

Köyler kırsal alanın en küçük yerleşim birimidir. 5393 sayılı Belediye Kanunu’na göre mahalle *“Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birim”* olarak tanımlanmaktadır. 2021 yılında yayınlanan Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği kırsal mahalle tespit şartlarını açıklamaktadır. Yönetmeliğe göre bir mahallenin kırsal mahalle olarak belirlenebilmesi için kırsal yerleşim özelliklerinin devamlılık niteliğini taşıması, şehir merkezine olan mesafe ve ulaşım durumu, yol, su, atık, katı atık, toplu taşıma gibi hizmetlerin minimum birine belediyelerin tam kapasitede ulaşabilirliği, imar mevzuatına göre yerleşik ve gelişime açık alan içinde olup olmadığı, kırsal nüfus oranının yüksek olması, tarım,

hayvancılık ve ormancılığın temel geçim faaliyetlerinden biri olması gibi kriterler dikkate alınmaktadır. Kırsal mahalle olarak değerlendirilmeyen yerlere kırsal yerleşim adı verilmektedir. Bir bölgenin kırsal mahalle veya kırsal yerleşim olarak belirlenmesi belediye meclis kararı ile olmaktadır (Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği).

Mahallelerin yönetiminden seçimle başa gelen muhtarlar ve ihtiyar heyeti sorumlu tutulmaktadır. Buradan hareketle muhtarların, yerel ve merkezi yönetim ile mahalle halkı arasında köprü görevi gördüğü söylenebilmektedir. Belediye sınırları içerisinde mahalle kurulması, kaldırılması, sınırlarının ve adlarının değiştirilmesi için belediye meclis kararı, kaymakamın görüşü ve valinin onayı alınması gerekmektedir. Belediye sınırları içerisinde nüfusu 500 kişiden az olan yerlerde mahalle kurulmamaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 9). Türkiye'ye has bir yönetsel birim olan muhtarlık köy muhtarlığı ve mahalle muhtarlığı olarak ikiye ayrılmaktadır. Köyler üzerindeki tüzel kişiliğin kaldırılarak mahalleler haline gelmesiyle kırdaki halkın temsil ve katılım yönünden uzaklaştırıcı etkiye neden olmaktadır. Yerelde en küçük yönetsel birim olan muhtarlık halkın doğrudan katılımının kolaylıkla sağlandığı alanlar olması bakımından teorikte kadın temsiline uygun olsa da kırsal alanlardaki ataerkil düşüncenin yoğunluğu kadınların muhtar olabilmelerinin önünde engel olmuştur. 1800'lü yıllara kadar uzanan geçmişe sahip olan muhtarlık biriminin ilk kadın muhtarı 1933 yılında Aydın'ın Çile ilçesine bağlı Demirdere köyünde seçilmiş olan Gül Esin'dir. 1933'ten 2014 yılına kadar ülke genelinde kadın muhtar oranı %1 civarında kalmış, 2014 yerel seçimlerinde %1,3, 2019 yerel seçimlerinde ise %2,14'e yükselmiştir (Kaşıkırık ve Dokuzcan, 2022, s. 7).

2.8. Yerel Yönetimin Mali Unsurları

Yerel yönetimlerin hizmetlerini etkin ve verimli yerine getirebilmesi için yeterli kaynaklara sahip olması gerekmektedir. Görevleri ile orantılı olarak gelir toplamasına imkân sağlanan yerel yönetimlere yönelik düzenleme ve uygulamalar Hazine ve Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı iş birliğinde yürütülmekte; yerel yönetimlerin mali unsurlarının kaynağı T.C.

Anayasası, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5779 sayılı İl Özel İdareleri ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu çerçevesinde açıkça belirtilmektedir (Aydın, 2021, s. 160). Yerel yönetimlerin gelirlerini ve kaynaklarını kullanmaları noktasında belirledikleri amaçlara uygun bir biçimde hareket etmeleri diğer bir ifadeyle gelir kaynakları konusunda karar verme ve tahsil yetkisinin tanınması mali özerklik olarak açıklanmaktadır. Yerel yönetimlerin gelişiminde mali özerklik oldukça önem arz etmektedir (Egeli ve Diril, 2012, s. 27).

5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu'nda "*Mali Hükümler ve Cezalar*" başlığı altında il özel idarelerinin gelir ve gider kalemleri listelenmiştir. İlgili kanuna göre il özel idarelerinin gelirleri vergi, resim, harç, katılma payları, merkezi bütçe transferleri, il özel idareleri bünyesinde bulunan taşınır ve taşınmaz malların satış ve kiralama gelirleri, faiz ve cezalar, bağışlar, diğer gelirler vb. olarak sıralanabilmektedir (5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu, md. 42). İlgili kanunda il özel idarelerinin giderlerine de açıkça yer verilmektedir. Kanuna göre il özel idaresi sınırları içerisinde yapılması gereken iş ve işlemleri yürütme aşamasında katlanılan bütün harcamalar gider kalemlerini oluşturmaktadır (5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu, md.43).

Bahsedilen kanunun "Borçlanma ve İktisadi Girişimler" başlığı altında il özel idarelerinin gelirlerinin giderlerini karşılamaması durumunda iç ve dış borçlanmaya başvurma yolunun usul ve esasları belirtilmektedir. Buna göre il özel idareleri 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde ve sadece yatırım programlarında yer alan projelerin finansmanı için dış borçlanma yoluna gidebilmektedir. İller bankasından yatırım kredisi veya nakit kredi alarak borçlanmak isteyen il özel idareleri ödeme planlarını bankaya sunmakla mükelleftir. İl özel idareleri uygun bulmaması halinde bu isteği reddedebilmektedir. Ayrıca yatırım programındaki projelerin finansmanında tahvil ihracı da yapılabilmektedir. Kanunda borçlanmaya geniş bir alan bırakılmamakta, belirli kısıtlamalarla borçlanmasının sınırlılıkları çizilmektedir (5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu, md.51).

Türkiye’de yerel yönetimlerin vazgeçilmez birimi olan belediyelerin gelir kalemleri 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu’nda vergi, harç ve katılma payları olarak 3 ana başlıkta incelenmektedir. Kanuna göre mahalli idareler çeşitli istisnaların varlığı altında belediye sınırları içerisinde (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu);

- Her türlü ilan ve reklam yaptıran gerçek ve tüzel kişilerden İlan ve Reklam Vergisi,
- Eğlence yerlerini işleten gerçek ve tüzel kişilerden Eğlence Vergisi,
- Faaliyet gösteren Posta Telgraf Telefon işletmeleri tarafından tahsil edilen telefon, teleks, faksimili ve data ücretleri üzerinden Haberleşme vergisi,
- Elektrik ve havagazı tüketenlerden Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi,
- Menkul ve gayrimenkul mallar için yapılan yangın sigortalarından kaynaklı sigorta şirketleri Yangın Sigortası Vergisi,
- Çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer binalardan Çevre Temizlik Vergisi,
- Umuma açık yerlerin herhangi bir nedenle işgal edilmesi (motorlu kara taşıtları için ayrılan park yerlerinin kurulması ya da pazar veya panayır kurularak mal veya hayvan satılması) durumlarında İşgal Harcı,
- Tatil günlerinde çalışma ruhsatı verilen gerçek veya tüzel kişilerden Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı,
- Kaynak sularını özel işaretli kaplara doldurup satanlardan Kaynak Suları Harcı,
- Her türlü mal ve mahsullerini satan gerçek ve tüzel kişilerden Tellallık Harcı,
- Belediyelerce veya yetkilendirilmiş kuruluşlar tarafından tesis edilen mezbahalarda kesilen hayvanların kesim öncesi ve sonrası muayenesi ve kesimi belediye sınırları dışında olan ancak satışı belediye sınırları içerisinde olması planlanan etlerin muayene ve denetlenmesi karşılığında et sahiplerinden Hayvan Kesimi, Muayene ve Denetleme Harcı,
- Ölçü ve tartı aletlerinin mevzuat hükümlerine göre belediyelerce damgalanması karşılığında Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı,
- Her türlü bina ve tadilat ruhsatının alınmasında Bina İnşaat Harcı,

- Belediyeler ve bağılı işletmelerden istenecek her türlü kayıt yoluyla gayrimenkullere ait harita, plan ve krokilerden Kayıt ve Suret Harcı,
- Halka açık alanlarda yapılacak kazı işlemleri için alt yapı kazı izni talebinde bulunanlardan Altyapı Kazı Harcı,
- İmar mevzuatı hükümlerine göre ile ilgili harçlar,
- Belediyelerce veya bağılı bulunan kuruluşlarca yapılan yol genişletme çalışmasında yol boyunca bulunan veya başka alternatif olmaması dolayısıyla bu yoldan yararlanan gayrimenkul sahiplerinden Yol Harcamaları Katılma Payı,
- Kanalizasyon tesisi yapılması halinde bu hizmetten faydalanan gayrimenkul sahiplerinden Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı,
- Su tesislerinin yapılması durumunda dağıtım sahası içerisindeki gayrimenkul sahiplerinden Su Tesis Harcamalarına Katılım Payı vb. almakla yükümlüdür.

Belediye vergileri genel kural olarak beyana dayanmaktadır. 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nda yer alan vergilerden nicelik bakımından su tüketimi baz alınarak hesaplanan Çevre Temizlik Vergisi su faturası bedeli üzerinden belediyelerce tahsil edilmektedir. Bunun yanında Emlak Vergisi kanununda yapılan düzenlemelerle emlak vergisinde beyan usulü kaldırılmış, yalnızca emlak değerinde değişme olması durumunda beyan edilmesi gerektiği hükmü getirilmiştir (Aydın, 2021, s. 163). Aksi bir hüküm bulunmadıkça vergiler, harç ve katılma payları hakkındaki düzenlemeler 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'una göre belirlenmektedir.

Belediyelerin büyükşehir veya ilçe belediyesi olması durumuna göre tahsil yetkisi değişmektedir. İlgili kanuna göre büyükşehir belediyeleri sadece eğlence vergisi, kanunla belirlenen alanlar içerisinde ilan ve reklam vergisi ve itfaiye hizmetlerinin büyükşehir belediyelerine bağılı olmasından dolayı yangın sigorta vergisini tahsil edebilmekte; çevre temizlik vergisinden ise %20 pay almaktadır (Arıkboğa, 2016, s. 281). Büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyelerinin merkezi yönetimden aldıkları pay oranları da farklılık göstermektedir (Ökmen ve Koç, 2015, s. 552).

Belediyeler ile ilgili usul ve esasları içeren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda belediyelerin gelir ve giderleri yer almaktadır. İlgili kanunda belediyelerin gelirleri vergi, harç ve katılma payları, merkezi idare transferleri, belediye bünyesinde bulunan taşınır ve taşınmazların kira ve satışından elde edilen gelirler, faiz ve ceza gelirleri, bağışlar, diğer gelirler vb. şeklinde sıralanmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 59).

Buradan hareketle Türkiye'de yerel yönetimlerin gelirlerinin coğrafi özellikler, nüfus yoğunluğu, hizmet alanı gibi faktörler göz önüne alınarak belirlenen merkezi bütçeden ayrılan paya, kanunda usul ve esasları belirlenen vergilere ve mahalli idarelerin elde ettikleri öz gelirlere bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Gelirlerin öz gelir olarak nitelendirilmesi için tarh, tahakkuk ve tahsilat işlemlerinin mahalli idareler tarafından yapılması ve gelirin bizzat yerel yönetimler tarafından kullanılması gerekmektedir (Arıkboğa, 2016, s. 278). Türkiye'de yerel yönetimlerin faaliyetlerinin birçoğunun merkezi yönetime tabi olduğunu söylemek mümkündür (Talih, Taşçı ve Engin, 2023, s. 29). Merkezi bütçeden ayrılan payın yerel yönetimler üzerinde mali bağlayıcı etkisi bulunmasından dolayı yerel yönetimler açısından yerel nitelikteki vergilerin elde edilmesi daha avantajlı bir durum ortaya çıkarmaktadır (Çiftçi ve Organ, 2019, s. 1717). Öz gelirlerini arttırma potansiyeli bulunan yerel yönetimler oy kaygısı dolayısıyla çekingen tavır sergilediği görülmektedir (Yaman, 2013, s. 16). Yerel yönetimlerin yetersiz kalan öz gelirleri sonucunda gerçekleştirilmesi gereken harcamalarını merkezden aldıkları transferlerle finanse etmesi ise mali disiplinin bozulmasına, mali illüzyona, hesap verilebilirliğin olumsuz etkilenmesine ve bütçe kısıtına uymamaları sonucunda esnek bütçe kısıtı sorununa neden olmaktadır (Çukur, 2023, s. 119). İlgili kanuna göre belediyenin yürütmekle görevli olduğu iş ve işlemler süresince karşılaması gereken harcamalar belediyenin gideri olarak Kabul edilmekte ve kanunda açıkça belirtmektedir. (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 60).

Günümüzde kentleşme hareketlerinin hız kazanması, nüfusun yoğunluğu, yerel halkın sosyal, ekonomik ve kültürel yönden ihtiyaçlarının çoğalması, hizmet edilen bölgenin genişlemesi gibi faktörler şehirlerin yeniden düzenlenmesini gerekli kılmış, bu noktada belediyelerin artan görev ve sorumluluklarıyla orantılı olarak gelir

artışının sağlanamaması belediyelerin en önemli sorunlarından biri olan gelir yetersizliği ön plana çıkarmıştır (Yiğit ve Öztürk, 2017, s. 69). Çinkılıç ve Uğur (2023) tarafından 30 büyükşehir belediyesinin yapmış olduğu harcamalarda performans yönetiminin değerlendirildiği çalışmada harcama ivmesi ile enflasyon, borçluluk ve nüfus artışında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda yerel yönetimlerin yerel hizmetleri karşılayamayacak duruma gelmesi halinde ortaya çıkan sorunlar merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarım yapılması yoluyla çözüme kavuşturulmaktadır (Yılmaz ve Beriş, 2006, s. 95). Yerel yönetimlerin gelirleri tüm kamu idareleri gibi vergiye bağlı olsa da yerel yönetimlerin merkezi idare üzerinde yükü hafifleterek güçlenmesinin kaynağı öz gelirleri ile sağlanmaktadır. Güçlü hale gelebilen yerel yönetim merkezi idarenin de güçlenmesine imkan tanımaktadır. Güçlü bir yerel yönetimler yapısı ancak güçlü bir mali yapı ile mümkün olabilmektedir. Yerel yönetimlerin gelir bakımından merkezi idareye bağımlı halde olması yerel yönetimlerin hareket alanının siyasi iktidarın tarafsızlığına göre değişiklik göstermektedir (Günel, 2013, s. 133).

Yerel yönetimler de tıpkı merkezi yönetim gibi borçlanma yolunu kullanarak gelir elde edebilmektedir. Ancak bu gelir getirici yöntemin geri ödenmesi gereken geçici bir kaynak oluşunun yanında belediyenin gelecek yıllarını ve dolayısıyla gelecek nesle negatif etki yaratabileceğini düşüncesi ile çok sık başvurulmaktan kaçınılması istenmektedir (Zeybek Yoruldu, 2023, s. 31). Gelir ve gider arasındaki dengesizlik, seçimle başa gelen yerel yöneticilerin seçim dönemlerinde oy kaygısı içerisinde harcamaları arttırması, uzun vadeli ve yüksek giderli projelere onay vermesi gibi durumların varlığıyla belediyeler borçlanma yolunu tercih etme durumunda kalmaktadır (Güngör, 2011, s. 7). Belediyelerde borçlanmaya karar verici organ belediye meclisidir (Ökmen ve Koç, 2015, s. 555). Borçlanma ile finansman yöntemi genellikle hızlı nüfus artışı, kamu idarelerine olan sorumlulukların yerine getirilememesi ve gelecek yıllara fayda sağlayacak büyük ölçüde yatırımlar için kullanılmaktadır (Gölçek, 2016, s. 63). Yerel yönetimlerin borçlanma kaynakları iç borçlanma ve dış borçlanma olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. İç borçlanma; İller Bankası veya mevzuatta yer alan hükümlerin sınırları içinde izin verilen diğer bankalardan borçlanabilmekte,

Türkiye’de sık olarak rastlanmasa da tahvil çıkartarak borçlanma yönetimini de kullanabilmektedir. Dış borçlanmaya ise sadece idarenin yatırım projelerinin gerçekleşmesi amacıyla başvurulmaktadır. İç kaynaklardan borçlanmanın yeterli olmadığı durumlarda dış borçlanmaya gidilebilmektedir (Güngör, 2011, s. 8-12). Buradan hareketle yerel yönetimlere borçlanma noktasında tamamen hareket serbestisi verilmediği ve makro ekonomik koşullar altında çeşitli nedenlerle yerel yönetimlerin borçlanmasının kontrol altına alındığı/sınırlandırıldığı görülmektedir.

Mahalli idarelerin gelir elde etme yöntemlerinden biri de arsa, bina, tarımsal arazi, lojman gibi çeşitli taşınmazlarını satmasıdır. Özellikle belediyeler için önemli bir gelir kaynağı oluşturan bu yönteme başvurulması sonucunda 2008-2022 yılları arasında bütçe gelirlerinin %7,4’ünün taşınmaz satışından kaynaklı olduğu görülmektedir. Taşınmazlar içerisinde belediyelerin imar planları doğrultusunda araziden arsa üretme veya mevcut arsanın niteliğini değiştirme yetkisi bulunduğu arsa satışı yoluyla önemli ölçüde gelir elde etmektedir. Bu gelir getirici yöntem belediyeler açısından gelir sürekliliği taşımamakta ve ulusal bazda benimsenen kamu kaynaklarının ekonomik, etkin ve verimli kullanımı ilkesine aykırılık durumu ortaya çıkarmaktadır. Taşınmazların satılmasının aksine uzun süreli kullanım izinlerinin verilmesi ilerleyen süreçte taşınmazın başka kamu hizmetleri için kullanılmasına ve kentsel rantın kamuda kalmasına olanak sağlamaktadır (Duru, 2023, s. 580).

Vergilerin kanuniliği ilkesi gereği yerel yönetimlerin gelir arttırma yetkisi kısıtlanmaktadır. Değişiklik yapma yetkisi anayasada belirlenen sınırlar içerisinde Cumhurbaşkanına aittir. Belediye Gelirleri Kanununa (md.97) göre belediye meclisleri talepler doğrultusunda sundukları hizmetler için ücret tespiti yapabilmektedir. Yerel yönetimlerin takdir yetkisinin en geniş olduğu gelir getirici yöntemin taşınmazların satışı olduğu görülmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu’na (md.15) göre belediyelerin proje karşılığı edindikleri gelirleri, belediyelerce tahsil edilen vergi, resim ve harç gelirleri, kamu hizmetlerinde aktif olarak kullandıkları malları ve şartlı bağışlar haczedilmemektedir. Kamu hizmetlerinin toplumsal yaşamı sekteye uğratmaksızın görevlerini yerine getirmesini sağlayabilmek amacıyla

konulan bu hüküm gereğince kanunda açıkça belirtilen gelirler koruma altına alınmıştır (Yiğit ve Öztürk, 2017, s. 66).

Türkiye’de yerel yönetimlerin karşılaştıkları gelir yetersizliği, görev bölüşümünün sağlıklı olarak yapılamaması, uygun hizmet alanlarının belirlenememesi, mevcut yasal düzenlemelerin sorunlar karşısında yetersiz oluşu, büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyelere ağır vesayet uygulamasının getirdiği sorunlar gibi klasik problemlere çözüm yolu olarak yerel yönetimlerin etik kurallarla donatılması, yerel yönetişim, ombudsman, toplam kalite yönetimi, performans esaslı bütçeleme sistemi, hizmetlerin internet ortamında kaliteli ve etkin bir şekilde sunulmasının yaygınlaştırılması, bölgesel kalkınma ajansları ve kent konseyleri gibi sunulan çağdaş yöntemler halkın katılımını ve denetimini artırarak yerel yönetimlerin dayanağı olan demokrasiyi getirmesi dolayısıyla yerel yönetimlerin etkin ve verimli kılınmasına imkan tanımaktadır (Doğan, 2023, s. 67-70). Yerel yönetimlerin kaynak tahsisinde etkinliği sağlamak ve toplumsal refahı arttırmak noktasında sahip olması gereken bünyesine ait gelir ve gider kalemleri mevcudiyeti mali yerelleşme olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Mali yerelleşmenin ne derece olduğunu görebilmek için toplam yerel gelirlerin ve giderlerinin toplam ekonomi içerisindeki payına bakılması gerekmektedir (Yüksel, 2019, s. 284).

2.9. Yerel Yönetimler Bütçesi

En genel tanımla bütçe; kurum faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan gelirlerin ve giderlerin sistematik bir düzen içerisinde gösterildiği belge olarak açıklanabilmektedir. Bütçe, kurumların hedeflerine ulaşmaları için gerekli olan finansal durumu göstermektedir (Kaya, 2012, s. 162). Bu bağlamda bütçe devletlerin kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için yaptıkları belirli bir döneme ait kamu giderleri ve elde ettikleri kamu gelirleri arasında dengeli bir bağlantı ortaya koymaktadır (Yalçın, 2023, s. 396). Devleti yöneten kimselerin anayasada belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde devlet bütçesini hazırlayarak halk adına harcama yapma yetkisini kullanması bütçe hakkı olarak açıklanmaktadır (Kaymaz, 2022, 473). Üniter yapıya sahip olan Türkiye’de devletin yönetim teşkilat yapısı içerisinde yerel seviyedeki idarelerin bütçeleri yerel yönetim bütçeleri olarak adlandırılmaktadır. İl özel idareleri ve belediyelerden oluşan yerel yönetim birimleri de temsil ettikleri

yerel bölgenin ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda bütçelerini hazırlamaktadır. Yerel yönetim bütçeleri hazırlanırken stratejik plan ve performans programı esas alınmaktadır.

2.9.1. Stratejik Planın Hazırlanması

Kamu idarelerinin misyon ve vizyonlarıyla doğru orantılı olarak benimsediği temel ilkeler çerçevesinde kalkınma planları, ulusal bazda açıklanan plan, politika ve programlara uygun olarak uzun ve orta vadeli amaçlarını ve misyon ve vizyonlarını belirlemek amacıyla hazırlanan stratejik planlar 2003 yılında yürürlüğe giren Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu ile zorunlu hale getirilmiş, yerel yönetimlerde bütçelerin uygulanma sürecinde etkinliğin artırılması, yönetimde şeffaflık kazanılması ve hesap verilebilirliğin sağlanabilmesi amaçlanmıştır (Korkmaz, 2023, s. 101). Bu kapsamda 5393 sayılı Belediye Kanunu ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelerde stratejik plan hazırlama sürecine girmişlerdir. 5 yılda bir hazırlanan stratejik planlar ile yapılan ayrıntılı hazırlıklar ve tahminler sonucunda performans programları ile plan-bütçe ilişkisi kurulmaktadır. Stratejik planlar minimum iki yıl kullanılmasının ardından kalan yıllar için güncellenebilmektedir. Güncelleştirmenin stratejik planın misyon, vizyon ve hedeflerinde değişikliğe gidilmeden nicel değişiklik yapılmasını kapsamaktadır (Erüz, 2006, s. 241). Belediye başkanlarının hazırlamakla görevli olduğu stratejik planlar kalkınma planı, orta vadeli program ile mali plan ve makro ölçekli hedefler doğrultusunda oluşturulmaktadır (Sağlık, 2016, s. 154). Stratejik planlar, kurumların faaliyetlerini gerçekleştirmeleri esnasında karşılaşılabilecekleri problemlerin önceden tespit edilerek alternatif çözüm önerileri bulunmasına ve paydaş analizlerinin gerçekleştirilerek paydaşların ihtiyaç ve önceliklerinin belirlenmesine olanak sağlamaktadır. Ancak yerel yönetimlerde paydaş katılımının tam olarak sağlanmasındaki güçlükler ve stratejik planın katma değer kazandırabileceğine yönelik inancın düşük olması sonucunda stratejik planların nispeten az benimsendiği görülmektedir (Kargın Çakar ve Esen, 2023, s. 1015). Stratejik yönetim anlayışının benimsenebilmesi için öncelikle stratejik düşünmenin sağlanabiliyor olması gerekmektedir. Stratejik düşünmek, diğer düşünme düzeylerine göre farklılıklar taşımaktadır. Kurumu bir bütün halinde ele alarak gelecek referanslı olarak hareket etmek stratejik yönetim

anlayışının uygulanabilmesi açısından önem arz etmektedir (Öncü ve Anıl, 2022, s. 304).

2.9.2. Performans Programının Hazırlanması

Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te "Performans programı" başlığı altında "*Performans programı; kalkınma planı, orta vadeli program, orta vadeli malî plan, Cumhurbaşkanlığı yıllık programı ve kurumsal stratejik planla uyumlu olmak üzere idare bütçe tekliflerinde yer alan performans bilgisini içerecek ve program sınıflandırması aracılığıyla bütçelerle bağlantı kuracak şekilde her yıl hazırlanır.*" hükmü yer almaktadır. Buradan hareketle performans programları stratejik planların her yıl uygulama raporu olarak değerlendirilmektedir (Dumanoglu, 2011, s. 51). Performans programının hazırlanma süreci ilgili strateji geliştirme birimlerin organizasyonu ile harcama yetkililerinin katılımı ile belediye başkanı tarafından hazırlanmaktadır. Belediye başkanı mayıs ayının sonuna kadar hedef, gösterge ve faaliyetlerden sorumlu harcama birimine yazılı bildiri yaparak süreci başlatmaktadır. İdarenin stratejik planının olmaması durumunda performans programı bütçe taslağında yer alan bilgiler ışığında hazırlanmaktadır. Ardından hazırlanan performans programı teklifleri bütçe teklifleri ile beraber Başkanlığa gönderilir ve bütçe görüşmeleri ile beraber değerlendirmeler yapılmaktadır. Genel bütçeye dahil olan kamu idareleri ve özel bütçeli idareler performans teklifi bilgilerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe komisyonuna gönderilir. Merkezi yönetim bütçe kanunu ile birlikte son haline getirilen performans programları üst yönetici aracılığıyla Ocak ayı içerisinde kamuoyuna açıklanır ve ilgili birimin internet sitesinden yayınlanır (md. 19). Yıllık olarak hazırlanan bütçeye dayanak oluşturan performans programları bütçeden önce meclis tarafından onaylanması gerekmektedir. Performans programının onayının ardından belediye başkanı belirlenen kriterleri uygulamak ve sonuçlarını raporlamakla sorumlu hale gelmektedir (Akçakaya, 2017, s. 71). Yerel yönetimlerin performans ölçümü hizmetlerin etkinliğinin ölçülmesi, yapılan faaliyetlerin yararlılığının ve eksikliğinin boyutunun görülmesi ve varsa eksikliğinin tamamlanması, vergi ödeyen paydaşlara karşı hesap verilebilirliğin artırılması, birimin performansının değerlendirilmesi, hizmetlerin karar verme aşamasında

kolaylık gibi faydalar sağlamaktadır (Çetin Çivi, 2006, s. 67). Performans programları yönetim birimlerinin belirlediği hedefleri, performans göstergelerini, faaliyet ve projelerini ve harcanması gereken kaynak miktarlarını detaylı olarak göstermektedir (Dumanoğlu, 2011, s. 60).

2.9.3. Faaliyet Raporu Hazırlanması

Yıl sonlarında stratejik plan ve performans programı ile belirlenen plan ve programlara uyulup uyulmadığını ortaya koyulması amacıyla faaliyet raporu hazırlanmaktadır. Geçmiş yılın değerlendirmesi olarak hazırlanan faaliyet raporları gelecek yıl kaynak tahsisi konusunda da fikir sahibi olunabilmesine olanak sağlamaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanununda (md. 56) faaliyet raporu için *“Belediye başkanı, 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 41 inci maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen biçimde; stratejik plân ve performans programına göre yürütülen faaliyetleri, belirlenmiş performans ölçütlerine göre hedef ve gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini ve belediye borçlarının durumunu açıklayan faaliyet raporunu hazırlar. Faaliyet raporunda, bağlı kuruluş ve işletmeler ile belediye ortaklıklarına ilişkin söz konusu bilgi ve değerlendirmelere de yer verilir. Faaliyet raporu nisan ayı toplantısında belediye başkanı tarafından meclise sunulur. Raporun bir örneği Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderilir ve kamuoyuna da açıklanır”* hükmü yer almaktadır. Hazırlanan faaliyet raporu ile kurumların mali saydamlık ve hesap verilebilir olma sorumluluğunun denetimi sağlanmaktadır. Stratejik plan ve performans programında belirlenen hedeflerin gerçekleşme oranlarının yer aldığı faaliyet raporunda hedeflerden sapma durumlarının açıklamasının kısaca yer alması gerekmektedir (Köse, 2015, s. 53).

2.9.4. İl Özel İdareleri Bütçesi

İl özel idaresi bütçesi, ilgili yıla ait gelirlerin ve giderlerin gösterildiği, gelirlerin toplanması ve harcamaların yapılmasına izin veren meclis kararıdır. İlin çıkarları göz önünde bulundurularak hazırlanan bütçe verimlilik, iktisadilik ilkelerine, ulusal ve uluslararası standartlara ve analitik bütçe esasına uygun olarak hazırlanmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 233). Vali, mahalli idareler seçim

sürecinin tamamlanmasının ardından ilk 6 ay içerisinde kalkınma plan ve programlarını ve varsa bölge planına uygun olarak stratejik planı hazırlayıp il genel meclisine sunmaktadır. Stratejik plan hazırlanırken sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve ilgili meslek odalarının görüşleri alınmaktadır. İl genel meclisi tarafından onaylanan stratejik plan ve performans programı bütçe hazırlanma sürecine esas teşkil etmektedir. Vali tarafından hazırlanan il özel idaresi bütçe tasarısı eylül ayının başında il encümenine sunulmaktadır. Bütçe tasarısının encümene sunulmasının ardından izleyen iki yılın gelir ve gider tahminleri ile bir önceki yıla ve içinde bulunan yıla ait bütçe gerçekleştirmeleri yine eylül ayının ilk haftasında İç İşleri Bakanlığına gönderilir. Kasım ayının ilk haftasına kadar bütçe tasarısını inceleyen il encümeni, görüşüyle birlikte bütçe tasarısını il meclisine sunar. İl genel meclisi ise yıl başından önce sunulan bütçe tasarısını aynen veya değiştirerek kabul eder. Tasarının kesinleşmesi noktasında kanunen tanımlanan surenin aşılması durumunda vali görüşüyle birlikte İç İşleri Başkanlığına durumu bildirir, İç İşleri Bakanlığının otuz gün içinde vereceği karar kesin hükmündedir (Tüğen, 2016, s. 74-75). Bütçe tasarısının il genel meclisi tarafından kabul edilmesi durumunda vali en geç on beş gün içerisinde bütçe tasarısını ekleri (ilgili yıla ait program ve önceki yılın kesin hesabı) ile birlikte İç İşleri Bakanlığına gönderir, İç İşleri Bakanlığı ise en geç otuz gün içerisinde bütçe tasarısını aynen veya aslına zarar vermeden değiştirerek kabul etmektedir. Bakanlık tarafından onaylanan bütçe mali yıl başından önce ile gönderilir. Yeni yılın bütçesinin kesinleşmesi herhangi bir nedene bağlı olarak gerçekleşmez ise kesinleşinceye kadar bir önceki mali dönem bütçesi kullanılmaya devam etmektedir (Edizdoğan ve diğerleri, 2012, s. 388). Bütçede ele alınan il özel idareleri gelirleri vergileri, harçları ve katılma payları, merkezi yönetimden aktarılabacak pay, taşınır ve taşınmaz malların kira, satış vb. durumlarından elde edilen gelirler, belirli tarifelere göre belirlenen hizmet karşılığı ücretler, faiz ve ceza gelirleri, bağışlar ve diğer gelirler olarak belirtilmektedir. İl Özel İdarelerinde gelir yapısı diğer bir yerel yönetim birimi olan belediyelere göre farklılık göstermektedir. İl özel idarelerinin toplam gelirinin neredeyse yarısı özgelirlerden oluşmaktadır. Gelirlerin diğer yarısını ise merkezden aktarılabacak pay, yardım ve fon gelirlerinden oluşmaktadır (Bülbül, 2013, s. 65). İl özel idaresi bütçesinde önce gelirler

belirlenmekte ardından gelirleri aşmayacak şekilde giderler belirlenmekte bütçe dengliği sağlanmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 233).

2.9.5. Belediye Bütçeleri:

Yerel yönetim birimlerinin bütçe hazırlama süreçleri 5018 sayılı kanun saklı kalmak kaydıyla ilgili kanunlardaki hükümlere göre belirlenmektedir. Belediyelerin kendi bütçelerini yapabilmesi mevcut kaynakların etkin kullanılabilmesi, hedeflenen hizmetlerin paydaş analizleriyle belirlenebilmesi ve esnek idari yapıya sahip olması bakımından önem arz etmektedir (Bilmen, 2022, s. 44). Yerel yönetim organizasyon yapısı içerisinde yer alan belediyelerin bütçe ile ilgili usul ve esasları 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda düzenlenmiştir. İlgili kanun bütçe hazırlama yetkisini belediye başkanına vermektedir. Belediye başkanı, bölgenin dinamiğine uygun olarak belirlediği stratejik hedeflerle uyumlu olarak hazırladığı stratejik plan çerçevesinde bütçe hazırlamakla yükümlüdür (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 38). Bahse konu kanunun “belediye bütçesi” başlığında yer alan hususlar çerçevesinde belediye bütçesi stratejik plan ve performans programında belirtilen ilkelere uyumlu olarak belediyenin ilgili mali yılı ve izleyen iki yılının gelir ve gider tahminlerini içermekte ve gelirlerin toplanması ve giderlerin yapılmasına izin vermektedir. Belirlenen bütçe yılı devlet bütçesi yılıyla aynı olmak zorundadır. Ayrıca bütçe dışından harcama yapılması ve gelir elde edilmesine izin verilmemektedir. Belediye bünyesi içerisinde harcama yapma yetkisine sahip olan kimseler (belediye başkanı ve diğer görevliler) tutumlu, verimli ve yerinde harcamalar yapmakla hükümlüdür (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 61). Belediye bütçesinin hazırlanma süreci belediye başkanı tarafından bütçenin hazırlanması ile beraber eylül ayının birinci gününden önce encümene sunulmasıyla başlamaktadır. Aynı zamanda bütçe tasarısı Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderilmektedir. Bakanlık, bütçe tasarısında yer alan bütçe tahminlerini konsolide etmesinin ardından merkezi yönetim bütçe tasarısına eklemek üzere eylül ayının sonuna kadar Maliye Bakanlığına göndermektedir. Eylül ayının birinci günü bütçe taslağını teslim alan belediye encümeni kasım ayının birinci gününden önce bütçe taslağını görüşü ile birlikte belediye meclisine sunmaktadır. Meclis bütçe tasarısını mali yılbaşından önce aynen veya dengliği bozmayacak şekilde değişiklikler yaparak kabul eder. Kabul edilen bütçe mali yılbaşından itibaren

yürürlüğe girmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 62). Her yıl bütçenin kesin hesabı belediye başkanı tarafından hesap döneminin sonundan itibaren nisan ayı içinde encümene sunulmaktadır. Belediye meclisinin mayıs ayı toplantısında ise kesin hesap görüşülerek karara bağlanmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 64). Bütçe sistemi Maliye Bakanlığının görüşleri doğrultusunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığının çıkardığı yönetmelikle düzenlenmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 65). Büyükşehir Belediyeleri için bütçeleme ilkeleri 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yer almaktadır. İlgili kanunda yer alan *“Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri”* başlığı altında büyükşehir belediyesinin stratejik plana uygun olarak bütçesini hazırlamak, bütçe üzerinde değişiklik önerilerinde bulunmak ve bütçe kesin hesap cetvelini oluşturma görevi büyükşehir belediye başkanına verilmiştir. Büyükşehir belediyelerinde bütçe süreci büyükşehir belediye bütçesi ve ilçe bütçelerinin bir araya getirilerek büyükşehir belediye meclisine sunulmasıyla başlamaktadır. Büyükşehir belediye meclisi gelirler ve giderler arasında bütünlük sağlayacak şekilde bütçeyi aynen veya değiştirerek kabul etmektedir. Büyükşehir ve bağlı bulunan ilçe belediyeleri büyükşehir belediye meclisinde görüşüp karar verilmesinin ardından tek bütçe olarak bastırılmaktadır. Büyükşehir belediye meclisi tarafından ilçe belediyelerinin bütçelerinde yapılan değişikliklere ilçe belediyelerinin uygun görmemesi halinde on gün içinde Danıştaya itirazda bulunabilmektedir. Bütçenin hazırlanmasına ilişkin diğer iş ve işlemler için 5393 sayılı Belediye Kanunu esas alınmaktadır (5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, md. 25).

2008 tarihli ve 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun hükümleri gereğince merkezi bütçe vergi gelirlerinin toplamından vergi iadeleri mahsup edildikten sonra geriye kalan net tutar üzerinden büyükşehir dışındaki belediyelere %1,50; büyükşehir ilçe belediyelerine %4,50 oranında pay verilmektedir. İl özel idarelerinin merkezi yönetimden aldıkları pay ise %0,5'tir. Özel Tüketim Vergisi kanununda ekli listede sayılan mallardan tahsil edilen tüketim vergisi hariç büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde tahsil edilen genel bütçe vergi gelirlerinin %6'sı ve toplanan genel bütçe vergi gelirlerinden büyükşehirdeki ilçe belediyelerine ayrılan payın %30'u

büyükşehir belediyelerine transfer edilmektedir. Cumhurbaşkanı bu oranları iki katına çıkartmaya veya kanuni sınırlar çerçevesinde indirmeye yetkilidir. Genel bütçeden ayrılan paylar birimlerin nüfusuyla doğru orantılı olduğundan her yıl ocak ayı geçerli olmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Türkiye İstatistik Kurumunun verileri baz alınarak İller Bankası ve Maliye Bakanlığına bildirilmektedir. İl özel idarelerinin paylarının tahsisinde nüfusun yanında yüzölçümü, köy sayısı, kırsal alan nüfusuna, gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermektedir (5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun, md. 4).

2.9.6. Köy Bütçesi

En küçük yerel yönetim birimi köylerin iş ve işlemleriyle ilgili düzenlemelere 442 sayılı Köy Kanunu'nda yer verilmektedir. 1982 Anayasasının 127. Maddesinde köyün mahalli birimler arasında olduğu yasal zemine oturtulmuştur. Ancak köyle ilgili düzenlenen mevzuatların güncel olmayışı, kaynak sıkıntısı ve imkansızlıklar köy yaşamında sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum köy halkının yaşam alanlarını terk ederek kentleşmelerine zemin hazırlamaktadır. Yasal düzenlemelerle birçok sorumluluğu bulunsa da köylerin ihtiyaç ve sorunları genellikle merkezi idare tarafından çözüme kavuşturulmaktadır. Bu durum en eski yerel yönetim birimi olan köylerin etkinliğinin ve işlevselliğinin azalmasına, öneminin kaybolmasına neden olmaktadır (Karacan ve Berkün, 2023, s. 66). 442 sayılı Köy Kanunun "*İmece ve Köy Parası*" başlığı altında köyün gelir ve gider kalemleri listelenmiştir. İlgili kanuna göre ceza paraları, arazi gelirleri, bağışlar, köy sınırları içerisinde yer alan kaplıcalar maden suları, ekili tarla gelirleri vb. Kalemler köyün gelirlerini oluşturmaktadır (442 sayılı Köy Kanunu, md.17)

İşbu kanunda köye ait gelirler için yardımlaşma ve dayanışma yöntemiyle köylülerin ortakça çalışma usulü imece, köy halkından hane başına alınan vergiler anlamında gelen salma (Kanunda tavan fiyatı 20 TL'dir ancak günümüzde etkinliği kalmamıştır. Salma köy ihtiyar kurulu tarafından ocak ayında belirlenerek köy halkına duyurulmaktadır) ve diğer gelirler 3 sınıflandırma yapılabilmektedir (Erbaş, 2021, s. 57-58). Köy idaresinin giderleri ilgili kanunda köylünün isteğine bağlı olanlar ve olmayanlar olarak ayrılmıştır. Köylünün istediğine bağlı işler madde 14'te

köy yollarını düzenlemek, köy mezarlığını düzenlemek, Pazar ve çarşı yeri yapmak, tarımsal işleri kolaylaştırmak için çeşitli makine almak vb. olarak sıralanmaktadır. Köyün gider ve gelir kalemlerinin yazılı olduğu köy bütçesi her yılın kasım ayında hazırlanmaya başlanmaktadır. İhtiyar heyeti tarafından kabul edilen bütçe taslağı kasım ayının son gününe kadar vali veya kaymakama gönderilmektedir. Onay alan bütçeler muhtarlığa geri gönderilerek uygulamaya konulurken, onaylanmayan bütçelerin muhtarlık tarafından düzeltilmesi istenmektedir (Karacan ve Berkün, 2023, s. 74).

2.10. Yerel Yönetimlerde Performans Denetimi

Performans denetimi; kurumların elinde bulundurduğu kaynakların etkin, yararlı ve tutumlu şekilde kullanılıp kullanılmadığının tespiti için elde edilebilen bulguların değerlendirilmesi anlamına gelmektedir (Erüz, 2006, s. 236). Performans denetimleri içsel ve dışsal olarak yapılabilmektedir. Kurumun kendi iç yapısı içerisinde yaptığı performans değerlendirmeleri içsel, kurum dışı birimlerin yaptığı performans değerlendirmeleri ise dışsal performans denetimi kapsamına girmektedir. Geleneksel kamu yönetiminde girdilere odaklı kamu hizmeti anlayışıyla hareket edildiği buna bağlı olarak kamu hizmetlerinin sonuçlarından ziyade bütçe büyüklüğü, hizmetlerin fazlalığı gibi girdi kalemlerine daha fazla önem verildiği görülmektedir (Eroğlu, 2019, s. 547). 1982 Anayasasında performans denetiminin açık bir şekilde ele alınmadığı kurumların iş ve işlemlerinin hukuka aykırılık yönünden incelenerek kamu yararının gözetilmeye çalışıldığı görülmektedir. Türkiye’de kamu yönetiminde gerçekleşen değişiklik 2003 yılında yürürlüğe giren Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile yaşanmıştır. İlgili kanunla getirilen performans esaslı bütçeleme sistemi sınırlı kaynakların maksimum faydayı sağlayacak faaliyetlerde kullanılması anlamına gelen harcama önceliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Yeni bütçe sistemi Denk Bütçe Anlayışı, Performans Bütçe Sistemi, Çok Yıllı Bütçeleme Anlayışı, Şeffaf Bütçe Yönetimi, Kamuoyu Denetimi ve Performans Denetimini kapsamaktadır (Ercan, 2021, s. 39-40). Kamu hizmetleri anlayışında yaşanan reform değişen mevzuata uygun olarak kamu harcamalarının çıktılarının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Yeni yönetim anlayışı ile beraber hizmetlerin amaçlarının belirlenmesi, amaçlara uygun kaynakların açıklanması ve sonucunda amaçlara uygun davranılıp

davranılmadığının denetlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Güven, 2018, s. 25). Yasal zeminde uygulanabilirliği sağlanan performans esaslı bütçeleme anlayışı kamu idarelerinin orta ve uzun vadeyi kapsayacak şekilde amaç ve hedeflerini belirlemelerine, bu belirlemelere uygun olarak stratejik plan geliştirmelerine ve performans programları ile bütçelerini yıllık performanslara uygun olarak hazırlamalarına dayanmaktadır. Performans esaslı bütçeleme sistemi ile bütçenin uygulama yılının sonuna gelindiğinde gerçekleştirilen hizmetler çıktılarının yıl başında belirlenen hedeflere ve bütçeye uygun olup olmadığının tespiti amacıyla faaliyet raporlanması yapılmaktadır. Faaliyet raporlarında hedef, gösterge ve sonuçlar arasında bir bütünlük bulunması beklenmektedir. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun öngördüğü performans modeli kamu hizmetlerinin planlanmasından, bütçelerinin belirlenmesine, uygulanmasına ve denetimin yapılmasına kadar geçen bütüncül bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Erüz, 2006, s. 238).

Performans esaslı bütçeleme sisteminin detaylarını içeren Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun yanında yerel yönetimlerin performans denetimine 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18 ve 38 maddelerinde önemle vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda belediye meclisleri ilgili kanunun 25. maddesinde denetim komisyonu kurmakla görevli tutulmuştur. Kanuna göre il ve ilçe belediyeleri dahil olmak üzere nüfusu 10.000'nin üzerinde olan belediyelerde belediyenin bir önceki yıl gelirlerinin ve giderlerinin, bunların hesap ve kayıt işlemlerinin denetiminin sağlanabilmesi için her yıl ocak ayında kendi üyeleri arasından gizli oyla seçtikleri üye sayısının üçten az beşten çok olmadığı denetim komisyonu kurulmaktadır. Komisyon belediyelerden her türlü bilgi ve belge talebinde bulunabilmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 1. Maddede kanunun amacının *"...büyükşehir belediyesi yönetiminin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin plânlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamaktır"* olarak belirtilmiş, büyükşehir belediyesinin yetki ve görevlerinin sıralandığı 7. Madde de *"İlçe belediyelerinin görüşlerini alarak büyükşehir belediyesinin stratejik plânını, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bunlara uygun olarak bütçesini"*

hazırlamak.” olarak ifade edilmiştir. İlgili kanunda büyükşehir belediye başkanı belediyeyi stratejik plana uygun olarak yönetmek, kurumsal stratejileri oluşturmak, stratejilere uygun bütçeyi oluşturmak ve uygulamak, belediyenin ve personelin performans değerlendirmesini yaparak raporlamak ve bu raporu meclise sunmakla görevlendirilmiştir (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 18).

Yerel yönetim birimlerinden olan il özel idarelerinin usul ve esasları hakkında tanımlamalar içeren 5302 sayılı İl Özel İdaresi kanununda da performans denetiminin benimsendiği görülmektedir. Kanunda vali kurum stratejileri oluşturmak ve stratejiler çerçevesinde bütçeyi oluşturarak kurumun faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçümlerini yapmakla görevlendirilmiştir. İl özel idareleri de tıpkı belediye yapılanmasında olduğu gibi her yıl ocak ayında kurumun gelirlerinin ve giderlerinin ve bunların işlemlerinin denetiminin yapılması adına üyeleri arasından belirlenen en az 3 olmak şartıyla en fazla 5 kişiyle denetim komisyonu kurmakla sorumlu tutulmaktadır. Komisyon iade etmek şartıyla bilgi ve belge talebinde bulunabilmektedir. Şubat ayının sonuna kadar denetimi tamamlayan komisyon denetim raporunu izleyen ayın on beşine kadar meclise sunmakla mükelleftir. 5302 sayılı İl Özel İdaresi kanununa göre il özel idarelerinde denetim yapılması ve faaliyet raporu oluşturması hususunda ilgili kanunda gerekli hükümlerin bulunmaması halinde 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümleri geçerli olmaktadır.

Performans denetiminin kurumlar açısından birden çok avantajı bulunmaktadır. Geleceğe dönük planlar yapmayı kolaylaştırmak, etkinlik, verimlilik ve tutumluluğu arttırmak, hesap verilebilirliği geliştirmek, kamu kaynaklarının kalitesini arttırmak, kamu hizmetlerinde objektif sonuçları değerlendirebilmek gibi fırsatlara elverişli olması performans denetiminin katkıları olarak açıklanabilmektedir (Eroğlu, 2019, s. 547). Performans denetiminin kamu yönetimini ilgilendiren kanuni düzenlemelerle desteklenmesi yerel yönetim birimlerinin belirlenen çerçevede hareket etmesini zorunlu kılmaktadır (Güven, 2018, s. 31).

2.11. Kent ve Kadın Olgusu

Kent; nüfusunun çoğunun ticaret, sanayi ve hizmet alanında çalıştığı tarım dışı üretimin yapıldığı yerleşim birimidir. Sanayi Devrimi'nden sonra insanlar kırsal alanları terk ederek kentlere yerleşmeye başlamış ortaya çıkan modern kent yapılarında nüfus, ekonomik ve sosyal hareketlerin birbirleriyle uyum içerisinde ilerlemesini gerekliliği ortaya çıkmıştır (Demir, 2019, s. 20). Doğal yaşam alanlarından ayrı olarak insan eliyle yapılanmış bir çevreye sahip olan kent yoğun nüfus yapısı bakımından farklı bilgi, tecrübe ve kültürü içinde barındırmaktadır.

Kentsel yaşamın farklılığı sadece çevresel faktörlerle sınırlı değildir. Kişilerin düşünce ve davranış biçimleri üzerinde de farklılık yaratabilen kentler insan ilişkileriyle oluşmuş karmaşık sosyal bir yapıya sahiptir (Kaypak, 2012, s. 364). Kentte yaşamla ortaya çıkan kentlileşme, sadece mekânsal olarak kent içinde bulunmayı değil sosyal, kültürel ve düşünsel yönden kentin getirilerini benimsemeyi kapsamaktadır. Bu sebeple kente göç eden yeni nüfus kent koşullarına uygun ilişki biçimleri geliştirerek kentin bir ögesi olma, kente uyum ve bütünleşme süreci içerisine girmektedir. Kentin içerisindeki birey ve durum çeşitliliği farklı taleplerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda kentsel yaşam koşullarında bireylerin farklı ihtiyaç, beklenti ve isteklerinin göz ardı edilmesi bazı bireylerin hayatlarını kolaylaştırırken bazılarının zorlaştırabilmektedir (Kiper, Korkut ve Üstün Topal, 2016, s. 1779).

Ataerkil düşünce yapısının ortaya çıkardığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin süregelen etkileri kadın ve erkeğin kenti kullanım biçimleri, kullanma sıklıkları ve kullanım saatlerinde değişiklik meydana getirmektedir (Efe Güney, Akbudak, Ay, Tuncay, Tanrıverdi ve Şanlı, 2022, s. 19). Diğer bir ifadeyle kadın ve erkeğin kentsel faktörlerden etkilenme düzeyleri aynı değildir. Kadınlar kentin sağladığı imkanlarla ev işleri, çocuk ve yaşlı bakım sorumluluğunu üstlendiğinden doğrudan veya dolaylı olarak muhatap olan birincil gruptur. Kadınların güvenlik açısından erkeklere oranla daha titiz davrandığı kentsel mekân ve sosyal yaşama katılma saatlerini tercih etme bakımından daha dikkatli olduğu görülmektedir. Bu sebeple kentlerin tasarım ve planlaması yapılırken her bireyin kent içerisinde rahat, güvenli ve kolay yaşamalarını sağlayacak adımların atılması gerekmektedir (Çelik ve Gökçe, 2023, s. 30). Kent

içerisinde yüksek kaldırımların bulunması, parkların yetersiz oluşu, gündüz bakımevi veya kreşlerin azlığı, ulaşım imkanları, okul veya sağlık kuruluşlarının sayısının yetersiz oluşu, güvenlik sorunu ortaya çıkarması bakımından sokak aydınlatmalarının azlığı, otobüs durakları arasındaki mesafenin fazlalığı, sık olmayan yaya geçitleri, yeterli kadın sığınma evinin olmaması vb. durumlar kadınların yaşam kalitesine etki etmektedir. Dolayısıyla yerel yöneticilere kadınlara yönelik her ihtiyacı detaylıca düşünme sorumluluğu doğmaktadır (Tınar, 2023, s. 192). Bu noktada kadınların tecrübe ve birikimlerinden faydalanmak için kurulan yerel yöneticiler ve kadının iş birliği; kadınların ihtiyaç, beklenti, istek ve önerilerine tam olarak cevap verilebilirliği sağlanması noktasında önem arz etmektedir.

Temelde yerel yönetimlerin kadınlar için yapabileceği en faydalı adım kadınların istihdama katılmasında kolaylık sağlamaktır. Kadınların üstlerindeki bakım sorumluluğunun alınması için özellikle dar gelir grubuna ait bireyler için ücretsiz yaşlı bakımevleri ve kreşlerin açılması, kadınların evlerde ürettikleri ürünleri satışa çıkarabilmeleri adına kurulan pazarlar, kadının ulaşımını kolaylaştıracak alt yapı çalışmaları yerel yönetimlerin yapabileceği bazı çalışmalar olarak sıralanabilmektedir. Temele alınan eşitlik ilkesi çerçevesinde valilik, il özel idareleri, belediyeler ve kadın örgütlerinin iş birliği ile kentlere özgü Yerel Eşitlik Eylem Planı (YEELP) hazırlanması hedeflenen kadınların sorunlarına çözüm aramaktadır (Evin, 2019, s.439).

Kentin çevre ve yaşam kalitesini arttırabilmek, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek amacı doğrultusunda iyi yönetişime duyulan ihtiyaçla birlikte 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre Kalkınma Konferans’ında “Gündem 21” başlıklı somut bir küresel eylem planı hazırlanarak 21. Yüzyılın hedefleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Katılımcılığa ve ortaklığa dayanan yeni eylem planı yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer yerel aktörlerin bir arada bulunmasıyla oluşabilecek halkın etkin katılımının hükümet ile iş birliği içerisinde yürütülerek sürdürülebilir kalkınmaya ulaşılması hedeflenmektedir. Bu konferansın öncülük ettiği uygulamaların ardından her kentin kendine özgü dinamiklerine göre hazırlanan geleceğe yönelik vizyonunu belirleyen Yerel Gündem 21 eylem planları oluşturulmuştur. Yerel Gündem 21’in sağlamaya çalıştığı halkın

temsiline dayalı sistemin oluşması çevre ve yaşam kalitesinin artırılması için kent konseyleri ve kadın meclisleri oluşturulmaktadır. Kentte yaşayan bireylerin demokratik katılımlarının sınırlı kalmaması adına tıpkı il genel meclisleri ve belediye meclisleri gibi bir rol üstlenerek çalışan sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa hareket eden kent konseyleri oluşturulmuştur. Kent konseyleri temsilcileri vali, belediye başkanı, söz konusu ilin milletvekilleri, il genel ve belediye meclisi üyeleri, muhtarlar, üniversiteler, siyasi parti kuruluşları, dernek ve vakıflar, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları ve diğer ilgililerden oluşmaktadır. Temsilcilerin çoğunluğu genellikle sivil toplum olduğu görülmektedir.

Kent sorunlarının belirlendiği, tartışıldığı, çözüme kavuşturulduğu ve uzlaşmanın sağlandığı kent konseyleri, 3 Temmuz 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 2006 tarihli 26313 sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği'ne göre kurulan yönetim yapıları olduğu görülmektedir (Çelik ve Gökçe, 2023, s. 32). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesinde kent konseylerinin tanımı ve amacı "*Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrlik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usûl ve esasları Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir*" şeklinde açıklanmaktadır. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere kent konseylerinin temel amacı hemşehrlik bilincini geliştirmek, kentli bireylerin haklarının korunmasını sağlamak, sürdürülebilir kalkınma, dayanışma ve eşit katılımı sağlamaktır (Erkul ve diğerleri, 2013, s. 86). Kent Konseyi Yönetmeliği'ne göre kent konseyi; kent düzeyinde belirlenen kalkınma hedefleri, vizyon ve misyon çerçevesinde ortak bir

anlayışla hareket ederek demokratik ortamın oluşturulmasını hedefleyen bir yönetim mekanizması olarak ifade etmektedir (Kent Konseyi Yönetmeliği, md. 4)

Kentler, özellikle 21. Yüzyıldan sonra nüfusun büyük bir kısmının yaşadığı alanlar haline gelmiştir. Dünyada yaşanan küresel eğilime paralel olarak kırsal alanlardan kente doğru yaşanan yoğun göç hareketleri sonucunda kentleşme sürekli artmaktadır. Dolayısıyla kentsel yaşam her geçen gün insan yaşamının merkezi konumuna gelmektedir. Sosyal hayatın, eğitimin, ekonomik kaynakların kırsal kesime göre daha avantajlı olması dolayısıyla kent yaşamının yoğun olarak tercih edilmesi birtakım olumsuz sonuçlarını beraberinde getirmektedir. Kentsel alanlarda yaşanan dışlanma, sosyo-ekonomik eşitsizlik, ayrıştırma kişiler üzerinde negatif etkiler yaratmaktadır. Yaş, cinsiyet, sosyal statü, eğitim ve gelir seviyesi gibi birçok faktör açısından farklı düzeylere sahip kadın ve erkeğin kent ortamında bir arada yaşaması farklı sorunlara ve sunulan hizmetlerden farklı olarak yararlanma ihtiyacına neden olmaktadır. Kadınlar ve dezavantajlı gruplar açısından bu farklılıkların tam olarak karşılanamadığı görülmektedir. Söz konusu bireylerin karar alma ve uygulama süreçlerindeki eksiklikleri, ihtiyaç ve sorunlarının tam olarak belirlenememesi dikkat çekici bir unsur olmaktadır (Yıkıcı ve Salman, 2021, s. 1680).

2.12. Kadın Dostu Kentler

Kadın dostu kentler; kadın haklarının toplum içerisinde görünürlüğü, kadınların siyasal katılım sağlamasını, gündelik yaşam koşullarının iyileştirilmesini ve her alanda erkekle eşit olmasını sağlamayı amaçlayan yerel yönetim anlayışının benimsenmesini sağlayan hizmet sunumlarının gerçekleştiği kent olarak tanımlanabilmektedir (Kaypak, 2012, s. 368). Diğer bir ifadeyle kadın için etkili, erişilebilir, güvenli ve eşitlik temelli yaşamı garanti altına alıcı hizmetlerin planlandığı ve kent tasarımı süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği prensibinin yansıdığı yaşam alanı olarak açıklanabilmektedir (Kiper ve diğerleri, 2016, s. 1780). Kadın dostu kentler, kent ihtiyaçlarına toplumsal cinsiyet perspektifiyle bakmaktadır (Çelik ve Gökçe, 2023, s. 31). Kadın dostu kent, kadınların başta eğitim, sağlık, sosyal hizmetlere erişim olmak üzere her açıdan desteklenmesi; şiddete uğramaları durumunda haklarının ve hayatlarının güvence altına alınması; yerel yönetim planlama ve karar alma süreçlerine dahil edilmesini sağlamaktadır (Efe Güney ve

Üstündağ, 2020, s. 40). Kadın dostu kentler, toplumda bulunan her bireyin kentin sunduğu tüm imkanlardan eşit ve güvenilir bir biçimde ulaşmasını sağlayan kentlerdir (Göker ve Tekinbaş, 2015).

Kadın dostu kent kavramı 1994 yılında Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) 27 ülkede kadınlar ve kentler üzerine araştırma yapmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra Pekin’de düzenlenen Kadın Konferansı’nda kadınların yerel yönetim içerisindeki temsil sorunu ele alınmasının ardından 1996 yılında İstanbul’da Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşim Konferansı’nda kadınların kentlerdeki konumları ve cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekilmiştir. 1998 yılında Zimbabwe’de toplanan Uluslararası Yerel Yönetim Birliği (UILA) yayınladığı “Uluslararası Yerel Yönetimlerde Kadın Deklarasyonu” ile yerel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlamış kent düzeyinde kadın erkek eşitliği sağlama noktasında etkili olmuştur. 2006 yılında Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) Yerel Yaşamda Avrupa Kadın-Erkek Eşitliği Şartı’nı oluşturmuş ve birçok belediye katılım sağlamıştır (Kaymaz Mert, 2021, s. 123).

Kadının kent yaşamı içerisindeki ikincil konumunu ortadan kaldırmak için Avrupa’da Birleşmiş Milletler öncülüğünde hazırlanan “Kadın Dostu Kent Projesi” kentin sunduğu ekonomik, siyasal, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere kadınların erkeklerle eşit düzeyde ulaşmasını hedeflemektedir (Evin, 2019, s. 438). Söz konusu proje yöntem olarak katılım ve iş birliğini esas aldığından kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, sivil toplum örgütlerinin ortaklaşa çalışmasını esas almaktadır. Kadın dostu kent projesi İç İşleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kuruluşları, Sabancı Vakfı ve sivil toplum örgütleri tarafından desteklenmektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (UNDP) tarafından uygulanan projeye İsveç Uluslararası İş birliği ve Kalkınma Ajansı (SIDA) finansman desteği sağlamaktadır (Kadın Dostu Kentler, 2019). Kamu politikalarına hem yerel hem de ulusal düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğini entegre etmeyi amaçlayan bu proje Türkiye’de ilk etapta İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde başlamış daha sonra Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, Malatya, Mardin ve Samsun illerinin de katılımıyla on iki ilde uygulanır hale gelmiştir. Herhangi bir kentin kadın dostu kent olabilmesi için kadınların yaşadıkları

sorunları tespit ederek her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.

Kadın dostu kent olmaya gönüllü olan belediyeler imzaladıkları taahhütname ile (Kadın Dostu Kentler, 2019);

- İllerde İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu oluşturmayı,
- İl genel meclisi ve belediye meclislerinde kadın-erkek eşitlik komisyonu kurmayı,
- Belediye ve valiliklerde kadın-erkek eşitlik birimi kurmayı
- İllerin Yerel Eşitlik Eylem Planlarını yerel aktörlerle (yerel yönetimler, kadın örgütleri, üniversiteler, sivil toplum örgütleri) ile hazırlamayı,
- Bütçelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate almayı,
- Kadın örgütleri ile kadınların konumlarını iyileştirme noktasında iş birliği yapmayı,
- Kadın-erkek eşitliği noktasında toplumu bilinçlendirici çalışmalar yapmayı,
- Gerekli adımlarda mevcuttaki tüm fiziki ve sosyal olanakları kullanmayı taahhüt etmektedir.

Proje kapsamına alınacak kentlerin seçimi konusunda yerel yönetimlerin talebi, Birleşmiş Milletler projelerinin yürütüldüğü mekanlar, bütçe olanakları ve coğrafi farklılıklar dikkate alınmaktadır. Kadın dostu olmak isteyen kentler kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırarak kadını ekonomik hayata ve temsil hakkını kullanmaya teşvik eden çalışmalar yürütmektedir. Kadın dostu kent çerçevesinde kentsel açık yeşil alanlar oluşturulması çocukları ve dolayısıyla çocuk bakımını üstlenen birinci kişi olan kadınları etkilediğinden kadın ve çocukların istek ve ihtiyaçlarına göre tasarlanmalıdır. Tasarlanan yeşil alanların ıssız yerlerde olmaması, kaba dokulu ağaçlar yerine ince dokulu ağaçların tercih edilmesi, aydınlatmaların yeterli ve doğru ölçüde olması, alanın güvenlik görevlisi veya güvenlik kameraları yoluyla korunaklı hale getirilmesi, bebek bakım odaları oluşturulması kadın ve çocuklar için kent hizmetlerinin etkin ve verimli

kullanılmasını sağlayacaktır (Cengiz ve diğerleri, 2022, s. 549). Erişilebilirlik, güvenlik, eşit kullanım hakkı, çok işlevli algılanabilir mekân hakkı ve kaliteli yaşam kadın dostu kentlerin sağlaması gereken kriterlerden bazılarıdır.

2020 yılında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği iş birliği ile hazırlanan “81 İilde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi” nde kadınların yerel düzeydeki temsil oranlarını analiz etmek amacıyla yapılan incelemede kadınların belediye meclis üyeliğindeki oranının %11 olduğu görülmektedir. Türkiye bu oranla Avrupa Birliği ülkelerinin oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu karneye göre Türkiye’nin en eşitlikçi ili 0,542 endeks değeri ile Muğla’dır. Tam eşitliği ifade eden 1 değerine yakın olmaması Türkiye’de en eşit kentte bile eşitliğin tam olarak sağlanamadığının göstergesi olmaktadır. Muğla’yı sırasıyla; İzmir, Yalova, İstanbul, Kırklareli, Çanakkale, Sinop, Tunceli, Aydın ve Balıkesir illeri takip etmektedir. Cinsiyetler arasındaki eşitsizliğe bakıldığında en fazla olan ilin 0,395 endeks ile Muş olduğu görülmektedir. Muş’u sırasıyla; Bingöl, Bayburt, Şırnak, Batman, Bitlis, Kırıkkale, Siirt, Çankırı ve Erzurum illeri takip etmektedir (Taşöz Düşündere, Kavas Bilgiç ve Avşar, 2020).

Kadın dostu kentlerin sayısını arttırmak için yönetim kadrosu içerisinde kadın sayısını artırmak, yerel yönetimlerde cinsiyetler arasında eşitlik sağlamak ve eşitliği tüm plan ve programlara dahil etmek, yerel yöneticilerin ve halkın toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bilinç oluşturmak veya arttırmak, yerel hizmeti sağlarken kadın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak, kadınların hizmete erişimini kolaylaştırmak, kadına yönelik şiddetle mücadele edici faaliyetler yapmak, kadınların sosyal hayat içerisindeki eksikliklerini giderici adımlar atmak gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YEREL YÖNETİM BÜTÇE GÖSTERGELERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ

3.1. Kamu Hizmetleri, Bütçe ve Kadın İlişkisi

İdare hukukunun en temel kavramlarından biri olan kamu hizmeti; kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar veya bu kurumlara bağlı olarak faaliyet gösteren özel kişiler tarafından kamu yararına yönelik yürütülen faaliyetler olarak açıklanabilmektedir. Kamu hizmetlerinde toplumun müşterek ihtiyaçlarının tatmini süreklilik halinde yetkili organlarca yerine getirilmesi gerekmektedir. Kamu hizmetleri tek tip ve değişmez değildir; zamana, mekâna ve topluma göre farklılıklar arz etmektedir. Teknolojik gelişmeler, ekonomik gelişme, eğitim düzeylerinin artması, toplumsal bilincin yükselmesi, globalleşme gibi faktörlerin etkisiyle toplumun çeşitlenen talepleri karşısında devletler yetersiz kalmamak adına etkin ve verimli hizmeti sunma çabasına girmişlerdir (Ateş ve Nohutçu, 2006, s. 246). Ülkelerin dijitalleşen ve daha teknik hale gelen dünya standartlarına uyum sağlayamaması halinde etkisi oldukça derin olan yapısal bozulmalara sebep olabileceği düşünülmektedir (Ün, 2022, s. 432). Günümüzde yapay zekâ, internet ortamlarının yaygınlaşması, robotik uygulamalar gibi teknolojinin geldiği son nokta da kişilerin yaşam tarzları, alışkanlıkları ve ihtiyaçları değişmiş, bu noktada kamu hizmetlerinin dönüşümü de kaçınılmaz hale gelmiştir. Böylece devletin tek başına hareket etmemesi gerektiği anlayışı hâkim olmuş devlet kamu hizmeti görevinden bölgesel bazda feragat etmiştir. Yeni kamu hizmetleri dağılımı ile beraber merkezi yönetim ülkedeki tüm vatandaşları kapsayan hizmetleri; yerel yönetimler ise bölgesel bazda yürütülen hizmetleri sunmakla yükümlü hale gelmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin yanında devlet özellikle sosyal yardımlar ve refah noktasında gönüllü kuruluşların desteğine de ihtiyaç duymaktadır (Göküş, 2010, s. 214). Bölgesel bazda yapılan kamu hizmetlerinde görev ve yetki paylaşımı hususunda kamu hizmetini kent

sınırları içerisinde yürütmekle görevlendirilen yerel yönetimler yöre halkının ortak menfaatleri doğrultusunda hareket etmektedir (Sezer ve Vural, 2010, 207-208).

Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında yapılan görev ve yetki paylaşımı kamu gelirleri ve kamu giderlerinin dolayısıyla da kurum bütçelerinin ayrışması sonucunu beraberinde getirmektedir. Gelirlerin toplanması ve giderlerin yapılması konusunda ilgili birimlere yetki veren bütçenin hazırlanmasında kamu hizmetlerinin doğru, etkin, verimli ve ihtiyaçlara uygun olarak belirlenmesi oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla kamu hizmetlerinin planlama süreçlerinde toplumun ihtiyaçlarının analizinin objektif bir biçimde yapılması iktiza etmektedir. Türkiye’de hukuk devleti ilkesinin getirisi olarak kamu hizmetlerinden herkesin eşit şekilde yararlanması gerekmektedir. 1982 Anayasasının 10. Maddesinde “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür... kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.*” hükmü kişilerin eşit fayda haklarını anayasal düzeyde güvence altına almaktadır.

Kişilerin kamu hizmetlerine eşit ulaşması ve eşit yarar sağlayabilmesi için kişi veya grupların özel durumlarının ayrıca dikkate alınması gerekmektedir. Özel durumlar dikkate alınarak haklı nedenlerle kamu yararına yapılan müdahaleler anayasada belirtilen eşitlik ilkesine aykırılık yaratmamaktadır (Albal, 2020, s. 217). Kamu hizmetlerinde eşitlik toplumun kalbine yerleşmiş olan toplumsal cinsiyet normlarının etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla temel ilke olarak benimsenmesi gerekmektedir. Kamu hizmetlerinde eşitlik aynı zamanda demokrasi ve özgürlük düzeyinin sembolüdür. Bu sebeple toplum bireyleri arasındaki farklılıklar göz önüne alınarak kadın, erkek, yaşlı, çocuk gibi toplum gruplarının hizmetlere yetersiz erişiminin önünde geçilmesi gerekmektedir. Günümüzde etkilerini hala yoğun bir şekilde devam ettiren eril değerlerin belirleyici olduğu toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle kadınlar birçok kamu hizmetinden erkeklere oranla daha az faydalanmaktadır. Özel alanda sınırlandırılarak toplumun getirdiği eşitsizlik yargılarıyla eğitim, ekonomik, sağlık ve sosyal vb. alanlardan uzaklaştırılan kadınların toplumsal hayata kazandırılması noktasında yerel yönetimlerin atacağı

eşitlikçi adımlar son derece önemlidir (Ceviz, 2018, s. 24). Ayrıca kadınlar ücretsiz bakım sorumluluğunu üstlenmeleri bakımından yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin birinci muhatabı olmaktadır. Kadınların kentin güvenlik, ulaşım, alt yapı gibi fiziksel ve eğitim, aktivite, oyun parkı, yeşil alanlar gibi sosyal özelliklerinden doğrudan etkilenmesi kent planlaması yapılırken kadınların ihtiyaçlarına göre planlanması gerekmektedir (Kansız ve Acuner, 2010, s. 144). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine engel olacak adımların gerekli kurumlarca atılmaması toplumda cinsiyet eşitsizliğini gün geçtikçe derinleştirmektedir. Bu nedenle kadınların istek, ihtiyaç, öneri ve beklentilerinin kamusal süreçlere dahil edilerek bireyler arası eşitliğin ve sosyal refahın sağlanabiliyor olması gerekmektedir (Yılmaz vd., 2021, s. 16). Demokrasinin simgesi olarak görülen yerel yönetimler hizmet alanlarında kadının, erkeğin ve dezavantajlı grupların ihtiyaç ve beklentilerine göre hareket etmesi önemli bir politika hedefidir ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için hizmetlerin olumlu etkilerinin yerelden başlayarak ulusal bazda etki etmesine fırsat tanımaktadır.

Kadın ve erkek bireylerin kamusal hizmetlerden aynı oranda fayda sağlayamadığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile kadının geri planda kaldığı düşüncesi üzerine dünya genelinde farkındalık kazanılmasına yönelik feminist mücadeleler sonucu bütçelerdeki sosyal fonksiyonlara önem verilmiş, bütçeler toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında önemli bir araç haline gelmiştir (Şeren, 2018, s. 103). Yerel yönetimlerin kadınların kamusal alanda varlığını arttırabilecek eğitim, seminer, bilgilendirici faaliyetler, psikolojik/sosyal danışmanlık, mesleki kurslar, girişimcilik destekleri, kreş desteği, istihdam imkânı, sosyal yardım ve hizmetler vb. çalışmalarını için kaynak sağlanması noktasında bütçeye ihtiyaç duymaktadır (Henden Şolt, 2018, s. 369). Cinsiyete nötr hazırlanan bütçelerin eşitsizliği ortadan kaldırıcı gücü olmaması dolayısıyla bütçelerin toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde hazırlanması gerektiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de yasal düzenlemelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bütçeleme anlayışı zorunlu bir uygulama olmasa da özellikle yerel yönetimler yurttaşlar arasında adaleti sağlamak adına kadınlar ve dezavantajlı gruplar için çalışmalarının son yıllarda nispeten sıklaştığı görülmektedir (Genç, 2010, s. 57). Esasında yerel yönetimlerin bütçelerinde kadınlara yönelik ne ölçüde pay ayırdığını

tespit etmek tam olarak mümkün olamamaktadır. Kadınların karşılaştıkları sorunların çözümü noktasında belediye bünyesindeki Sağlık Daire Başkanlığı, Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı, Gençlik Hizmetleri ve Spor Daire Başkanlığı Ulaştırma Daire Başkanlığı, Kadın, Aile ve Çocuk Daire Başkanlığı vb. birimleri ve bunlara bağlı alt birimler arasında koordineli bir çalışma yapılmasından dolayı kadınlara yönelik hizmetlerin veriler üzerinden ayrıştırılması doğru yapılamamaktadır (Koçum, 2013, s. 81).

3.2. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Devlet bütçeleri ülkelerin gelişmişlik düzeyini, mevcut kaynaklarını, toplumsal değerlerini ve önceliklerini yansıtmaktadır. Bütçelerin gelirlerin ve giderlerin tahminini içeren ve ülke yönetimini şekillendiren bir araç olmasının yanında ülkenin bütününe kapsayacak şekilde gelir dağılımını sağlama amacı fırsat eşitliğine dayanak oluşturmaktadır. Dolayısıyla bütçelerin fırsat eşitliğine dayalı çağdaş işlevselliğe sahip olabilmesi için cinsiyete nötr hareket etmemesi gerekmektedir. Bütçelerin kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri engelleyici bir maliye politikası aracı olabileceği düşüncesiyle kadın ve erkek cinsiyet gruplarına göre şekillenmesi gerektiği görüşü 1980’li yıllardan sonra önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Literatürde “*Gender Budgeting*” olarak ele alınan cinsiyete duyarlı bütçeleme sistemi kamu kaynaklarında eşitlik sağlayıcı bir stratejiyle hareket edilirse kadın ve erkek bireyler arasında var olan adaletsizliğin ortadan kaldırılabileceğini ifade etmektedir (İşler ve İşler, 2020, s. 40-42). Meksika’da 1975 yılında ilki düzenlenen Birinci Dünya Kadın Konferansı’nda cinsiyet eşitsizliğini giderebilmek amacıyla cinsiyet ayrımcılığının yok edilmesi, kalkınma süreçlerine kadınların dahil edilmesi ve dünya barışı hususunda kadınların aktif olması olarak üç temel amaç belirlenmiştir. Ardından Kopenhag şehrinde İkinci Dünya Kadın Konferansı’nda eğitimde, sağlıkta ve istihdamda eşitlik noktasında vurgu yapılmıştır (Ergen ve Durak, 2017, s. 117). 1981 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kadınların haklarının ihlalinin engellenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin içselleştirilmesinde katkı sağlamıştır. 1982 yılında Nairobi’de düzenlenen Üçüncü Dünya Kadınlar Konferansında ise ilk kez toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırması kavramı sonuç bildirisinde yer almıştır.

1995'te Pekin de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansında toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının politikaların planlama, uygulama ve sonuçlarını değerlendirme olarak tüm aşamalarında değerlendirilmesi gerektiği görüşü ortak bildiri ile yayınlanmıştır (COE, 2004, s. 11-12).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği “kadın sorunu” olmaktan çok demokrasiyi sekteye uğratması, kaynakları etkin ve verimli kullanılmasının engellenmesi, bireyler arası adaletsizliğe neden olması bakımından toplumsal refah seviyesini düşürmesi vb. faktörler sebebiyle ülkenin topyekûn sorunu olmaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kadınların ekonomik yaşamda görünür kılınması, ülke yöneticilerinin kamu yararına yürütmekle sorumlu olduğu hizmetlerin şeffaflığının ve etkinliğinin sağlanması, harcama ve gelirlerin cinsiyete duyarlı olarak planlanması, toplumda oluşmuş sert yargıların devlet eliyle yumuşatılması, ülkenin gelişmişlik seviyesinin arttırılması vb. avantajları bulunmaktadır (Erkan, Şentürk, Akbaş ve Paksoy, 2021, s. 91).

Türkiye’de ataerkil düşüncelerin getirisi olarak ortaya çıkan kadının ikincil durumu toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme sisteminin benimsenmesini gerekli kılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yürütülmeyen bütçe sistemleri kadının sorumluluğu olduğu düşünülen hane içi işleri görmezden gelmektedir. Bu durumda aile birimi içerisinde kadınların sadece tüketen olarak görülmesine, üreten yüzünün bütçe süreçlerine yansımamasına neden olmaktadır. Kadınların hane içinde konumlanmasının neden ve sonuçlarını barındırmayan bütçeler cinsiyet tarafsızlığını değil cinsiyet körlüğünü getirmektedir (Kul ve Özügurlu, 2022, s. 67). Cinsiyet körlüğü ise kadınların toplumsal normlarla geri planda tutulmaya devam etmesine neden olmaktadır. Toplumsal kültüre göre içselleştirilmiş yargıların değiştirilmesi devletin desteği ile mümkün olduğundan eğitim, sağlık, istihdam, sosyal yaşam, karar alma mekanizmalarına katılım gibi toplumsal hayatta kadınların karşılaştığı sistematik engeller gerekli mevzuat düzenlemelerinin ardından yapılacak kamu hizmetlerinin iyi planlanması ihtiyacı doğmaktadır. Bu noktada kadın ve erkek bireylere ayrı bütçe hazırlanması, bütçede kadınlar lehine giderlerinin arttırılması, gelirlerin kadınlar ve erkekler olarak bir ayrışma yapılması beklenmemektedir (Dumlupınar ve Güngör Göksu, 2020, s. 720). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe

(TCDB) yaklaşımının ana hedefi bölgesel ve ulusal ölçekte toplumun ihtiyaç ve beklentilerinin iyi analiz edilerek güdülen kamu yararının her birey üzerinde eşit tesir etmesinin sağlanmasıdır. TCDB hayata geçirilmesi konusunda merkezi ve yerel yönetim birimleri yöneticilerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Yerel yönetimler toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik cinsiyet esaslı politikalarla hareket etmesi yani toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, bireylerin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve giderilmesinde yerel yönetimlerin kaynaklarını etkin kullanmasına, bölgesel bazda ayrımcılığın giderilmesine, kadınların ve erkeklerin bireysel gelişiminin desteklenmesine, uygulanan politikalarla kadın ve erkek bireylerin yaşam kalitesinin artmasına olanak sağlamaktadır (Yavan ve Gazeloğlu, 2022, s.

Türkiye’de TCDB süreci incelendiğinde yürürlükteki mevzuatlarda açık bir hüküm bulunamamaktadır. Ancak TCDB’ye zemin hazırlayan yasal düzenlemeler, TCDB’yi destekleyici faaliyetler ve imzalanan uluslararası anlaşmalar Türkiye’de TCDB’nin gelişmesini sağlamıştır. Türkiye 1985 yılında kadın ve erkek eşitliği hususunda hukuki bağlayıcılığı bulunan Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ni (CEDAW) kabul etmiştir (Kaşıkırık, 2023). Bu doğrultuda Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının bünyesinde Kadın Statü Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Müdürlük, toplumsal cinsiyet verileri hakkında kadına yönelik aile içi şiddet vb. raporları hazırlamaktadır. Ayrıca 2000’li yıllarda uygulamaya konulan performans esaslı bütçeleme sisteminin toplumsal cinsiyetin kamu politikalarına entegre edilmesi için uygun ortamı oluşturduğu görülmektedir (Dumlupınar ve Güngör Göksu, 2020, s. 725). 2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı’nda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama politikalarına değinmiş, TCDB uygulamasının kurumsal stratejilere entegre olabilmesi için yürütülecek adımlar belirlenmiştir. 2009 yılında yürürlüğe giren 5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu ile Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) kurulmuş, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, bireyler arası eşitliğin sağlanmasına yönelik ulusal ve uluslararası adımları izlemek bu gelişmelerle ilgili Türkiye Büyükşehir Belediyesini bilgilendirmek ve kadın erkek eşitliği konusunda kamuoyunu bilgilendirici çalışmalar yapmak amaçlanmıştır (5840 sayılı kanun, md. 3). Komisyon, 2010 ve

2011 faaliyet raporlarında cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda önerilerini ortaya koymuş, 2012 yılında cinsiyete duyarlı bütçe alt komisyonu oluşturulmuştur. 2014-2018 yıllarını kapsayan onuncu kalkınma planında “*Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi temel amaçtır.*” İfadesi yer almaktadır (Onuncu Kalkınma Planı, 2013, md. 249). Güncel olarak yürürlükte olan 2018-2024 on birinci kalkınma planında ise toplumsal cinsiyet konusunda ayrı bir maddeye ulaşılamamaktadır. Bireyler arasındaki eşitlik sağlayıcı hüküm “*İyi Yönetişim*” başlığı altında “*Kamu hizmetinde eşitlik ve adaletin tesis edilmesi ve iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesine katkı sağlamak için vatandaşların istek, şikâyet ve önerilerini karar alıcılara iletmesine imkân sağlayacak yeni katılımcı mekanizmalar geliştirilecektir.*” İfadesi görülmektedir (On Birinci Kalkınma Planı, 2019, md. 788.4). Doğrudan toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışıyla hareket edilmese de gerek anayasa gerekse diğer yasalarla kadın ve erkek bireyler arasındaki eşitliğin sağlanmasına yönelik faaliyetler toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin gelişmesine olanak sağlamıştır. Yerel düzeyde ise 2006 yılından itibaren sivil toplum kuruluşları ve belediyeler TCDB konusunda farkındalık oluşturabilmek adına eğitimler ve etkinlikler düzenlenmektedir. TCDB’nin temel destekleyicinin Birleşmiş Milletler (BM) olduğunu söylemek mümkündür. BM hazırlamış olduğu programlar çerçevesinde ortaya koyduğu Kadın Dostu Kentler projesi yerel düzeyde eşitliği ve dolayısıyla TCDB’yi sağlamaya yönelik oldukça güçlü bir adımdır (Yakar Önal, 2021, s. 22). Yerel düzeyde özellikle kadın sivil toplum kuruluşlarının TCDB uygulanma süreçlerine katkısı da önemli düzeydedir.

TCDB ile ilgili literatürde bulunan çalışmalara bakıldığında Biricikoğlu’nun (2020) Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı’nı imzalayan 21 belediye üzerinde toplumsal cinsiyet perspektifiyle yapmış olduğu araştırmasında belediyelerin imzaladıkları şartnamenin getirilerini tam olarak sağlayamadığı faaliyetlerinin yetersiz kaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Kul’un (2019) Mersin Büyükşehir Belediyesi, Urla Belediyesi ve Bağlar Belediyesi 2015-2019 stratejik planları üzerinde yapmış olduğu çalışmada Mersin Büyükşehir Belediyesi bütçesinin

cinsiyet körü performans gösterdiği, Urla Belediyesinde kadının konumunu iyileştirme de sınırlı faaliyetler gösterdiği Bağlar Belediyesinin ise bu konuda başarılı sayılabileceği sonucuna varılmıştır. TCDB konusunda yapılan çalışmalardan bir diğeri Günlük Şenesen vd. (2018) tarafından Kars Belediyesi üzerine yapılmış belediyenin 2013 performans programı incelenmiştir. TCDB konusunda adım atmak isteyen Kars Belediyesinin söz konusu dönemde kadınların statülerini iyileştirme faaliyetlerinden çok kenti geliştirme ve alt yapı faaliyetlerine öncelik verdiği görülmüştür. Duran ve Temur (2018) Türkiye’deki 30 Büyükşehir Belediyesinin faaliyetlerini toplumsal cinsiyet bakış açısıyla incelemiş, bütçelerindeki eşitlikçi düzeyi ölçmeye çalışmıştır. Araştırmanın bulgularına göre 30 büyükşehir belediyesi kadınların eğitim, sağlık, ekonomi, spor, kültür vb. alanlarda konumlarını iyileştirmeye yönelik adımlar atmaktadır. Fakat her büyükşehir belediyesinin hizmet dereceleri aynı değildir. Yücel (2016) İzmir, Erzurum, Diyarbakır ve Kayseri Büyükşehir Belediyelerinin 2013 yılı bütçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlılığını irdelemiş, bütçelerin tamamen toplumsal cinsiyet farkındalığını yansıtmadığı sonucuna ulaşmıştır. Dört il arasında yapılan karşılaştırma da bütçelerin kadına yönelik farkındalığının en yüksek olduğu iki ilin Diyarbakır ve İzmir olduğu görülmektedir. Ancak iki ilde de atılan adımlar yeterli düzeyde bulunmamıştır. Sumbas (2013) yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda sorumluluklarının ve yetkilerinin ne olduğunu mevzuata göre incelendiği araştırmasında yasal ve siyasal düzenlemelerde TCDB anlayışıyla hareket etme zorunluluğu bulunmadığı yine de 2000’li yıllardan sonra belediyelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama bilincinin arttığı aktarılmıştır. Aktakka ve Tekeli’nin (2023) Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencileri ve çalışanlarının cinsiyet duyarlı bütçelemeye bakış açısıyla ilgili anket çalışması yapmış çalışmanın bulgularında kadın çalışanların erkek çalışanlara oranla toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışında daha bilinçli oldukları belirtilmiştir. Yaş bakımından bilinç düzeyinde istatistiksel bir farklılık bulunmayan çalışmada sekreterlerin bilinç düzeyinin diğer çalışanlara oranla daha yüksek olduğu sonucu araştırmanın çıktıları arasındadır. Alkan ve Dayar’ın (2021) belediyelerde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin uygulanabilirliğine yönelik nitel analiz yöntemleriyle Eskişehir ilini (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Odunpazarı Belediyesi ve Tepebaşı Belediyesi)

incelediği araştırmada belediyelerin TCDB uygulama noktasında uzman personel eksikliği, eğitim eksikliği, farkındalık oluşturulamaması ve bütçe kaynaklarının yetersiz oluşu gibi karşılaştıkları belirtilmiştir. 16 personel ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre karşılaşılan sorunların çözüm aşamasında hükümet desteğine ihtiyaç duyulmakta ve mevzuat değişikliği yapılmasının beklendiği görülmektedir. Yavan ve Gazeloğlu (2020) yerel yönetimlerde cinsiyete duyarlı bütçeleme hiyerarşik kümeleme analiziyle incelediği ve Aydın ilinin 17 ilçe belediyelerini örnek aldığı araştırmasında birim yöneticileriyle anket yapmış, hiyerarşik kümeleme analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonuçlarına göre nüfus ve gelir düzeyi aynı ölçekte olan belediyelerin cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı noktasında benzer özellikler barındırdığına ulaşılmıştır.

3.3. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İncelemesi

3.3.1. Gaziantep İline Dair Genel Bilgiler

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nün Akdeniz Bölgesi ile kesişme noktasında bulunan Gaziantep, Türkiye'nin altıncı, Güneydoğu Anadolu'nun en büyük kentidir. Nüfusu, ekonomisi, eğitimi, ticareti, sanayisi ve tarihi dokusuyla Gaziantep metropol şehir statüsünde bulunmaktadır. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan bu kent; M.Ö. 4000 yıllarına kadar uzanan tarihsel bir geçmişe dayanmaktadır. Tarihi İpek Yolu'nun geçiş güzergahında olması sebebiyle uygarlıkların uğrak yeri olmuş tarihin her döneminde önemli ticaret ve kültür merkezi olma özelliğini sürdürmüştür (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sayfası, 2023).

Ünlü kâşif ve yazar Evliya Çelebi'nin gezip gördüğü yerleri kendi diliyle anlattığı Seyahatname'sinde Gaziantep'i Şehr-i Ayıntab-ı Cihan günümüz Türkçesiyle "*dünyanın göz bebeği şehir*" olarak nitelendirmiş, kentten "*bu şehri anlamaya ne dil ne kalem yeter*" diyerek bahsetmiştir (Işık ve Efe, 2021, s. 36). Bugün Gaziantep; kültürel değerleri, dillere destan olmuş lezzetiyle mutfağı, beş organize sanayi bölgesi, şehirlerarası ve uluslararası bağlantı yolları ile bölgenin önemli kentlerinden biri haline gelmiştir. Artan nüfusu ile birlikte Gaziantep, 1987 yılında çıkarılan 3398 sayılı kanun ile büyükşehir belediyesi unvanını kazanmıştır.

Gaziantep'in kent kimliğinin oluşma sürecinde 1980'li yıllar sonrasında kentin sanayi kimliği ön plana çıkarılmış, 2000'li yıllardan sonra ise kent ve kültürü bir bütün olarak düşünen ekonomi politikalarının etkisiyle yerel kültürel unsurların nasıl ön planlara çıkarılabileceğine odaklanılarak girişimci kent niteliğinde yönetilmektedir (Utanır Karaduman, 2023, s. 9). 2011 yılında ise Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı'nı imzalayarak Türkiye'de Kadın Dostu Kentlerden biri olmayı taahhüt etmiştir (Özsoy ve Sipahi, 2016, s. 40).

Gaziantep ilinin 2022 yılı toplam nüfusu 2.154.051 kişiden oluşmaktadır. Nüfus içerisindeki cinsiyet dağılımına bakıldığında nüfusun 1.087.763'ünü erkekler, 1.066.288'ini kadınlar oluşturmaktadır. Oransal olarak nüfusun %50,50'sini erkekler, %49,5'ini kadınlar oluşturmaktadır. Gaziantep ilinin 26,2 ortalama yaşıyla genç bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir (TÜİK,2022). Kentin kendi kırsalı başta olmak üzere çevre illerden aldığı yoğun göç sebebiyle demografik özelliklerinde farklılaşmalar yaşanmaktadır (Geniş ve Adaş, 2011, s. 312). Ayrıca Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'de yaşanan sorunlardan dolayı Suriye'den göç eden ve Türkiye'de geçici koruma statüsüne alınan Suriyeli vatandaşların İstanbul'dan sonra yoğun olarak bulundukları Gaziantep ili ekstra göç dalgalarına maruz kalmaktadır (Tuncel ve Ekici, 2019, s. 54).

Gaziantep topraklarının yarısından fazlasının zirai olarak elverişli olması her çeşit ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlasa da çevresindeki kentlerin aksine tarım şehri olma niteliği taşımamaktadır. Gaziantep; Türkiye'nin en önemli sanayi ve ticaret merkezlerinden biridir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra ekonomilerin küreselleşmesiyle paralel olarak ihracata dayalı sanayi ve ticaret anlayışı kentin ekonomik seviyesini yükseltmiştir. (Yıldız, 2013, s. 102). Kent sanayisinde tekstil başta olmak üzere imalat, metal ve makine, plastik, kâğıt üretimi, gıda, kimya vb. alanlar kilit noktalarını oluşturmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Bölgesinin ürünlerinin işlenmesi ve bu ürünlerin hem iç hem dış piyasaya sunulmasıyla küresel ekonomide yerini alan Gaziantep bulunduğu konum ve kapasitesi sebebiyle Türkiye ile Orta Doğu arasında ihracat üssü sayılabilmektedir. Gaziantep, 2022 yılı içerisinde yaklaşık 10,5 milyar dolar ihracat yapmıştır (Gaziantep Ticaret Odası Resmi İnternet Sayfası, 2022). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde oluşturduğu istihdam potansiyeli

sebebiyle Gaziantep bölgeden batıya göçü engelleyen bir kalkan durumundadır (Ulusoy ve Turan, 2016, s. 145). Bu özellikleriyle Gaziantep ili için Güneydoğu Anadolu Bölgesinin lokomotif niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. 2022 Temmuz Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre 4A sigortalı kapsamında istihdam eden işyeri sayısı 39.314 civarındadır. Bu işyerlerinde 4A sigortalı olarak istihdam edilen toplam 358.021 kişiden 77.878'i kadın, 280.143'ü erkektir. Bunun yanında çalışan sayısının 1 ila 9 arasında olduğu işyerlerinin şehir içerisindeki oranı %86,4 düzeyindedir. 20'den fazla çalışana istihdam sağlayan işyerlerinde toplam 187.402 kişinin çalıştığı bu kişiler arasında 28.981'inin kadın 158.421'inin erkek olduğu ulaşılan veriler arasındadır. Gaziantep ilinde kadın istihdamı en çok %58,6 altı ile insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetlerinde ve %37,6 ile imalat sektöründedir. Gaziantep ili İşgücü Piyasası Araştırma Raporu genel sonuçlarına göre araştırma kapsamında yer alan işletmelerin toplam çalışan sayısı içerisinde erkeklerin payı %84,5 iken kadınların payı %15,5 olarak belirtilmektedir (İşgücü Piyasası Araştırması Gaziantep İli 2022 Yılı Sonuç Raporu).

Gaziantepli kadınların eğitim durumlarına bakıldığında 2022 yılı için kadın nüfusunun %26,6 oranıyla en çok ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Kadınların eğitim durumu sırasıyla %19,9 ortaokul, %15,7 lise, %14,5 okuma yazma bilen ama eğitim almamış, %10,6 üniversite, %6,7 ilköğretim, %4,8 okuma yazma bilmeyen, %1,2 yüksek lisans ve üzeri eğitim almıştır. Erkeklerin ise %23,8 ile en çok ortaokul mezunu olduğu sırasıyla %20,39 lise, %19,1 ilkokul, %11,7 okuma yazma bilen ama eğitim almamış, %11,7 üniversite, %10,5 ilköğretim, %1,7 yüksek lisans ve üzeri, %0,6 okuma yazma bilmeyen durumunda olduğu görülmektedir. Buradan hareketle kadınların oransal olarak en az yüksek lisans mezunu olduğu, erkeklerin ise okuma yazma bilmediği verilerine ulaşılmaktadır (TÜİK,2022). Toplumun eğitim seviyesinde genel değerlendirme yapıldığında eğitim seviyesinin ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde olduğu sonucuna varılmaktadır.

Doğruel'in (2023) Gaziantep'i baz alarak yapmış olduğu erken yaşta evliliklerin kadınlar üzerindeki etkilerini konu alan araştırmasında evlenme yaşı oldukça düşük olan (ortalama 22,6) Gaziantep'te kadınların rıza dışı veya alışlagelmiş kültürel benimseme sonucu erken yaşta evlenmeleri ile eğitim ve

meslek edinme haklarından mahrum bırakarak ekonomik özgürlüklerini kazanmalarına engel olduğu bunun yanında erken yaşta evlilik yapan kız çocuklarının ailelerinin de az eğitilmiş veya hiç eğitimi olmayan kişilerden oluştuğu sonucuna varılmıştır.

3.3.2. Gaziantep İl Yönetim Şemasında Kadın Temsili

Gaziantep Valiliği yönetim şemasında cinsiyet dağılımına bakıldığında valinin ve yedi vali yardımcısının erkek olduğu; ilde bulunan 8 kaymakamdan sadece birinin kadın olduğu görülmektedir. Valilik bünyesinde İl Yazı İşleri, İl İdare Kurulu, İl İdare ve Denetim, İl Basın ve Halkla İlişkiler, İl Sosyal Etüt ve Proje vb. 11 adet müdürlük biriminin olduğu bu birimlerin arasından İl Yazı İşleri, İl İdare ve Denetim, İdari Hizmetler birimlerinin müdürlerinin kadın olduğu geriye kalan 8 birim müdürünün erkek olduğu görülmektedir (Gaziantep Valiliği Resmi İnternet Sayfası, 2023).

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin yönetim kadrosundaki cinsiyet dağılımına bakıldığında belediye başkanının kadın olduğu görülmektedir. Gaziantep, Türkiye'de 30 büyükşehir belediyesi içinden kadın belediye başkanına sahip iki ilden biridir. Aynı zamanda günümüz kadın belediye başkanının Gaziantep ilinde geçmişten bugüne kadar görev yapan 36 belediye başkanı içerisinde tek kadın olduğu verilerine ulaşılmıştır. Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki 5 genel sekreter yardımcısından 3'ünün kadın 2'sinin erkek olduğu, 52 üyeye sahip belediye meclisinin cinsiyet dağılımına bakıldığında sadece 2 üyenin kadın olduğu 50 üyenin erkek olduğu görülmektedir. 10 belediye encümeninin arasında 1 kadın üyenin olması dikkat çekmektedir. Büyükşehir bünyesinde yer alan birim yöneticilerinin isim listesine ulaşılamamaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sayfası, 2023).

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde memur, personel, işçi olarak görev yapan 847 personelin 169'unun kadın, 678'inin erkek olduğu belirtilmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı).

3.3.3. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından 2020-2024 stratejik planının şehrin derin tarihi birikimi, mevcut ekonomik, sosyal, kültürel ve uluslararası etki gücü bunun yanında gelecek kuşakların ihtiyaçları perspektifinde hazırlandığı; hazırlanma sürecinde iç ve dış paydaşların aktif katılımı sağlanarak ulusal ve yerel bazda yürütülen üst ölçekli planlar ve programların yanı sıra küresel bazdaki gelişmeler dikkate alındığı belirtilmektedir.

2020-2024 Stratejik Planında belediyenin misyon, vizyon ve temel değerlerine değinilmiştir. Belediyenin misyonu; *“İnsanlığın temel değerlerine kaynaklık eden eşsiz mirasımızı, yenilikçi yöntemlerle zenginleştirerek hayata tat katan nitelikli kentsel hizmetler sunmak.”* Vizyonu ise *“Geleneği geleceğe taşıyan, insanlığı yücelten değerler üreten, mükemmeli ortak akılla arayan, ağız tadıyla yaşanan küresel bir merkez olmak.”* Şeklinde belirtilmektedir. Bu noktada benimsenen temel değerler ise adalet, girişimcilik, kalite, paylaşımcılık, şeffaflık, uluslararasılaşma, yenilikçilik olarak benimsenmektedir. Söz konusu stratejik planda kadınlara, çocuklara ve ihtiyaç sahibi diğer bireylere yönelik hizmetlerin kapsamını ve niteliğini arttırmak, ailenin korunması sağlanarak bireylerin kişisel ve mesleki alanda gelişmesine yardımcı olmak adına programlar gerçekleştirmek temel hedefler arasına alınmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin yayınladığı 2020-2024 Stratejik Planında gerçekleştirilmesi hedeflenen on stratejik amaç;

- Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi,
- Kentleşme ve imar,
- Ekonomik, güvenli, konforlu, çevre dostu ulaşım hizmet sunmak,
- Sosyal hizmet uygulamalarının etkinleştirilmesi,
- Kentin sanat, kültür, turizm ve eğitim alanındaki gelişimine katkıda bulunmak
- Sağlıkta ve çevrede yaşam kalitesini arttırmak,
- Kent ekonomisini canlandırmak,
- Güvenli ve yaşanabilir kent,
- Eşitlikçi ve engelsiz kent,

- Gençlik ve spor hizmetleri ile sosyal belediyecilik olarak belirlenmiştir.

On birinci kalkınma planı ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş, Orta Vadeli Program, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, İpekyolu Kalkınma Ajansı Gaziantep, Adıyaman Kilis Bölge Planı 2014-2023 ve İl Çevre Düzeni Planında yapılan analizlerin tek tek değerlendirildiği ve şehrin geleceğine dair hedeflerin incelendiği beyan edilmektedir.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanan 2020-2024 Stratejik planında Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Başkanlığı'nın yürüteceği 28 adet faaliyet belirlenmiştir. Bu faaliyetler arasından kadınların statülerinin iyileştirilmesine yönelik planlanan hedefler şu şekilde sıralanmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı);

- Kadınlara, çocuklara ve toplumun diğer kırılgan kesimlerine yönelik hizmetlerin kapsamını ve niteliğini artırmak,
- Ailenin korunması için bireylerin kişisel, sosyal ve mesleki becerilerini artırmak,
- Bilgi evlerini hizmete açmak,
- Girişimci Kadınlara Destek ve İş Kurma Merkezi projesini yürütmek,
- Anne Yarısı projesini yürütmek,
- Kadın Emeği Projesi kapsamında yürütülen El Emeği pazarlarının sayısını artırmak,
- Kentli Kadın Üreten Kadın projesini tamamlamak,
- Aile Sağlıklı Yaşam ve Eğitim Merkezlerini tamamlamak,
- İhtiyaç sahibi ailelere yapılan yardımların sayısını artırmak,
- Gıda marketlerine duyulan memnuniyet düzeylerini artırmak,
- Aşevlerine duyulan memnuniyet düzeyini artırmak,
- Meslek edindirme ve etüt kurslarına (GASMEK) olan ilgi düzeyini artırmak,
- Kadın konukevlerine duyulan memnuniyet düzeyini artırmak,
- TCDB kapsamında kadınların korunması, kişisel gelişimlerinin ve toplumsal iyileştirmelerin sağlanmasına yönelik olarak eğitim ve seminerler düzenlenerek toplum bilincinin artırılması,

- Belediye tarafından işlenilen kreş ve gündüz bakım evlerinin sayılarının arttırılması ve mevcut işletmelerden duyulan memnuniyet düzeylerinin artırılması,
- Düzenlenen sportif etkinliklerin sayısının artırılması,
- Gezi organizasyonlarının sayısının artırılması,
- Kültür ve sanat etkinliklerine katılacak kişi sayısının artırılması,
- Kültür merkezlerinden faydalanan kişi sayısının artırılması

3.3.4. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Performans Programı

Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin bir mali yıl dönemi boyunca ulaşmak istediği hedefleri, hedeflerine uygun olarak ortaya koyduğu faaliyetleri ve bu faaliyetlere ayrılan bütçe payını, belediyenin kaynak ihtiyacını ve ortaya koyduğu performansı gösteren 2022 yılı Performans Programı, büyükşehir belediyesinin 2020-2024 Stratejik Planıyla ve hem ulusal hem de uluslararası bazda yürütülen çalışmalarla doğru orantılı olarak hazırlanmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanıp yayınlanan 2022 Performans Programı'na göre kadına yönelik yapılan hizmetler ve bu hizmetlere ayrılan bütçe payı şu şekilde özetlenebilmektedir;

Tablo 3.1: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerde Bütçe Payı

Performans Hedefi	Faaliyet	Faaliyet Bütçesi (TL)	Toplam Bütçe İçerisindeki Payı %
Dezavantajlı Bölgelerde Yaşayan Yoksul, Kimsesiz ve İhtiyaç Sahibi Kimselere Gıda, Eğitim ve Sosyal Hizmet Alanlarında İhtiyaçlarına Yönelik Hizmetler Sunmak ve Bununla Beraber Tüm Vatandaşların Sosyal Hizmetlere Ulaşımını Kolaylaştırarak Etkin Sosyal Hizmet Programları Gerçekleştirmek	Yeni Bilgi Evlerinin Faaliyete Geçirilmesi	50.000	0,002
	Anne Yarısı Projesinin Hayata Geçirilmesi	60.000	0,003
	Kentli Kadın Üreten Kadın Projesinin Hayata Geçirilmesi	100.000	0,005
	Girişimci Kadınlara Destek ve İş Kurma Merkezi Projesi	50.000	0,002
	İhtiyaç Sahibi Ailelere Yardım Yapılması	15.000.000	0,78
	Gıda Marketlerinden Memnuniyet Düzeylerinin Arttırılması	40.800.000	2,12
	Aşevlerinden Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Yükseltilmesi	1.200.000	0,06
	Yetim Koordinasyon Merkezinin İşletilmesi	500.000	0,02
	Çocuk Gençlik Merkezi, Hoş Geldin Minik Hemşerim ve İkram Çeşmesi Gibi Faaliyetlerden Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Yükseltilmesi	200.000	0,01
	Meslek Edindirme ve Etüt Kurslarından (GASMEK) Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Arttırılması	11.000.000	0,57

	Kadın Konukevlerinden Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Arttırılması	300.000	0,01
	Aile Destek Merkezlerinden Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Yükseltilmesi	2.500.000	0,13
	Kadınların Korunması, Kişisel ve Toplumsal Gelişimlerinin Sağlanması ve Bu Konularda Toplumsal Bilincin Arttırılmasına Yönelik Eğitim Ve Programların Yapılması	500.000	0,02
	Gebe Okulu, Anne Oteli, Ketem, Tüp Bebek, Genetik Tanı Merkezi Gibi Koruyucu Sağlık Hizmetlerine Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Arttırılması	270.000	0,01
	Belediye Kreş ve Bakım Evlerinden Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Arttırılması	500.000	0,02
	Muhtarlıkların ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Kent Yönetimine Katılımının ve Yerel Hizmetlerin Yürütülmesine Katkılarının Arttırılması	3.000.000	0,15
	Ulusal ve Uluslararası Nitelikteki Kültür Ve Sanat Etkinliklerinin Sayısının Arttırılması	4.000.000	0,2
Kent Halkının Katılım Sağlayabileceği Kültürel, Sanatsal ve Turizm Faaliyetlerinin Düzenlenmesi	Kültür ve Sanat Etkinliklerine Katılan Kişi Sayısının Arttırılması	500.000	0,02
	Kültür ve Sanat Etkinliklerine Katılan Kişilerin Memnuniyet Düzeylerinin Arttırılması	200.000	0,1
	Kültür Merkezlerinden Faydalanan	220.000	0,0114

Kişi Sayısının Arttırılması		
Kültür Merkezlerine Duyulan Memnuniyet Düzeylerinin Arttırılması	130.000	0,0067
Kent Tanıtım Gezilerinin Arttırılması	275.000	0,0143
Tanıtım Yapılan Kişi Sayısının Arttırılması	220.000	0,0114
Müzelerin Ziyaretçi Sayılarının Arttırılması	330.000	0,0171
Kütüphanelerin Ziyaretçi Sayılarının Arttırılması	165.500	0,0086
Kadına Yönelik Yapılan Hizmetlerin Bütçe Toplamı	82.070.500	4,27%
Belediyenin Genel Hedeflerine Yönelik Bütçe Toplamı	1.921.128.700	100%

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Performans Programı, 2022.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan ve yapılması hedeflenen yerel hizmetlerin içerisinde kadınların hayatlarında pozitif ivme yakalamaya olanak sağlayacak hedeflerin payının %4,27 olduğu görülmektedir. Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında görülen bu hizmetlerden en çok bütçe payını gıda marketlerinden duyulan memnuniyet oranının arttırılması hedefinin alması kadının her alanda olduğu gibi bu alanda da aile ile bir bütün olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin kadının konumunu iyileştirmek ve dezavantajlı durumunu ortadan kaldırmak için belirlediği performans hedeflerinin tamamlanma oranları incelendiğinde bazı hedeflerin hiç gerçekleşmediği, bazılarının başlangıç seviyesinde olduğu, diğerlerinin ise %90-95 arası oranda tamamlandığı görülmektedir. 2020-2024 stratejik planının 2. Yılına denk gelen 2022 performans programında hiçbir hedefin %100 oranında gerçekleşmediğini söylemek mümkündür.

Tablo 3.2: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Performans Göstergeleri

Performans	Tamamlanma Oranı %
Hizmete Açılan Bilgi Evi Sayısı (Adet)	0
Girişimci Kadınlara Destek ve İş Kurma Merkezi Projesi	0
Anne Yarısı Projesi	10
Kentli Kadın Üreten Kadın Proje	10
Aile Sağlıklı Yaşam Merkezi	0
Yardım Yapılan İhtiyaç Sahibi Aile Sayısı	11000
Gıda Marketlerinden Duyulan Memnuniyet Düzeyi	90
Aşevinden Duyulan Memnuniyet Düzeyi	70
Yetim Koordinasyon Merkezinden Duyulan Memnuniyet Düzeyi	90
Meslek Edinme ve Etüt Kurslarından (GASMEK) Duyulan Memnuniyet Düzeyi	90
Kadın Konuk Evinden Duyulan Memnuniyet Düzeyi	90
Aile Destek Merkezinden Duyulan Memnuniyet Düzeyi	95
Kadınların Korunması, Kişisel ve Toplumsal Gelişimlerinin Sağlanması ve Bu Konularda Toplumsal Bilincin Arttırılmasına Yönelik Düzenlenen Eğitim ve Programlar (Adet)	2
Belediye Kreş ve Bakım Evlerinden Duyulan Memnuniyet Düzeyi	90

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Performans Programı, 2022.

3.3.5. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu

Gaziantep Büyükşehir belediyesi tarafından hazırlanıp sunulan faaliyet raporunda belediyenin misyonu stratejik planla aynı şekilde belirtilirken vizyonu “*Sanayisi, üretimi, kültürü, gastronomisi (mutfak kültürü) ve insani değerleriyle rol model olan Gaziantep'imizin yeşil alan dokusunu ve tarihi kimliğini, Dünyadaki örnekleri ile yarışacak düzeylere çıkarıp, engelsiz ve eşit, çocuklarımıza, yarınlara*

daha dinamik, daha güçlü çağdaş ve yaşanabilir Gaziantep'i sunmak.” olarak belirtilmektedir. Belediyelerin yapmış olduğu çalışmaların yer aldığı faaliyet raporuna göre 2022 yılı içerisinde yapılan kadınların hayatlarına dokunan hizmetler kapsamında (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu);

- 3.437 kişiye kadın ve üreme sağlığı ile ilgili eğitimler verilmiştir.
- 9.303 kişiye kanser taraması (meme kanseri, rahim ağzı kanseri ve gaitada gizli kan) yapılmıştır.
- Mobil mamografi tarama aracı ile kanserle mücadele kapsamında 2.316 vatandaşa hizmet verildi.
- 2022 Ocak ayı itibariyle Tüp Bebek Merkezi'ne 3.084 kişi müracaat etmiş, 173 aileye tüp bebek işlemi yapılmış olup toplamda 201 bebek dünyaya gelmiştir.
- Genetik hastalıkların doğum öncesi ve doğum sonrası belirlenebilmesi için tıbbi genetik laboratuvarlarında 2022 yılı ocak ayından itibaren 13.776 kişi toplamda 74.028 vatandaşa hizmet verilmiştir.
- Riskli gebeliklerde anne ve bebeğin güvenli bakımını sağlamayı amaçlayan Anne Oteli projesinden 2022 yılında 1.281, 2016 yılından itibaren toplam 7.565 anne yararlanmıştır.
- Anne sütünün teşviği ve ilk bebek dostu sağlık kuruluşu olmak için ana hizmet binasındaki tüm kadın personellere eğitimler vererek zemin kattaki alana bebek bakım ve emzirme odası yapılması kamuda ilk olma özelliği taşımaktadır.
- Öğrenen mahalleler bilinçli aileler projesi kapsamında 2022 yılında 554 toplamda ise 9.033 aileye eğitim verildi.
- Evim Dünyalara Bedel projesi kapsamında yaşlı bireylerin korunması, desteklenmesi ve bakımlarının yapılması konularında 1440 ev temizliği, 235 kişiye kişisel bakım ve teknik yardım hizmeti verilmiş; 886 ev kazalarını önleyici malzeme, 603 adet iş uğraş malzemesi dağıtılmıştır. Ayrıca yaşlı bireylerin telefon numarası çevirmeden, kuyruk beklemeden tek tuşla yardım çağırabileceği şekilde hazırlanan mobil uygulamadan 579 kişi faydalanmıştır.
- 190.000 gıda kolisi ihtiyaç sahibi ailelere ulaştırılmıştır.

- Belediye bünyesinde kurulan sosyal marketten düzenli olarak 12.000 aile alışveriş yapmıştır.
- Sosyal Araştırma Merkezi tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda beyaz eşya ihtiyacı olduğu tespit edilen 8.500 aileye buzdolabı, fırın, soba ve bulaşık makinası yardımı yapılmıştır.
- “Anneye Süt Bebeğe Can Projesi” ile aylık periyodlarda 15.000 anne adayına hamilelik başlangıcından doğum sürecine kadar 45 günde bir 12 litre süt desteği sağlanmıştır. 2019 yılından itibaren 96.445 anne adayına 4.010,736 litre süt desteği sağlanmıştır.
- Merkez ilçelerinin belirli noktalarında 15.000 adet çorba ikramı yapılmıştır.
- “Hoş Geldin Minik Hemşerim Projesi” kapsamında 2021 yılından bu yana yeni doğum yapan anneler için 6.000 adet bebek seti dağıtımı yapılmıştır.
- Gaziantep Destek Merkezi (GADEM) bünyesinde 2.357 kişi bireysel, hukuki ve çocuk-ergen danışmanlığı almıştır. Toplamda 4.596 kişiye eğitim düzenlenmiştir.
- Yetim Koordinasyon Merkezi’nin yürüttüğü çalışmalarda okuma yazma kursuna 43 kişi, çocuk yaşta evliliğin önlenmesi eğitimine 152 kişi, anne değerler eğitimine 100 kişi katılmıştır.
- Kadın dostu kent uygulamasına 221.232 kişi kaydolmuştur. Bu uygulamaya günlük ortalama 50 bin kişi giriş yapmaktadır.
- Kadınların mesleki kurslardan faydalanarak istihdama katılmasını amaçlayan konuk evlerinden 232 kadın 308 çocuk hizmet almıştır.
- Kadın Girişimci Destekleme Merkezi’ndeki (KAGİDEM) ilk girişimcilerden olan beş kadın merkezden ayrılarak kendi işyerlerini kurmuş 21 kadın ise merkezde faaliyet göstermeye devam etmektedir. Alanında deneyimli 66 uzmanın gönüllü desteğiyle yapılan deneyim paylaşım toplantılarında merkez içerisinde kadınlar desteklenmektedir.
- Gaziantep Aile Akademisi kapsamında 10.000 aileye danışmanlık 20.000 kişiye eğitim verilmiştir.
- Şehir içi ulaşımı kolaylaştırabilmek adına 2 son durak yer değişimi ve 26 hat revizyonu yapılmıştır.

5 adet kavşakta yaya bas-geç yapılarak yayaların karşıdan karşıya güvenli geçişi sağlanmaya çalışılmıştır.

3.3.6. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadına Yönelik Hizmetler

3.3.6.1. Kadın Dostu Kent Gaziantep Mobil Uygulaması

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan ve Gaziantep'te yaşayan kadınların belediyenin yapmış olduğu hizmetlerden ve etkinliklerden haberdar olmalarını, ilde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarına kolaylıkla ulaşmalarını, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi alanlarda faydalı bilgiler sunarak kadınları bilinçlendirmeyi ve sosyal hayata katılımı noktasında yönlendirici olmayı bunun yanında kadınlara özel hazırlanan kampanya ve indirimlerden faydalanmalarını hedeflemektedir. Cep telefonlarına ücretsiz olarak indirildikten sonra üye olunarak kullanılabilen bu uygulama da T.C. kimlik numarası üzerinden adres sorgulaması yapılmakta sadece ikametgahı Gaziantep'e kayıtlı kişilerin üye olunmasına izin verilmektedir.

Kadın Dostu Kent Gaziantep özel uygulamanın içinden yine Gaziantep'in genç vatandaşlar için hazırladığı içerisindeki etkinliklere katılarak yıldız puanların toplanması sonucunda ücretsiz internet ve şehir içi taşımacılıkta kullanabilecekleri bilet hakkı elde etmelerini sağlayan ve gençleri bilinçlendiren Genç Gaziantep, kadınların ve çocukların maruz kaldığı şiddeti engellemek amacıyla ulusal bazda kullanılan KADES, belediyelerle ilgili güncel haberlere ulaşabilmeyi, anketlere katılarak yerel yönetim ile vatandaş arasında bilgi alışverişinin şeffaf, hızlı ve sürdürülebilir olmasını sağlamayı hedefleyen Benim Şehrim, vatandaşların kendi kitaplığını oluşturabileceği dijital kütüphane imkanı sunan Gaziantep Okuyor ve İç İşleri Bakanlığının uyuşturucu ile mücadele için ulusal bazda kullanılan Uyuma uygulamalarının kısayolları bulunmakta bu uygulamalara kolaylıkla ulaşılma imkanı tanınmaktadır. Günümüz verilerine göre Kadın Dostu Gaziantep Mobil Uygulamasını 272.497 Gaziantep'te yaşayan kadın kullanmaktadır (Gaziantep Kadın Dostu Kent Resmi İnternet Sitesi).

3.3.6.2. Anneye Süt Bebeğe Can Projesi

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlıklı anne sağlıklı bebek düşüncesinden hareketle hamile kadınların günlük süt ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olmak amacıyla geliştirilen bu projede hamileliği sağlık kuruluşları tarafından onaylanmış belge ile başvuru yapan kadınlara doğum gerçekleşene kadar süt desteği sağlanmaktadır. 45 günde bir 12 litre süt desteği sağlayan ortalama 18 bin anne adayının faydalandığı bu proje Gaziantep'te yoğun ilgiyle karşılanmaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sayfası, 2022). Gaziantep'te çiftçilerden temin edilen sütler çiftçiler içinde gelir kaynağı olmaktadır.

3.3.6.3. Gaziantep Aile Akademisi Projesi

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından Gaziantep'te yaşayan vatandaşlara ihtiyaçları dahilinde psikolojik destek ve eğitim vererek ailelerin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi ve aile bütünlüğünü korunmasını adına hazırlanan bu proje ile aile içi iletişimi güçlendirmek amaçlanmaktadır. Özellikle boşanma süreçlerinde çiftlere hukuksal, psikolojik ve sosyolojik destek almaları sağlanarak aile birliğinin devam edilmesi konusunda teşvik edilmekte çiftlerin boşanmaya kararlı olması durumunda boşanma süreçleriyle ilgili destek olunmaktadır.

Gaziantep Valiliği, Cumhuriyet Başsavcılığı, Gaziantep Üniversitesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, SANKO Üniversitesi, Gaziantep Barosu, Gaziantep'i Geliştirme Vakfı, Gaziantep Aile ve Destek Merkezi ve şehirde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları iş birliği ile yürütülen Aile Akademisi projesi bünyesinde aile danışmanlığının yanı sıra çocuk ve ergen danışmanlığı, bireysel danışmanlık, okul ve sınav kaygısı danışmanlığı da verilmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sayfası, 2023).

3.3.6.4. Gaziantep Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (GASMEK)

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Hizmetler başkanlığı tarafından mesleki eğitim kursları, eğitime destek kursları ve atölyeleri vatandaşların hizmetine sunulmuştur. Hayat boyu öğrenme merkezi olan GASMEK, 32 kurs merkezinde grafik ve fotoğraf, güzellik ve saç

bakım, güvenlik hizmetleri, hasta ve yaşlı bakım hizmetleri, havacılık, kişisel gelişim ve eğitim, kuyumculuk teknolojisi, okuma yazma, pazarlama ve perakende, spor, tarım teknolojileri gibi 370 branşta ücretsiz eğitim imkânı tanımaktadır. Ayrıca vatandaşlar GASMEK tarafından düzenlenen sergi, seminer ve söyleşilere de ücretsiz olarak katılabilmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları Resmi İnternet Sitesi, 2023).

3.3.6.5. GASMEK Gürel Üreten Eller Projesi

GASMEK kurslarında eğitim almış kadınların ürettikleri ürünlerin Gürel satış mağazası (Mehmet Akif Ersoy Eğitim akademisi ve 25 Aralık Panaroma Müzesi), e-ticaret sayfalarında, sosyal medya ve sergiler aracılığıyla satışı sağlanıp kadınların gelir kazanması amaçlanmaktadır.

3.3.6.6. Kadın Girişimci Destek Merkezi (KAGİDEM)

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep Sanayi Odası ve İpekyolu Kalkınma Ajansı ortaklığında yürütülen bu projede girişimcilik potansiyeline sahip 18-50 yaş arasındaki kadınlara eğitim ve danışmanlık fırsatı verilmektedir. Kadın Girişimci Destek Merkezi, kendi işlerini kurma noktasında istekli olan kadınlara işletmelerini açtıkları tarihten itibaren ilk iki yıl içinde girişimlerinin sürdürülebilir olması adına destek sağlamaktadır. Merkez içerisinde kadın girişimlerinin kullanımına sunulmuş işlikler, idari ofisler, çok amaçlı salonlar ve kreş yer almaktadır (Kadın Girişimci Merkezi Resmi İnternet Sitesi). KAGİDEM, bölgede yoğun olarak bulunan Suriyeli göçmenler içerisindeki kadınları da kapsamaktadır.

3.3.6.7. Mobil Mamografi Aracı

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı arasında imzalanan protokol kapsamında verilen hibe ile mobil mamografi tarama aracı üretilmiş, şehrin il, ilçe, kasaba ve köylerinde yaşayan 40-69 yaş arası kadınlarda rahim ağzı, kolon ve meme kanseri taraması yapılmış erken tanı konulması sağlanmaya çalışılmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Akıllı Şehirler Arge İnovasyon Şube Müdürlüğü).

3.3.6.8. Hoş Geldin Minik Hemşerim Projesi

Hoş Geldin Minik Hemşerim Projesi kapsamında yeni doğum yapan anne ve yeni doğan bebeğin ilk ihtiyaçlarını kapsayan zıbın takımı, battaniye, çocuk bezi, çanta, termometre gibi eşyaların bulunduğu paket hediye edilmektedir.

3.3.6.9. Anaokulum Bahçemde Projesi

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep Valiliği ve Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliği içerisinde gerçekleştirilen ve Türkiye’de bir ilk olma özelliği taşıyan bu proje ile okul öncesi eğitim alacak çocukların yaşadıkları apartman sitelerinden çıkmadan eğitim almasına imkân tanınmaktadır. Okullaşma oranını arttırmak ve eğitime ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla tasarlanan bu projede merkez ilçelerde bulunan 100 hane üstü apartman sitelerinde anaokulu açma kriterlerine sahip alanlarda eğitim alanı oluşturarak hizmette yerindeliğin sağlanması amaçlanmıştır. Annelerin servis, güvenlik veya hava şartları dolayısıyla oluşabilecek bir sıkıntıya maruz kalmadan çocuklarını eğitim almalarına fırsat tanınması bakımından bu proje Gaziantep’liler tarafından ilgiyle takip edilmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2021).

3.3.6.10. Tarımda Kadına Destek Projesi

Üretim alanında aktif rol oynayabilmesi için kadınlara her noktada destek olmaya çalışan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarım ve gastronomi okulu projesi kapsamında üretici ve girişimci ruhuna sahip Gaziantep’li kadınlara eğitim desteği sağlamaktadır. Bunun yanında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Doğal Hayatı Koruma ve Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından 2015 yılından bugüne kadar Gaziantep’li kadın çiftçilere fide dağıtılarak destek verilmektedir.

3.3.6.11. Tüp Bebek Projesi

Sağlık Bakanlığı, Gaziantep Valiliği, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep Ticaret Odası, Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi tarafından yapılan Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezi Türkiye’de kamuda ikinci basamak hastanede kurulan ilk tüp bebek merkezi hizmete sunulurken çocuk sahibi olmak isteyen ailelere

yardımcı olabilmek amaçlanmaktadır (Gaziantep Ticaret Odası Resmi İnternet Sayfası, 2018).

3.3.6.12. Haydi Kızlar Yönetime Projesi

Ulusal bazda yürütülen “Haydi Kızlar Okula” projesinden sonra Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliği ile hayata geçirilen “Haydi Kızlar Yönetime” projesi ilk olarak Gaziantep’te uygulanmaya başlanmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi başkanı projeyi uygulama amaçlarını Türkiye’nin kalkınmasının sağlanması ve gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarılabilmesi için ülkedeki tüm insan gücü ve potansiyelinin kullanılması gerektiğinden hareketle planlanan projenin duygusal olmasından öte bir kalkınma projesi olduğunu belirtmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

Kız öğrencilere yönelik tasarlanan bu proje ile belirlenen okullardan 11. ve 12. Sınıf kız öğrencilerin Büyükşehir Belediyesine getirilerek belediye başkanının deneyimlerini dinleyerek kız çocuklarına rol model olması ve gerekli emek ve çabayı göstermeleri halinde kadınların yönetimde var olabileceği konusunda cesaretlendirmeyi hedeflemektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2020).

3.3.6.13. Gelin Etmeyin Okula Gönderin Projesi

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Gaziantep Üniversitesi ve 19 sivil toplum kuruluşunun ortaklaşa yürüttüğü erken yaşta evliliklerinin önüne geçebilmek için kamusal bilincin kazandırılmasını hedefleyen bu proje ile kız çocuklarının eğitimlerine devam etmeleri sağlanmaktadır. Bu proje kapsamında Türkiye’de ilk olarak 444 27 00 numaralı Çocuk Gelin İhbar Hattı oluşturmuş, işlemler hızlandırılmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2020).

3.3.6.14. Gebelik Okulu Projesi

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İl Sağlık Müdürlüğü, Gaziantep Cengiz Gökçek Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları hastanesinin iş birliği ile oluşturulan Gebe Okulu Projesi’nde gebelikte meydana gelen annenin fizyolojik ve psikolojik

değişiklikleri, rutin kontroller, sıkça karşılaşılan sorunlara çözümler, doğum süreci, doğum sonrası dönem gibi konularda annelere destek sağlanarak anne ve bebek ölümlerinin azaltılması amaçlanmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2016).

3.3.6.15. Genetik Hastalık Tanı Merkezi

Doğum öncesi dönemde bebeklerin genetik hastalıklarının tanısına ve tedavisine imkân sunan bu merkez sadece Gaziantep değil çevre illerin vatandaşları tarafından da oldukça ilgiyle karşılanmaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

3.3.6.16. Kadın Üreticilere Dijital Pazarlama Destek Projesi

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve Türkiye Belediyeler Birliği kadın üreticilere satış konularında destek olmak ve e-ticaret alanında gelişmelerini sağlamak amacıyla shopsa.com.tr kurucusu Demet Sabancı Çetindoğan ile işbirliği protokolü imzalayarak şehirde bulunan 7 kadın kooperatifi ve KAGİDEM bünyesinde bulunan şirketlerin ürünleri sitede yer alması, kadınlara ekonomik özgürlük kazandırılması ve ürettikleri ürünlerin dünya piyasasına açılmasının ardından kadınların ülke ve aile ekonomisine katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Ayrıca kadınlar internet sitesi içerisinde yer alan eğitimlerden de faydalanarak e-ticaret hakkında bilgi sahibi olabilmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2021).

3.3.6.17. Uzman Teyze Projesi

GASMEK tarafından İŞKUR ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü desteğiyle verilecek Çocuk Gelişimi ve Bakımında Temel Bilgiler ve Etkinlikler kursu ile kursiyerlere çocuklara ilgili beslenme, ağız ve diş sağlığı, hijyen, ilk yardım, sağlık, güvenlik ve temizlik gibi eğitimler verilerek çocuk bakımı alanında kadınların istihdam edilmesi sağlanması hedeflenmektedir. Kadınların istihdama girişlerinin önünde büyük engeller oluşturan çocuk bakımı konusunda akraba desteği alamayan ve dış bakıma ihtiyacı olan çalışan anneler için hazırlanan bu proje ile gerekli bilgi ve donanıma sahip uzmanlaşmış bakıcılar ile annelerin rahatlıkla iş hayatına

girmesinin önü açılmaya çalışılmaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2020).

3.3.6.18. Sada Kadın Gelişim ve Dayanışma Merkezi

Kadınlara özel olarak planlanan bu merkez Japon hükümetinin mali desteği ile Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) liderliğinde Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen bu proje kadınları güçlendirmenin yanı sıra özellikle mülteci kadınların sorunlarını çözmeyi amaçlamaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

3.3.6.19. Öğrenen Mahalleler Bilinçli Aileler Projesi

Öğrenen Mahalleler Bilinçli Aileler Projesi kapsamında saha ekibinde görev alan psikologlar tarafından çocukların kendilerinin ve diğer insanların özel alanlarına farkına varması için mahremiyet eğitimi, kendisi ve çevresi arasında doğru sınırlar koyabilmesi ve ailelerin yerinde yönlendirmeler yapabilmesi için farkındalık eğitimlerinin verilerek mahalle sakinlerinin bilinçlendirilmesi hedeflenmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2021).

3.3.6.20. Yetim Koordinasyon Merkezi

Yetim aile ziyaretleri, eğitim seminerleri ve meslek edinme kursları, çeşitli günübirlik veya yatılı geziler, gıda, giyim ve eşya destekleri, anne ve genç kızlarla sohbet etkinlikleri gibi hizmetlerin yürütüldüğü bu merkezde toplamda anneler ve çocuklarına destek verilmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

3.3.6.21. Kadın Meclisi Kurulması

Kadın meclisleri Gaziantep ilinde yaşayan kadınların dil, din, ırk, sınıf, eğitim ve düşünce farklılıklarını göz ardı ederek kadınlar arasında ayırım yapılmadan meclise katılmasına imkân veren özgür ve doğrudan katılımı esas alan demokratik bir platform oluşturulmuştur. Kadın meclisi ile kadınlara katılımcılık sağlayabilme, düşüncelerini açıkça söyleyebilme, karar alabilme, alınan kararlar üzerinde yönlendirici olabilme ve kendi sorunlarını birinci ağızdan dile getirerek çözümlerini

aramayabilme hakkı tanımaktadır. Toplam 180 üyenin bulunduğu kadın meclisinde üyeleri arasında 4 erkek üye bulunmaktadır (Gaziantep Kent Konseyi Resmi İnternet Sitesi).

3.3.6.22. Kadın Girişimi Destekleme Kooperatifleri

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler ve Gıda Daire Başkanlığı tarafından 2020-2022 yılları arasında 4 adet kadın girişimi destekleme kooperatifi kurulmuştur. Ayrıca bu kooperatiflerde üretilen ürünlerin satışlarının dijital platformlarda yapılabilmesi için hem belediyenin kendi sitesinde hem de oluşturulan özel sitelerde yayınlanmakta ürünlerin satışına destek verilmektedir. Geleneksel ürünleri üreten kadın girişimi destekleme kooperatifleri;

- Gaziantep Zahir Evi Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi; turşu, reçel ve konserve çeşitleri gibi geleneksel ürünlerin üretimi ve pazarlaması yapılmaktadır.
- Yesemek Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi; güneş enerjisiyle kurulan kurutma serasında geleneksel yöntemlerle yapılan salça, pul biber, koruk ekşisi, nar ekşisi ve üzüm pekmezi gibi ürünlerin üretimi ve pazarlaması yapılmaktadır.
- Yeşil Nizip Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi; güneş enerjisi ile kurulan kurutma serasında nane, kekik, zahter, domates gibi ürünlerin kurutması yapılarak satışa sunulmaktadır.
- Oğuzeli Ezogelin Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi; Gastronomi ve Tarımsal Eğitim Merkezi'nde kurulmuş olan dondurarak kurutma teknolojisi ile ürünlerin besin değeri, tadı, kokusu ve şekil özellikleri değişmeden su içeriğini %5'in altına düşürülerek kurutma yapılmakta uzun yıllar boyunca özelliklerini koruyarak saklanabilmektedir. Geleneksel ürünlere öncelik verilen kurutma işlemi gerçekleştirildikten sonra ürünler satışa çıkarılmaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu).

3.3.6.23 Sosyal Yardımlar

- **Çorba İkramı;** il içerisinde belirlenen 31 noktada her sabah 05.45-07.30 arası sıcak çorba ikramı yapılmaktadır.

- **Sosyal Market;** 2015 yılından beri 90 bin aileye ulaşma imkânı sunan bu proje de aylık ortalama 10 bin kişiye gıda yardımı yapılmaktadır.
- **Merkez Mutfak;** Gündüz bakımevleri ve anasınıflarına, kadın konukevlerine ve Münir Onat Sosyal Hizmet merkezine 7/24 yemek hizmeti verilmektedir.

3.4. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi İncelemesi

3.4.1. Şanlıurfa İline Dair Genel Bilgiler

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Orta Fırat Bölümü'nde yer alan Şanlıurfa birçok doğal ve beşerî faktörlere sahip geçmişi çok uzun yıllara dayanan önemli bir şehirdir (Güzel, 2009 s. 109-114). Şanlıurfa'nın yerleşim yapısına bakıldığında nüfusun %53,4'ünün yoğun kentte, %46,6'sının ise orta kent ve kır olarak nitelendirilen yerlerde ikamet ettiği görülmektedir (Ajans Urfa, 2023). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu kaynakları, halkın gelir seviyesini ve yaşam kalitesini yükseltme gibi çok yönlü kalkınma anlayışı ile ortaya konulan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) merkezi konumunda olan Şanlıurfa bu proje ile özellikle tarım alanında büyük gelişme kaydetmiştir (Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi, 2022).

GAP, tarımsal ilerlemenin yanı sıra fabrika ortamına da zemin hazırlaması sebebiyle şehrin sanayi potansiyeli artırma konusunda da aktif rol oynamaktadır. Şanlıurfa'daki sanayi sektörünün gelişiminde etkili olan unsurlar arasında birinci olarak GAP gösterilmektedir. GAP ile gelen sulu tarım artışıyla birlikte binlerce yıldır kuru tarım yapan kişilerin yeterli düzeyde bilinçlendirilmemesi nedeniyle tarlaların çok fazla su, ilaç ve kimyasala maruz kalması bunun sonucunda tarım topraklarını elverişsiz hale gelmesi projenin olumsuz çıktıları arasında yer almaktadır (Kayan, 2018, s. 299).

Birçok sektör odaklı entegre biçimde sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemekte olan GAP alt organizasyonlarıyla kadınlara da el uzatmaktadır (Benek, 2005 s. 124-145). Kadın Odaklı Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), GAP projesinin sosyal ayağı olarak nitelendirilmektedir. Güçlü bir ataerkil yapı içerisinde özellikle yoksul veya düşük gelirli hanelerdeki kadın bireylerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi amacıyla kurulmuş olan bu merkez toplumsal cinsiyet eşitliğini ve sürdürülebilir insani kalkınmayı sağlamayı hedeflemektedir (Çabuk Kaya, 2010, s.

118). ÇATOM'un 14-50 yaş arasındaki bir grup kadın katılımcı ile yapmış olduğu araştırma da kadınların yeterli bilgi ve bilince sahip olmadığı, kadın olarak kendilerine çizilen ev sınırlarını oldukça içselleştirmiş olduğu ve bundan dolayı kendilerini iş hayatında görme beklentilerinin oldukça az olduğu sonuçlarına varılmıştır (Sakar, Gülçubuk ve Ak, 2013, s. 13). Şanlıurfa ilinde yapılan bir diğer araştırmada kadınlar arasında tükenmişlik düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır sonuç olarak kadınların sorunlarının benzer olduğu en çok tükenmişlik yaşadıkları konuların aile yaşamı ve ev içi sorumluluk kaynaklı sorunlar olduğu geri planda kalan konuların ise daha çok iş yaşantısı, eğitim, gelir vb. olduğu belirtilmiştir (Aksöz ve Arslan, 2023 s. 1543).

Şanlıurfa ilinin nüfusunun 2022 yılında 2.170.110 kişi olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre nüfus dağılımı verilerine göre toplam nüfusun 1.076.112'sini kadın; 1.093.998'ini erkek bireyler oluşturmaktadır. Oransal olarak nüfusun %49,58 kadın; %50,41 erkek olduğu görülmektedir. Şanlıurfa ilinin 2022 yılında 20,8 ile Türkiye'deki en düşük ortanca yaşına sahip olması genç bir nüfusa sahip olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir (TÜİK, 2022).

Şanlıurfa'nın ekonomik faaliyetlerinin başında tarım gelmektedir. Bunun yanında şehir ekonomisi; hayvancılık, turizm ve sanayi üzerinde de yoğunlaşmaktadır. Suruç Ovası ve Harran Ovası başta olmak üzere verimli topraklara sahip olan Şanlıurfa da fıstık, pamuk, mercimek, buğday tarımı gelişmiştir. Özellikle son yıllarda sulama kanallarının gelişmesiyle mısır tarımının da geliştiği gözlemlenmektedir. Mevsimsel tarımın yanı sıra seracılık anlamında da gelişme gösteren Şanlıurfa'da Karaali sera bölgesinde biber, domates ve patlıcan tarımı yapılarak şehrin ihtiyacı karşılanmakta bununla beraber ülke içinde farklı lokasyonlara tarım ürünleri gönderilmektedir. Türkiye'de Konya ve Ankara'dan sonra arazi dağılımı bakımından üçüncü sırada olan Şanlıurfa GAP içerisinde "tarım ve tarıma dayalı ihracat üssü" olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin en büyük çiftliklerinden olan Ceylanpınar Tarım İşletmesi Şanlıurfa il sınırları içerisinde yer almaktadır (Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi, 2022).

Şanlıurfa'da İŞKUR'a kayıtlı olan kişilerin önemli bir bölümünün vasıf gerektirmeyen mesleklere sahip olduğu edinilen bulgular arasındadır.

Mesleksizlikten kaynaklı şehirde bazı sektörlerde nitelikli eleman sıkıntısı yaşanmaktadır. İşgücü piyasa araştırmasına göre 2022 yılında imalat sektörü başta olmak üzere sırasıyla toptan satış, ulaştırma ve depolama, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri, konaklama ve yiyecek hizmeti, eğitim, inşaat gibi alanlarda işverenlerin işçi temini konusunda sıkıntılar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. İş ararken en çok zorlanan meslek sahiplerinin ise tesis ve makine operatörleri olduğu görülmektedir. Şanlıurfa ilinde 2022 yılında yapılan araştırma kapsamında 17 sektörde 751 işletme için veri toplanmış olup bu verilere göre cinsiyet bazında erkek çalışan sayısının 45.807 kadın çalışan sayısının ise 11.991 olduğu görülmektedir. Oransal olarak çalışan nüfusta erkeklerin payı %79,3 iken; kadın nüfusu toplam çalışan nüfusunun %20,7'sini oluşturmaktadır. Kadınların imalat sektöründe yoğunlukta olduğu görülmektedir. İnsan sağlığı ve sosyal hizmetler faaliyetleri içerisinde de kadınlar erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde bulunmaktadır (Arslan, 2022, s. 20-48).

TÜİK 2022 yılı verilerine göre Şanlıurfa'da eğitim süresi 15,2 yıl ile Türkiye'de en düşük eğitim süresine sahip il olarak açıklanmaktadır. Şanlıurfa muhtemel eğitim süresinin (MES) kadınlarda en düşük olduğu iller arasında bulunmaktadır. Şanlıurfa'yı Muş, Şırnak, Bitlis ve Siirt takip etmektedir. Muhtemel eğitim süresinde cinsiyet eşitliği endeksinde Şanlıurfa 0,90 ile en düşük olan iller arasında yer almaktadır (TÜİK, 2023). Açıklanan ulusal eğitim istatistiklerine göre kadınlarda okuma yazma oranının en düşük olduğu ilin Şanlıurfa olduğu görülmektedir (TÜİK, 2023).

Adıgüzel, (2013) kız çocuklarının okullaşma engellerini Şanlıurfa örneği üzerinden incelediği araştırmasında en büyük engelin ailelerin tutumları olduğunu belirtmektedir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcı ailelerin gelenek, görenek ve alışkanlıkları genel tanımla sosyo-kültürel algıları, büyük ölçüde engel olduğu düşünülse de ailelere göre en büyük sebep ekonomik etkilerdir. Araştırma da muhtarlar, yerel yöneticiler ve sivil toplum örgütleri kız çocuklarının okullaşmasının önündeki engellerde aşiret yapısının da etkili olduğunu belirtmektedir.

3.4.2. Şanlıurfa İli Yönetimini Şemasında Kadın Temsili

Şanlıurfa il yönetim kadrosuna bakıldığında valinin erkek olduğu ve 5 vali yardımcısı arasında 1 kadın olduğu, 13 kaymakam arasında ise 1 kadın kaymakam olduğu görülmektedir. Valilik yapısı içerisinde İl Yazı İşleri, İl İdare Kurulu, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü, İdari Hizmetler Müdürlüğü gibi 14 adet birimin yöneticileri içerisinde 6 kadın 8 erkek personel olduğu bilgilerine ulaşılmaktadır (Şanlıurfa Valiliği, Resmi İnternet Sitesi).

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin internet sitesinden alınan verilere göre 1905 yılından beri 33 belediye başkanın görev aldığı bunların arasında hiç kadın belediye başkanı olmadığı; günümüz belediye başkanının danışmanları, özel kalemi, denetleyici birimleri, genel sekreteri ve genel sekreter yardımcısının erkek bireyler olduğu; belediye bünyesinde Fen İşleri, Yazı İşleri, Ulaşım Hizmetleri, Park ve Bahçeler, Kültür ve Turizm, Kentsel Dönüşüm, Kadın ve Aile, Gençlik ve Spor vb. 26 adet daire başkanlığı bulunduğu sadece Kadın ve Aile Dairesi Başkanının kadın olduğu görülmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi).

Şanlıurfa Büyükşehir Belediye'sinin güncel meclis üyeleri incelendiğinde 84 adet meclis üyesi olduğu cinsiyet dağılımında bu üyelerin 78'inin erkek 6'sının kadın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca belediyenin 9 adet encümen üyesinin bulunduğu bu üyeler arasında hiç kadın üyenin olmadığı dikkat çekmektedir. Elde edilen bulgular sonucunda kadınların kent yapısında temsilinin oldukça düşük olduğu gözler önüne serilmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki meclis ihtisas komisyonları içerisinde başkanı kadın olan kadın erkek fırsat eşitliği ve aile komisyonu olduğu görülmektedir.

3.4.3. 2020-2024 Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı

- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024 Strateji Planının giriş bölümünde bir önceki 2016-2020 dönemine ait stratejik planda gerçekleştirilmeyen hedefler ve gerekçeleri açıklanmaktadır. Bu bölümde yapılan incelemeye göre gerçekleştirilmeyen hedefler arasında doğrudan kadına yönelik bir hedefin mevcut olmadığı görülmektedir. Belediye söz konusu dönem içerisinde film festivali düzenlemeyi hedeflemiş açıklanan

gerçekleşmeme nedenine göre ise üst yönetimin bilgisi dahilinde iptal edildiği belirtilmiştir. 2016-2020 döneminde bitmesi hedeflenen kültürel ve sanat etkinliklerinin yapılabileceği tam donanımlı kültür merkezlerinin ise hala proje aşamasında olduğu görülmektedir.

- 2020-2024 stratejik planında vatandaşların beklentiler analizine yer verilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda katılımcıların %20,02'sinin Şanlıurfa'nın sosyo-kültürel alanda gelişmesini istediği görülmektedir. Bununla beraber sırasıyla katılımcıların %14,71'i mimari görünüm, %12,99'u ticari faaliyetler, %10,87'si sanayi, %6,44'ü turizm, %5,38'i tarihi yönünde ilin geliştirilmesini istemektedir. Ayrıca katılımcıların yapılan hizmetlerden genel olarak memnun olduğu en çok alt yapı hizmetlerinde sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bireylerin yaşadığı sorunlar sırasıyla temizlik hizmeti, çevre (park/bahçe), yol, sosyal yardım, ulaşım ve güvenlik olduğu belirtilmektedir.
- 2020-2024 stratejik planında Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi misyonunu yatırımda atılımcı yönetimde katılımcı bir anlayışla örnek belediye olmak olarak belirlemiş bu doğrultuda vizyonunu ise köklü tarihinin getirdiği kültürel çeşitlilik içerisinde dini ve tarihi kimliğini ön plana çıkararak dünyada ses getiren marka bir belediye olmak olarak belirlemiştir. Şeffaflık, erişilebilirlik, hesap verilebilirlik, katılımcılık, vatandaşların memnuniyetini esas alma, çevreye duyarlılık, eşit hizmet gibi temel değerler ışığında hareket edeceğini vurgulamıştır.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin 4 yıllık dönem için belirlediği hedefler içerisinde temel değerlerinde bahsettiği gibi eşitlikçi ideolojide kadının statüsünü iyileştirmek üzerine neler yapacağı incelendiğinde üst politika belgeleri ile uyum sağlanması koşuluyla;
- Şehir içi toplu taşıma kapasite ve performansını arttırmayı,
- Eğitime olan desteği ve kütüphanelerin kitap sayılarının yanında ziyaretçi sayılarını da arttırmayı,
- Festival ve sempozyum, müze girişlerini yaygınlaştırmayı,
- Belediyeye kayıtlı sporcu ve bu sporcuların içerisinde özellikle kadın sporcuların sayısını arttırmayı,

- Kadın destek merkezleri ve bu merkezlerden faydalanan kişi sayısını artırmayı,
- Hamarat eller çarşısının kapasitesini artırmayı ve internet satışının sağlanmasını,
- Engelli bireylere yönelik yapılan yardımlarda ulaşılan kişi sayısını artırmayı,
- Sağlık taramasına katılan kişi sayısını artırmayı,
- Sosyal yardım süreçlerini daha fazla etkin kılmayı, hedeflediği görülmektedir.

3.4.4. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 Performans Programı

2019-2023 On Birinci Ulusal Kalkınma Planındaki stratejilere uygun olarak ulusal ve yerel düzeyde amaç ve hedefler arasında ilişkilendirme yapılarak Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 performans programı hazırlanmıştır. Ulusal bazda hedeflenen on birinci kalkınma planı incelenmiş, Şanlıurfa ilinin mevcut sosyo-kültürel ve fiziksel yapısı göz önünde bulundurularak birtakım kalkınma politikalarının belediyeyi ilgilendirdiği tespit edilmiştir.

Bu çalışma çerçevesinde ulusal bazda hedeflenen kadının konumunu iyileştirici politikaların gerçekleşmesi fikrinin yerel düzeyde de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Belirlenen hedefler incelendiğinde engellilerin ve özel yetenekli bireylerin eğitimi doğrultusunda uygun beşeri ve fiziksel faktörlerin yerine getirilmesi, aile yardımlarının ve danışmanlıkların geliştirilmesi, evlilik öncesi eğitimin yaygınlaşması, sosyal yardımların aile temelli sunulması, karar mekanizmalarında kadınların daha fazla yer alması, kadının istihdamı başta olmak üzere eğitim ve beceri düzeyinin yükseltilmesi, kadına şiddetin ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla erken çocukluk döneminden başlayarak eğitim yoluyla bilinçlendirmek, medyanın aile yapısını tehdit edecek görsel veya işitsel yöndeki yayınları konusunda tedbirler alınması, gençler için kötü alışkanlık yönelimlerinin engelleyici önlemler alınması kültürel etkinliklerin artırılması, ulaşım sorunlarının çözülmesinin sağlanmasının doğrudan veya dolaylı olarak kadınların yaşam kalitesinde olumlu etkiler bırakacağı düşünülmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir

Belediyesinin belirlediği hedeflerin 2020-2022 yılları arasında gerçekleşme oranlarını aşağıdaki tabloda açıkça görülmektedir.

Tablo 3.3: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyet ve Proje Alanları

Belirlenen Hedefler	2020	2021	2022
Toplu taşıma araç kapasitesini artırmak	30.800	36.350	40.500
Belediye Bünyesine Kayıtlı Kadın Lisanslı Sporcu Sayısını Arttırmak	83	122	171
Kadın Kültür ve Destek Merkezlerinin Sayısını Arttırmak	12	13	14
Kadın Kültür ve Destek Merkezlerinden Faydalanan Kişi Sayısını Arttırmak	10.822	11.363	11.817
Hamarat Eller Çarşısının Kapasitesini Arttırmak (Ürünü Satılan Kişi Sayısı)	948	976	995
Mesleki Eğitimlere Katılan Kadın Sayısını Arttırmak	10.822	11.363	11.817
Sağlık Taramasından Faydalanan Kişi Sayısını Arttırmak	2.024	2.125	2.210
Kişi Başına Düşen Ortalama Gıda Miktarını Arttırmak (TL)	148,5	151,4	155,9

Kaynak: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Performans Programı,2022.

Tablo 3.4: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerde Bütçe Payı

Performans Hedefi	Faaliyet	Faaliyet Bütçesi (TL)	Toplam Bütçe İçerisindeki Payı %
Toplu Ulaşım Kapasitesini Arttırmak	Trambüs Projesinin Hayata Geçmesi	65.000.000	2,166
	Raylı Sistemin Planlanması ve Yapılması	5.000.000	0,166
	İmara Açılan Bölgelerde Yeni Güzergahın Belirlenmesi ve Yeni Otobüsler Alınması	10.000.000	0,333
Belediyeye Bağlı Lisanslı Kadın Sporcu Sayısını Arttırmak	Halk Eğitim Müdürlükleri ile Koordineli Olarak Bireysel ve Takımsal Sportlara Yönelik Ücretsiz Kurslar ve Turnuvalar Düzenleyerek Gençlerin Spora Olan İlgilerini Arttırmak	1.400.000	0,046
Kadın Kültür ve Destek Merkezlerinin Sayısını Arttırmak	Merkez Sayısını Arttırarak Kursların ve Merkezlerin Tanıtımını Yapmak	600.000	0,02
Hamarat Eller Çarşısının Kapasitesini Arttırmak	Hamarat Eller Çarşı Sayısını Arttırarak Alıcılara Daha Fazla Ulaşılmasını Sağlamak	1.000.000	0,033
Sağlık Taramasından Faydalanan Kişi Sayısını Arttırmak	Teknik Donanımın Analiz ve İyileştirilmesi	20.000	0,0006
Sosyal Yardım Süreçlerinin Etkinlik Düzeyini Arttırmak	Sosyal Yardım Ürünlerinin Temin Edilmesi	7.000.000	0,233
	GENEL TOPLAM	90.020.000	3%
	GENEL BÜTÇE	3.000.000.000	100%

Kaynak: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Performans Programı,2022.

Tabloda yer verilen kadınlara yönelik faaliyetlerin bütçelerinin toplam bütçe içerisindeki payının sadece %3 olduğu sonucuna varılmaktadır. Birebir kadınları ilgilendiren kadın merkezleri, hamarat eller çarşısı kapasitesi ve kadın lisanslı sporcu sayısının arttırılması oranı ise 0,099 olduğu yerel yönetim bütçesinden %1 bile pay alamadığı görülmektedir. Bu durumda yerel düzeyde kadınların ihtiyaçlarının tam ve etkin olarak giderilmesi mümkün görülmemektedir.

3.4.5. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu

Faaliyet raporunda yer alan kalkınma politikalarının aile ve kadın kategorisinde kadınların karar alma mekanizmaları dahilinde daha fazla yer edinmeleri, istihdamlarını arttırılması bilgi ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi hedefler arasında yer almaktadır. Faaliyet raporunda 2022 yılında Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin kadınlara yönelik;

- 56 farklı alanda düzenlenen toplam 2.166 adet ücretsiz kursa 37.857 kadının katılım sağladığı,
- Şanlıurfa'da Kadın Destek Merkezi içerisinde ilk kitap kafe konseptiyle sadece kadınlara yönelik açılan Ümmü Gülsüm Hatun kütüphanesinden 2022 yılında 7.78 kadının faydalandığı,
- Kadın destek merkezlerinde 362 farklı konuda 13.815 kadının katılımıyla eğitimler verildiği,
- Tamamen ücretsiz şekilde kadınlara köy ziyaretlerinin gerçekleştiği bu ziyaretlerde kadınlara okuma yazma, Kur'an-ı Kerim, aile ve dini rehberlik yapıldığı,
- Düzenlenen "Mezopotamya Kadın Sergisi" ile kursiyerlerin ürettiği halı, kilim, dokuma, resim, gümüş telkâri gibi birçok ürünün yurt içi ve yurt dışına satılarak aile ekonomisine katkı sağlamasına zemin hazırlandığı,
- Gerçekleştirilen kadına yönelik şiddete karşı mücadele günü kapsamında kadın konuk evi ve KADES ile ilgili seminer düzenlendiği bu seminer sonrasında 300 bebek mamasının ihtiyaç sahiplerine dağıtıldığı,
- Anneler günü sebebiyle doğum yapan annelerin hastanede ziyaret edildiği anne bebek setinin dağıtımının yapıldığı,

- 8 Mart Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle Eyyübiye ilçesinde 800 yataklı hastanede Urfa Ahengi müzik topluluğu konserinin yapıldığı,
- Hamarat Eller Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Pazar Yeri açılışının gerçekleştirildiği, pazarda 3.763 adet yöresel giyimli bebeğin kooperatif üzerinden satışı gerçekleştirilerek bu bebekleri üretmiş olan kadınlara maddi açıdan katkılar sunduğu,
- Aynı zamanda kadın destek merkezlerinde kadınların el emeğiyle ürettikleri yöresel bebekleri yarıştırdıkları yöresel bebek yarışması gerçekleştirildiği,
- Şanlıurfa ili genelinde dezavantajlı bölgelerde yaşayıp farklı ilçeleri hiç göremeyen 10.527 kadın ve çocuğa “Şanlıurfa Keşfediliyor Projesi” vesilesiyle kültürel ve tarihi gezi programları düzenlendiği,
- Bu faaliyet raporu kapsamında yeni açılan hatlar bölümünde görevlendirilen araç sayısına bakıldığında en çok görevlendirilen araç sayısının kültür müdürlüğünden sonra, kadın destek merkezlerine yapıldığı görülmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu).

3.4.6. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadına Yönelik Hizmetler

3.4.6.1. Mikro Kredi Uygulaması

2005 yılında kent merkezlerindeki kadınların yaşam koşullarını ve sosyal statülerini iyileştirmek amacıyla ortaya koyulan bu proje ile özellikle dar gelirli kadınlar için maddi destek sağlanmaktadır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Şanlıurfa Valiliği, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve CARE International Türkiye Temsilciği arasında imzalanan protokolle kadınların iş hayatında söz sahibi olması desteklenmektedir Mikro kredi desteği alan kadın girişimciler gıda, el yapımı ürünler, tuhafiye, resim yapımı, mutfak ve çeyizlik eşya satımı, el yapımı yemek satışı, kıyafet satışı gibi işlere yoğunlaştığı görülmektedir. Kadınların iş hayatına girişlerini kolaylaştırmasının yanı sıra üretime teşvik etmesi, dar gelirli gruplar arasında iş birliği ortaya çıkarması projenin yöre halkına sunduğu olumlu katkılar arasında yer almaktadır. Bu proje ile hem ev ortamı hem de toplum içerisinde kadına

yönelik bakış açısında iyileşmeler yaşandığı söylenebilmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

3.4.6.2. İletişim Merkezi (ŞUBİM) Alo 153

Halkın istek, öneri ve şikayetlerini öğrenebilmek hızlı ve iyi hizmet verebilmek için kurulmuş olan Şanlıurfa Büyükşehir İletişim Merkezi (ŞUBİM) vatandaşlara 7/24 kesintisiz hizmet vererek Şanlıurfa Halkla İlişkiler Merkezi (ŞUHİM) ile vatandaş arasında köprü vazifesi görmektedir. Halkın ilettiği olduğu tüm istek ve görüşlerinin sonuçlarını vatandaşlar adına takip eden ŞUBİM, sonuçla ilgili olumlu veya olumsuz mutlaka görüş sahibine geri dönüş yaparak bilgi vermektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).Yol bakım ve onarım, üst yapı-alt yapı çalışmaları, zabıta, park ve bahçe, ulaşım, çevre ve gürültü ile ilgili tüm sorunları ortadan kaldırmayı amaçlayan bu birim doğrudan kadına yönelik olarak kurulmasa da kent içinde ortaya çıkan problemlerin birincil muhatabının kadın olduğu bilindiğinden kadınların yaşamlarını kolaylaştırmak adına bir adım olduğunu düşünmek mümkündür.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulan gıda bankası 15 yaş altı yetim, dul, kimsesiz yaşlı, nüfusu yüksek geliri yetersiz olan aileler, kronik hastalık veya kaza sonucu işgücüne katılım gösteremeyenlere yönelik olarak belirli periyotlarda gıda ürünleri temin edilmektedir. Güncel rakamda 1551 aileye ulaştırılan bu sosyal yardım “gıda bankası kart” ile kent merkezinde bulunan Gıda Bankasından alım yapılmaktadır. Bankalara gelemeyecek durumda olan yaşlı veya engelli vatandaşlara da belediye tarafından gıda yardımları evlerine teslim edilmektedir. Engelli Koordinasyon Merkezi veya beyaz masaya müracaat eden bireylerin evlerine ziyaretler gerçekleştirilerek durum tespiti yapılmakta ardından uygun görülmesi halinde gıda yardımı başlatılmaktadır. Bu uygulama da yoksul kadınların yanında aile içi hizmette bakım görevini üstlenen kadınların da hayatını kolaylaştırdığı için kent içerisinde doğrudan kadına yönelik olmasa da dolaylı olarak katkı sağladığı görülmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

3.4.6.3. Giyim Mağazası

İhtiyaç sahibi çocuklar ve yetişkinler için mont, pantolon, ayakkabı, kazak vb. giyim ürünlerini büyükşehir belediyesi tarafından açılan giyim mağazasında sosyal incelemeler sonucu tespit edilen bireyler ücretsiz bir şekilde temin edebilmektedir. Belediyenin internet sitesinde 2018'den beri hizmete sunulan bu mağazadan bugüne kadar birçok ihtiyaç sahibi bireyin faydalandığı belirtilmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017). Şanlıurfa il sınırları içerisinde eğitimden ve istihdamdan geride kalmış yoksul kadınların belediyenin bu uygulamasıyla kış ve yaz aylarına uygun kıyafetlere ulaşmasının kolaylaştırılması ve bu durumun kadının yaşam kalitesini arttıracakı düşünülmektedir.

3.4.6.4. Eğitim ve Kültür Merkezleri

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan 310 kişi kapasiteli Şair Nabi Dijital Sinema Salonu hafta içi günlerde öğrencilere ücretsiz olarak okullardan salona ulaşım, mısır ve limonata ikramı ile sinema deneyimi yaşatmakta hafta sonu ise tüm halka ücretsiz hizmet vermektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2022).

Sosyal ilişkileri kuvvetlendiren bu etkinliğin ücretsiz olması sebebiyle kadınların ekonomik güçsüzlük engeline takılmadan ev sınırları içerisinde uzaklaşmasına kültürel aktivitelere katılmalarına destek vermektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

3.4.6.5. Kadın Destek Merkezleri

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulmuş olan Kadın Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı himayelerinde bulunan Kadın Destek Merkezleri'nde kadınlar eğitimler ve kurslardan yararlanarak bir yandan meslek öğrenip diğer yandan ürettikleri ürünlerin satışlarından kazanacakları ücretle ev geçimine ve ev ekonomilerine katkı sağladıkları belirtilmektedir. Bu merkezlerde eğitimlerini tamamlayan kadınlar kendi iş yerlerini açabilme bazı kadınlar ise gönüllü usta öğretici olarak çalışma imkânı bulabilmektedir. Şanlıurfa'da kent merkezli ve ilçelerde toplam 32 adet kadın destek merkezi bulunmaktadır. Sosyal hayatın

içerisinde bulunarak kadınlara her alanda destek vermeyi amaçlayan merkezlerde kadınlar kurs ve eğitimlerden faydalanarak sosyalleşiyor, meslek öğreniyor bunun yanında ürettikleri ürünlerin satışını yaparak kazandıkları ücretle ev ekonomisine destek olmaktadır. Genellikle giyim, nakış, kuaför, bilgisayar, el sanatları, okuma-yazma, İngilizce, moda tasarımı gibi kurslar Halk Eğitim Merkezi Müdürlükleri ve çeşitli proje ortaklarıyla birlikte yürütülmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2022).

3.4.6.6. Ücretsiz Kurslar

Sanat sokağı kursları, Aralık 2016 tarihinden beri karakalem, yağlı boya, pastel boya, ebru, hüsnü hat, resim, tezhip, kaligrafi, ahşap oymacılık, çinicilik ve duvar süslemeciliği, modern ebru gibi sanatsal alanda kurslar düzenlenmektedir.

Konservatuar Kursları, bağlama, gazelhan, gitar, halk oyunları, keman ve ney gibi müzik alanlarında kurslar düzenlenmektedir.

3.4.6.7. Gezici Sağlık Hizmeti

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ve Halk Sağlığı İl Müdürlüğü'nün ortaklaşa yürüttüğü kanserde erken tanıya dikkat çekebilmek adına Gezici Kanser Tarama Aracı projesi ile il genelindeki tüm kırsal bölgelere ulaşım sağlayan bir sağlık hizmeti sunulmaktadır. Erken Teşhis Hayat Kurtarır projesi çerçevesinde uygulanan kadınları kapsayan kanser taraması yoğun ilgi görmektedir.

3.4.6.8. Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (WOMEN-UP)

Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilen ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yürütülen 17 Mayıs 2021 tarihinde başlayan bir mali destek projesidir. Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi uygulama illerinde gerekli şartları taşıyan ve kayıt yaptıran için ortalama en az 20 ay süreyle 4.000 kadın işverene bir işçinin işverene olan toplam maliyetinin %65'ini geçmemek kaydıyla net asgari ücret tutarınca hibe verilmesi amaçlanan bu projenin toplam süresi 32 ay olarak belirlenmiş, 7 ilde uygulanması hedeflenmiştir. Uygulama illerinden biri de Şanlıurfa ilidir. Bu projeden Şanlıurfa'ya düşen payın 400 kadın

işletmeci olduğu 2022 yılında gerekli şartları taşıyan kadınlara 20 ay süreyle mali destek verileceği aktarılmıştır (Kayıtlı Kadın İstihdamını Destekleme Projesi).

3.4.6.9. Kadın Konukevi Sonrası Yaşam Projesi

şanlıurfa İl Müdürlüğu tarafından yürütölen bu projede; projenin hedef kitlesini şiddet görmüş ancak can güvenliği açısından herhangi bir risk bulunmayan, uygun ortam oluşturabildiği takdirde konukevinden ayrılıp bağımsız olarak yaşamını idame ettirebilecek kadınlar, barınma ihtiyacını karşılayamayan kadınların kendileri ve beraberindeki çocuklardan oluşmaktadır.

3.4.6.10. Sokakta Dönüştürölebilen Atık Madde Toplayarak Geçimini Sağlayan Kadın ve Çocuklarının Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi Projesi

şanlıurfa İl Müdürlüğünün kadın odaklı yürütmekte olduğu bir diğer projedir. Bu projede Eyyübiye ve Haliliye İlçelerinde ikamet etmekte olan dezavantajlı kesimler için sokakta geri dönüşümü sağlanabilen atık madde toplayan kadın ve çocukları (100 aile) psiko-sosyal ve ekonomik sorunları çerçevesinde çözümler üretmek adına mağdur kadınların çocukları için kreş hizmeti sunularak bahsedilen çocukların ihmalinin ve istismarının önlenmesi hedeflenmiştir.

3.4.6.11. “Girişimci ve Üreten Kadınlar Buluşması” Fuarı

şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Türkiye’de ilk kez kadın girişimcileri bir araya getirmeyi hedefleyen farklı sektörlerden birçok sektör temsilcisinin buluşturan eserlerini sergileyeceği fuara ev sahipliği yapmıştır. Giyimden el sanatlarına, yöresel lezzetlerden mutfak sanatlarına, kozmetik ürönlere kadar birçok standın bulunduğu fuar alanında kadınlar eserlerini sergilemiştir (şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2023).

3.4.6.12. Toplum Destekli Seracılık Projesi

şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Uluslararası Göç Kuruluşu (IOM) ve Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafınca kadınların istihdamına yönelik ortaklaşa yürütölen bir projedir. şu ana kadar 30 ailenin ekmek kapısı olan seralarda

çeşitli gıdalar yapılmaktadır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2022).

3.4.6.13. Akademi Şanlıurfa Projesi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nca uygulanan Sosyal Gelişim Destek Programı (SOGEP) kapsamında kadın girişimciler için Akademi Şanlıurfa’nın Şanlıurfa Valiliği tarafından yürütülmesi hedeflenen 18 ay süresi olan projenin ilk kısmında 17 atölye ve 4 ortak kullanım alanı ile 200 kadın girişimci adayının eğitim hizmetini almasını ve 30 kadın girişimcinin kendi işini kurmasına destek olmak sosyal sorunları çözüme kavuşturmak kadınların sosyal hayata aktif katılımlarını sağlamak hedeflenmiştir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2023).

3.4.6.14. Eğitimde Anne-Kız El Ele Projesi

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Şanlıurfa Valiliği ve Harran Üniversitesi’nin ortaklaşa düzenlediği “Eğitimde Anne-Kız El Ele Projesi”, “Büyükşehir’le Değişime Hazır mısın” projeleri ile kadınlara yönelik farkındalık eğitimleri düzenlenmiş ve il bünyesinde bir lisenin kız pansiyonlarında kalan kız öğrencilere saç bakım ve kesimlerinin yapıldığı programlar düzenlenmiştir. Ayrıca bu projede öğrencilere kadın sağlığı, çocuk hastalıkları bebek bakımı ve anne sütünün önemi konusunda bilgiler verilmiştir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2017).

3.4.6.15. Biz Bize Projesi

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kent konseyi kadın meclisi üyelerinin dezavantajlı kesimlerdeki vatandaşlara yönelik akademisyen, doktor, sosyolog gibi mesleklere sahip kadın üyelerden oluşan bir grup hane ziyaretleri yapmak ve bu kişileri bilinçlendirmek ve duyarlılık oluşturmaya yönelik bir çalışma yaptıkları görülmektedir (Şanlıurfa Kent Konseyi İnternet Sitesi, 2020).

3.4.6.16. Güvenli Liman Aile Proje

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kadın Kent Konseyi’nin yürüttüğü güvenli liman aile proje ve protokolünde kadınların eğitilmiş bilgili ve bilinçli olmasını sağlamak amacıyla sağlıklı bir toplumun ön şartının kadınlara ulaşmak olduğu

belirtilmiştir (Şanlıurfa Kent Konseyi İnternet Sitesi, 2023). İl müftülüğü ile koordineli şekilde İslam'da aile kurumu içerisinde kadının önemi, görevi ve sorumlulukları, kadına yönelik manevi değerler, kadınların medya okur yazarlığı, aile içi iletişimin sağlanması, mutlu evliliğin kıstasları, kadın sağlığı ve hijyen gibi konulu eğitimler verilerek kadınların bilinçlendirilmesi ve çok yönlü sağlıklı aile yapısının İslami çerçevede oluşturulması sağlanmaya çalışılmaktadır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu).

3.4.6.17. Hem Üretiyorum Hem Kazanıyorum Projesi

Projenin hedefi kadınlar için iş olanağı bakımından kısıtlı olan Şanlıurfa ilinde iş alanı oluşturmak amacıyla Eyyübiye Parmaksız Çok Amaçlı Toplum Merkezinde 24 kadın kursiyerle hem üretim yapmak hem de kadın kursiyerlerin kazanç elde etmelerini sağlamak hedeflenmektedir (TC Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Şanlıurfa İl Müdürlüğü, 2023).

3.4.6.18. Hayata Değer Kat Projesi

Sağlık ve zararlı alışkanlıklarla mücadele grubu ve kent konseylerinin ortaklaşa çalıştığı bu proje sağlık sektöründeki üyeler sosyologlar ve psikologlar tarafından yürütülmektedir. Projede özellikle bireylerin sağlıklı yaşam, ilkyardım, spor, öfke kontrolü gibi konularda eğitim düzenlenip kent insanına sosyal bilinç kazandırılması hedeflenmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu).

3.5. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi İncelemesi

3.5.1. Diyarbakır İline Dair Genel Bilgiler

Türkiye'de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin orta bölümünde yer alan Diyarbakır; Akdeniz'i Basra Körfezi'ne, Karadeniz'i Mezopotamya'ya bağlayan konumu sebebiyle tarih boyunca medeniyetlerin uğrak noktası olmuştur (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi). Diyarbakır, Osmanlı Dönemi'nde doğuya sefer yapan orduların hareket üssü ve kışlası olarak kullanılmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı zamanlarında hastalık, yangın ve sefalet yüzünden büyük sıkıntılar yaşayan Diyarbakır'a Cumhuriyet devrinde önemli imar çalışmaları yapılmış; sosyal,

kültürel ve ekonomik destekler sağlanmıştır. 1950’li yıllardan sonra şehir tekrar kurulmuş; yollar, hastaneler, okullar yapılarak şehrin büyümesi ve gelişmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 2 Eylül 1993’te çıkarılan kanun hükmünde kararname ile Diyarbakır belediyesi büyükşehir unvanını kazanmıştır. Bayhan’ın (2022) Diyarbakır’ın il merkezinde yaşayan katılımcılarla ilin kentleşme süreci üzerine yaptığı araştırmasında Diyarbakır’da kentlilik bilincinin ve kenti sahiplenme oranının yüksek, kent sorunlarıyla ilgilenme ve kentsel farkındalık oranının orta, kentte yaşayan bireylerin kentsel kurumlara olan katılımının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2022 yılı verilerine göre Türkiye’nin en kalabalık 12. Şehri olan Diyarbakır’ın toplam nüfusu 1.804.880 kişiden oluşmaktadır. Nüfus içerisindeki cinsiyet dağılımına bakıldığında toplam nüfusun 894.408’i kadın, 910.472’sinin erkek olduğu görülmektedir. Oransal olarak nüfusun %50,45’i erkek, %49,55’i kadındır. 25,2 ortalama yaşa sahip olan Diyarbakır ili için genç bir nüfusunun olduğunu söylemek mümkündür (TÜİK, 2022).

Diyarbakır ilinin ekonomisinin tarıma dayandığını söylemek mümkündür. Tarıma konu olan başlıca ürün grubu tahıllardır. Arpa, Buğday, mısır, pirinç, mercimek, baklagillerin yanında saf pamuk, tütün, susam ve keten tohumu da üretilmektedir. Son yıllarda ise sebzeçilik alanında gelişme kaydedilmektedir (TÜİK, 2022). Özellikle 2000’li yıllardan sonra hızlı nüfus artışı sebebiyle yaşanan miras bölüşümleri, tarla sahiplerinin civardaki aile veya aşiretlerle anlaşamayıp toprağını elden çıkararak batıya göç etmesi, mülkiyet yapısındaki belirgin eşitsizlikler gibi nedenler Diyarbakır’da tarım faaliyetlerinin azalmasına sebep olmuştur (Güneş ve Sarı, 2005, s. 85).

Diyarbakır’ın sanayi yapısına bakıldığında daha çok demir çelik ve madeni, eşya, orman ürünleri, elektrikli teçhizat imalatı, makine ve ulaşım araçları, gıda alanlarına yoğunlaştığı bilgi ve teknoloji içeren günümüz koşullarına uygun üretim alanların olmadığı görülmektedir (Bulut vd, 2021, s. 3134). Taş ve Özer’in (2019) Türkiye ve Diyarbakır ekonomisinin gelişmişlik verileri üzerine yaptıkları araştırma da 2001 ve 2008 krizler dönemlerinde Türkiye’nin genel ekonomisindeki azalmaya oranla Diyarbakır’da nispeten daha az bir azalma meydana geldiği görülmüş bu

durum Diyarbakır ekonomisinin kendine has bir yapısı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Diyarbakır ilinde İŞKUR'a kayıtlı bulunan kişilerin önemli bir bölümünün vasıfsız mesleklere sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeple kentte bireyler mesleksizlikten kaynaklı iş bulamamakta ve il genelinde nitelikli işçi eksikliği yaşanmaktadır. Diyarbakır ili İşgücü Piyasa Araştırması (2022) sonuçlarına göre araştırma kapsamında yer alan işletmelerde toplam çalışanlar içerisinde erkeklerin payı %75,4 iken kadınların payının %24,6 olduğu görülmektedir. Diyarbakır ilinde kadınlar genellikle imalat sektöründe istihdam edilmektedir. Bunun yanında eğitilmiş kadın çalışan oranının en yüksek olduğu sektörün eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet alanı olduğu görülmektedir (Şengün, 2022, s. 46-48). Diyarbakır ilinde özel sektör içerisindeki kadın istihdamını inceleyen araştırmada istihdam içerisindeki kadınların çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu olduğu fakat buna rağmen vasıfsız işlerde çalıştığı, kadınların çocuk sahibi olmak veya çocuk büyütebilmek için işten ayrıldığı görülmektedir. Çalışan kadınların çocuk bakımı konusunda en çok akraba bakımını tercih etmekte bu durum akrabalık ilişkilerinin güçlü olduğunun göstergesi olmaktadır (Burtan Doğan, Korkusuz ve Çelik, 2011, s. 19).

Diyarbakır ilinde eğitim durumuna bakıldığında okuma yazma bilmeyen nüfus arasında erkeklerin payının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Erkekler büyük çoğunlukla lise mezunu olup, kadınların genellikle ortaokul mezunu olduğu fakat eğitim düzeyi oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Kadınların eğitim düzeyleri sırasıyla %21,2 ortaokul, %19,5 okuma yazma bilen ama eğitim almamış, %19,1 ilköğretim, %15,7 lise, %10,2 yüksekokul, %8,9 okuma yazma bilmeyen, %4,2 ilköğretim, %1 yüksek lisans ve üzeri olduğu bilgilerine ulaşılmaktadır (TÜİK, 2022).

3.5.2. Diyarbakır İl Yönetim Şemasında Kadın Temsili

Diyarbakır valiliğinin yönetim şemasının cinsiyet dağılımına bakıldığında valinin erkek olduğu 5 vali yardımcısının 4'ünün erkek 1'inin kadın olduğu görülmektedir. İlde 17 kaymakamın görev aldığı hiç kadın kaymakam olmadığı dikkat çekmektedir. Valilik bünyesinde İl Yazı İşleri Müdürlüğü, İl İdare Kurulu Müdürlüğü, İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü gibi 14

birimin bulunduğu birim başkanlarından sadece İl Yazı İşleri Müdürlüğü ve İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'nde görev alan müdürlerin kadın olduğu görölmektedir (Diyarbakır Valiliğı Resmi İnternet Sitesi).

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nde günümüze kadar 28 belediye başkanı görev yapmıştır. Belediye Başkanlarının cinsiyet dağılımına bakıldığında 27'sinin erkek 1'inin kadın olduğu görölmektedir. Kadın belediye başkanı 2014 yerel seçimlerinde belediye başkanı olarak geçilmiştir. Günümüzde ise belediye başkanının ve genel sekreterinin erkek olduğu görölmektedir. Belediyenin yönetim şeması içerisinde meclis üyelerinin, encümenlerin ve birim müdürlerinin isim bilgilerine ulaşamamaktadır. Büyükşehir belediyesinin açıkladığı veriler ışığında belediyenin toplam 3.780 belediye çalışanının olduğu bu çalışanların 3.297'sinin erkek 483'sinin kadın olduğu görölmektedir (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu, s. 22)

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yönetim şemasında kadına yönelik olarak genel sekreter yardımcısına bağılı olarak çalışan Kadın ve Aile Hizmeti Dairesi Başkanlığı bulunmakta bu birimin altında ise DİKASUM Şube Müdürlüğü, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü, Kadın Ekonomisi ve Güçlendirmesi Şube Müdürlüğü yer almaktadır (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi).

3.5.3. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanıp yayınlanan 2020-2024 stratejik planına göre belirlenen misyon *“belediyecilikte öncülük anlayışı ile kentin tarihi, kültürel değerlerini ve kimliğini ön planda tutarak, adil, erişilebilir ve şeffaf belediyecilik sunmak”* vizyon ise *“hizmetleri ile kaliteli yaşam koşulları sağlamak”* olarak açıklanmaktadır. Büyükşehir belediyesinin hizmet sunumunda şeffaflık ve hesap verilebilirlik, kaynakların etkin ve verimli kullanılması, hizmette yerellik, bilgi ve teknolojiyi aktif kullanma, insanların yaşam biçimlerine, haklarına ve değerlerine saygılı olma gibi temel değerleri benimsediğı görölmektedir. Bu misyon, vizyon ve değerler ışığında hazırladığı 2017-2021 stratejik planının değerlendirilmesine bakıldığında bütçe, zaman, üst yöneticilerin sürekli değişmesi,

planlama hatası gibi olumsuz koşulların altında bile planın %80,18 oranında gerçekleştiği açıklanmaktadır.

Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024 yılları arasında ulaşmak istediği hedefler incelendiğinde kadın üzerine belirlenen spesifik bir hedefin olmadığı bunun yanında dolaylı da olsa kadını kapsayarak hayat standardını yükseltmeye yarar sağlayan hedefler belirlenmiştir. Bunlar;

- Ekonomik ve sosyal yaşama entegrasyonu sağlamak,
- İhtiyaç sahiplerini desteklemek,
- Koruyucu ve önleyici hizmetler ile çocuk ve gençlerin kişisel gelişimlerini desteklemek,
- Toplum sağlığına ve sosyal yaşama destek olmak,
- Kadın ve ailenin güçlenmesini (sağlık, eğitim, ekonomi gibi alanlarda) sağlamak,
- Halk sağlığı ve refahını arttırmak,
- Sürdürülebilir çevre ve yeşil alan yönetimini sağlamak,
- Mesleki Eğitim bünyesindeki eğitim alan kursiyer sayısını arttırmak,
- Kadın istihdamını arttıracak şekilde kadınların özellikle kodlama, yazılım gibi teknoloji üretim alanlarında bilgi ve becerilerini arttırmak,
- Yerel yönetimlerde katılımcılığı arttıracak alanlar oluşturmak,
- Kadın yöneticilerin sayısını arttırmak,
- Kentsel ulaşım hizmetlerinin özellikle dezavantajlı gruplar için düzenli, konforlu, güvenli ve erişilebilir kılmak olarak açıklanmaktadır.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planında belirlenen hedefler için sorumlu tutulan birimler ayrı olarak açıklanmış Kadın ve Aile Başkanlığı ihtiyaç sahiplerinin ekonomik, sosyal ve mesleki açıdan desteklenmesi, kadın ve ailenin sağlık, ekonomik, sosyal ve eğitim alanında güçlenmesini sağlamak olarak 2 temel hedeften sorumlu tutulmuştur. Buradan hareketle söz konusu planda doğrudan kadınlara yönelik iki temel hedef olduğunu diğer hedeflerin kadının yaşamını destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

3.5.4. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Performans Programı

Hazırlanan 2020-2024 Stratejik Planı temel alınarak 2022 mali yılı için hesap verilebilirlik ve saydamlık ilkesi gereği hazırlanan performans programında performans değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir;

Tablo 3.5: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerde Bütçe Payı

Performans Hedefi	Faaliyet	Faaliyet Bütçesi (Tl)	Toplam Bütçe İçerisindeki Payı %
İhtiyaç Sahiplerini Ekonomik, Sosyal ve Mesleki Açıdan Desteklemek	İkram Çeşmesindeki Hizmet Faaliyetleri	12.000.000	0,44
	Ayni Yardımlarda Bulunmak		
	Giysi Bankası Hizmeti Vermek		
	Sosyal ve Kültürel Etkinlikler Düzenlemek		
	Mesleki ve Teknik Eğitim Faaliyeti Sunmak		
Çocuk ve Gençlere Aile Bütünlüğü İçinde Koruyucu ve Önleyici Faaliyetler Sunarak Kişisel Gelişimlerini Desteklemek	Çocuklara Yönelik Kültürel, Sosyal, Sanat ve Atölyelerinin Düzenlenmesi	7.532.000	0,27
	Atölyelere Katılan Çocukların Ailelerine Aile Danışmanlığı Verilmesi		
	Çocuk Etkinliklerinin Düzenlenmesi		
	Sınavlara Hazırlık Noktasında Destekleyici Eğitimler Verilmesi		
	Destek Merkezi Ve Oyun Odalarında Etkinlikler Yapılması		
Kadın ve Ailenin Sağlık, Sosyal, Ekonomik ve Eğitim Yönünden Desteklenmesi	Güçlü Kadınlar Güçlü Yarınlar Çalışma Faaliyetleri	8.147.000	0,3
	Aile Okul Çalışma Faaliyetleri		
	Hayatı Tutan Kadınlar Projesinin Yürütülmesi		
	Aile Danışmanlığı ve Danışmanlık Hizmetleri		
	İkinci Annem Projesinin Yürütülmesi		
	Kadınlara Özel Günlerde Etkinlik ve Farkındalık Çalışmalarının Yürütülmesi		
	Kadınlara Yönelik Ekonomik ve Sosyal Faaliyetlerin Yürütülmesi		
	Kadınlara Yönelik Hedefler Toplamı	27.679.000	1,01
	Performans Hedefleri Genel Toplamı	2.745.600.000	100%

Kaynak: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Performans Programı,2022.

Büyükşehir Belediyesinin belirlediği misyon, vizyon ve temel değerler çerçevesinde belirlediği gelişmişlik seviyesine ulaşabilmek için esas aldığı hedefler incelendiğinde belediye içerisinde ulaşım, alt ve üst yapı, belediye personelleri, kent hayvanlarının iyileştirilmesi, tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi, kent ekonomisine değer katılması, sosyal amaçlı tesisler inşa edilmesi, sürdürülebilir yeşil çevrenin sağlanması, kültürel mirasın yaşatılması ve şehrin her anlamda zenginleştirilmesi gibi hedeflerin içerisinde kadınları doğrudan etkileyen hedeflerin bütçe içerisindeki payının %1,01 olduğu görülmektedir. Kentte sağlanan her gelişme kentin olağan paydaşı olan kadınlar için de refah artışına sebep olsa da kadınların toplumsal düşünceler sonucunda geride bırakılmışlıkları düşünüldüğünde kadınların direkt olarak etkileyen alanlara daha fazla öncelik verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

3.5.5. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu

Gerek ulusal gerekse yerel bazda planlanan kalkınma hedeflerinin çerçevesinde yapılan faaliyetler sonucu ortaya çıkan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu'na göre Diyarbakır il sınırları içerisinde bir yıl boyunca kadınları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen hizmetler belirlenmiştir. Bu hizmetler;

- Kadın ve Aile Hizmetleri Başkanlığı bünyesindeki 7 Kadın Kültür Merkezi'nde 2022 yılı içerisinde 110 etkinlik gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 15.000 kadının faydalanması sağlanmıştır.
- İl sınırları içerisinde çeşitli bölgelerde (Hazro, Bismil, Dicle, Ergani, Lice ilçeleri) yapılan Millet Bahçeleri ile park, oyun alanları, yürüyüş yolları, spor aletleri, macera parkurları, piknik masaları vb. hizmetler vatandaşlara ücretsiz olarak sunulmuştur.
- Yenişehir Fidanlık Alanı Peyzaj Düzenleme hizmeti kapsamında 200 dönümlük alanda; çocuk oyun alanları, piknik alanları, yeşil alanlar, satranç masaları, kadın havuzu ve skeet alanı, gül bahçesi ve mescit alanı yapılmıştır.
- Dicle ilçesi Kral Kızı Barajı kıyısında engelsiz yaşam anlayışıyla planlanan Selahattin Eyyubi Gençlik Kampı paintball, zipline, havuz, okçuluk yürüyüş

ve macera parkurları gibi birçok etkinliğe imkân verecek şekilde inşa edilmiştir.

- Tarihi Malabadi Köprüsü çevresinde köprünün ambiyansına uygun olarak tasarlanarak vatandaşlara kafeterya, seyir terası, yürüme yolu, piknik alanları vb. imkanlar sunulmuştur.
- İhtiyacını karşılayamayan ve hayatını devam ettirmekte zorlanan vatandaşlara sağlanan “sosyal kart” kapsamında 17 ilçede ikamet eden 112.171 ihtiyaç sahibi ailenin hesaplarına 33.852.250 TL para yatırılmıştır.
- “Yeni Üniversitelilere Destek Projesi” ile vakıf ya da devlet üniversitesi fark etmeksizin yeni üniversiteye başlayan Diyarbakırlı gençlere bir defaya mahsus olmak üzere 2.500 TL katkı sağlanmıştır.
- Kent içerisinde 8 farklı lokasyonda kurulan “ikram çeşmesi” ile 233.000 kişiye sıcak çorba ve limonata ikramı yapılmıştır.
- Dezavantajlı bireylerin ihtiyaçlarını giderebilmek adına kurulan “Giysi Bankası” ekipleri 212 ihtiyaç sahibinin kıyafet desteği sağlamıştır.
- Tek başına yaşayan, bakıma ve desteğe muhtaç yaşlıların da 1 yıl boyunca ihtiyaçları giderildi ve bu kapsamda 781 yaşlının ev temizliği yapılmış, 41 yaşlının kıyafet ihtiyaçları giderilmiş, ihtiyaç doğrultusunda 13 hasta yatağı ve 25 tekerlekli sandalye tahsis edilmiştir.
- Anne ve babaların yeni doğan dönemindeki ihtiyaçlarını gidermek üzere 3.000 aileye “Hoş Geldin Bebek Seti” kapsamında bebek bezi, biberon, ateş ölçer, zıbn, şampuan, ıslak havlu dağıtılmıştır.
- Büyükşehir Belediyesinin zihinsel engelli bireyler ve ailelerine yönelik bireylerin yaşam kalitesini arttırmak ve ailelerinin yaşadığı bakım sorunlarını azaltmak amacıyla kurduğu “Gündüzlü Bakım Merkezi Mola Evi”nden 921 kişi faydalandı.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu değerlendirmelerine göre kadın ve ailenin sosyal, ekonomik ve sağlık alanında güçlenmesini sağlamak hedefi içerisinde eğitim ve etkinlik sayısını arttırmak, sosyal ve kültürel faaliyetlerden etkilenen kişi sayısını arttırmak, danışmanlık ve destek alan kişi sayısını arttırmak, üretim ve meslek edindirme faaliyetlerine katılan kadın

sayısını arttırmak olarak belirlediği alt hedeflerinin başarısı belirlenenin de üstünde tamamlandığı için birimin başarısı performans değerlendirme sistemine göre %100 gerçekleşmiştir.

Tablo 3.6: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyet ve Proje Alanları

Performans Göstergeleri	2020	2021	2022
Çocuklara Yönelik Düzenlenecek Atölye Sayısı	6	7	7
Destek Merkezlerinden Faydalananak Çocuk Sayısı	558	620	1.291
Dağıtılacak Sıcak Yemek Porsiyon Sayısı	0	516.000	559.000
Mesleki Eğitim Bünyesindeki Kursiyer Sayısı	1.194	2.621	4.448
Eğitim ve Spor Faaliyetlerinden Faydalanan Kişi Sayısı	115.940	545.276	263.775
Sosyal ve Kültürel Aktivitelerden Faydalanan Kişi Sayısı	9.145	6.882	28.923
Danışmanlık ve Destek Amaçlı Hizmet Alan Kişi Sayısı	6.703	5.180	13.061
Üretim ve Meslek Edindirme Faaliyetlerine Katılan Kadın Sayısı	4.843	3.028	19.565

Kaynak: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu,2022.

3.5.6. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadına Yönelik Hizmetler

3.5.6.1. Sanayide Kadın Eli Projesi

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Diyarbakır Kadın Girişimciler Kadın Kurulu önderliğinde düzenlenen projede sanayide aktif çalışan kadın sayısını yükseltmek ve istihdamı artırmak amacıyla kadınlara yönelik çalışma imkânı oluşturmayı hedefleyen bir projedir. Diyarbakır ilinin kadın istihdamı konusunda Türkiye ortalamasının altında olması dolayısıyla önce ortalamayı yakalamak daha sonra Diyarbakırlı kadınların istihdamdaki varlığıyla ülkeye örnek olmak amacıyla geliştirilen bu projede iş başı eğitim programları çerçevesinde 1.742 meslek ve

eğitim kurslarında 447 kadına iş imkânı oluşturulmuş, kadınların meslek kurslarının ardından kendi iş yerlerini açarak istihdam oluşturmalarına katkı sağlamıştır.

Projenin tanıtım toplantısına kamu kuruluşu temsilcileri, oda başkanları, birim müdürleri ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılması projenin kentin tüm birimleri tarafından desteklendiğini göstermektedir (Diyarbakır Valiliği, 2022).

3.5.6.2. Çay Bizden Muhabbet Sizden Projesi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi öncelikli olarak kadın vatandaşlarının taleplerini en kısa yoldan dinlemek belediye ve vatandaş arasındaki iletişimi güçlendirmek amacıyla Kadın Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı liderliğinde aralarında sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci gibi uzmanların bulunduğu ekiplerle ev ev dolaşarak gerçekleştirdiği projedir. Bu projede ise toplamda 17 ilçede 875 evin ziyaret edildiği belirtilmektedir (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2022).

3.5.6.3. Güçlü Kadınlar Güçlü Yarınlar Projesi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin kadınların toplumsal açıdan konumların güçlendirilmesi sosyal yaşamda katılımlarının artırılması toplumsal uyumun pekiştirilmesi amacıyla 14 başlık altında mesleki, sosyal, hukuk gibi alanlarda verilen eğitimleri kapsayan bir projedir. Bu proje ile 17 farklı ilçede 17 bin kadının eğitimlerden yararlanmasının hedeflendiği belirtilmektedir. Toplumun tüm paydaşları tarafından desteklenen proje ile 17 bin kadınla sınırlı kalmayarak Diyarbakır ilindeki tüm kadınların hayatlarına dokunabilmek amaçlanmaktadır.

3.5.6.4. Aile Okulu Projesi

Millî Eğitim Bakanlığı ve İç İşleri Bakanlığı iş birliği ile ulusal bazda ortaya koyulan ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi aracılığıyla Halk Eğitim Merkezlerince yürütülen Aile Okulu Projesi'nde velilere eğitici, geliştirici ve rehberlik edici etkinlikler düzenlenmektedir. Proje kapsamında Diyarbakır ili içerisinde açılan sosyal, psikolojik ve duygusal bilişim, çevre bilinci, stres yönetimi, madde bağımlılığını önleme gibi 1037 kurs ile 20 bin 502 veliye eğitim verildiği belirtilmektedir. 17 ilçede yaklaşık 2000 öğretmenle yürütülen proje kapsamında tüm

velilere ulaşılmak hedeflenmektedir (Diyarbakır Milli Eğitim Müdürlüğü, 2022). Bu proje ile yerel bazda yürütölen “Aileler İçin Online Öğrenme Zamanı” adıyla başlatılan projede uzaktan eğitimlerle katılımcıların finansal okuryazarlık, dijitalleşme, e-ticaret, evliliğe adım, ailede kriz yönetimi, ebeveyn-çocuk ilişkisi vb. konularda eğitimler verilerek toplumda farkındalık oluşturmak, katılımcılara kişisel ve mesleki beceriler katmak amaçlanmaktadır. Elde edilen verilere göre eğitimlere çoğunlukla kadınlar katılmaktadır (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2021).

3.5.6.5. Anne-Baba Mektebi Projesi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Akademi Lise ve Bilgi öğrencileri velilerine yönelik olarak gerçekleştirilen velilerin çocuklarıyla daha iyi bir iletişim kurmalarını amaçlayan örnek anne baba davranışlarının nasıl olması gerektiğine yönelik modellerin anlatıldığı etkili iletişim tekniklerinin anlatıldığı psikologlar, eğitimciler ve akademisyenler gibi uzmanların yer aldığı ekiple bilgilendirme eğitimlerinin verilmesinin amaçlandığı bir projedir. Bu projede yedi bin öğrencinin ailesine ulaşmayı hedeflendiğı belirtilmektedir.

3.5.6.6. Kadınlara KADES Tanıtımı Projesi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Yaşam Merkezlerinde çocuk ve kadınların maruz kaldığı şiddeti önlemek amacıyla geliştirilen Kadın Acil Destek İhbar Sistemi (KADES) eğitimleri verilmesi ve tanıtılması amaçlanan bir projedir.

3.5.6.7. Kadınlara Yakın Savunma Eğitimi Projesi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin kadınlara yönelik yakın savunma eğitimi başta olmak üzere psikolojik destek, manevi rehberlik gibi birçok eğitimlerin verildiğı ve kadınların eğitimlerini tamamladıktan sonra sertifika edindikleri bir projedir.

3.5.6.8. Diyarbakır Kadınlarının Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM)

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesine bağlı Diyarbakır Kadınlarının Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM) fiziksel, duygusal, cinsel ve/veya ekonomik şiddete uğrayan veya şiddete uğrama riski taşıyan, ekonomik, bedensel ve ruhsal olarak zarar gören kadınların güçlenmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ücretsiz olarak hukuksal, psikolojik ve bireysel danışmanlık fırsatı sunan bu merkezde kadınlara yönelik birçok eğitimin yer aldığı mesleki ve kişisel gelişim kursları aracılığıyla eğitim desteği vererek kadınlara istihdam olanağı sağlanması ve kadınların kurslar aracılığıyla sosyalleşmesinin desteklenmesi hedeflenmektedir. Kadınların beraberinde getirdikleri çocukları için çocuk gelişimci veya anaokulu öğretmenleri ile zaman geçireceği ortamlar oluşturulmaktadır. DİKASUM'a bağlı olarak faaliyet gösteren Kadın Yaşam Merkezlerindeki mesleki bilgi ve beceriyi arttıran destekleme kurslarından 2022 yılı içerisinde 5.500 kadın ve çocuk faydalanmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediye meclisinin kararı ve yetkili merciinin onayı ile DİKASUM şubeleri uygun görülen yerlere açılmaktadır. Köylerde muhtarların, belde ve ilçelerde belediye başkanının talebi doğrultusunda büyükşehir belediyesi başkanının ve yetkili merciinin onayı ile DİKASUM faaliyet gösterebilmektedir. DİKASUM zarar gören veya görmesi muhtemel kadınların hayatlarında iyileştirmeler yaparken aynı zamanda büyükşehir belediyesinin kadınların yaşadığı ekonomik ve kültürel sorunları yakından görmesine ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik kadınlara özgürlükçü politikaların geliştirmesine imkân sağlamaktadır (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, DİKASUM Yönetmeliği).

3.5.6.9. Kadın Lokali ve Spor Merkezi Projesi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Bismil kırsalında yaşayan kadınların ihtiyaçlarını karşılamak bunun yanında ilçe merkezine gelen ve geri dönmek için servisleri bekleyen kadınların dinlenmelerini sağlamak amacıyla Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından kadınlar lokali ve spor merkezi geliştirilmiştir. Bu lokalde kadınlara okuma yazma öğrenme, kitap okuyabilme, spor yapabilme gibi

ücretsiz pek çok hizmet sunulmaktadır (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2022).

3.5.6.10. Kadınlara Tarihi ve Turistik Gezi Projesi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı Dicle Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma Merkezinin (DÜKSAM) ortaklaşa yürüttüğü bu projede kadınlar kentteki tarihi ve turistik yerleri görme fırsatı elde etmiştir. Diyarbakır kentinin içerisinde bulunan doğal, kültürel ve tarihi güzellikleri gezerek bilgi alma imkânı bulan kadınlar hem sosyalleşme hem de çevresini tanıma imkânı bulmaktadır.

3.5.6.11. Kadın Kültür Merkezleri

Kadınlara yönelik yürütülen sosyal sorumluluk projeleri kapsamında etkili olan kadın kültür merkezlerinde kadınlara ücretsiz psikolog desteği verilmektedir. Destek talep eden kadınlar tüm psikoterapi süreçlerinden yararlanmaktadır.

3.5.6.12. Hasta ve Yaşlı Bakımına Destek

Kadın ve Aile Daire Başkanlığı, evde bakım hizmetinden yararlanan vatandaşların ihtiyaçlarını gidermek ve bakım alanında istihdam sağlamak için çift yönlü olumlu etki yaratarak hem hasta ve yaşlıların günlük bakımları ve ihtiyaçları giderildi hem de bu proje kapsamında 95 kişiye Millî Eğitim Bakanlığı onaylı Hasta ve Yaşlı Bakım sertifikası verilerek kişilerin meslek edinmelerinin önü açılmıştır.

3.5.6.13. Sosyal Yardım Projeleri

Vatandaşlar arasında ekonomik dar boğazda olan dezavantajlı grupların mücadele ettiği maddi sıkıntılara destek olabilmek adına Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sosyal kart, gıda kolisi ve giysi bankası hizmeti sunmaktadır (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi).

3.5.6.14. Toplumun Görünmeyen Rengi Dom Kadınlar Projesi

Güneydoğu bölgesinde Dom adı verilen Roman kadınlara Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından istihdamlarına katkı sağlamak amacıyla dikiş eğitimi verilmektedir. Büyükşehir belediyesi, Karacadağ Kalkınma Ajansı,

Güneydoğu Tekstil Sanayi ve İş Adamları Derneği, Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayiye Destekleme vakfı iş birliği ile yürütülen çalışmada eğitimlerini tamamlayan ve sertifika almaya hak kazanan kadınlara Tekstil İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'ndeki fabrikalarda iş imkânı sunulmaktadır. Kadın katılımlarının engellenmemesi adına kadınların çocuklarının kurs saatleri boyunca ayrı sınıflarda eğlenceli vakitler geçirmesi sağlanmaktadır. Ayrıca Diyarbakır Göçebe Domlar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği de söz konusu projeyi desteklemektedir (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2023). Projeye katılmak isteyenler sağlık taramasından geçirilmekte bununla beraber okuma yazma bilmeyen katılımcılara ayrıca kurs verilmektedir.

3.5.6.15. Mesleki Eğitim Merkezi

Kentte bulunan işsizlik sorununu çözmek ve kırdan kente göç edenlerin ekonomik durumlarını iyileştirmek, vatandaşları eğitim yoluyla vasıflı hale getirmek amacıyla düzenlenen bilgisayar işletmenliği, muhasebe, doğalgaz sıhhi tesisatçılık, tekstil, web tasarım, aşçılık, otomotiv, kuaförlük, cilt bakımı gibi programların hedef kitleleri 15-45 yaş aralığındaki yoksullar, göç eden aileler, kadınlar, 15 yaş ve üzeri sokakta çalışan çocuklar olarak belirlenmiştir (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi).

3.6. Mardin Büyükşehir Belediyesi İncelemesi

3.6.1. Mardin İline Dair Genel Bilgiler

Türkiye'de Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Dicle bölümünde yer alan Mardin; tarihsel gelişim içerisinde onlarca değişik din, dil, ırk ve mezheplere ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun başka bir bölgesinde görülmesi mümkün olmayan ovaya doğru alçalan fay basamaklarının üzerine biçimlenen yapısıyla, insan hayatı için büyük önem arz eden su kaynaklarının varlığıyla ve tarihi yolların yakınında bulunmasıyla Mardin'in eşsiz bir konuma sahip olduğunu söylemek mümkün olmaktadır (Günel, 2013, s. 96).

Mardin belediyesi 12.11.2012 tarihinde kabul edilen “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Ve Kanun

Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile Mardin dahil 13 ilde nüfusu 750.000’i geçen belediyelerde değişikliğe gidilmiş bunun sonucunda Mardin Büyükşehir Belediyesi’ne dönüştürülmüştür (Mardin Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2020-2024, s. 13). Çiftçi ve Çiftçi’nin (2023) Mardin Büyükşehir Belediyesine yönelik yapmış olduğu incelemesinde bireylerin işlemlerini kolaylıkla yapmalarına yardımcı olan e-belediye uygulamalarının da günümüz diğer büyükşehir belediyelerine kıyasla az sunulduğu belirtilmektedir.

2022 yılında Mardin ili nüfusunun 870.374 olduğu görülmektedir. Toplam nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında 434.013 kişinin kadın, 436.361’inin erkek olduğu görülmektedir. Mardin ilinde kadın-erkek sayısı neredeyse eşittir. Ortanca yaşı 24,4 olan Mardin’in genç bir nüfusa sahip olduğunu söylemek mümkündür (TÜİK, 2023).

Mardin ilinin ekonomisi genel olarak tarıma dayanmaktadır. Ancak tarımın tam olarak geliştiği söylenememektedir. Buğday, arpa, pirinç, nohut ve pamuk üretilen Mardin’de modern tarım araçları ve usulleri yakın tarihlerde kullanılmaya başlanmıştır. Turfanda sebzeçilik gelişmiştir (Mardin Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi). Tarımın yanında Mardin ilinde öncü sektörler hizmet, madencilik, hayvancılık, lojistik ve ticaret olarak açıklanmaktadır. İlde yeterli düzeyde iç ve dış ticarete konu olabilecek sanayi ürünleri bulunmamakla birlikte son yıllarda gelişmeler sağlanmaya çalışılmaktadır. Mardin’in Ortadoğu’ya yakın illerden biri olması sebebiyle transit ticaret yaygın olarak yapılmaktadır.

Türkiye’de 2022 yılında %29,9 ile hem erkek hem kadın için en düşük istihdamın yaşandığı yer Mardin olarak açıklanmaktadır (TÜİK, 2023). Mardin İli İl İstihdam ve Faaliyet Raporu 2022’ye göre il müdürlüklerine kayıtlı 14.791 kadın ve 21.917 olmak üzere toplam 36.708 işsizin bulunduğu belirtilmektedir. İşsizlerin eğitim durumuna bakıldığında en çok ilkokul mezunu kadınların işsiz kaldığı görülmektedir. Erkeklerde ise işsizler ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindedir. Bu sebeple işsiz kalanların çoğunun nitelik gerektirmeyen mesleklere sahip olduğu görülmektedir. İl müdürlüğü tarafından işe yerleştirilen bireylerin istihdam edildiği sektörlere bakıldığında kadınların imalat, idari ve destek faaliyetleri, eğitim, sosyal hizmet alanında yoğunlaştığı erkeklerin ise inşaat, toptan ve perakende ticaret,

ulaştırma ve depolama gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum çalışmada ataerkil toplum yapısı içerisinde mesleklerin kadın işi ve erkek işi olarak ayrıldığını belirtilmesini destekler niteliktedir.

2022 verilerine göre Mardin nüfusu içerisinde eğitim düzeylerine bakıldığında nüfusun büyük çoğunluğunun okuma yazma bilen ancak okula gitmeyen-ilkokul-ortaokul düzeyinde olduğu görülmektedir. Nüfusunun  nemi bir kısmı ortaokul mezunu olsa da lise mezunu olan nüfus sayısının da mevcut duruma bakıldığında azımsanmayacak değerdedir (T   K, 2022).

Cinsiyet dağılımına bakıldığında kadınların erkeklere oranla daha fazla okuma yazma bilmediği elde edilen bulgular arasındadır. T   K tarafından açıklanan verilere göre 2012 ve sonrası kadın ilkokul ve ortaokul düzeyinde okullaşma oranının %94,18 olduğu görülmektedir (T   K, 2022). Kara ve Gürkan'ın (2013) Mardin ilinde toplumsal cinsiyet algısını ortaya koymaya çalıştığı araştırmasında katılımcıların bazılarının kız çocuklarının okumasını namusla ilişkilendirdiği, korumacı tavır altında kız çocuklarının eğitimden uzaklaştırıldığı ve erken yaşta evliliğe zorlandığı sonucuna varılmıştır.

3.6.2. Mardin İl Yönetim şemasında Kadın Temsili

Mardin Valiliği yönetimine bakıldığında valinin ve dört yardımcısının erkek bireylerden olduğu; il genelinde 10 kaymakam görev aldığı ve bunların arasında hiç kadın kaymakamın olmadığı görülmektedir. Valilik yapısı içerisinde bilgi işlem, hukuk işleri, idare ve denetim, il yazı işleri, özel kalem gibi 12 farklı müdürlük bulunmakta bunlar içerisinde 4 kadın 8 erkek müdür görev almaktadır. İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, İl İdare Kurulu Müdürlüğü, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Protokol şube Müdürlüğü birimlerinde kadınlar müdürlük yapmaktadır (Mardin Valiliği Resmi İnternet Sitesi).

Mardin Büyükşehir Belediyesi web sitesinde ve ulaşılabilecek diğer kaynaklar arasında belediye başkanı yardımcılarının, danışmanların, belediye meclis üyelerinin, encümenlerin ve belediyeye bağlı birimlerin müdürlerinin isimlerine ulaşılamamaktadır. Büyükşehir Belediyesi'nin sayfasında sadece teşkilat şemasına yer verilmiş, isim listesi açıklanmamıştır. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2022

Performans Programı'nda açıklanan insan kaynakları verilerine göre memur, işçi, şirket personelleri dahil olmak üzere belediye bünyesinde 411'i kadın 1536'sı erkek toplam 1947 kişi çalışmaktadır (Mardin Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi).

3.6.3. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı

Mardin Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanıp yayınlanan 2020-2024 stratejik planına göre Mardin ilinin vizyonu kültürel zenginliğinden güç alan herkesin yaşamakta istekli olduğu tarih ve inanç kenti olmak; misyonu ise kentte yaşayan vatandaşlara şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim anlayışı çerçevesinde yüksek kalitede, planlı ve çevre ile uyumlu sürdürülebilir yerel hizmeti sağlamak olarak belirtilmektedir. Eşitlik, kaynak dağılımında etkinliği sağlamak, sosyal belediyecilik anlayışı, bilgi ve teknolojiye ayak uydurmak, inanca saygı gibi temel ilkelere hareket ederek yerel ekonomiyi ve kırsal kalkınmayı desteklemeyi, halk sağlığını korumaya yönelik politikalar geliştirmeyi, yaşanabilir bir kent yapısı oluşturmayı amaçlamaktadır. 2020-2024 stratejik planında; 2012 yılında kabul edilen kanunun ardından 2014 yerel seçimleriyle birlikte Büyükşehir Belediyesi haline gelen Mardin'in ilk stratejik planının 2015-2019 stratejik planı olduğu kurumsal kimliği kazanması için zamana ihtiyacı olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple ikinci stratejik planlarının kurumsallaşmaya katkı sağlayıcı şekilde hazırlandığı açıklanmaktadır.

Mardin Büyükşehir Belediyesi tarafından 2015-2019 stratejik planına getirilen değerlendirme de söz konusu planda ortaya koyulan amaç ve hedeflerin insan kaynağının eksikliği ve mali kaynak yetersizliklerinden dolayı gerçekleşmediği belirtilmektedir. Yapılan mevcut durum tespitleri;

- Büyükşehir belediyesinin sınırlarının il sınırı olarak genişletilmesine paralel olarak mali kaynak konusunda artış yaşanmadığı bu sebeple etkili bir yerel hizmet sağlanamadığı yönündedir. Bu sebeple büyükşehir belediyesi belediyenin öz kaynaklarının arttırılması ve Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Ayrılan Payın merkezi yönetim tarafından arttırılması ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir.

- Ülkenin güneyinde var olan politik konjonktürden kaynaklı özellikle son yıllarda artan dalgalı halde gelen göç neticesinde kent yaşamı olumsuz etkilendiği bu sebeple ulusal göç politikalarının istikrara kavuşturulması gerektiği belirtilmektedir.
- Sağlık, eğitim, kültürel hizmetler için il genelinde belediye tarafından işletilen bina ve tesis sayısı yok denecek kadar az olduğu bu sebeple bina ve tesis sayısının artırılması için harekete geçilmesi gerektiği, belediye bünyesinde sağlık meclisi yapısının oluşturulmasını, belediyenin kendine ait ambulans hizmeti olması gerekliliği ortaya konmaktadır.
- İl merkezinde ve kırsal mekanlarda durak sayılarının yeterli sayıda olmadığı ve artırılması gerektiği belirtilmektedir.
- Üniversite öğrencilerine yönelik barınma ve beslenme ihtiyacını karşılama olanaklarının yanında kültürel faaliyetlerin yeterli düzeyde olmadığı bununla beraber mesleki ve beceri kazandırma kurslarının etkin olarak işlemediği, gerekli durumlarda barınma ve koruma ihtiyacının karşılanacağı sığınma evlerinin bulunmadığı belirtilmektedir.

Mardin büyükşehir belediyesi tarafından ulusal bazda yayınlanan stratejik hedefler incelenmiş ve Mardin özelinde kentin ihtiyacı olan ve geliştirmesi gereken alanlar belirlenmiştir. Sosyal refahı artırıcı çalışmaların yapılması gerektiği, kent yaşamı içerisinde zorluklar yaşayan dezavantajlı gruplara yönelik kent planlaması yapılması, dezavantajlı grupların üretime katılmasını teşvik edilmesi, vatandaşların temel sağlık konularında bilinçlenmesini sağlamayı ve sağlıklı yaşama yönelik faaliyetlerin yaygınlaşmasını sağlamayı, hizmet kalitesindeki artışla vatandaşların memnuniyet oranlarını arttırmayı, kadın dostu alanlar inşa etmek olarak hedeflerini belirlemektedir. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planında dikkat çeken nokta kadınların dezavantajlı grupların içine katılarak çoğu hedefte engelli, çocuk ve yaşlının bir bütün olarak ele alınması kadına yönelik birebir hedeflerin oldukça az olmasıdır. Bunun yanında toplumsal cinsiyet kavramından bir kere bile bahsedilmemiştir.

3.6.4. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2022 Performans Programı

Mardin Büyükşehir Belediye'sine ait 2022 Performans Programı; Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan uzun vadeli perspektifle Türkiye'nin kalkınma vizyonunu ortaya koyan On Birinci Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı ve 2014-2023 TRC3 bölge planı (Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt'i kapsayan istatistiki bölge sınıflandırılması) ve Mardin Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planında yer alan hedefler ve amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu çerçevede;

- Vatandaşların sağlıklı ve çevreye duyarlı yaşam bilincini arttırmak,
- Ulaşım ağlarını ve alt yapıyı geliştirmek,
- Sosyal belediyecilik anlayışını geliştirmek,
- İl genelinde toplumsal refahı arttırıcı rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunmak,
- Kent planlamasını dezavantajlı grupları dikkate alarak hazırlamak,
- Dezavantajlı grupların üretime katılmasını teşvik etmek
- Vatandaşların sağlık konusunda bilinçlenmesini sağlamak belediyenin benimsediği kadına yönelik hizmetler arasında sayılabilmektedir.

Mardin ilinin benimsenen misyon ve vizyon çerçevesinde gelişebilmesi adına belirlenen hedefler arasından kadına yönelik hizmetleri incelediğinde kadınlara yönelik hedeflerin genel hedeflere ayrılan bütçe arasındaki payının %3,25 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.7: Mardin Büyükşehir Belediyesi Kadınlara Yönelik Faaliyetlerinde Bütçe Payı

Performans Hedefi	Faaliyet	Faaliyet Bütçesi (TL)	Toplam Bütçe İçerisindeki Payı %
Vatandaşlara Kaliteli Hizmet Sunmak	Sosyal ve Kültürel Etkinlikler Organize Etmek	500.000,00	0,0499
	Paydaşlarla Etkinlikler Gerçekleştirmek	1.000.000,00	0,0999
Vatandaşlara Sosyal Hizmet Sunmak	İhtiyaç Sahiplerine Yardım Etmek	6.000.000,00	0,5998
	İhtiyaç Sahiplerine Ayni Yardımda Bulunmak	4.000.000,00	0,3998
	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Etkinlikler Düzenlemek	120.000,00	0,0119
	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Kurslar Açmak	80.000,00	0,0079
	Kadın Yaşam, Aile Sağlık ve Engelsiz Park Yerleri Yer Seçimi ve Projelendirmesi	20.000.000,00	1,9993
	Kongre ve Sanat Merkezleri Yapmak	400.000,00	0,0399
	Kadınların Teşviki İçin Uygulamalar Yapmak	50.000,00	0,0049
Dezavantajlı Grupların Üretime Katılımının Teşvik Edilmesi	Dezavantajlı Gruplar İçin Belirlenen Alanlarda Üretim Yapmak	300.000,00	0,0299
	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Kooperatifler Geliştirmek	30.000,00	0,0029
	Sağlıklı Yaşam Konusunda Projeler Hazırlamak	90.000,00	0,0089
Vatandaşların Temel Sağlık Konularında Bilinçlenmesini Sağlamak	Temel Sağlık Eğitimleri Vermek	50.000,00	0,0049
	Kadınlara Yönelik Hedeflerde Genel Toplam	32.620.000,00	%3,25
	Hedeflere Ayrılan Genel Bütçe	1.000.310.000,00	100%

Kaynak: Mardin Büyükşehir Belediyesi Performans Programı, 2022.

3.6.5. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu

Mardin Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu'nda kurumsal kabiliyet ve kapasite değerlendirmesi yapmış bunun sonucunda;

- Başarı odaklı yüksek motivasyonlu yönetim anlayışına sahip olması,
- Paydaşlarıyla etkin iletişim kurması,
- Etkin meslek edinme kurslarının varlığı,
- Tarımsal potansiyelinin bulunması,
- Kent bilgi sisteminin olmaması,
- Gelir kaynaklarının yetersizliği ve borç yükü,
- Uluslararası hibe ve destek fonlarından yeterince yararlanamaması,
- Nüfusunun çoğunun kırsal alanda yaşıyor olması,
- Dağınık fiziksel yapı,
- Kentlilik kimliği ve aidiyet duygusunun gelişmemiş olması,
- Belediye alışanlarında tecrübe eksikliği,
- Yeni kurumsal yapıya ayak uydurmada zorluk yaşanması,
- Kentte fuar merkezi ve kongre alanının olmaması gibi olumlu- olumsuz durumları barındırdığı belirtilmiştir.

Tablo 3.8: Mardin Büyükşehir Belediyesi Tarafından 2022 Yılında Kadınlara Yönelik Hedefler ve Sapma Nedenleri

Faaliyet	Birimi	2022 Hedef	2022 Gerçekleşen	Sapma Nedeni
Kadınların Üretime Katılması Noktasında Teşvik Edilmesi	%	60	0	Belirtilmemiş
Kadın Yaşam, Aile Sağlık ve Engelsiz Park İnşa Edilmesi	Adet	9	-	Belirtilmemiş
Vatandaşlardan Gelen Taleplerin Çözümüne Kavuşturulması	%	75	85	Gerçekleşti
Vatandaşlardan Gelen Şikayetlerin Azaltılması	%	40	20	Belediyenin Yapmış Olduğu İyileştirmelerle Şikayetler Azaldı
Sosyal Yardımların Ulaştığı Kişi Sayılarını Arttırmak	Kişi	12.000	8.624	Tekrar Kayıtlar Olduğu İçin Hedefe Ulaşılamadı
Verilen Yardım Kolilerinin Arttırılması	Kişi	30000	23500	Yeterli Gıda Yardımı Yapılamadı.
Vatandaşlara Yönelik Bilinlendirme Kampanyalarının Yapılması	Adet	35	35	-
Vatandaşlara Yönelik Kültürel ve Sanatsal Eğitimler Verilmesi	Adet	6	6	-
Kaldırım ve Aydınlatma Çalışması Yapılması	Adet	40	0	Belirtilmemiş
Kültür Sanat Kongre Merkezlerinin İnşası	%	70	0	Bütçe Yetersizliği

Kaynak: Mardin Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu, 2022.

3.6.6. Mardin Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yürütülen Kadınlara Yönelik Hizmetler

3.6.6.1. Kadına El Kal-Ka-Maz Projesi

Mardin Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı, Mardin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü İş Birliği Ve Mardin Müftülüğünün katkıları ile hazırlanan Bilgilendirme Ve Farkındalık Eğitimi kapsamında büyükşehir belediyesinde çalışan erkek personellere eğitimler verilmektedir. Ayrıca kadına yönelik şiddete karşı mücadele çalışmaları çerçevesinde Mardin İl Emniyet Müdürlüğü'nün de yardımlarıyla bu proje kapsamında Mardin ve tüm ilçelerinin toplu taşıma araçlarının dijital ekranlarında KADES uygulamasının tanıtımı yapılmıştır. Billboardlar ve meydanlarda kurulan stantlarla 2022 yılı içinde 1753 kadının KADES uygulaması indirmesine olanak sağlanmıştır (Mardin Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 2022).

3.6.6.2. Mahrem ve Değerler Eğitimi Projesi

Mardin ilinin merkez ilçesinde Kur'an-ı Kerim kursundaki çocuklara Mahremiyet ve Değerler Eğitimi verilmiş ayrıca kadın eğitimciler tarafından özellikle kız çocuklarına özel olarak mahrem eğitimi verilmiştir.

3.6.6.3. Bir Dünya Üreten Kadın Projesi

Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kadın istihdamını arttırmak için destek verdiği bu proje ile Mardin ili içerisinde toplam 1020 dekar alana 800.400 adet lavanta fidesi dikimi gerçekleştirilecek, 60 adet avanta bahçesi kurulacak bu projede kapsamında 200 kadına istihdam sağlanması için eğitimler verilmesi ve eğitimlerin sonunda kadınların sertifika alması sağlanacaktır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2021).

3.6.6.4. Genç Kızlar Buluşuyor Projesi

Mardin Büyükşehir Belediyesi ve Gönül Elçileri tarafından yürütülen bu proje kırsal mahallelerden kente getirilen genç kızların tarihi mekanları ziyaret

etmesine olanak sağlamaktadır. Ziyaret esnasında genç kızlara eğitimler verilmekte farklı sosyal etkinliklere katılma imkânı tanınmaktadır.

3.6.6.5. Kültürel Etkinlikler

Mardin Büyükşehir Belediyesi 2022 Faaliyet Raporu'na göre 2022 yılı boyunca Mardin ilinde ücretsiz açık hava sineması, tiyatro gösterileri, müzik, konser ve dinletileri, gösteri sanatları topluluğu etkinlikleri, klasik gitar dinletisi, ilahi dinletisi, sokakta müzik etkinliği vb. kültürel aktiviteler düzenlenmiş vatandaşların ücretsiz katılımı sağlanarak gerek kadın gerek çocukların yaşam standartları iyileştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca kadınlara özel 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde sinema etkinliği düzenlenmiş, kadınların güzel zaman geçirmeleri sağlanmıştır. Bunun yanında 8 Mart'a özel Şanlıurfa Gezisi gerçekleştirilmiş ve 15 Temmuz Şehitler parkında stantlar açılmıştır.

3.6.6.6. Kadınlara Yönelik Marmek Kursları

Mardin ilinin merkez ilçesinde (Artuklu) bulunan kurs binasında kadınlar ücretsiz olarak okuma yazma, el nakışları, işaret dili, İngilizce, Kur'an-ı Kerim, seramik, kuaförlük, ev tekstili, yöresel kilim dokuma vb. kurslara katılım sağlamaktadır. Kadın kursiyerler kurslarda eğitim görürken çocukları da oyun odasında eğitimcilerle keyifli zaman geçirmektedir. Bu uygulama ile kadının hayata katılmasının önündeki bakım engelinin aşılmasının amaçlandığı görülmektedir. Mardin İli İl İstihdam ve Faaliyet Raporu 2022'ye göre yıl boyunca ücretsiz kurslara 2999 kadın katılım göstermiştir. Ayrıca kurslarda kursiyerlerle düzenlenen Aşure Günü veya gezi turları gibi etkinlikler kadınların sosyalleşmesine de katkı sağlamaktadır.

3.6.6.7. Yerel Kooperatif Mağazası

Mardin'deki kadın kooperatiflerini tek çatı altında toplayarak kadınların el emeği ürünlerini sergileyebilmesi, ekonomik kazanç sağlayabilmesi ve e-ticaret yoluyla Türkiye'nin dört bir yanına ulaştırılması hedeflenmektedir.

3.6.6.8. Psikolojik Danışmanlık

Mardin Büyükşehir Belediyesi tarafından Mardin’ de kadın ve çocukların günlük yaşadığı sorunların çözüme kavuşması adına ücretsiz psikolojik danışmanlık hizmeti verilmektedir.

3.6.6.9. Diyetisyen Desteği

Mardinli kadınların sağlıklı yaşam koşullarına ulaşabilmesi adına kilo almak veya vermek isteyen kadınların desteklenmesi adına diyetisyen desteği sağlanmaktadır.

SONUÇ

Biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel bir varlık olarak tanımlanabilen insan; yaratılışının ilk anından itibaren oluşmaya başlayan biyolojik özellikleriyle dünyaya gelmesinin ardından birtakım genetik ve çevresel faktörlerin etkisiyle çeşitli davranış ve tutumlara sahip olmaktadır. Her insanın kişilik özellikleri farklılık gösterse de insanların bir arada yaşama gerekliliği ile oluşan toplumun sosyal ve kültürel şekillendirmeleri benzer niteliklere sahip genel kabul görmüş yargıları meydana getirmektedir. Toplumlarda bir arada tutan kalıplaşmış yargılar; toplumun dil, din, örf, adet ve geleneklerine uygun kurallardan oluşmaktadır. Toplum hayatını yönlendirici etkisi bulunan bu kurallarda insanı tanımlayan en temel özelliklerden biri olan cinsiyet; toplum içerisinde biyolojik nitelik olmanın çok daha ötesinde bir kavram haline gelmiştir. İnsanlığın geçmiş dönemlerinden itibaren kadın ve erkek olma durumlarında toplum tarafından biçilen çeşitli rol ve sorumluluklar bulunduğu görülmektedir. İnsanın hayat yolculuğuna eşlik eden aile, yaşanılan bölge, gelir düzeyi, arkadaş, medya, teknoloji gibi faktörler oluşturdukları kendilerine özgü dünya da cinsiyet rollerini belirlemektedir. Cinsiyet üzerine toplum tarafından belirlenen tanımlamalar toplumsal cinsiyet kavramıyla açıklanmaktadır. Sosyoloji biliminin kavramsal çerçevesine uyumlu olan toplumsal cinsiyet kavramı kadın kavramının aksine keskin söylemleri yumuşatan nesnel ve nötr bir duyguyu barındırmakta toplumun bakış açısı sebebiyle olumsuz durumlarla karşılaşan dezavantajlı grupların yanında erkek düşüncesinden ve erkeklik durumlarından da bahsetmektedir.

Toplumsal cinsiyet, cinsiyetin kültürel olarak tanımlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin yaşam boyu psikolojileri üzerinde etkiler bırakan toplumsal cinsiyet normları kadın ve erkeğin psikolojik olarak kendini ifade etme durumu olarak görülebilmektedir. Toplumda kadının ve erkeğin kıyafet, konuşma, davranış vb. standartlarını belirleyen toplumsal cinsiyet normları kültürel olguların içerisinde entegre olarak içselleştirilmektedir. Ataerkil toplum yapısı içerisinde belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri erkek merkezli olarak şekillendiğinden cinsler arasında eşitsizliğe neden olmaktadır. Erkek otoritesine dayanan toplumsal örgütlenme

düzeninde erkeklerin lehine kadınların ise aleyhine görüşlerin yaygın olduğu görülmektedir.

Türk toplum yapısında kadının konumu dönemler boyunca değişiklik göstermiştir. Geçmiş dönemlerde göçebe yaşamın getirdiği hayat koşulları sebebiyle kadın ve erkek arasındaki farkların oldukça az olduğu görülse de yerleşik yaşamla birlikte belirli bir alana sahip olan Türk toplumunda görev paylaşımı kavramı ortaya çıkmış erkeklere güvenlik ve artan nüfusla beraber daha geniş alana tarım yapılması, sulama kanalları ihtiyacı, ekilen ürünlerin toplanması gibi ağır iş kollarının ortaya çıkışı ile ev dışı yaşam; kadınlarda ise doğurganlık özelliği temel alınmasının ardından -erkeğin canlı üreme sürecindeki etkisi göz ardı edilmiş-çocuk bakımı anneye bağlı olarak görülmesiyle kadınlara ev içi alan verilmiştir. Bu dönemlerde kalabalıklaşan nüfusun da etkisiyle dış yaşamda oldukça aktif hale gelen erkekler ticaretin, siyasetin ve dinin temsilcisi haline gelmiştir. Kadınlar ise doğumun, bereketin ve bolluğun simgesi olarak soyutlaştırılmış ve geri planda kalmaya başlamıştır. Yerleşik hayatın getirisi olarak cinsler üzerine belirlenen roller, sorumluluklar ve dayatılan davranışlar nesilden nesle aktararak günümüze kadar ulaşmıştır.

Yerleşik yaşam şartlarına uyum sağlayan Türk toplumunda İslamiyet'in kabul edilmesinin ardından kadın ve erkek statüsünde birtakım değişimler yaşanmıştır. Geçmiş zamanlarda kamusal alanda aktif olan kadın yaşanan gelişmelerle özel alanda varlığını sürdürme mecburiyeti içerisine girmiştir. Tanzimat döneminde kadınların statüleri nispeten iyileşmeye başlamış, getirilen yeniliklerle uygulanan sert kurallar yumuşatılmıştır. Türk kadınının kaybettiği haklarını geri aldığı ve yaşam şartlarının iyileşme sürecinin ivme kazandığı dönem Cumhuriyet Dönemi olarak kabul edilmektedir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk harp halindeyken bile Türk kadınına olduğu konumu yakıştırmamış, Cumhuriyetin ilanının ardından kadınlara siyasi haklarını vererek toplum içerisinde görünür olmalarını sağlamıştır. Toplumsal hayat içerisindeki kadının varlığı Cumhuriyetin başarısının bir temsilcisi olarak kabul edilmiştir. Kadın haklarının anayasal güvence altına alınması ile toplumsal süreçte hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Geçen zaman içerisinde dünyada eş zamanlı olarak

düzenlenen kadın hareketleri sayesinde kadın ve erkek arasındaki cinsiyetçi bakış açısı kadınların lehine bir seyir izlemiştir.

Günümüzde toplumsal cinsiyet kalıplarının eşitsizlik etkisi geçmiş dönemlere kıyasla azalsa da cinsiyet ayrımcılığı renkler, kıyafetler, meslekler, eğitim, evlilik yaşı vb. alanlarda kendini göstermeye devam etmektedir. Kadının yaşam boyu önüne engeller çıkaran cinsiyetçi kalıplar kadınların başta eğitim olmak üzere sağlık, ekonomik ve kültürel alanlarda birçok faaliyetten geride kalmalarına neden olduğundan cinsler üzerine atfedilen görevler sanılanın aksine çok daha derin yaralara sebep olmaktadır. Kadınların adil yaşam haklarını ellerinden alan cinsiyete dayalı adaletsizliğin ciddi boyutlara ulaşması, dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler sonucunda devletin eşitlik temelli politikaları uygulamasını zaruri kılmıştır.

Eğitim yoksunluğu kadınların karşılaştığı en ciddi engellerden biridir. Kadın ve erkek arasında geçmişten gelen eğitimde yoğun eşitsizlik oranları sebebiyle günümüzde hala istenilen eşitlik seviyesine ulaşılmasa da yeni nesil kız çocuklarının durumunun geçmişe kıyasla çok daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Kadınların karşılaştığı eşitsizlikler nedeniyle hayati etkiler yaratan alanlardan biri de istihdamdır. Kadınların evli veya bir gün evlenecek olmaları düşüncesinin sonucu hanedeki erkek bireylere iktisadi olarak bağımlı hale gelecekleri, anne olmalarından ötürü çocuk yetiştiriciliği görevini üstlenmeleri gerektiği, aile büyüklerinin bakım ihtiyacı oluşması durumunda kadının emek göstermesinin beklenmesi gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği perspektifiyle verilen tek taraflı kararlar işgücü içerisindeki kadın mevcudiyetlerinin ciddiye alınmamasına zemin hazırlamaktadır. Toplumsal yapı içerisinde oluşan cinsiyetçi olgular kadınları çalışma hayatının dışına itmekte bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğini şiddetlendirmektedir. Özellikle kırsal kesimlerde ataerkil yapının daha baskın olması ve geçimin toprak üretiminden sağlanması toplum gözünde kadının istihdam alanında varlığını gerektirmese de Sanayi Devrimi’nin ardından gelen makineleşme süreci ile kol gücü gerektiren işlerin azalması ve dünyada yaşanan savaşlarda erkeklerin savaş alanında olması nedeniyle oluşan işçi boşluklarının doldurulması amacıyla kadınların işgücü piyasasına girmeye başladığı görülmektedir. Cumhuriyet sonrası dönemde kadınların

çalışma hayatına girişleri devam etmiş 1950’li yıllara gelindiğinde kırdan kente yaşanan yoğun göçün sonucunda kent yaşamının ekonomik şartlarının erkeğin ev geçimini sağlamasını zorlaştırması sonucunda kadınların iş alanında var olma oranlarında artışlar yaşanmıştır. Kadınlara iş piyasasında nispeten hareket alanı tanınsa da bu hareketin tam olarak özgür olduğu söylenememektedir. İstihdam içerisinde erkek kurallarına göre mesleğinin, kıyafetinin, davranışının, insan ilişkilerinin çerçevesi çizilen kadının başarılı olabilmesi için erkeklerden daha donanımlı ve eğitilmiş olması beklenmektedir. Buradan hareketle kadınların üst düzey kademelere yükselerek yönetici olmalarının da bir dizi engellere maruz kaldığını söylemek mümkündür.

Bir silsile halinde ilerleyen toplumsal hayatta kadınların eğitim ve ekonomi yönünden yoksun bırakılması birçok noktada dezavantajlı duruma düşmesine neden olmaktadır. Ekonomik özgürlük ve eğitim eksikliği kadının sağlık imkanlarından faydalanamaması, gerekli sağlık hizmetine özgür bir şekilde ulaşamaması ve yaşlılığı halinde sosyal haklarından yararlanamaması sonuçlarını doğurmaktadır. Kadınlar sağlık konusunda bilinçlenemediği için evde kendi tedavi yöntemlerini uygulamakta bunun sonucunda gerek kendileri gerekse çocukları hayati tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Eğitime ulaşma konusunda dezavantajlı olan kadınların genellikle kitle iletişim aracı olan televizyonda yayınlanan gündüz kuşağı programlarından sağlık bilgilerini tamamlama gayretine girdikleri görülmektedir. Çalışmayan kesimin içerisinde kadınların yoğunlukta olduğu düşüncesi gündüz yayınlarının kadınlara yönelik olarak yapılmasına neden olmaktadır. Medya kanallarının reyting kaygısı sebebiyle toplumsal formlarda yayınlar yaparak cinsiyetçi kalıplarla olay örüntüleri işlenmesi ve işlenen toplumsal olayların norm taşıyıcı görevi görerek görsel mecralar yoluyla kişilerin bilinçaltını etkilemesine imkân sağlaması bakımından etkilenen ve etkileyen olarak çift yönlü bir tesire sebep olduğu görülmektedir. “Kadın işi” ve “erkek işi” olarak yapılan ayrımlar spor dalları dahil her alanda etkisini göstermektedir. Bu eşitsiz durumlar siyaset arenasında da oldukça görünür boyuttadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınlar siyasi haklarını alsa da geçen yüz yıllık süreç içerisinde çalışma da ortaya konulan verilerden hareketle kadınların temsil haklarını erkekler kadar kullanamadıkları gözler önüne serilmektedir. Temsil

hakkının kullanılmaması siyasi hak ihlalinin ötesinde kadınların kendileriyle ilgili istek ve ihtiyaçlarını iletememesine, sorunların çözüm süreçlerini takip edememesine neden olduğundan hedeflerin ve hizmetlerin cinsiyete nötr olarak planlanmasına neden olmaktadır. Bu durumda ülke kaynaklarının tam ve etkin olarak kullanılmaması sebebiyle kaynak israfına ve istenilen gelişmişlik düzeyine ulaşamamasına neden olmaktadır. Bu sebeple özellikle 1980'li yıllardan sonra globalleşme ile birlikte ülkeler arasındaki mesafelerin azalması sonucu kültürel sentezlerin oluşması ile toplumsal cinsiyet yargılarının hafiflemesi ve ülkelerin her alanda gösterdikleri üstünlük yarışı devlet eliyle yapılan kamu hizmetlerinin insanı merkez alarak planlanmasına öncelik verilmesine zemin hazırlamıştır.

Devletin vatandaşlara verdiği hizmetin tek elden yürütülmesi; ülke sınırlarının genişlemesi ve nüfusun artışı göz önüne alındığında sağlıklı bir sistemin oluşma zorluğunu ortaya çıkarmaktadır. Tüm idari organların tek bir merkezde toplanması yoluyla yürütülen merkezi yönetim sisteminde ülkenin tüm ihtiyaçlarının doğru ve etkin giderilememesi belirli bölgelere hizmetler veren yerel nitelikteki yönetim ihtiyacını doğurmuş, bu durumda yerel yönetim kavramını ortaya çıkarmıştır. Yerel yönetimler halka en yakın yönetsel birimler olması sebebiyle ihtiyaçları doğrudan tespit etmek ve çözüm önerileri sunmakla sorumludur. İl özel idaresi, büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyeleri, mahalle ve köy muhtarlığını kapsayan yerel yönetim mekanizması merkezi yönetim ile halk arasındaki mesafeyi kaldırarak halkın sorunlarıyla birebir ilgilenmekte ve demokrasinin temelini oluşturmaktadır. İlin mahalli nitelikteki ortak ihtiyaçlarının giderilmesi üzerine kurulan il özel idarelerinin başı olan vali, merkezi idareden aldığı yetki genişliği ile ilin menfaatlerini ve haklarını koruyarak ili sevk ve idare etme sorumluluğu altındadır. Belirli bir bölgede yaşayan halkın müşterek ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü idari bir birim olan yerel yönetimlerin en önemli hizmet birimlerinden birinin de belediyeler olduğu görülmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda teşkilat yapısı, gelir ve giderleri, bütçe yapıları ve görev alanları açıkça belirli olan belediyelerin demokratik ve özerk bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Belediyeler, belirli şartlar altında ilçe ve büyükşehir belediyesi olarak ayrılmaktadır. Su, imar, kanalizasyon, çevre, temizlik,

güvenlik gibi hizmetleri halka sunmakla yükümlü olan belediyeler bölge halkının ihtiyaçlarını gidermekle de sorumlu tutulmaktadır. Ataerkil yapının getirdiği toplumsal cinsiyet eşitsizliği kalıplarının varlığı sebebiyle kent düzeyinde kadının ve erkeğin ihtiyaçları farklılık göstermektedir. Kadının sokakta olma saati, gezebileceği alanların kısıtlı olması, ekonomik özgürlüğünü tam olarak kazanamamasından kaynaklı yaşadığı maddi imkansızlıklar, çocuk ve yaşlı bakımı sebebiyle şehir içi ulaşım ve kaldırım sorunları yaşaması erkeğin sorunu olmadan direkt kadının karşılaştığı sorun olarak karşımıza çıkmakta ve yerel yönetimlerin doğru ihtiyaç tespiti yapmadan belirlediği otobüs durakları, aydınlatma ışıkları, yeşil alanlar, yaya geçiş yolları vb. faaliyetler kadınların hayatlarına olumsuz etki yaratmaktadır. İhtiyaç ve isteklerin belirlenmesi noktasında kadınların yönetim pozisyonlarında olması oldukça önem arz edilmektedir. Erkek yöneticinin verdiği kararlar doğrultusunda kadın gözüyle bakılmaması sebebiyle yetersizliklere çare bulunamamakta kadınların yaşadığı dezavantajlı durumlar sürekliliğini devam ettirmektedir.

Toplum tarafından kadının en temel görevi görülen bakım sorumluluğunu gönüllü veya zaruri olarak üstlenen kadının hayatını kolaylaştırıcı önemler alınması yaşadığı eğitim, gelir, sağlık vb. sorunların çözüme kavuşturulması ancak bölge halkına yakın kuruluş olan yerel yönetimlerden başlanarak sağlanabileceği ve bu sayede ulusal demokrasinin oluşturulabileceği düşüncesi yerel yönetimlerin insan odaklı yaklaşımla hareket etmelerini gerekli kılmaktadır. Bu noktada yerel yönetimlerde demokrasi ortamının artırılması ve kadının hizmet planlama aşamasında var olabilmesi için kent konseyleri oluşturulmuştur. Kent konseyleri; yaş, cinsiyet, gelir seviyesi, eğitim vb. birçok faktör açısından farklı düzeylerde olan kadın ve erkeğin istişare ederek kamu hizmetlerinin en doğru şekilde planlanmasını amaçlamaktadır. Kadınların aktif katılım sağlayabildiği, güvenli, erişilebilir ve eşitlikçi sistemin oluşabildiği, kent ve toplum inşasında toplumsal cinsiyet perspektifi ile bakılabildiği kentler, kadın dostu kent projesi kapsamına alınmaktadır. Kadın dostu kent olmaya gönüllü olan belediyeler kadın-erkek eşitliği noktasında toplumu bilinçlendirici faaliyetler yapmayı, bütçelerde toplumsal cinsiyeti dikkate almayı, illerde il kadın hakları koordinasyon kurulunu ve kadın-erkek eşitlik birimini kurmayı, kadın örgütleri ile iş birliği içerisinde çalışmalar yürütmeyi, mevcut fiziki

ve sosyal olanakları kadının konumunu iyileştirici şekilde kullanmayı taahhüt etmektedir. Türkiye’de İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon, Adıyaman, Antalya, Bursa Gaziantep, Malatya, Mardin ve Samsun olmak üzere on iki ilde kadın dostu kent projesi uygulanmaktadır. Kadın dostu kent sayısını arttırabilmek için yerel düzeyde kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanması noktasında bakanlıklar, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek odaları, kadın konseyleri ile iş birliği içerisinde çalışmak; yerel yönetim kadrosu içerisinde kadın sayısını arttırmak, eşitlik sağlayıcı plan ve programlar belirlemek, hizmete erişimi kolaylaştırmak, kadına yönelik şiddetle mücadele faaliyetler yürütmek gerekmektedir.

Ulusal bazda belirlenen plan ve programlar çerçevesinde yapılan hizmetlerin bireyler arasında ayrım yapılmadan kişilerin sosyal hayatlarını destekleyici nitelikte olmasında yerel yönetimlerin payı önemi tartışılmaz bir gerçektir. Bu noktada yerel yönetimlerden beklenen hizmet ettikleri sınırlı alanlardaki cinsiyetçi bakış açısı ve toplum söylemlerinin sebep olduğu sorunları ortadan kaldırarak demokratik bir ortamı sağlamaktadır. Bütçe süreçlerine entegre edilmesi beklenen toplumsal cinsiyete duyarlı hizmetlerin istenilen eşitlik seviyesine ulaşma konusunda etkili olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet perspektifi ve yerel yönetimlerin sorumluluğu ile ilgili verilen bilgiler ışığında Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin Büyükşehir Belediyeleri incelenmiş, mahalli bölgede kadınların temsil düzeyinde ne durumda olduğu yerel yönetimlerin kadınlara yönelik neler yaptığı ve neler yapmayı planladığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada örnek seçilen büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 stratejik planları, 2022 performans programı, 2022 faaliyet raporu, resmî web siteleri, TÜİK verileri ve illerle ilgili açıklanan resmi raporlar incelenmiştir. Çalışma kapsamında;

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi verilerinde yapılan incelemeye göre büyükşehir belediyesinin yönetiminde temsil oranlarına cinsiyet perspektifiyle bakıldığında Gaziantep’te geçmişten günümüze kadar 36 belediye başkanı arasında tek kadın belediye başkanının günümüzde görev yapması Gaziantep ilinde kadınlara

siyaset alanında fırsat verilmeye başladığını gözler önüne sermektedir. Büyükşehir Belediyesi yapısı içerisinde cinsiyet dağılımına bakıldığında genel sekreter erkek, 5 genel sekreter yardımcısından 3'ü kadın 2'si erkektir. Büyükşehir belediye meclisinde toplam 52 üye arasında 2'sinin kadın; büyükşehir belediye encümenlerinde toplam 10 üye arasından 1'inin kadın olması oldukça dikkat çekicidir. Bu verilerden hareketle belediyenin karar organları içerisinde kadın temsilinin oldukça düşük olduğunu söylemek mümkündür. Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin personel verilerine göre toplam personelin %19,95'i kadın, %80,05'inin erkek olması Gaziantep ilinde çalışan nüfusunda kadınların erkeklere oranla geri planda kaldığı görüşünü destekler niteliktedir. Tüm bu bilgiler dışında hala tam eşitlik düzeyi sağlanamayan Gaziantep'in ulusal bazda yayınlanan kalkınma planı ve hedefler doğrultusunda hazırladığı 2020-2024 stratejik planında açıklanan misyon, vizyon, on temel stratejik amaç ve plan doğrultusunda yayınlanan hiçbir başlık içerisinde toplumsal cinsiyet kavramı kullanılmamıştır. 2020-2024 stratejik planında yer alan bilgilere göre eşitlikçi ve engelsiz kent dizayn edilmesi temel hedefler arasına konmuş ancak eşitlik kavramının neyi kapsadığına tam olarak değinilmemiştir. 2020-2024 stratejik planında büyükşehir belediye bünyesinde erkek genel sekreter yardımcısına bağlı olarak kurulmuş olan Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı'nın yürüteceği 28 adet temel hedef belirlenmiştir. Bu hedefler kadınların yanında aile yapısını, yaşlıları ve çocukları da kapsadığından kadın çocuk ve aileyle bir bütün olarak görülmektedir. Söz konusu 28 hedeften 19'u kadınları dolaylı veya doğrudan etkilemektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin 2022 faaliyet raporu incelendiğinde toplumsal cinsiyet kavramının kullanılmadığı görülmektedir. İlgili faaliyet raporunda Büyükşehir Belediyesi'nin misyonu stratejik planla aynı olarak belirtilirken vizyonu daha geniş kapsamda bahsedilmiş çocuklara ve geleceğe engelsiz, eşit, daha güçlü ve yaşanabilir Gaziantep'i sunmak olarak belirtilmiştir. Buradan hareketle kadınlara özel bir kavrama yer verilmemesi eşitliğin genele yayıldığına göstergesi olmaktadır. 2022 Faaliyet raporuna göre Gaziantep Büyükşehir Belediyesi planladığı hedeflerin bir kısmına hiç ulaşamamıştır. Belirlenen stratejik planın ikinci yılına denk gelen 2022 raporunda hedeflere en fazla %90 oranında ulaşılmıştır. Faaliyet raporuna göre 2022 yılında kadınların statülerinin iyileştirilmesi konusunda özellikle meslek edindirme ve etüt kurslarına önem

verilmiştir. Büyükşehir belediyesi tarafından kadınlara yönelik açılan kurslarda dikiş nakış, kuaförlük, aşçılık, el sanatları, çocuk bakımı gibi kurslara öncelik verilmesi kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilendirilen alanlarda eğitim verilmeye devam edildiğini göstermektedir. Kadınlar eğitim, sağlık, maddi yardım, kıyafet yardımı gibi konularda desteklenmiş, dezavantajlı durumları ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Büyükşehir belediyesinin 2022 Performans Programında genel hedeflere oranla kadınlara yönelik belirlenen hedeflere ayrılan bütçe payı %4,27 olarak belirlenmiştir. Bütçe payları arasında en çok payın gıda bankası ve gıda bankalara duyulan memnuniyet düzeyine ayrılması aile temelli yaklaşım sergilendiğinin göstergesi niteliğindedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin kadınlar için tasarlayıp uyguladığı projeler içerisinde kadın girişimcilere destek, kadın meclislerinin kurulması, bilinçlendirme faaliyetleri, kadının istihdamının desteklenmesi, kadın üreticilere gerekli desteklerin sunulması, erken teşhis için gezici sağlık taramalarının yapılması, hamilelik, doğum ve doğum öncesi süreçlerle ilgili bilgi verilmesi, sanat kursları, ailenin desteklenmesi ve kadınların hizmetlere erişiminin kolaylaşması, istek ve ihtiyaçlarını doğrudan iletebilmeleri adına kadın dostu kent mobil uygulamasının gerçekleştirilmesi yer almaktadır.

-Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bir diğer büyükşehir belediyesi Şanlıurfa ilindedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi yönetim şemasında bakıldığında 1905 yılından beri 33 belediye başkanının görev yaptığı tüm belediye başkanlarının erkek olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Şanlıurfa ilinde kadınların siyasette üst kademelere henüz ulaşamadığını söylemek mümkün olmaktadır. Büyükşehir belediyesinin 84 meclis üyesinin içerisinde 6 kadın olduğu, 10 belediye encümeninin arasında hiç kadın üyenin olmadığı dikkat çeken veriler arasındadır. Belediye teşkilat yapılanması içerisinde Fen İşleri, Yazı İşleri, Ulaşım Hizmetleri, Park ve Bahçeler, Kültür ve Turizm, Kentsel Dönüşüm, Kadın ve Aile, Gençlik ve Spor vb. 26 adet daire başkanlığı bulunduğu sadece Kadın ve Aile Dairesi Başkanının kadın olduğu görülmektedir. Bu durumun kadınlara verilen görevlerin toplumsal cinsiyet temelli yargılar çerçevesinde sınırlı kaldığı şeklinde yorumlanması mümkündür. Elde edilen sonuçlarda Şanlıurfa'da yerel yönetim birimi içerisinde kadın temsiline oldukça düşük olduğu görülmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024

Stratejik Planı incelendiğinde stratejik plan hazırlanma sürecinde paydaşların beklentilerinin analiz edildiği görülmektedir. Paylaşılan verilerde vatandaşların %20,02'sinin Şanlıurfa'nın sosyo-kültürel alanda gelişmesini istediği bununla beraber katılımcıların %14,71'i mimari görünüm, %12,99'u ticari faaliyetler, %10,87'si sanayi, %6,44'ü turizm, %5,38'i tarihi yönünde ilin geliştirilmesini istemektedir. Ayrıca katılımcıların yapılan hizmetlerden genel olarak memnun olduğu en çok alt yapı hizmetlerinde sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bireylerin yaşadığı sorunlar sırasıyla temizlik hizmeti, çevre (park/bahçe), yol, sosyal yardım, ulaşım ve güvenlik olduğu belirtilmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 stratejik planında toplumsal cinsiyet kavramı hiç kullanılmamış şeffaflık, erişilebilirlik, hesap verilebilirlik, katılımcılık, vatandaşların memnuniyetini esas alma, çevreye duyarlılık, eşit hizmet gibi temel değerler ışığında hareket edeceğini vurgulamıştır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesinin 2022 yılı performans programına göre toplam hedefler içerisinde kadına yönelik hedeflerin bütçe payının %3 olduğu belirlenmiştir. Bu oran kadınları ilgilendiren dolaylı ve doğrudan hedeflere yer verilerek elde edilmiştir. Büyükşehir belediyesi tarafından sadece kadınlara yönelik hedeflenen kadın merkezleri, hamarat eller çarşısı kapasitesi ve kadın lisanslı sporcu sayısının artırılması oranı ise 0,099 olduğu yerel yönetim bütçesinden %1 bile pay alamadığı görülmektedir. Bu durumda yerel düzeyde kadınların ihtiyaçlarının tam ve etkin olarak giderilmesi mümkün görülmemektedir. 2022 Faaliyet raporu incelendiğinde Şanlıurfa'da kadınların konumunun iyileştirilmesi konusunda büyükşehir belediyesinin ücretsiz kurslara, kadın destek merkezlerine, sosyal etkinlikler düzenlemeye, yeni doğum yapan annelere yeni doğan kitinin dağıtılmasına, kültürel ve tarihi gezi programlarına öncelik verildiği görülmektedir. Yapılan hizmetlerde el emeğiyle ürettiği yöresel bebeklerden gelir elde edilmesi, dikiş nakış, aşçılık, okuma yazma, Kur'an-ı Kerim kursları düzenlenmesi kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak kadınların ilgi alanları olabileceği düşünülen alanlara yoğunlaştığı görülmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi girişimci kadın desteği, kadınların sorunlarının doğrudan çözüme kavuşturulması için iletişim merkezi kurulması, giyim mağazası, eğitim ve kültür merkezlerinin açılması, sağlık hizmetine ulaşmada çeşitli sebeplerle dezavantajlı olan kadınlar için gezici

sağlık hizmetinin sunulması vb. kadınlara yönelik hizmetleri Şanlıurfa ili kadınları için sunmakta kadınların hayat kalitesini arttırmaya çalışmaktadır.

- Çalışmanın üçüncü örnekleme olan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yönetim şemasında kadın temsili incelendiğinde Diyarbakır tarihi boyunca 28 belediye başkanına sahip olduğu bunlardan yalnızca birinin kadın olduğu göze çarpan detaylar arasındadır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin meclis üyeleri, encümen üyeleri ve birim müdürlerinin isimlerine ulaşılamamaktadır. Bu durumu belediye yapısında şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin tam olarak uygulanmadığının göstergesi olarak kabul etmek mümkündür. Belediye bünyesinde çalışanlar arasında cinsiyet dağılımına bakıldığında toplam 3.780 belediye çalışanın 483'ünün kadın 3.297'sinin erkek olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında belediye bünyesinde sayısı oldukça düşük olan kadının il yönetiminde aktif olarak yer alamadığı dolayısıyla temsil hakkını kullanamadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planında açıklanan misyon ve vizyon incelendiğinde şeffaflık, hesap verilebilirlik, insana saygı, hizmetlerde adil dağıtım, kaynakların etkin kullanılmasının üzerinde durulduğu bunun yanında kadınlarla ilgili ilkelere ve temel değerlere yer verilmediği görülmektedir. 2017-2021 stratejik planının değerlendirilmesi yapılan yeni planda üst yöneticilerin sürekli değişmesi, bütçe kısıtı, planlama hatası gibi sebeplerden ötürü hedeflerin tam olarak gerçekleşmediği ancak %80,18 oranında başarı elde edilebildiği belirtilmiştir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024 yılları arasında ulaşmak istediği hedefler arasında kadın yönelik belirlenen 2 hedefin olduğu bunun yanında dolaylı da olsa kadını kapsayarak hayat standardını yükseltmeye yarar sağlayan hedefler belirlendiği görülmektedir. İhtiyaç sahiplerini desteklemek, toplumun sosyal yaşamına ve sağlığına destek olmak, kadın istihdamını arttırmak, kadın yöneticilerin sayısını arttırmak, kenti dezavantajlı gruplar için kolay ve erişilebilir kılmak büyükşehir belediyesinin belirlediği hedefler arasında bulunmaktadır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin 2022 Performans Programı incelendiğinde kadınlara yönelik doğrudan veya dolaylı olarak belirlenen hedeflerin toplam belediye hedefleri içerisindeki bütçe payının %1,01 olduğu belirlenmiştir. Kent nüfusunun yarısını oluşturan ve toplumdaki erkek bireylere göre dezavantajlı durumda olan kadınların

refah seviyesinin yükselmesinde ayrılan bütçe payı oldukça düşük görülmektedir. 2022 Faaliyet raporuna göre kadın kültür merkezlerinden faydalanan kişi sayısı arttırılmış, kent içerisinde çeşitli yeşil alanlar kullanıma açılmış, ihtiyaç sahiplerine maddi ve ayni yardımlar yapılmış, giysi bankaları ve ikram çeşmeleri kurulmuş, doğum yapmış annelere yeni doğan seti dağıtılmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi belirlediği hedeflerin üstünde performans sergilediği için faaliyet raporunda başarısını %100 olarak açıklamıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından kadınlara yönelik olarak yürütülen projeler içerisinde kadınların sanayi alanında istihdamını arttırmak, vatandaşların taleplerini dinlemek için ev ziyaretleri yapmak, eğitimler düzenlemek, kadınlara psikolojik/sosyolojik/hukuki desteklerde bulunmak, sosyal ve kültürel aktiviteleri arttırmak vb. hizmetleri bulunmaktadır. Kadınlara verilen bu hizmetler kadınların yaşamlarını iyileştirmeyi amaçlasa da ev içinde verilen eğitim, kadına özel merkezler kurulması, kadınların bir arada olduğu geziler düzenlenmesi diğer bir ifadeyle kadının ilgi alanı olabileceği düşünülen alanlara yoğunlaşılması kadınların hayatlarına dokunsa da toplumsal cinsiyeti ortadan kaldırma konusunda yetersiz kalmaktadır.

- Çalışmanın dördüncü örnekleme olan Mardin Büyükşehir Belediyesi organizasyon şemasında kadın temsili incelenmesi için belediye resmi internet siteleri ve resmi belgelerinde belediye başkanı yardımcıları, meclis üyeleri, encümenler ve belediyeye bağlı birim müdürlerinin isimlerine ulaşılamamaktadır. Bu durum belediyenin şeffaflığı ve hesap verilebilirliğini engellemekte kamuoyu ile bilgilerin paylaşılamamasına neden olmaktadır. Açıklanan insan kaynakları verilerine göre belediye bünyesinde 1947 kişi çalıştığı bunlardan 411'inin kadın 1536'sının erkek olduğu görülmektedir. Belediye bünyesinde kadın sayısının oldukça düşük olması kadınların istihdam alanında erkeklerden geride kaldığı görüşünü destekler niteliktedir. Mardin Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 stratejik planına bakıldığında misyon ve vizyonunda kadına dair bir bulguya rastlanmamaktadır. Herkesin yaşamaya istekli olduğu bir kent olma, hesap verilebilirliği ve şeffaflığı sağlama, eşitlik, kaynak dağılımında etkinlik, insana saygı gibi temel değerler etrafında hazırlanan stratejik planın Mardin büyükşehir belediyesinin kurumsallaşması yolunda bir adım olduğu belirtilmiştir. 2020-2024 stratejik planında toplumsal

cinsiyet kavramından hiç bahsedilmemiş kadın, engelli, yaşlı ve çocuk olarak dezavantajlı grupların içine dahil edilmiştir. 2022 Performans Programında da kadının doğrudan ve dolaylı olarak refah seviyesini arttıran kadınların üretime katılımının teşviki, dezavantajlı gruplara yönelik her türlü hizmetler, kurslar, ihtiyaç sahiplerine yardımlar, sosyal ve kültürel etkinlikler, sağlık konusunda bilinçlendirme vb. faaliyetler kadına yönelik hizmet olarak sayılmış ve bütçe payı %3,22 olarak belirlenmiştir. Mardin Büyükşehir Belediyesi tarafından kadına yönelik yürütülen projelerde kadına yönelik şiddet kapsamında belediye bünyesindeki erkek çalışanlara eğitim verilmesi, kız çocuklarına mahrem ve değerler eğitimi, kadınların istihdamını arttırmak için belediye tarafından belirlenen tarlalara fide dikimi ve sertifika dağıtımı, kültürel etkinlikler, psikolojik danışmanlık, ücretsiz kurslar, diyetisyen desteği gibi hizmetler sağlanmaktadır.

Elde edilen bulgulardan hareketle Güneydoğu Anadolu Bölgesinin dört büyükşehir belediyesi arasında kadına yönelik hizmetler konusunda en etkili büyükşehir belediyesinin sırasıyla Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır olduğu görülmektedir. İllerin gelişmişlik düzeyi ve nüfus yoğunluğu farkının bulunduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Dört il içerisinde Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin'in kadın dostu kent programına dahil olması bölgede kadınlara yönelik hizmetlerin sürekliliğinin hedeflendiğinin göstergesi olmaktadır. Öte yandan dört büyükşehir belediyesinde de kadın temsil oranı, okuma yazma oranı, istihdama katılımı henüz istenilen seviyeye ulaşmamıştır. Dört büyükşehir belediyesinin misyon ve vizyonunda eşitlik ilkesinin bulunduğu ancak eşitlik ilkesinin tam olarak neyi kapsadığı veya nasıl sağlanacağı konusunda bir açıklama yapılmadığı görülmektedir. Büyükşehir belediyelerinin bütçelerine dayanak oluşturan stratejik plan ve performans programı belirlenirken toplumsal cinsiyetten bahsedilmemesi yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi noktasında beklenen etkiyi oluşturmamasına neden olacağı düşünülmektedir. Büyükşehir belediyeleri ücretsiz kurslarla kadının eğitimini destekleme, sağlık hizmeti sağlama, sosyal aktiviteleri arttırma, kadının bakım sorumluluğunu paylaşma hizmetlerinde bulunduğu ancak yapılan hizmetlerin geniş kitlelere ulaşması ve katılımın arttırılmasının sağlanması amacıyla medya kanallarına başvurma noktasında yetersiz

kaldığı görülmektedir. Böylece yapılan hizmetlerin belli bir bölgede sınırlı kalma riski ortaya çıkmaktadır. Öte yandan kadının temsilinin artırılması yönünde herhangi bir çalışma yapılmamaktadır. Oysa yerel yönetimlerin en temel amaçlarından biri eşit temsili sağlayarak demokrasinin sağlanması olarak belirlenmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Büyükşehir Belediyelerinin toplumsal cinsiyetin eşitsiz yargılarının meydana getirdiği dezavantajlı durumları ortadan kaldırma konusunda çalışmalar yürüttüğü ancak bu çalışmaların eşitlik sağlamada henüz yeterli olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı belediyelerin inşası için kaynak yönetiminin kadına duyarlı bir perspektif kazanması gerekmektedir. Yerel düzeyde ihtiyaçlar penceresinden sunulacak kamu hizmetleri ile toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım geliştirmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- 1921 Anayasası, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1921-anayasasi/>. Erişim Tarihi: 14.09.2023.
- 1924 Anayasası, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>. Erişim Tarihi: 14.09.2023.
- 1961 Anayasası, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>. Erişim Tarihi: 14.09.2023.
- 2019 Yılında Türkiye’de Gerçekleşene Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, (2020), <https://kaosgldernegi.org/images/library/2020nefret-suclari-raporu-2019-kucuk.pdf>. Erişim Tarihi: 02.04.2022.
- 5018 Sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” (2003), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>. Erişim Tarihi: 02.11.2023.
- 5216 Sayılı “Büyükşehir Belediye Kanunu” (2004), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>. Erişim Tarihi: 16.11.2023.
- 5237 Sayılı “Türk Ceza Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237-20040926.pdf>. Erişim Tarihi: 19.07.2023.
- 5393 Sayılı “Belediye Kanunu” (2005), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>. Erişim Tarihi: 16.11.2023.
- 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>. Erişim Tarihi: 18.11.2023.
- 81 İlde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi (2020). TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Yayınları. https://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/tobb_tskb_tepav_81_ilde_turkiyenin_toplumsal_cinsiyet_esitligi_karnesi.pdf. Erişim Tarihi: 08.11.2023.
- Abay, E. ve Akın, A. (2021). Covid-19 salgınında; dünyada ve Türkiye’de kadınlara yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet. Sağlık ve Toplum, 31(3), 11-16.
- Acar, B. ve Yaman, Ö. M. (2019). 21.Yüzyılda yeni bir dezavantajlı grup: Yaşlı hükümlüler. Social Sciences, 14(4), 1179-1199.

- Açık Turğuter, E. ve Peynirci, E. (2022). Sağlık çalışanlarında hasta yakınları ile toplumsal cinsiyet bağlamında yaşadığı şiddet sorunları-Muğla Eğitim ve Araştırma Hastanesi örneği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 55-73.
- Adıgüzel, A. (2013). Kız Çocuklarının Okullulaşma Engelleri ve Çözüm Önerileri Şanlıurfa Örneği. *EKEV Akademi Dergisi*, 17(56), 325-344.
- Akalın Solmaz, H. Ve Yıldız, R. (2023). Feminist Perspektiften Engelli Kadın İstihdamına İlişkin Temel Argümanlar. *Toplumsal Politika Dergisi*, 4(2), 168-183.
- Akarca, A. (2022). Türkiye’de yerel yönetim reformları: Belediye yönetimi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1546-1568.
- Akay, S. (2023). Tarihi coğrafyada feminist sorgulamalar. *International Journal Of Geography And Geography Education*, 48, 127-144.
- Akbaş, G. ve Korkmaz, L. (2017). Kadın yöneticiler: Görünmez engellerin gölgesinde yükselme çabası. *İş ve İnsan Dergisi*, 4(2), 73-86.
- Akbaş, N. ve Taner, B. (2017). Yönetim ve cinsiyet: Cam Uçurum'un ötesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 193-214.
- Akçakaya, M. (2017). Yeni yönetim anlayışının yerel yönetimlere yansımaları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(9), 105-130.
- Akdeniz, S. ve Balcı İzgi, B. (2011). Kadın istihdamı sorunsalı nereden doğuyor. *Anadolu Uluslararası Ekonomi Konferansı II*, 1-26.
- Akın Acuner, Ş. (2019). Kadın çalışanların kariyer geliştirme sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 23, 35-52.
- Akkaya, C. ve Kaplan, Y. (2014). Toplumsal cinsiyet bağlamında spor medyasında kadın. *International Journal Of Science Culture And Sport*, 177-182.
- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N. Ve Çeviş, İ. (2019). Türkiye’de kadın istihdamı ve etkileyen faktörler. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 146-163.
- Aksöz, F. Ve Arslan, B. (2023). Toplumsal cinsiyet sarmalında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kadın olmak: Şanlıurfa ilindeki kadınların toplumsal tükenmişlik düzeyleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 1520-1545.
- Aktakka, A. Ve Tekeli, R. (2023). Cinsiyete duyarlı bütçe algısı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi üzerine bir çalışma. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 70, 1-22.

- Aktaş, G. (2020). Toplumsal cinsiyet rollerinin televizyon dizilerinde yansıması üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Akyılmaz, B. (2000). Mahalli idarelerde özerkliğe yönelik tehditler ve merkezileşme eğilimleri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1-2), 142-159.
- Akyüz, Ü. (2009). Siyaset ve ahlak. *Yasama Dergisi*, 11(1), 93-129.
- Albal, H. (2020). Kamu hizmetlerinden yararlanmada kadın erkek eşitliği. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 213-227.
- Alkan, A. (2004) *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet; Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Alkan, F. Ve Dayar, H. (2021). Belediyelerde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulananabilirliğine yönelik nitel analiz: Eskişehir ili örneği. *Türk Dünyası Akademik Bakış*, 1(1), 1-38.
- Alpar, M. B. (2002). Kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin acil önlemler hakkında 182 sayılı ILO sözleşmesi ile ilgili çalışma hayatı mevzuatı. *Kamu İş Dergisi*, 7(1), 1-14.
- Alptekin, D. (2011). Sokaktan akademiye: Kadın hareketinin kurumsallaşma süreci, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 33-43.
- Arıkboğa, E. (2009). “Ölçek Reformunun Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Temsil Adaletine Olumlu Etkileri”, *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler*, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, 2, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Arıkboğa, Ü. (2015). Türkiye’de yerel vergi yönetimi. *İstanbul Maliye Dergisi*, 168, 1-19.
- Arıkboğa, Ü. (2016). Türkiye’de belediyelerin gelir yapısı: sorunlar ve çözüm önerileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 276-297.
- Arısoy, A. (2021). *Yoksulluk Kıskaçındaki Dezavantajlı Grupların Sosyal Dışlanma Bağlamında Değerlendirilmesi, Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Dışlanma* (Ed. A. Arısoy), Bursa: Ekin Yayınevi.
- Arslan, M. (2022). İşgücü piyasası araştırması Şanlıurfa ili 2022 yılı sonuç raporu. *Türkiye İş Kurumu*.
- Aşkın, E. Ö. ve Barış, S. (2016). Kadın istihdamında sosyal sermayenin etkisi: Tokat ilinde kadın girişimciler üzerinde bir inceleme. *Business And Economics Research Journal*, 7(2), 63-82.

- Ateş, K. (2020). Göç yönetiminde yerel yönetimin rolü. Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5, 23-40.
- Ateş, K., Eryalçın, M., Durar, E. ve Keleş, İ. (2023). Mavi yakalı kadın çalışanların iş ve aile hayatında yaşadığı sorunlar: endüstriyel sosyal hizmet perspektifinden bakış. Dumlupınar Üniversite Sosyal Bilimler Dergisi, 75, 284-303.
- Ateş, H. ve Nohutçu, A. (2006). Kamu hizmeti sunumunda gönüllü kuruluşlar ve devlet. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 11, 245-276.
- Avşar, Z. Ve Öğütoğulları E. (2012). Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği Mücadele Stratejileri. SDG Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(1), 9-40.
- Aydemir, A. ve Demir Akyıl, Y. (2021). Türkiye'de kadının iş gücüne katılımı ve karşılaştığı sorunlar; "Dicle Üniversitesi kadın akademisyen örneği". The Journal Of Social Science, 5(10), 409-433.
- Aydemir, M. A. (2011). Toplumsal ilişkilerin sosyal sermaye değeri (Topluluk duygusu ve sosyal sermaye üzerine bir araştırma). Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydın, F. (2021). Belediye gelirleri kanununda düzenlenmiş olan yerel yönetim gelirlerinin özellikleri ve öneriler. International Journal Of Public Finance, 6(1), 159-175.
- Aydın, H. (2015). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de kadın. Current Research in Social Sciences, 1(3), 84-96.
- Aydoğan, Y. (2006). Ev ortamının çocuğun gelişimine göre düzenlenmesi. Aile ve Toplum, 8(3), 27-33.
- Ayoğul, H. ve Baraz, A. B. (2020). Kadın çalışanların kariyer engelleri: Eskişehir'de bir araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 44, 13-27.
- Barutçu, A. (2013). Türkiye'de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başar, F. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Kadın sağlığına etkisi. ACU Sağlık Bilimleri Dergisi, 3, 131-137.
- Baştarcan, Ç. ve Özkay, Ü. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığına etkisi: sistematik inceleme. Sağlık ve Toplum, 32(3), 48-57.
- Bayhan, M. (2022). Kentleşme sürecinde sosyo-ekonomik faktörler ile kentlilik bilinci arasındaki ilişki: Diyarbakır örneği. Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 5(1), 39-69.

- Bayrakçı, E. ve Köse, S. (2019). Kadın girişimciliğinde bir tık ötesi: kadın dijital girişimciler üzerinde nitel bir araştırma. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırma Dergisi*, 3(6), 95-106.
- Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti'nde ekonomik hayatın yerel unsurları: ahilik teşkilâtı ve esnaf loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 81-115.
- Bedük, A. (2005). Türkiye'de çalışan kadın ve kadın girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 106-117.
- Belli, A. (2015). Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Yerel Demokrasi. *Yasama Dergisi*, 31, 65-88.
- Belli, A. (2017). Türk yerel yönetim sisteminin yerellik ilkesi açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 12(3), 75-92.
- Benek, S. (2005). Coğrafi planlama yönünden Şanlıurfa İlinin tarımsal yapısı. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Berberoğlu, G. N. (1989). Kadın yöneticiler: İş hayatındaki yeri ve sorunları, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 7(1), 287-305.
- Berksoy, T. ve Şeren, G. Y. (2019). *Kamu Politikalarını Düşünmek*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bilmen, M. S. (2022). Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve İstanbul İlçe Belediyelerinin 2014-2018 Yılları Gelir Bütçelerinin Mali Özerklik Yönünden Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 108-114.
- Biricikoğlu, H. (2013). Yerel yönetimlerde kadın temsiliinin yetersizliği: Sakarya ilinde yapılan bir araştırma. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(3), 65-95.
- Biricikoğlu, H. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve belediyeler: Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı’nı imzalayan) belediyeler üzerinden nitel bir inceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 2/2, 21-56.
- Bora Başara, B., Aygün, A., Soytutan Çağlar, İ., Kulali, B. ve Ünal, G. (2023). Sağlık istatistikleri yılı 2022 haber bülteni. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü.
- Bulut, M., Yücelen, A. M., Bayındır, H. Ve Saka, A. (2021). Diyarbakır ili imalat sanayinin mevcut durum analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 3119-3135.

- Bulut, Ş. ve Akçacı, T. (2017). Sektörle arası kadın istihdamı ve cinsiyet ayrımcılığı üzerine bir araştırma: Kilis ili örneği. Sosyal Bilimler Dergisi, 7(14), 224-249.
- Bulut, Y. ve Dönmez, D. (2019). 6360 sayılı düzenlemeyle oluşan büyükşehir modelinde büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: Hatay ili örneği. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2(1), 29-40.
- Burtan Doğan, B., Korkusuz, M. R. Ve Çelik, M. Y. (2011). Diyarbakır İlinde Özel Sektör Bünyesindeki Kadın İstihdamının Analizi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13 (2), 1-24.
- Bülbül, D. (2013). Türkiye’de yerel yönetimlerin kamu kesimi bütçesi üzerine etkileri. International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal, 1(2), 48-69.
- Büyükcoşkun, S. (2018). Kadın istihdamının ortaya çıkardığı anne-dışı bakım sorunu ve Türkiye'nin kadın istihdamı politikasının muhtemel sonuçları. Sosyal Siyaset Konferansları, 73(2), 85-105.
- Cengiz, V.D., Peker, Ş., Özsoy, Ö. Ve Ersoy Tonyaloğlu, E. (2022). Kadın dostu kent yaklaşımı ile kentsel açık ve yeşil alanların değerlendirilmesi: Efeler/Aydın örneği, Turkish Journal of Forest Science, 6(2), 539-552.
- Ceviz, B. (2018). Toplumsal cinsiyet duyarlılığı çerçevesinde belediyeler. Priene Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 19-29.
- COE (Council Of Europe) (2004), Gender Mainstreaming-Conceptual Framework, Methodology And Presentation Of Good Practices, Final Report Of Activities Of The Group Of Specialists On Mainstreaming (EG-S-MS), Directorate General Of Human Rights, Strasbourg.
- Con Wright, G. (2022). Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. Ankara: CEİD Yayınları.
- Coşkun, A.M., Varışoğlu, Y., Uygur, E., Güney, G. ve Şahin, Ö. (2021). Sağlık bilimleri alanında öğrenim gören lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(2), 288-303.
- Çabuk Kaya, N. (2010). Farkındalık yaratarak kadını güçlendirme: Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir kalkınma modeli. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 13(2), 118-143.
- Çağlar, N. (2011). Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3(4), 56-79.

- Çakıl Dinçer, G. (2023). Türkiye'de kadın hareketinde kamusal alan-özel alan ikilemi. *Fiscaoeconomia*, 7, 506-525.
- Çekiç, F. (2021). Toplumsal cinsiyet temelli kimlik inşası: erkeklik kimliğinin oluşumu, tutum ve davranışlar üzerinde etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Çelebi, E. (2022). Medyanın toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(82), 822-829.
- Çelik, E. ve Gökçe, D. (2023). Kadınların kentsel mekâna katılımı ve kadın dostu kent ilişkisi bağlamında kent konseylerinin incelenmesi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 8(2), 30-45.
- Çelik, V., Çelik, F. Ve Usta, S. (2008). Yerel demokrasi ve yerel özerklik ilişkisi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1(2), 87-104.
- Çetgin, F. (2022). Değişen güzellik anlayışı ve kadın bedeni üzerinde sanatta temsili. *Sanat-Tasarım Dergisi*, 13, 32-37.
- Çetin Çivi, D. (2006). Belediyelerde Performans Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çetin, B. (2018). Türk hukuk düzeninde yetki genişliği ilkesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(2). 94-112.
- Çetinkaya Karafakı, F. (2023). Göçün kent estetiği üzerine etkisi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 351-366.
- Çevik, C. ve Özkul, B. (2022). Çalışma yaşamında dezavantajlı gruplar ve eşitsizlikler. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 7(3), 611-618.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten günümüze Türkiye’de yerel yönetimler. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53-64.
- Çiftçi, S. Ve Çiftçi, L. (2023). Türkiye’de büyükşehir belediyelerinde e-belediye uygulamaları: karşılaştırmalı bir analiz. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(87), 714-730.
- Çiftçi, T. E. ve Organ, İ. (2019). Yerel vergileme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1705-1733.
- Çinkılıç, R. ve Uğur, A. A. (2023). Yerel yönetim harcamalarında performans yönetimi: büyükşehir statüsünde 30 il yerel yönetim örneği. *Fiscaoeconomia*, 7(2), 1259-1290.
- Çolpan Kavuncu, A. (2023). Türk yerel yönetim yapısında kırsal mahallelerin sorunları. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 41(15), 606-629.

- Çukur, A. (2023). Mali yerelleşmenin yerel yönetimlerin mali disiplini üzerine etkisi: Türkiye örneği. *Maliye Dergisi*, 184, 116-144.
- Çukur, A. (2023). Türkiye’de mali yerelleşmenin bölgesel gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerine etkileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 19(3), 527-560.
- Dağ, D. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlılık ve sosyal dışlanma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28, 480-500.
- Debreli, Z. G. (2016). Kutadgu Bilig’de kadın. *Studies Of The Ottoman Domain*, 6(11), 39-60.
- Demir, M. A. (2023). Türkiye’de belediye meclis üyelerinin temsilde adalet bakımından değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 78(2), 311-332.
- Demir, Z. (2015). Kadınların siyasete katılımı ve katılımı arttırmaya yönelik stratejiler. *Kadem Kadın Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 35-59.
- Demirci, E. ve Karaatlı, M. (2019). Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin tahmininde kullanılan sınıflandırma algoritmalarının karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 703-714.
- Demirel, S. (2014). Yeni yönetimin ana unsurları: yerelleşme, demokratikleşme ve il özel idaresi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 174-187.
- Demirkasımoğlu, N. (2015). Toplum yaşamında kurallar. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 138-156.
- Demren, Ç. (2008). Kadınlık dolayımıyla erkeklik özneliği. *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 73-92.
- Deniz, Ş. (2007). Kadın parlamenterlerin bakış açısıyla türkiye’de kadınların siyasal hayattaki temsili. *Journal of Management and Economics Research*, 5(7), 2-16.
- Derdiman, C. ve Uysal, Y. (2016). Türk kamu yönetiminde yetki devri, U. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, 251-277.
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Aile Okulu” ilk mezunlarını verdi”, (2021). <https://www.diyarbakir.bel.tr/haberler/3821-aileokulu.html>. Erişim Tarihi: 17.10.2023.
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “İl ve Belediye Tarihçesi”. <https://www.diyarbakir.bel.tr/diyarbakir/genel-bilgiler/tarihce.html>. Erişim Tarihi: 14.10.2023.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Kadın istihdamı ve sosyal sorumluluk projelerine katkı” (2022), <https://www.diyarbakir.bel.tr/haberler/7112-kadin-aile.html>. Erişim Tarihi: 17.10.2023.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Kadın istihdamı ve sosyal sorumluluk projelerine katkı”. <https://www.diyarbakir.bel.tr/haberler/7112-kadin-aile.html>. Erişim Tarihi: 18.10.2023.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Mesleki Eğitim Merkezi”, <https://www.diyarbakir.bel.tr/hizmetler/sosyal/mesleki-egitim-hizmeti.html>. Erişim Tarihi: 20.10.2023.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Sosyal Yardım Projeleri” (<https://www.diyarbakir.bel.tr/projeler/devam-eden-projeler/3109-sosyal-yardim-projeleri.html>). Erişim Tarihi: 20.10.2023

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Toplumun Görünmeyen Rengi Dom Kadınlar” projesi hayata geçirildi” (2023), <https://www.diyarbakir.bel.tr/haberler/7623-sosyal-hizmetler.html>. Erişim Tarihi: 25.10.2023.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, <https://www.diyarbakir.bel.tr/>.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <https://www.diyarbakir.bel.tr/bilgibankasi/1/stratjik-plan>.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2022 Faaliyet Raporu, https://www.diyarbakir.bel.tr/filesap/faaliyet_raporlari/2022_yili_faaliyet_raporu.pdf.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2022 Performans Programı, https://www.diyarbakir.bel.tr/filesap/performans_programi/2022_yili_performans_programi.pdf.

Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Diyarbakır'da Aileler Aile Okulu'nda”. <https://diyarbakir.meb.gov.tr/www/diyarbakirda-aileler-aile-okulunda/icerik/4372>. Erişim Tarihi: 18.10.2023.

Diyarbakır Valiliği Resmi İnternet Sitesi, “Vali Su, Sanayide Kadın Eli” Projesi Tanıtım Toplantısına Katıldı” (2022). <http://www.diyarbakir.gov.tr/sanayide-kadin-eli>. Erişim Tarihi: 20.10.2023.

Diyarbakır Valiliği Resmi İnternet Sitesi, <http://www.diyarbakir.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 18.10.2023.

Doğan, K. C. (2023). Yerel yönetimlerde reform ve Türkiye’de yerel yönetimlerin klasik sorunlarına çözüm önerileri. AUSBİD, 6(11), 65-74.

- Doğan, K.C. (2023). Yerel yönetimlerde reform ve Türkiye’de yerel yönetimlerin klasik sorunlarına çözüm önerileri. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 65-74.
- Doğancı, H.K. ve Tuncay, T. (2020). Tarihsel süreçte kadının aile içindeki konumunun feminist sosyal hizmet yaklaşımı temelinde değerlendirilmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31(3), 1324-1351.
- Doğruel, F. (2023). Erken yaşta evliliklerin kadınlar üzerindeki bedensel, duygusal ve sosyal etkileri. Gaziantep University Journal Of Social Sciences, 22(4), 1094-1112.
- Dumanoglu, S. (2011). Belediyelerde performans programı-bütçe ilişkisi sorunu ve bir çözüm önerisi. Muhasebe ve Denetim Bakış, (33), 45-64.
- Dumlupınar, S. Ve Güngör Göksu, G. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetler cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamaları ve kadın memnuniyeti arasındaki ilişkin analizi: Sakarya ili örneği. Akademik İncelemeler Dergisi, 15(2), 713-764.
- Duran, Ş. Ve Temür, Y. (2018). Türk yerel yönetimlerinde cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımları: Büyükşehir belediyelerinin bütçeleri üzerinde bir inceleme. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(1), 353-380.
- Duroğlu, S. (2007). Türkiye ’de İlk Kadın Milletvekilleri. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duru, A. A. (2023). Yerel yönetimlerin taşınmaz satış geliri. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 41(4), 579-601.
- Dünya Bankası Yoksulluk ve Paylaşılan Refah Raporu, [https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BClenleri/unicef-ve-d%C3%BCnya-bankas%C4%B1-d%C3%BCnya-%C3%A7ap%C4%B1nda-a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1-yoksullu%C4%9Fun-azalt%C4%B1lmas%C4%B1na-y%C3%B6nelik#:~:text=Uluslararası%C4%B1%20yoksulluk%20s%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1%202022'de,\(%C3%BCst%20Dorta%20gelir.](https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BClenleri/unicef-ve-d%C3%BCnya-bankas%C4%B1-d%C3%BCnya-%C3%A7ap%C4%B1nda-a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1-yoksullu%C4%9Fun-azalt%C4%B1lmas%C4%B1na-y%C3%B6nelik#:~:text=Uluslararası%C4%B1%20yoksulluk%20s%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1%202022'de,(%C3%BCst%20Dorta%20gelir. Erişim Tarihi: 28.02.2023).)
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. Ve Gümüş, E. (2012). Kamu Maliyesi. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Efe Güney, M. ve Üstündağ. B. (2020). Kadın dostu kent yaklaşımı kapsamında kentsel açık yeşil alanların değerlendirilmesi: Bornova örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 38-65.

- Efe Güney, M., Akbudak, H., Ay, F., Tuncay, B., Tanrıverdi, S. Ve Şanlı, N. (2022). Kadın Dostu Kent Planlama Yaklaşımı Kapsamında Güvenlik Kriterinin Değerlendirilmesi: Çiğli Örneği. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 16-58.
- Egeli, H. ve Diril, F. (2012). Türkiye’de yerel yönetimlerde mali özerklik ve vergilendirme yetkisi. Sayıştay Dergisi, 84, 25-44.
- Elçi Dikenli, C. ve Göktolga, O. (2023). Yerel yöneticilerin yerel demokrasi algısı: Malatya Belediye meclis üyeleri üzerine bir araştırma. MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 3(2), 325-337.
- Elçi, E. (2011). Türkiye’de "Kadın Olmak" söylemi: Kadınlarla yapılmış bir söylem çalışması. Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 31, 1-28.
- Engin, E.M. (2012). Suçu önleyici tedbirler bağlamında ceza infaz kurumlarında çalışma ve eski hükümlü istihdamı. Çalışma İlişkileri Dergisi, 3(2), 24-35.
- Erbaş, Y. (2021). Yerel Yönetimlerde Finansman. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü, İstanbul.
- Erbay, H. (2019). Tarihsel süreçte Dünyada ve Türk Toplumunda kadın algısı ve hakların gelişimi üzerinde değerlendirme. Ege Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 1-25.
- Ercan, T. (2021). Türkiye’de mali reform kapsamında performans esaslı program bütçeye geçiş süreci. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 35-52.
- Eren, S. (2007). Toplumsal norm ahlak ve din. C.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, 289-316.
- Ergen, Z. Ve Durak, B. (2017). Bütçeleme anlayışında yeni bir yaklaşım: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme. Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi, 9(2), 107-126.
- Erkan, B., Şentürk., M., Akbaş, Y. E. ve Paksoy, S. (2012). Dünyada ve Türkiyede sosyal bütçeleme (cinsiyete duyarlı bütçe) yaklaşımı. International Journal Of Economic And Administrative Studies, 5(9), 85-105.
- Erkul, H., Baykal, T. Ve Kara, H. (2013). Kent konseylerinin sorunları üzerine bir inceleme: Çanakkale kent konseyi örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(22), 85-105.
- Eroğlu, H. T. (2019). Bitmeyen senfoni: Belediyelerde performans denetimi. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2(3), 546-556.
- Eroğlu, T. ve Kılıç, H. Ç. (2005), Türk İnançları ve İnanışlar. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 49, 750-770.

- Erüz, E. (2006), 5018 sayılı kanuna göre performans esaslı bütçeleme. (Ed. Coşkun Can Aktan) Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eryılmaz, S. (2020). Toplumsal cinsiyet rolü ve kadın sağlığı. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1(1), 5-13.
- Eryiğit Günler, O. (2023). Toplumsal cinsiyet ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişki. Gaziantep University Journal Of Social Sciences, 22(3), 736-752.
- Evin, G. (2019). Kadın Dostu Kentler Projesi ve Bursa Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Büyükşehir “Öğrenen Mahalleler Bilinçli Aileler” Eğitimler Verecek”, (2021), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/buyuksehir-ogrenen-mahalleler-bilincli-aileler-egitimler-verecek>. Erişim Tarihi: 04.09.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Büyükşehir’den Bir Proje Daha: Haydi Kızlar Yönetime”, (2017), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/buyuksehirden-bir-proje-daha-haydi-kizlar-yonetime>. Erişim Tarihi: 04.09.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Büyükşehir’in Kadınlara Yönelik Projeleri Göz Dolduruyor” (2020), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/buyuksehirin-kadınlara-yonelik-projeleri-goz-dolduruyor>. Erişim Tarihi: 04.09.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Gaziantep Aile Akademisi İçin Geri Sayım Başladı”, (2023), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gaziantep-aile-akademisi-icin-geri-sayim-basladi>. Erişim Tarihi: 06.09.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Gaziantep Büyükşehir’in Projesi, Bebeklere Can Oluyor”, (2022), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gaziantep-buyuksehirin-projesi-bebeklere-can-oluyor>. Erişim Tarihi: 06.09.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Gaziantep Hakkında”, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/gaziantepi-kesfet/gaziantep-hakkinda>. Erişim Tarihi:01.09.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Gaziantep Kadınlarla Büyüyor” , (2017), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gaziantep-kadınlarla-buyuyor>. Erişim Tarihi: 03.09.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Gaziantep’te Gebelik Okulu Açıldı”, (2016), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gaziantep-te-gebelik-okulu-acildi>. Erişim Tarihi: 04.09.2023.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Kadın Üreticilere Dijital Pazarlama İçin Destek!”, (2021), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/kadin-ureticilere-dijital-pazarlama-icin-destek>. Erişim Tarihi: 04.09.2023.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Mobil Mamografi Aracı”, <https://akillikent.gaziantep.bel.tr/tr/project/detail/mobile-mammography-vehicle>. Erişim Tarihi: 05.09.2023.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Sada Kadın Gelişim Ve Dayanışma Merkezi Açıldı”, (2017), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/sada-kadin-gelisim-ve-dayanisma-merkezi-acildi>. Erişim Tarihi: 04.09.2023.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Resmi Sitesi, “Türkiye’de Bir İlk: Anaokulum Bahçemde”, (2021), <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/turkiyede-bir-ilk-anaokulum-bahcemde>. Erişim Tarihi: 05.09.2023.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Eğitim Kursları (GASMEK), <https://www.gasmek.org.tr/index.html>. Erişim Tarihi: 05.09.2023.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejikplan/s/2029/Gaziantep+Buyuksehir+Belediyesi+2020-2024>.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2022 Faaliyet Raporu, <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2023/04/faliyet-kitabi-yeni.pdf>.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2022 Performans Programı, <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2022/01/2022-mali-yili-performans-programi.pdf>.

Gaziantep Kadın Dostu Kent, <https://kadindostu.gaziantep.bel.tr/>. Erişim Tarihi: 06.09.2023.

Gaziantep Kadın Girişimci Merkezi, “KAGİDEM Nedir?”, <https://kagidem.com/KagidemNedir>. Erişim Tarihi: 05.09.2023.

Gaziantep Kent Konseyi, “Kadın Meclisi”, <https://www.gaziantepkentkonseyi.org.tr/meclisler/kadin-meclisi/>. Erişim Tarihi: 01.09.2023.

Gaziantep Ticaret Odası, “Bir Bakışta Gaziantep Ekonomisi”, (2022), <https://www.gto.org.tr/tr/rakamlar/gaziantep-ekonomisi-1.html?ay=12&yil=2022>. Erişim Tarihi: 07.09.2023.

Gaziantep Ticaret Odası, “Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezi Çocuk Sahibi Olamayanlara Umut Kapısı Olacak”, (2018), <https://gto.org.tr/tr/haberler/uremeye-yardimci-tedavi-merkezi-cocuk-sahibi-olamayanlara-umut-kapisi-olacak-1205.html>. Erişim Tarihi: 05.09.2023.

- Gedik, E. (2015). Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmanın Türkiye'de kadın hareketi üzerindeki etkisi ve toplumsal cinsiyet adalet kavramı. *The Academic Elegance*, 3(4), 209-228.
- Genç, M. (2010). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve kamu hizmetlerinde etkinlik. *Sayıştay Dergisi*, 77, 33-61.
- Geniş, Ş. ve Adaş, E.B. (2011). Gaziantep Kent Nüfusunun Demografik ve Sosyo-ekonomik Yapısı: Saha Araştırmasından Notlar, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 293- 321.
- Göçoğlu, V. (2015). Dezavantajlı gruplar üzerinde yapılan bir kamu politikası sonlandırmasının analizi: Eski hükümlü özel sektördeki istihdam zorunluluğunun kaldırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 846-863.
- Gök, S. ve Kılınççeker, Ö. (2019). Türk kadının siyasete giriş süreci ve ilk kadın Saylav Mihri İffet Pektaş. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 48-84.
- Göker, G. ve Tekinbaş, E. (2015). Yerel yönetimler, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri için kadın dostu kentler eğitici kiti toplumsal cinsiyet eşitliği. Ankara: Berk Matbaacılık.
- Göktaş Kulualp, H. (2015). Stratejik insan kaynakları yönetiminde cam tavan sendromu engellerini aşmak. *Kamu-İş*, 14(1), 99-123.
- Göktaş, G. (2021). Sanat tarihinde kadın imgesi ve Egon Schiele eserinde kadının temsili. *Aydın Sanat Dergisi*, 7(14), 121-140.
- Göküş, M. (2010). Küreselleştirme sürecinin kamu hizmetine yansıması. *SÜ İİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 193-218.
- Gölçek, A. G. (2018) Yerel yönetimlerde borçlanma. *İller ve Belediyeler Dergisi*, 814, 62-68.
- Gölönü, S. (2000). Yerel Yönetimler, Halkla İlişkiler ve Toplumsal Beklentiler. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 125-134.
- Gönç Şavran, T. (2014). Sağlıkta toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri: Eskişehir'de kırsal ve kentsel alanlarda kadın sağlığı. *Fe Dergi*, 6(1), 98-116.
- Gözel, M. (2020). Şirket yönetimi kurullarındaki kadın üyelerin firma riskine etkisi: BİST örneği. *İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 38-64.
- Gözler, K. (2014), *Hukukun Temel Kavramları*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Güdekli, D. (2023). Kadın ve siyaset Türkiye'de hazırlanan lisansüstü tezler üzerinde araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 193-210.

- Güldü, Ö. ve Ersoy Kart, M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: sosyal psikolojik bir değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(3), 97-116.
- Güler, E. Ve Önder, Ö. (2021). İl özel idarelerinin yerel yönetim sistemindeki yeri ve geleceği üzerine bir alan çalışması: Bartın il özel idaresi örneği. Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2), 327-344.
- Güler, F. (2023). Büyükşehir belediye meclisi üyeliği seçim sisteminin sebep olduğu sorunlar. Akademik İzdüşüm Dergisi, 8(1), 155-184.
- Güloğlu, Y. (2020). Ahlak kurallarının Türk hukuk sistemine etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(2), 1-18.
- Gümüšoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. Toplum ve Demokrasi, 2 (4), 39-50.
- Günel, A. (2013). Merkezi yönetim-belediye ilişkilerinde Antalya büyükşehir belediyesi örneği. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 5(1), 127-134.
- Günel, V. (2013). Mardin ili'nde kültürel turizm potansiyeli. Marmara Coğrafya Dergisi, (11), 91-122.
- Günay, T., Giray, H., Harç, B., Köksal, B. ve Sarı S. (2006). İzmir'de bir gecekondu bölgesinde kadına yönelik aile içi şiddet. Sağlık ve Toplum, 16, 31-37.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi, 4 (3), 224-246.
- Güneş, H. H. Ve Sarı, T. (2005). Türkiye'de tarım topraklarının mülkiyet yapısı ve tarihsel süreçteki değişimde Diyarbakır örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4(13), 71-87.
- Güney, N. (2019). Toplumsal hayatı düzenleyen kurallar ve fıkıh ilmi. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 33, 159-176.
- Güngör, S. (2011). Yerel yönetimlerin borçlanmaları. Akademik Bakış Dergisi, 24, 1-16.
- Günlük Şenesen, G., Ergüneş, N. Ve Yakar Önal, A. (2018). "Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Yaklaşımıyla Yerel Yönetim Bütçelerine Bakmak: Kars Belediyesi". Prof Dr Nihat FALAY'a Armağan, Ed. H. Kirmanoğlu, P. Feyzioğlu Akkoyunlu, A. Arıkboğa & B. Ergüder. 87-113. İstanbul: DER Yayınları.
- Günsoy, G. ve Özsoy, C. (2012). Türkiye'de kadın işgücü eğitim ve büyüme ilişkisinin var analizi. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 49(568), 23-42.

- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. E-Şarkiyat İlmi Araştırma Dergisi, 4, 58-80.
- Güven, A. (2018). Türkiye’de yerel yönetimlerde performans denetimi ve hukuki altyapısı. Journal Of International Management, Educational And Economics Perspectives, 6(2), 17-33.
- Güven, A. (2023). Türkiye’de yerel yönetimlerin modernleşmesinde Türk anayasalarının rolü. Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives, 11(1), 14-27.
- Güzel, A. (2009). Tarih öncesi bir yerleşme olan Şanlıurfa’nın kuruluşuna etki eden coğrafi faktörler. Marmara Coğrafya Dergisi, (19), 108-129.
- Güzel, E. Ve Cizmeci Ümit, E. (2018). Filtreli güzellik: Güzellik hegemonyasının gözde mekanı Instagram güzellik kraliçeleri ve süper modeller. Sosyologca, 8(15-16), 80-102.
- Güzel, S. (2011), Kadın yoksulluğu ile mücadelede Dünya bankası ve mikro kredi uygulaması: Türkiye açısından bir değerlendirme. Azerbaycan Vergi Haberleri, 8, 76-96.
- Hamzaoglu, H. (2017). Tanzimat’tan erken cumhuriyet döneminde Türk toplumsal ve siyasal yaşamında öne çıkan kadınlar. Lectio Socialis, 2(1), 74-92.
- Harlak, H., Doğan, H.Z., Budak, G. (1991). Çalışan kadınların sorunları: Bir toplumsal değişme araştırması. Aile ve Toplum, 1(1), 1-10.
- Hasoğlu, V. (2018). Yerel yönetimler ve kadın. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- Haus, M. ve Sweeting, D. (2006). local democracy and political leadership: drawing a map. Political Studies, 54(2), 267-288.
- Henden Şolt, H.B. (2018).toplumsal cinsiyet yönüyle kadın kentlilerin hakları ve kentsel hizmetler. Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, 4(6), 358-371.
- İlgaz Büyükbaykal, C. (2012). Medyada kadın olgusu. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0 (28), 19-30.
- Işık, N. ve Efe, G. (2021). Gaziantep’te Suriyeli Sığınmacılar ve Turizm. International Review of Migration and Refugee Studies, 2(1), 35-52.
- Işık, Y. (2018). Kadın sözcüğünün tarihsel süreç içerisinde değişen anlamları. Türkoloji, 89, 68-84.

- İşler, G. ve İşler, İ. (2020). Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Türkiye de kadının bütçedeki yeri. Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies, 7(1), 39-47.
- Kabaoğlu, S. Q. (2017). Toplumsal cinsiyet ve siyaset. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), 368-371.
- Kadın Konuk Evleri Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=17002&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>, (12.04.2022).
- Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlar ve Performans Programları İle Faaliyet Raporlarına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik <https://www.Mevzuat.Gov.Tr/File/Generatepdf?Mevzuatno=38547&Mevzuattur=Kurumvekurulusyonetmeligi&Mevzuattertip=5>. Erişim Tarihi: 07.01.2024.
- Kanat, V. ve Özçelik Kanat, Ş. (2023). Osmanlı basınında soruşturulmuş iki kadın hikayesi: Osmanlı kadınları ve kadın zihniyeti. Belgi, 25,187-207.
- Kansız, N. ve Acuner, A. Ş. (2010). Kadınların kentsel hizmetlerden yararlanma düzeyleri, sorunlar ve çözüm önerileri – Trabzon ili örneği. Verimlilik Dergisi, (2), 143-176.
- Kantar, G., Ersöz, G., Ince Yenilmez, M., Çetinkaya, D. ve Sıvış, E. (2023). Kadın sporcuların Twitter ve haber kanallarındaki toplumsal cinsiyet analizi. Ekev Akademi Dergisi ,94, 77-93.
- Kanun-i Esasi, 1986. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/>.
- Kara, Z. Ve Gürkan, N. (2013). Eşit/sizliğin tarafı olmak: Mardin’de toplumsal cinsiyet algısı. Birey ve Toplum, 3(5), 65-92.
- Karabörklü Argut, S. (2021). Genç bireyin spora ilişkin tercihlerinin yaşam kalitesi ve depresyon düzeylerinin toplumsal cinsiyet algısı perspektifinde incelenmesi. Aksaray University Journal Of Sport And Health Researches,162-174.
- Karabulut, Ş. (2023). Siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında gelişmelere akademik çözümler. Afyonkarahisar: Yaz Yayınları.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı “Akademi Şanlıurfa, Kadın Girişimcilere Umut Olacak” (2023) <https://www.karacadag.gov.tr/haber/16043/akademi-sanliurfa-kadin-girisimcilere-umut-olacak/>. Erişim 9.09.2023.
- Karacan, E. ve Berkün, S. (2023). Türk idare teşkilatında mahalli idare birimi olarak köyün yeri ve denetimi. Yönetim ve Ekonomi, 30(100), 65-82.

- Karacan, E. ve Gökçe, S. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın sağlığı. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 39-59.
- Karacan, N. (2016). Toplumsal cinsiyet kavramı yeniden inşası ve sanata yansımaları. *İdil*, 24(5), 1079-1093.
- Karahan Adalı, G. ve Ünür, E. (2023). Yerel yönetimlerin sosyal medya kullanımlarının metin madenciliği ile analizi. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 11, 1810-1828.
- Karakartal, D. (2018). Cezaevinden çıkan eski hükümlülerin yaşadıkları sorunların incelenmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(9), 72-85.
- Karalezli, G. (2021). Mahalle ve köyün birleştirilmesi ile oluşan yeni bir birim: kırsal mahalleler. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 50-61.
- Karaman, İ. C. ve Dalkıran, G. B. (2021). Kadın sivil toplum hareketinin tarihsel gelişimi: Türkiye ve Dünya’da örnekler. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 89-116.
- Karataş, E. (2009). Türkiye’de kadın hareketleri ve edebiyatımızda kadın sesleri. *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 4(8), 1652-1673.
- Karataş, M. ve Öztürk, S. (2020). Çalışma yaşamında kadınların karşılaştığı sorunlar. *Emek ve Toplum*, 9(23), 103-120.
- Karatepe, S. ve Nalcı Arıbaş, N. (2017). İş hayatında kadın yöneticilere ilişkin cinsiyet ayrımcılığı: Türkiye için bir değerlendirme. *Yasama Dergisi*, 31, 7-23.
- Karğın Çakar, Ö. ve Esen, A. (2023). Yerel yönetimlerde stratejik planlama uygulamalarının kurum performansına etkisi. *BMIJ*, 11(3), 1010-1025.
- Kart, E. ve Öngör, H. (2022). Çalışan kadın yoksullar ve yoksulluğuna dair. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 22(1), 12-29.
- Kaşıkcırık, A. (2022). Rol model olan kadınlar: Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da kadın muhtarlar. *International European Journal of Managerial Research Dergisi*, 6(10), 150-164.
- Kaşıkcırık, A. (2023). Stratejik planda kadınlar: Büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 stratejik planlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin izini sürmek. *Anadolu Strateji Dergisi*, 5(1), 125-159.
- Kaşıkcırık, A. ve Dokuzcan, H. (2022). Kadınların yerel yönetimlere giriş kapısı “muhtarlık” kurumu: Bir kapı da sen aç kampanyası örneği. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 4-16.

- Kaşıkcı, A. ve Karaoğlu, N. (2021). Kadın milletvekillerinin yaşama performansına toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından bir bakış. *Disiplinler arası Yenilik Araştırma Dergisi*, 1(2), 156-162.
- Katkat Özçelik, M. (2017). Çalışma hayatında kadının yeri ve kariyer gelişim engelleri. *Asos The Journal Of Academic Social Science*, 5(52), 49-70.
- Kaval, M. (2016). İlahi dinlerde Kadın'ın kıymet problemi. *Akademik Bakış Dergisi*, 55, 306-324.
- Kavasoğlu, İ. ve Yasar, M. (2016). Toplumsal cinsiyet normlarının dışındaki sporcular. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(3), 118-132.
- Kaya Okan, B. (2011). Günümüz sanatında feminist yaklaşımlar. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 77-90.
- Kaya, N. (2012). Yerel yönetimlerde sosyal bütçe: Erzurum Büyükşehir Belediyesi sosyal bütçenin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 157-169.
- Kaya, N., Turan, N. ve Öztürk, A. (2011). Türkiye’de erkek hemşire imgesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 16-30.
- Kaya, Ş. M. ve Güler, H. (2022). Türkiye’de yerel yönetimlerin mali yapısı ve sosyal harcamaları. *Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler ve Yerel Siyaset Tartışmaları* (Ed. Belli A., Aydın, T. Ve Tunç, A.). Ankara: Orion Akademi.
- Kayan, A. (2018). Kentleşme sorunları kapsamında Şanlıurfa’nın Çevre sorunları ve çözüm önerileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(32), 299-328.
- Kaymaz Mert, M. (2021). Avrupa ve Türkiye’den örnekleriyle kadın dostu kentler. *EURO Politika*, 11, 122-129.
- Kaymaz, A. M. (2022). Meclisin bütçe hakkının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası perspektifinde genel bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 56, 467-476.
- Kaypak, Ş. (2012). Kadın dostu kentler ve kent konseyi ilişkileri, *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya Üniversitesi Yayını*, 363-380.
- Kaypak, Ş. (2016). Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinde değişen kadın kimliği. *Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara*.
- KEFEK, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Komisyon Raporu (No: 14)*. Ankara: TBMM Basımevi, 2014.
- Kepekçi, E. (2012). Erkeklik eleştirisi ve feminizm birlikteliği mümkün mü?. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(11), 59-86.

- Keser, A., Çelik, M. ve Ercan, E. (2019). Türkiye’de kadınların siyasal temsili ve toplumsal cinsiyet. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 76(1), 191-229.
- Keskin, F. ve Uluşan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (26), 47-68.
- Kestellioğlu, G. (2017). Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri: Kahramanmaraş Örneği, Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 128, 121-140.
- Kırbaşoğlu Kılıç, L. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde bir inceleme. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 2(3), 130-147.
- Kırıışık, F. (2013). Kamu yönetiminin yeniden örgütlenmesi ve kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerellik ilkesi ve Türkiye’de uygulanabilirliği. Sosyal Bilimler Metinleri Süreli Hakemli Dergi, 1-21.
- Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği, (2021). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=38529&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>. Erişim Tarihi: 25.11.2023.
- Kızılgöl Ayvaz, Ö. (2012). Kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri: ekonometrik bir analiz. Doğu Üniversitesi Dergisi, 13(1), 88-101.
- Kızılkaya Beji, N., Kaya, G. ve Savaşer, S. (2021). Ülkemizde kadın sağlığının öncelikli sorunları. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 4(1), 105-112.
- Kino, H. (2019). Kamu hizmetlerinin değişen yüzü ve seçilmiş dezavantajlı gruplar. ASEAD, 6(6), 55-69.
- Kiper, T., Korkut, A. Ve Üstün Topal, T. (2016). Mekansal planlamada kadın dostu kent yaklaşımı. İdil Dergisi, 5(26), 1777-1796.
- Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. Spor Bilimleri Dergisi, 17(2), 81-99.
- Koç, O. (2010). Toplumsal sorunlarla mücadelede bir kaldıraç olarak sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik açısından önemi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 5(2), 205-212.
- Koçak, S. Y. ve Ekşi. A. (2010). Katılımcılık ve demokrasi çerçevesinde Türkiye’de yerel yönetimler. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 295-307.

- Koçum, G. (2013). Yerel yönetimin kadın sorunlarına yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi/Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul.
- Konak, F. ve Özkahveci, E. (2021). Yönetim kurulundaki kadınların firma performansına etkisi: BİST kurumsal yönetim endeksi bir uygulama. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(2), 6-23.
- Korkmaz, A. ve Başer, M. (2018). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ataerkillik ve iktidar ilişkileri. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 28(1), 71-75.
- Korkmaz, H. (2014). Yönetim kademelerinde kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve Cam Tavan sendromu. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(5), 1-14.
- Korkmaz, H. (2023). Stratejik planlarda kadın: Belediyelerde bir inceleme. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 40, 99-112.
- Korkmaz, H. (2023). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Tarihçesi. Kutlu, Hüseyin Ali (Ed.) Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Gelişmeler. Ankara: Platanus Yayın Gubu.
- Köse, H. (2015). Belediyelerde faaliyet raporu hazırlama süreci ve ortaya çıkan sorunlar. Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi, (37), 51-66.
- Köse, Ö. (2021). Sanatın nesnelliğinden özneliğine kadın sanatçı: Rosa Bonheur. Sanat ve Tasarım Araştırma Dergisi, 2(3), 42-52.
- Kösedağ, E. (2022). İl genel meclislerinin siyasal katılım açısından değerlendirilmesi: 2019 seçimleri ve Ağrı örneği. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 4(1), 139-164.
- KSGM, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013. (2008). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6314/toplumsal-cinsiyet-e%C5%9Fitli%C4%9Fi-Ulusal-Eylem-Plan%C4%B1-2008-2013.pdf>. Erişim Tarihi: 05.12.2023.
- Kul, G. E. (2019). Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Toplumsal Cinsiyet Esaslı Bütçeleme: Yerel Yönetimler Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kul, G. E. ve Özügürlü, H. Y. (2022). Toplumsal cinsiyet temelinde bütçelemenin siyasi boyutu. Bulletin Of Economic Theory And Analysis, 7(1), 59-85.
- Kuşay, Y. (2017). İş gücü alanı olarak sosyal medyanın kullanımı ve girişimci kadınlar. Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, 1(23), 23-33.

- Kuyaksil, A. (2009). Türk Anayasalarında kadın hakları ve gelişimi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), 328-352.
- Kuzgun, M. (2020). Kadınlık Gazetesi'nin kadına bakışı üzerinden Osmanlı toplumsal zihniyetinde kadın algısı. Kafdağı, 5(2),152-175.
- Küçükşen Öner, F. (2017). Türk resminin ve toplum hayatının değişim göstergesi olarak kadın. Sanat ve Tasarım Dergisi, (19), 103-121.
- Kürkçü, A. (2013). Toplumsal Cinsiyet ve Din Son Dönem Dindar Kadın Yazarların Bakışıyla Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Algısının Dönüşümü ve Din. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Mardin Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Kadına EL-KAL-KA-MAZ!”, (2022), <http://mardin.bel.tr/kadina-el-kal-ka-maz>. Erişim Tarihi: 24.10.2023.
- Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/fjDk0+Mardin_Buyuksehir_Belediyesi_2020-2024_Stratejik_Planı.pdf.
- Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2022 Faaliyet Raporu, <http://www.mardin.bel.tr/kurumlar/mardin.bel.tr/2021/Mali-Hizmetler/2022-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>.
- Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2022 Performans Programı, <http://www.mardin.bel.tr/kurumlar/mardin.bel.tr/2021/Mali-Hizmetler/2022PerformansProgram.pdf>.
- Mardin Haber, “Türkiye’nin İlk Kadın Belediye Başkanı: Zekiye Midyat”, (2020), <https://mardinhaber.com.tr/haber/9625896/turkiyenin-ilk-kadin-belediye-baskani-zekiye-midyat>. Erişim Tarihi: 13.10.2023.
- Mardin Kültürel ve Sosyal Tanıtım Portalı, “Mardin Ekonomisi”, <https://mardinliyim.com/mardin-ekonomisi.html>. Erişim Tarihi: 10.10.2023.
- Mardin Kültürel ve Sosyal Tanıtım Portalı, “Mardin Tarihi”, <https://mardinliyim.com/mardin-tarihi.html>. Erişim Tarihi: 10.10.2023.
- Mardin Ticaret ve Sanayi Odası, “Mardin'in Tarihçesi”, <https://www.mardintso.org.tr/icerik/mardin-in-tarihcesi>. Erişim Tarihi: 10.10.2023.
- Marşap, G. (2008). Yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde yerellik ilkesi açısından Türkiye’de bölge kalkınma ajansları. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Mecek, M. ve Atmaca, Y. (2020). Yerel Yönetimlerin İdari Yapısına İlişkin Mevzuat Analizi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(76), 2068–2087.

- Menteşe, S. (2014). Siyasette kadının yeri ve önemine ilişkin bir araştırma: Tunceli il örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 83-113.
- Metin, A. (2011). Kimliğin toplumsal inşası ve geleneksel kadın kimliğinin aktarımı. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1), 74-92.
- Metin, Y. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 57(4), 2002, s. 35-63.
- Mızrahi, R. ve Aracı, H. (2010). Kadın yöneticiler ve cam tavan sendromu üzerinde bir araştırma. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(1), 149-156.
- Mutlu, T. O., Akoğlu, H. E., Şentürk, H. E., Ağılönü, A. ve Özbey, Ö. (2019). Antrenör adaylarının iletişim ve liderlik becerilerinin incelenmesi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 17 (1), 167-177.
- Nalcı Arıbaş, N., Gürses, S. Ve Elkırmış, Ö. (2023). İl özel idarelerinde insan kaynakları eğitimi ve geliştirilmesi: Elâzığ ve Kars il özel idareleri örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 22(85), 206-219.
- Namal, M. K., Berke, M., Çetinay, H. A. (2021). Eski hükümlü istihdamında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. Journal Of Yasar University, 16(63), 1338-1354.
- Nazlier Keser, E.N. (2019). Türkiye’de yaşlı yoksulluğu sorununa yönelik bir değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 739-764.
- Negiz, N. ve Yemen, A. (2011). Kamu örgütünde kadın yöneticiler: yönetici ve çalışan açısından yönetimde kadın sorunsalı. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, 195-214.
- Nişancı, Z. N. (2012). Toplumsal kültür-örgüt kültürü ilişkisi ve yönetim üzerine yansımaları. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1(1), 1279-1293.
- Nutku, Ö. (2010). Kadın ve sanat. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi. 7(4), 137-141.
- Oktay, E. Ve Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin bir aracı olarak sivil toplum kuruluşları- Türkiye için kısa bir değerlendirme. KİM İİBF Dergisi, 16, 172-186.
- Orhan Devrim, M. (2016). Kadın Dindarlığının Ayırıcı Vasıfları (Bursa Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Orhan, B. ve Reşat Yücel, Ö. (2017). Türkiye'de sağlık hizmetleri sunumuna cinsiyet açısından bakış. Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, 1, 53-59.
- Oruç, T. ve Bayrakçı, E. (2018). Yerel siyasette temsil ve katılım: Kadın aktörler. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(2), 463-480.
- Öcal, A.T. (2021). Türkiye'de işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği. World Women Conference II., 813-825.
- Ökmen, M. ve Koç, N. (2015). Türkiye’de belediye gelirleri içinde borçlanma ve borçların azaltılması için öneriler. Yönetim ve Ekonomi, 22(2), 551-565.
- Öncü, H. ve Anıl, İ. (2022). Belediyelerde stratejik yönetim uygulamaları üzerine bir araştırma. Troyacademy, 7(3), 230-332.
- Özaslan, K. ve Banazılı, A. M. (2023). Belediyelerde stratejik göç yönelimi: Hatay Adana ve Mersin Büyükşehir Belediyelerinin mukayeseli analizi. Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 1-26.
- Özçatal, E.Ö. (2011). Ataerkillik toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 1(1), 21-39.
- Özdemir, A. T. (2011). Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri, Sayıştay Dergisi, (83), 31-56.
- Özdemir, E. ve Balcı Karaboğa, A. (2019). Ortaokul matematik ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(3), 760-781.
- Özdemir, G. (2009). Türk Kadınının toplumsal konumunun gelişim süreci. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 03, 1-21.
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal cinsiyet perspektifinde erkeklik ve kadınlık algısı: Bir alan araştırması. Asya'dan Avrupa'ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 10, 90-107.
- Özden, S. ve Gölbaşı, Z. (2018). Sağlık çalışanlarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. KOU Sağlık Bilimleri Dergisi, 4(3), 95-100.
- Özdenkoş, D. (1999). Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında görev bölüşümü. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 77-95.
- Özdevecioğlu, M. ve Doruk, N. Ç. (2009). Organizasyonlarda iş-aile ve aile iş çatışmalarının çalışanların iş ve yaşam tatminleri üzerindeki etkisi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (33), 69-99.

- Özer, M. Ve Suna, E. (2022). Milli Teknoloji Hamlesinde Fikri Mülkiyet ve Sınai Hakların Önemi: Türkiye'de Son Yıllarda Eğitim Alanında Yapılan İyileştirmeler. 67-88.
- Özer, Y. E. ve Çolak, M. (2015). Yoksulluk dezavantajlı grup ve suç ilişkisine yönelik bir alan araştırması: İzmir kadın sığınma evleri örneği. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 29(3), 479-491.
- Özkaplan, N. (2009). Duygusal emek ve kadın işi/erkek işi. Çalışma ve Toplum Dergisi, 2(21), 15-23.
- Özkılıççı, G. ve Uzun, İ.M. (2022). Siyasal katılım: kadınların siyasi temsilinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi. Aydın ve İnsan Dergisi, 8(1), 77-93.
- Özpolat, A.O. (2023). Çocuk İhmal ve İstismarın Politikalarla İlişkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28(1), 141-153
- Özsoy, B. (2015). Kadınların Yerel Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyi ve Kadın Dostu Kentten Beklentileri: Gaziantep Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özsoy, B. ve Sipahi, E. B. (2016). Türkiye’de kadın dostu kent olma iddiasında bir kent: Gaziantep örneği. Çağdaş Yerel Yönetimler, 25(3), 35-68.
- Özsoy, S. (2008). Türk spor medyasında kadın. Spor Bilimleri Dergisi, 19(4), 201-219.
- Öztoprak, S.D. ve Günay, T. (2013). Sağlık açısından toplumsal cinsiyet ve tütün kontrolü. Turkish Journal Of Public Health, 11(3), 197-206.
- Öztürk, M. (2011). Türkiye’de Engelli Gerçeği. İstanbul: MÜSİAD Cep Kitapları.
- Öztürk, P. ve Koca, C. (2017). Sporcu ergen kızların spora katılımının sosyo-ekolojik model ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı bağlamında analizi. Spormetre, 15(3), 139-148.
- Özzeybek Taş, M., Ekinci, N. ve Aksan, E. (2020). Sağlıkta toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin internete yansıyan Türkçe haberlerin içeriklerinin değerlendirilmesi. Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmalar Dergisi, 2(2), 65-75.
- Pustu, Y. (2005). Yerel yönetimler ve demokrasi. Sayıştay Dergisi, 57, 121-134.
- Reshi, I. A. & Sudha, T. (2022). Women empowerment: a literature review. International Journal of economic, 2(6), 1353-1359.
- Rosaldo, M. Z. & Lamphere, L., (1974), Woman, Culture and Society. Stanford University Press, California.

- Sağlık, Ö. (2016). Bursa Büyükşehir Belediyesinin Stratejik Planları İle Performans Programlarında Bilgi Ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri (2010-2014). B. Yılmaz, T. Çakmak & Ş. Eroğlu (Ed.), *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu*. (152-177).
- Sakar, Z. M. Gülçubuk, B. ve Ak, B. E. (2013). Şanlıurfa’da çok amaçlı toplum merkezlerine (çatom) katılımlar ve beklentilerin gerçekleşmesi üzerinde bir araştırma. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 17(4), 9-14.
- Sargın, D. (2009). Toplumsal düzen açısından hukuk ve devlet. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 157-178.
- Sarıtaş, E. ve Şahin, Ü. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 463-477.
- Sayer, H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı. Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Sevinçli, V. ve Gürgün, H. (2016). Dede Korkut hikayelerinde kadın. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 67-86.
- Sezer Şanlı, A. (2019). Kültür çalışmaları ve feminizm bağlamında erkeklik çalışmalarına dair bir literatür analizi. *İmgelem*, 3(5), 287-304.
- Sezer, Ö. ve Vural, T. (2010). Kamu hizmetlerinin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı. *Maliye Dergisi*, 159, 203-219.
- Sezer, P., Öztürk, S. ve Başar, D. (2023). Toplumsal cinsiyet perspektifinden zaman yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 47(1), 361-386.
- Sezgin, D. (2015). Toplumsal cinsiyet perspektifinde sağlık ve tıbbileştirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 153-186.
- Sezik, M. (2019). Türkiye’de yerel yönetimlerin yaşanabilir kent oluşturma politikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2), 703-716.
- Sinanoğlu, A. F. (2015). Toplumsal yapının oluşumu: bilim, din ve toplum arasındaki ilişkiler. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 213-220.
- Sönmez, S. ve Çevik, C. (2021). Yaşlılık ve sağlıkta eşitsizlikler. *Humanistic Perspective*, 3(2), 496-511.

Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
<https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>. Erişim Tarihi:
18.08.2023.

- Sumbas, A (2013). Toplumsal cinsiyete duyarlı politika yaklaşımı çerçevesinde Türkiye'de belediyelerin hukuksal ve siyasal durumları. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 30(1), 31-44.
- Sunay, H. (2003). Türk spor politikasına analitik bir bakış. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(1): 39-42.
- Şahin, M. (2005). Çalışan kadınların işyerindeki sorunları: Erzurum alışveriş merkezlerinde bir araştırma. Balıkesir Üniversitesi Akademik Fener Dergisi, 2(4), 282-300.
- Şahin, S. ve Bayhan, A.C. (2019). Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik boyutu. Business and Organization Research, 59-74.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Büyükşehir’le Şanlıurfalı Kadınlar Üretime Katkı Sağlıyor” <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/14410/21/buyuksehirle-sanliurfali-kadinlar-uretime-katki-sagliyor>. Erişim Tarihi: 9.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Büyükşehir Kadın Destek Merkezleri Şanlıurfalı Kadınların İkinci Evi Oldu” <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/14249/21/buyuksehir-kadin-destek-merkezleri-sanliurfali-kadinlari-ikinci-evi-oldu>. Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Eğitim ve Kültür Merkezleri”, <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/47/4/egitim-ve-kultur-merkezleri>. Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Eğitimde Anne Kız El Ele Projesi”, <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/5364/21/egitimde-anne-kiz-el-ele-projesi>. Erişim Tarihi: 30.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Girişimci Ve Üreten Kadınlar Bu Fuar’da Buluşacak” <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/16523/21/girisimci-ve-ureten-kadinlar-bu-fuara-bulusacak>. Erişim Tarihi: 10.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Giyim Mağazası”, (2017), <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/44/4/giyim-magazasi>. Erişim Tarihi: 13.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “İletişim merkezi (ŞUBİM) ALO 153”, (2017), <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/42/4/iletisim-merkezi-subim-alo-153>. Erişim Tarihi: 13.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Mikro Kredi”, (2017), <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/48/4/mikro-kredi>. Erişim Tarihi: 14.09.2023.

- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Sosyal Yardımlar”, (2017), <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/43/4/sosyal-yardimlar>. Erişim Tarihi: 13.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Şair Nabi Dijital Sinema Salonu” (2022), <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/14108/23/sair-nabi-dijital-sinema-salonu>. Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, https://www.sanliurfa.bel.tr/files/1/bsb_sonra/sanliurfa_buyuksehir_belediyesi_2020-2024_stratejik_plani.pdf.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2022 Faaliyet Raporu, https://www.sanliurfa.bel.tr/files/1/2022_faaliyet_raporu.pdf.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2022 Performans Programı, https://www.sanliurfa.bel.tr/files/1/bsb_sonra/2022_performans_programi.pdf.
- Şanlıurfa Kent Konseyi, “Güvenli Liman: Aile”, (2023) <https://www.sanliurfakentkonseyi.org.tr/icerik/813/guvenli-liman--aile>. Erişim Tarihi: 30.09.2023.
- Şanlıurfa Kent Konseyi, “Projeler”, (2020), <https://www.sanliurfakentkonseyi.org.tr/icerik/242/projeler>. Erişim Tarihi: 30.09.2023.
- Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi, “Genel Ekonomik Görünüm”, <https://www.investsanliurfa.com/sanliurfa/genel-ekonomik-gorunum--410>. Erişim Tarihi: 17.09.2023.
- Şehitoğlu, R. Ve Çarkçı, A. (2022). Yerel siyaset ve katılımcı yerel demokrasi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(3), 245-260.
- Şekerci, A. T. (2022). Türkiye’de belediyelerin kadınlara yönelik hizmetleri üzerine bir araştırma: Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediye örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Şener, İ., Arıkan Tezergil, S. ve Erdilek Karabay, M. (2018). Kadın yöneticilerin Cam Tavan algıları ve kadın yöneticilere karşı tutum: Finansal hizmetler sektöründe bir uygulama. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(1), 78-98.
- Şengün, R. (2022). İşgücü piyasası araştırması Diyarbakır ili 2022 yılı sonuç raporu. Türkiye İş Kurumu.
- Şeren, G. Y. (2016). Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırma Stratejisi Doğrultusunda Bir Maliye Politikası Aracı: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Şeren, G. Y. (2018). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe politikalarının feminist kökenleri. *Fe Dergi*, 10(1), 94-108.
- Şeren, G. Y. ve Geyik, O. (2021). Türkiye’de sosyal koruma harcamaları: 2000’li yıllardan günümüze gelişim ve değişim temelinde genel durum. *Ufukun Ötesi Bilim Dergisi*, 21(2), 211-234.
- Şeren, G. Y., Geyik, O. (2022). Engellilere Yönelik Yerel Bütçeleme: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Örneği. İçinde: Şeren, G. Y., Geyik, O. ve Akbaş Akdoğan, D. (Ed) *Yerel Yönetimler Üzerine Siyasi, Mali ve Sosyal Tartışmalar*. Ankara: Gazi Kitabevi. 239-261.
- Şeren, G.Y. ve Geyik, O. (2023). Yerel yönetimlerde çocuk haklarına duyarlı bütçeleme: Ankara büyükşehir belediyesi örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, C-iasoS 2022 Özel Sayısı, 101-116.
- Şimşek, H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.
- Şirin Pınarcıoğlu, N. (2015). Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaeli’nde Niteliksel Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- T.C Anayasası, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>. Erişim Tarihi: 18.06.2023.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, “Bir Dünya Üreten Kadın Projesi” Mardin’de Kadın İstihdamını Artırıyor” (2021),
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, “Hem Üretiyorum Hem Kazanıyorum Projesi” <https://www.aile.gov.tr/sanliurfa/projeler/hem-uretiyorum-hem-kazaniyorum-projesi/>. Erişim Tarihi: 01.10.2023
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/bir-dunya-ureten-kadin-projesi-mardin-de-kadin-istihdamini-artiriyor/>. Erişim Tarihi: 23.10.2023.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, TÜİK Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye_aile_yapisi_ara%C5%9Ftirmasi_2021.pdf. Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020-2024 Bütçe Hazırlama Rehberi. <https://Yerelyonetimler.Csb.Gov.Tr/2022---2024-Butce-Hazirlama-Rehberi-I-106799>. Erişim Tarihi: 06.01.2024.

- TAGEM. (2022). Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı 2022-2026, Ankara.
- Talih, Ö., Taşçı, S. A. ve Engin, T. (2023). Yerel yönetimlere genel bakış: Türkiye 51 il belediyesi organizasyon yapısı incelemesi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 11(2), 25-51.
- Tanyu, H. (1983). Totem totemizm ve tabu üzerinde yeni araştırmalar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26, 156-172.
- Taş, M. ve Özer, M.H. (2019). 2000-2018 Yıllarında Türkiye ekonomisi ve Diyarbakır ekonomisinin ekonomik gelişmişlik verileri üzerine ekonometrik analiz. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 2(2), 129-143.
- Taşöz Düşündere, A., Kavas Bilgiç, A. ve Avşar, İ. (2020). 81 İlde Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Yayınları.
- Tekin, N. ve Demirel Değirmenci, S. (2022). Ataerkil kültürde kadın, erkek ve toplum ilişkisi. *Mediterranean Journal Of Humanities*, 187-198.
- Tınar, Y. (2023). Kadınların yerel yönetimler tarafından desteklenmesine yönelik nitel bir çalışma: Su-mekân (Sultangazi Kültür, Sanat ve Mesleki Eğitim Akademisi) örneği. *International Journal of Social Sciences*, 8(2), 189-209.
- Tin, N. ve Alptekin, D. (2022). Tarihsel süreçte babalık deneyimlerinin toplumsal cinsiyet analizi. *Sosyoloji Dergisi*, 43, 155-191.
- Tiyek, R. (2022). Yerel seçim bildirgelerinin sosyal politika açısından değerlendirilmesi. *TESAM Akademi Dergisi*, 10(1), 157-185.
- Toper, M. ve Cengiz, A. A. (2019). Kişilik sosyal baskınlık ve önyargı: eski hükümlere yönelik bir inceleme. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1757-1785.
- Tuğaç, Ç. (2019). Kentsel dirençlilik perspektifinden yerel yönetimlerin görevleri ve sorumlulukları. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 984-1019.
- Tunay, F. (2012). Yerel Yönetimlerle Dezavantajlı Grupların İlişkileri. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuncel, G. ve Ekici, S. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi. *Birey ve Toplum*, 9(2), 49-72.
- Tuncel, I. (2011). Turizmin cinsiyeti ya da kadın gölgesinde turizm. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2, 141-164.
- Tunç, H. (2022). Din merkezli kadın anlayışından kadın merkezli din anlayışına. *Antakiyat/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 75-83.

- Turan, F. (2016). Türkiye'nin zorunlu eğitim politikaları-tarihsel perspektif. Çağdaş Yönetim Bilimler Dergisi, 1, 1-10.
- Turgut, A. Ş. (2019). Türkiye'deki gelir eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet, kadının istihdamı ve kadın yoksulluğu açısından değerlendirilmesi. KOSBED, 38, 315-329.
- Tüğen, K. (2016). Devlet Bütçesi. İzmir: Bassaray Matbaası.
- Türel, N. Ve Çağlar, N. (2010). Yerel yönetimlerde kadın temsili- Isparta ili örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 2(1), 16-40.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, "Erkek" <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 05.08.2023.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, "Kadın" <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 02.08.2023.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, "Toplum" <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 13.07.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İstatistikleri Portalı, "Cinsiyete Göre Nüfus" <https://nip.tuik.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 03.11.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İstatistikleri Portalı, <https://nip.tuik.gov.tr/?value=OrtancaYas>. Erişim Tarihi: 15.10.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu, "Gösterge Uygulaması", <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>. Erişim Tarihi: 05.10.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu, "İstatistiklerle Kadın, 2022", <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668>. Erişim tarihi: 09.10.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu, "İstatistiklerle Türkiye". https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_turkiye.pdf. Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu, "İstatistiklerle Yaşlılar, 2022", (2023), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2022-49667&dil=1>. Erişim Tarihi: 24.06.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu, "Muhtemel Eğitim Süresi, 2018-2022", (2023), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Muhkemel-Egitim-Suresi-2018-2022-49761>. Erişim Tarihi: 18.09.2023.
- Türkkahraman, M ve Şahin, K. (2010). Kadın ve kariyer. Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(1), 75-88.
- Türkoğlu, İ. (2015). Yerel yönetimlerin mali özerkliği. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 17(18), 41-70.

- Uçar, A. (2004). Belediye hizmetlerinin etkinliği açısından hizmette yerellik (Subsidiarite) ilkesi ile yönetim (Governance) kavramı üzerine bir inceleme. Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 97-107.
- Uğur, Z. B., Yıldız, E. ve Yüksel Doğan, R. (2021). Türkiye'de çalışan kadınların küçük çocuklarına kim bakıyor. Sosyal Politika Dergisi, 23(58), 93-128.
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2017). Mahalli İdareler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ulusoy, R., ve Turan, N. (2016). Gaziantep ekonomisinin Ortadoğu açısından önemi. Gazi Akademik Bakış, 9(18), 141-165.
- Ulutürk Akman, S. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal baskı: türkiye istatistik kurumu yaşam memnuniyeti araştırması üzerine analizler. Ekoist: Journal Of Econometrics And Statistics, 35, 83-109.
- Uluyağcı, C. ve Yılmaz, R. A. (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (6), 141-157.
- Urhan, B. ve Etiler, N. (2011). Sağlık sektöründe kadın emeğinin toplumsal cinsiyet açısından analizi. Çalışma ve Toplum, 2, 191-215.
- Usta, A. (2016). Türklerin İslamlaşması üzerine bir tetkik. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 37, 13-29.
- Usta, S. ve Bilgiç, E. (2016). Yerel yönetimlerde hizmet sunumu: Kamu özel ortaklığı modeli. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(23), 250-268.
- Utandır Karaduman, A. (2023). Kent Kimliği İnşası ve Girişimci Kent Yönetimleri: Gaziantep Örneği Gaziantep University Journal of Social Sciences, 22(1), 1-11.
- Uyar, H. (2004). Türkiye’de ve Dünyada yerel yönetimler: kısa bir tarihçe. Aydınlanma 1923 Bağımsız Kemalist Düşün Dergisi, 8(51), 31-38.
- Ün, L. (2022). Kamu hizmetinde yeni konsept: Akıllı kamu hizmeti. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(2), 415-440.
- Ünal Erzen, M. (2019). Siyasette cinsiyet eşitsizliği. Akademik Sosyal Araştırmalar, 8, 21-32.
- Ünver S., Diri, E. ve Ercan, İ. (2010). Hemşirelik mesleğinin erkek üyelerine toplumun bakış açısı. Türkiye Klinikleri J Med Ethics, 18(2), 96-120.
- Üste, R.B. (2017). Yerel seçimlerin cinsiyeti: seçimler ve kadın temsili. İşletme Fakültesi Dergisi, 18(1), 101-131.

- Varlı Güner, S.Z. ve Güner, M. (2020). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türkiye'deki televizyon dizilerinde sunulan kadın stereotipi. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 4(3), 631-650.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- Vincent, C.; & Stephen C. (2015). Local Government Capacity Building and Development: Lessons, Challenges and Opportunities. *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, 3(1), 2.
- Women-Up Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi, "Women-Up Projesi Şanlıurfa'da" <https://www.sgkkadinistihdaminindesteklenmesi.org/women-up-projesi-sanliurfada/#:~:text=Bu%20mali%20destekten%20%C5%9Eanl%C4%B1urfa'da,ta%C5%9F%C4%B1yan%20kad%C4%B1n%20i%C5%9Fletmelerine%20verilece%C4%9Fini%20belirtti.> Erişim Tarihi: 08.09.2023.
- Yakar Önal, A. (2021). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme eğitim materyali. Ankara: CEİD yayınları.
- Yalçın, A. Z. (2023). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi bütçe sistemlerinin gelişimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 393-408.
- Yaman, D. (2013). Türkiye'de yerel yönetimlerin mali yapısı. *Akademik Bakış Dergisi*, 34,1-18.
- Yaman, M. ve Küçükşen, M. (2017). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi açısından yerel katılımın incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 247-259.
- Yanici Erdal, Ö. İ. (2019). Türkiye'de kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı istihdamla mücadele politikaları. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 225-246.
- Yapar Gönenç, A. (2006). Fransa'da ve Türkiye'de kadın hareketleri. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 63-84.
- Yavan, S. ve Gazeloğlu, C. (2022). Yerel yönetimlerde cinsiyete duyarlı bütçelemenin hiyerarşik kümeleme analiziyle incelenmesi: Aydın ilçe belediyeleri örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 31(1), 165-200.
- Yavuz, C. Ve Ilgın, H. Ö. (2023). Medya ve kadın; isminde toplumsal cinsiyet, kadın ve dizi kelimeleri geçen lisansüstü tezler üzerine bir araştırma. *Journal of Communication Science Researches*, 3(2), 95-107.
- Yaylı, H. ve Eroğlu, G. (2015). Yerel katılım bağlamında Türkiye'de kadın temsili. *International Journal Of Science Culture And Sport*, 504-524.

- Yelboğa, N. ve Varol, B. (2018). Yaşlı kadın ayrımcılığı ve kadının dışlanması. Sosyal Çalışmalar Dergisi, 2(1), 51-64.
- Yelkikalan, N. (2006). Başarılı girişimcilikte cinsiyetin rolü: Kadın girişimciler. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(1), 45-54.
- Yıkıcı, A. Ve Salman, T. (2022). Kadın dostu kent bağlamında kadın ve kent ilişkisi: Trabzon örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(3), 1677-1708.
- Yıldırım Aykurt, A. (2020). 21.Yüzyıl'da sosyal sorunlar ve dezavantajlı gruplar. Journal Of Awareness, 5(3), 427-448.
- Yıldırım, A. (2014). Yerellik ilkesi ve Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine bir değerlendirme. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(5), 130-140.
- Yıldırımaltı, S. (2021). Ayrımcılık temelli dışlanma: Türkiye’de çalışma hayatında kadınlar. Sosyal Güvenlik Dergisi, 11(2), 321-346.
- Yıldırımaltı, S. ve İslamoğlu, E. (2014). İnsana yakışır iş kavramı bağlamında Türkiye’de ev hizmetinde çalışan kadınlar. Sosyal Güvenlik Dergisi, 4(2), 145-175.
- Yıldız, Ö. (2013). İşverenin bakış açısından Türkiye’de kadın istihdamı: Bir Alan Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2(3), 95-110.
- Yıldız, R. (2017). Toplumsal kuralların ahlaki temeli: Öyle eyle ki. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7(15), 98-108.
- Yıldız, S., Alhas, F., Sakal, Ö. ve Yıldız, H. (2016). Cam Uçurum: kadın yöneticiler cam tavanı ne zaman aşar? Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 71(4), 1119-1146.
- Yıldız, Ş. G. (2020). Cumhuriyet döneminde kadın hakları ışığında ilklere imza atan kadınlar. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yılmaz, D. (2007). “Yetki Genişliği” ilkesi üzerine bir inceleme. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(1-2), 1245-1254.
- Yılmaz, E., Uyar, E., Yıldız, F ve Dereboy, F. (2023). Türkiye’de çalışan ve çalışmayan kadınların depresif belirti şiddetinin sistematik gözden geçirilmesi ve metaanalizi. Nöro Psikiyatri Arşivi, 60, 178-184.
- Yılmaz, H.H., Aydemir Uslu, İ. ve Biçer, M. (2021). Yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme: Tekirdağ Büyükşehir ve Urla Belediyesi uygulamaları. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 15-46.

- Yılmaz, S. ve Beriş, Y. (2006). Yönetimler Arası Mali Transferler: Teorik Çerçeve ve Türkiye Uygulaması. (Der.: A. Güner Ve S. Yılmaz). Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Yılmaz, V. ve Telsaç, C. (2021). Yerel yönetimler ve katılım. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (40), 235-254.
- Yiğit Çavuşoğlu, G. (2015). Türkiye’de kadın hareketinin oluşumu ve kadının sosyal yaşamdaki yeri. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Yiğit, U. ve Öztürk, İ. (2017). Vergi benzeri mali yüküm niteliğindeki belediye gelirlerinin haczedilebilirliği. Vergi Sorunları Dergisi, 350, 62-84.
- Yücebaş, S. (2019). Kadının imkânsız tamlığı olarak annelik: Reklamalarda anneler. Akdeniz İletişim Dergisi, 577-600.
- Yücel, Y. (2016). Dirlik temelli toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe denetimi: Büyükşehir belediyeleri arasında bir karşılaştırma. Çağdaş Yerel Yönetimler, 25(1), 25-46.
- Yüksek Seçim Kurulu, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü Seçim İstatistikleri (2009-2019).
https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2023_%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0K_K%C4%B0TABI.pdf. Erişim Tarihi: 14.08.2023.
- Yüksel Arabacı, R. (2009). Türkiye’de yoksulluk ve bölgeler arası gelişmişlik farkları açısından sağlıkta adalet. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(1), 1-25.
- Yüksel, C. (2019). Türkiye’de yerel yönetimlerin mali yapısındaki dönüşüm. Maliye Araştırmaları Dergisi, 5(3), 267-285.
- Yüksel, F., Çevik, O. ve Ardıç, K. (2008). Belediye başkanları gözüyle yerel yönetim sorunları. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1, 1-26.
- Yüksel, M., Adıgüzel, O. ve Yüksel, H. (2015). Dünyada ve Türkiye’de sosyal politika temelinde dezavantajlı bir grup olarak çocuk işçiler realitesi. Journal of Kastamonu University Faculty of Economics and Administrative Sciences, 6, 23-34.
- Zengin, O. (2014). Büyükşehir belediyesi sisteminin dönüşümü: Son on yılın değerlendirmesi. Ankara Barosu Dergisi, (2), 91-116.
- Zeybek Yoruldu, N. (2023). Mali yerelleşme bakımından Türkiye’de belediyelerin gelir kaynaklarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler, Balıkesir.

Zuhal, M. (2023). Kadın istihdamı ve sektörel büyüme arasındaki ilişkiler: e-7 ülkelerinde erkek istihdamı ve karşılaştırmalı bir analiz. Yönetim Bilimleri Dergisi, 21(48), 353-384.

